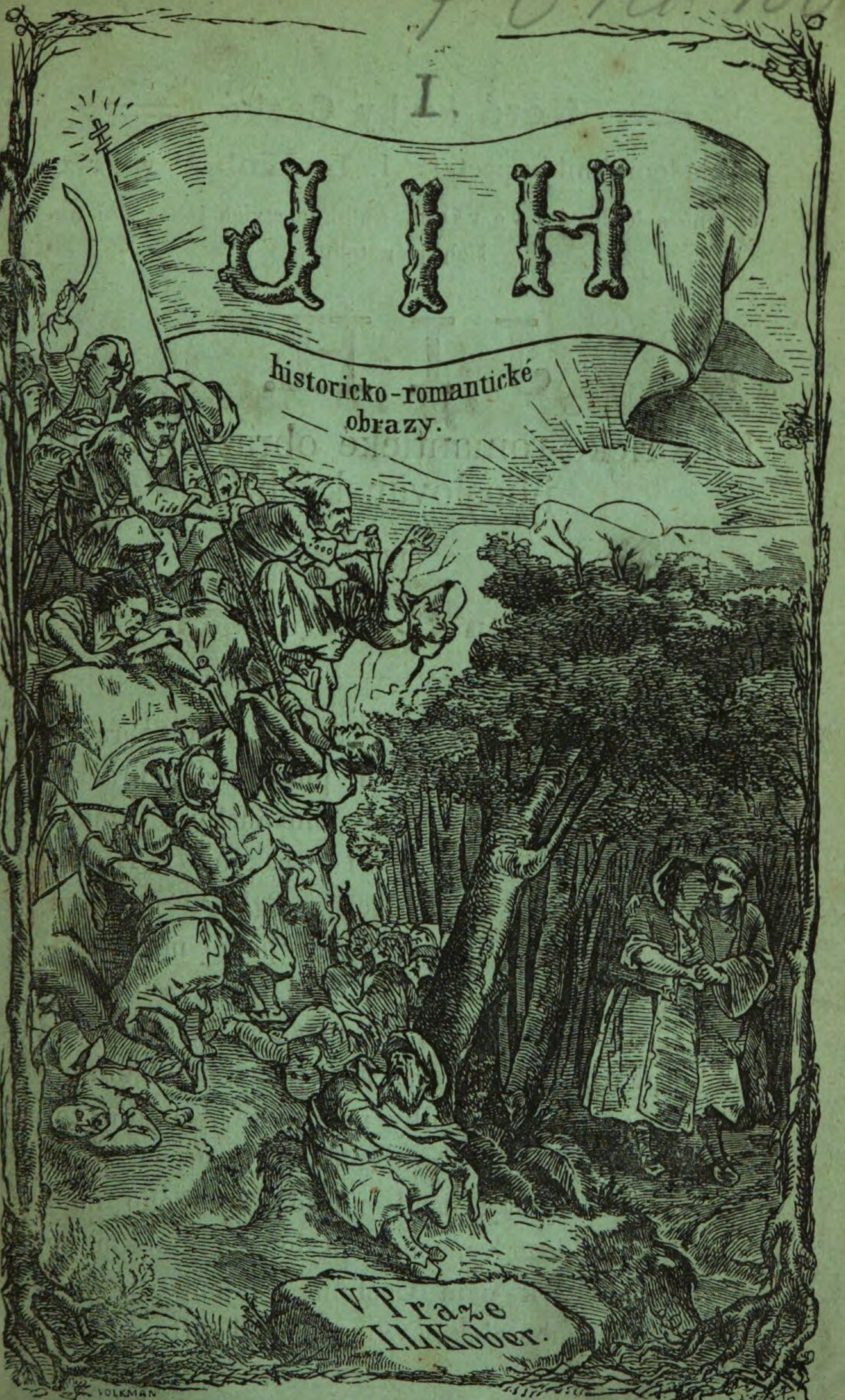

I.
JIH
historicko-romantické
obrazy.
V Praze
I. L. Kober.
VOLKMAN

Sešit 1.

Nové knihy České

nákladem knihkupectví: I. L. Kober v Praze

vydané a k dostání ve všech knihkupectvích jakož i u našich jednatelů:

JIH.

Historicko-romantické obrazy z dějin jihoslovanských.

Od

Prokopa Chocholouška.

Již nejednou, nyní však obzvláště obracejí se zraky veškeré Evropy k půlostrovu Thrackému, obydlenému národem Slovanským kmene dvojího: *Srby* v knížetství Srbském, v Bosně, Hercegovině a v Černé Hoře; *Bulhary* po obou bocích Balkanu od ústí Dunaje podél moře Černého přes Macedonii až k moři Středozemnímu.

Z rozsáhlých krajin těchto skládala se někdy mohútná říše *carstva srbského,* jehožto ztroskotání veliké, smutné následky nejen pro sousední země křesťanské, ale i pro celou Evropu za sebou potáhlo. Tragický osud národa srbského nám sbratřeného, který mezi všemi slovanskými kmeny nejvíce snad k nám Čechům vzájemností lne, jeho mužné, heroické vytrvání při víře otců a

JIH.

Historicko-romantické obrazy z dějin jihoslovanských.

Od

Prokopa Chocholouška.

Díl první. 1.

I. Pole Kosovo.
II. Mileva.
III. Angora.
IV. Poslední král Bosenský.

V Praze, 1863.

Nákladem kněhkupectví: I. L. Kober.

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.

Národní kněhtiskárna: I. L. Kober v Praze.

POLE KOSOVO.

I.

V Prizrenu, slavném sídle carů srbských, odbývá car Lazar velké sjezdy. Tvartko, kníže Bosnie, Jiří Strašimirovič Balža, pán Albanie, Kastriota, panovník Skodry a dalekého vůkolí, osobně se dostavili na pozvání Lazarovo; Sišman Bulgarský vyslal posly k důležitému rokování do Prizrenu. Car Lazar sám shromáždil kolem sebe věhlasné vojvody a zetě své, Miloše Obiliče a Vuka Brankoviče s četnou družinou jejich.

Ha! Musulmani již byli mečem a ohněm prošli Asii, již padá i Cargrad v ruce jejich, a ztroskotáním hrozejí tisícileté říši carů řeckých; již sobě podrobili v poplatnost Bulgarsko, a houfy bisurmanské plenily dolejší Albanii. V městech a dědinách, kde nebylo slýchati zvuků jiných než zvonů, zovoucích stádo Kristovo do chrámů pravoslavných, a zpěvů křesťanstva velebícího Hospodina, svaté a světice jeho, zavzníval nyní drsnatý, pronikavý hlas Muezzima, a lid pravoslavný, vida takovou potupu víry své, tesknil a

volal k Bohu o slitování; neb nesvornost a soběctví knížat jeho, jimž kus hroudy pomocí bisurmonskou na sousedu dobyté milejší byl, než sláva Kristova, sláva vlasti, nedaly jinak lidu činiti, leč volali k Bohu o pomoc a slitování. Blíž a blíže se valí nebezpečenství, podemílá prestol carů srbských, a jak mile ten překocen, běda pak národům křestanským, surové moci Turků dosahnutelným!

„Malicherné často záště nás rozdvojovaly, my sami brodíce proti sobě, klestili jsme cestu nejúhlavnějšímu nepříteli svému, krvavému vrahu víry Kristovy. Zapomeňme jedenkráte na zášti své, všeobecné nebezpečí odrazí jen všeobecný odpor: spojme se jedenkráte k záhubě bisurmanstva ve jmenu svaté a pravoslavné víry, ve jmenu národa a vlasti!“

Tak znělo poselství Lazarovo knížatům vůkolním, manům jeho, i uposlechli jsou, přišli osobně, jen Šišman Bulgarský, jsa takměř střežen Musulmany, vypravil tajně posly své ku sjezdu do Prizrenu.

Ve chrámě patriarchálním koná patriarcha Efraim slavné služby boží u přítomnosti knížat, vojvodů a družiny jejich. Po pravé straně oltáře sedí knížata, nad nimi se dme národní prápor srbský, drahé to palladium, dávným proroctvím zasvěcené: „Nebude nikdo dlouho panovati nad slavnou Srbí, nemaje práporu toho v moci své!“

Anjelé jej byli s nebe snesli, když cár Dušan na carství korunován byl. Proto se chová ve zvláštním oddělení oltáře hlavního mezi jinými ostatky svatými, a jen při nejdůležitějších příčinách se okazuje národu. Nejprvnější z vojvodů jen bývá za hodného uznán, nésti posvátný prápor ten. Těžko bylo pro tentokráte voliti mezi dvěma soupeři, hlásícími se o přednost tuto.

Miloš Obilič a Vuk Brankovič, oba zeťové carovi, oba věhlasní jak v boji tak v radě; a přece požíval Obilič větší přízně jak u lidu tak u cara, Brankoviče obdivovali ale nemilovali, Obilič byl obdivován i milován, a proto byl všeobecně za hodného uznán, nésti svaté to palladium národa při dnešní slavnosti.

Mlčky mu ustoupil Brankovič, ale jeho brzo rudá, brzo zbledlá tvář svědčila, jak těžce nesl domnělé pohanění to; neb v ctižádosti své měl sebe za nejhodnějšího a nejprvnějšího po caru. A však ni slovem neprozradil vnitřní city své, na oko pokojně stál za carem, bedliv se zdaje obřadů svatých. Ale jinde těkaly myšlénky jeho, rty zaťaté, ruce pevně sevřené, temný vzdech se časem vyrval z prsou sevřených, a kdykoliv mimovolně pohlédl stranou na Obiliče neb na Lazara před sebou, zplanulo oko jeho takovým záštím že sám takměr uleknut, je maně k zemi sklopil. Vše se ale dělo tak rychle, že ze všech přístojících, majících pouze zřetel na obřady svaté,

nikdo ničeho nepozoroval. Dvě osoby jen byly v celém shromáždění, jimž ani to nejmenší hnutí jeho neušlo. Po levé straně oltáře sedí carová Milica s dcerami svými, Marou, ženou Vuka Brankoviče, Vukosavou, ženou Miloše Obiliče, a Milevou, krásnou Milevou, opěvanou v pěsmách srbských, připomínajících budoucímu ženichu jejímu, nechť si on kdokoli, rozkoše rajské v obětí jejím.

„Věhlasný je Vuk Brankovič, vojvoda slavný a Mara Lazarevna, krásná co hvězda večerní, se právem hodí pro bohatýrské jeho lože; větší ale je Miloš Obilič a Vukosava Lazarevna, krásná co hvězda i luna v jednom rozsvitu, vším právem nechť objímá šíji rekovu; ale komuž se dostane Milevy, krásné co zoře ranní, když se objímá s luny stříbroleskem, tenť musí býti větší než Vuk Brankovič a Miloš Obilič.“

Marná, ctižádostivá Mara zaujímá teprva třetího místa v chvalozpěvu pěvců národních? — Aj neztrpíť pohanění takového bez žalu, bez záští; hluboká nenávisť k sestrám jejím zakořenila se již ode dávna v srdci jejím, nemyslí na nic jiného, než kterak pokořiti nenáviděné sokyně, a byť i její sestry byly. A dnes opět viděla, že se dává přednost Obiliči před mužem jejím, mní se za potupenou v muži svém. I nespouští oka s něho, vidí známky vnitřní bouře na obličeji jeho co mraky na nebi vystupovati a mizeti, a

za závojem svým se usmívá spokojeně, i přemítá na mysli záměry dalekosáhlé, jichž obsah se velice liší od předmětu slavnosti dnešní, že podivno, kterak takové myšlénky se zroditi mohou ve svatyni Páně. — U prostřed chrámu za pilířem na polo ukryt, ale tak, že všechno dobře vidí, co před ním se děje, stojí jinoch prostřední asi postavy, a jeho jiskrný zrak těká neustále po svatyni od předmětu k předmětu. V kroj srbský sice oděn, není přece těžko poznati, že nevolno oudům jeho v něm. Obličej jeho rudé pleti osmáhnul též jistě na palčivějším slunci, nežli jaké plane nad Srbskem. Co velitel povztýčí časem hlavu, pohlížeje s opovržením na okolo stojící, jako as pohlíží bisurman na otroky své, ale v mžiku je opět lhostejným, pokojným; při nejsvětějších obřadech se zkřiví jako bezděky potupně ústa jeho, ale sklání hlavu i kolena jako jiní, bije se v prsa jako jiní. —

„Přece to křesťan pravoslavný!“ myslí si okolostojící, ačkoliv jej nikdo nezná; avšak kdožby také znal všechny bohatýry a panoše, přišlé s družinami knížat?

Nejvíce a nejdéle však spočívá zrak podivného muže toho na Vuku Brankoviči, i on vidí známky nevole přeháněti se po tváři jeho, radostně zplane pokaždé oko jeho a spokojeně kývne vždy několikráte hlavou. — Časem zabloudí také oko jeho k levé straně oltáře k carové a dcerám jejím, výraz obdivu se zrcadlí

na tváři jeho, kdykoliv pohlíží na lepou postavu Milevy, ale za hustým závojem nevidí odlesk zory ranní na líci jejím, nevidí slunce očí jejích, a po každé v naději své zklamán, obrací zrak svůj na Brankoviče neb na vůkolní bohatýry. Najednou však se zachvěje, s okem vyboulenym hledí neodvratně k levé straně oltáře. Mileva byla závoj svůj poněkud odhrnula, aby lépe mohla viděti patriarchu, podávajícího večeři Páně otci i knížatům. Lid ostatní klečí na kolenou, bije se v prsa, zpívaje velebné: „Hospodine! Hospodine! Hospodine!“ — Ale jinoch ten zapomněl tentokráte pokleknouti s lidem ostatním, přímo stojí s napnutou ku předu hlavou, s ústy na polo otevřenými, jakoby bylo v nich uvázlo vykřiknutí obdivu, s rukama k prsům přitisknutýma zírá v tvář a oko Milevino a duše jeho se napájí milostností její. Vším tím je patrno, že potud byl neuvykl, držeti vášně své na uzdě.

Zpěv umlknul, lid ale ještě hlouběji kloní hlavy; stařeček patriarcha, obklopen archimandrity a kněžstvem, klečí před oltářem; modlí se hlasitě, by Bůh byl pevnou záštitou víře pravoslavné a národu, aby nadchnul moudrostí knížata jeho, aby setrvali v obraňe víry a vlasti. Vonné kadidlo se vznáší v kotoučích ku klenbě chrámové, třesoucí se hlas kmetův prochvívá útroby každého, že neuzříš oka bezeslzého mezi bohatýry, kteříž si vždy povýskovali a opět povýskovati budou v seči krvavé. Oj Bože, oj Bože,

že právě nyní zalehly uši Brankovičovy, že právě nyní byl zcela unešen divými myšlénkami svými, že neslyšel hlasu patriarchova! — Domodliv se kmet, dává lidu požehnání. Ještě jednou zavzní s kůru slavné: „Hospodine! Hospodine! Hospodine!“ lid povstane, a car Lazar, následován knížaty druhými, tasí meč svůj, a nad hlavu jej povznesa, volá: „Ve svatyni Páně, před obličejem božím přisahám, slyšiť mě Bůh, slyšiť mě národ můj: nesložím ocel tento dříve z ruky, než osvobozena bude víra a vlast od zhoubného pohanstva, aneb až poslední krůpěj krve vyproudí ze žil mých!“

Řinčejí zbraně z pochev, a veškeré bohatýrstvo volá: „Tak přisaháme!“

A opět je zbožné ticho po svatyni. Pomalu kloni každý zbraň, bez rachotu ji kryje v pochvu, pod širým nebem by bylo shromáždění toto v hlučný jásot se rozkřiklo, zde ale na místě posvátném ztvrzuje každý svou přísahu modlitbou tichou.

Car odchází s knížaty ze chrámu, Miloš Obilič nese před ním prapor srbský; knížata následuje Vuk Brankovič, pohled jeho je, jako dotud zasmušilý, v odchodu ještě pohleděl na svou ženu Maru, kteráž byla závoj svůj odhalila, oba se zarděli, porozumělit sobě v okamžení tomto; hrdě a vzdorně pohodil Brankovič hlavou, s úsměchem následuje nyní knížata. Když se byl car k odchodu obrátil, ohlíželi se ti, co na blízku podivného jinocha onoho stáli, po něm, ale byl již

zmizel; avšak kdož ví, jaká to služba jej volala dříve ze chrámu?

Knížata a vojvodové sestoupili se v radu, a po radě k slavné hostině u cara, svého hospodáře. Přešel den, noc se svaluje vždy hustěji nad celou krajinu, a v Prizrenu potud hlučno a živo, je též hlučno a živo v sídle carově. Čela bohatýrů důležitým rokováním svraštělá se byla nyní vyjasnila, z očí jim zářil jemný zápal radosti, a jakž jinak? již od věku slynuly panny srbské líbezností a krásou, a zde v síních hradu carského je květ panen srbských shromážděn, bavících se tancem a naslouchajících šeptům milostným mladého bohatýrstva.

Ale nevanou jen povždy vzdechy touhy, šepty milostné síněmi; Brankovič prochází v nepokoji síně, všeobecná rozkoš jej nechává chladným, ledovým; nikdež nenalezá útěchy, zašel do komnaty postranní, jen slabě osvětlené, byl samoten, zděšeně se ohlédl vůkol, ulekl se samoty své a myšlének svých, kluboký povzdech se vyrval ze stísněných prsou jeho: „Ne, není možno,“ zašepce, „ani za korunu carskou neučiním toho.“ —

Zašustí lehký kročej na prahu, Brankovič se ohledne, žena jeho Mara stojí před ním, tvář její plane, oko se jiskří, v divé bouři se dmou prsa její, ne, nic není lidského na ní v tomto okamžení.

Sám Brankovič se ulekne pohledu na ní, sepne ruce proti ní, jakoby jí takto přístup k sobě zabrániti chtél. Krásná ústa její se

skřiví v ošklivý úsměch, a blíže pokročivši mluví: „Dobře tak, že v temno skrýváš hanbu svou.“

„Odstoupiž ode mne každá myšlénka zrádná,“ dí Brankovič prudce: „a čím to je, že ty, dcera Lazarova, znova budíš peklo v prsou mých?“

S nevýslovným pohrdáním pohlíží naň chvíli Mara, pak odpoví na oko lhostejně, ale každé slovo její proniká co jedovatý ocel nejtajnější Vukovy útroby: „Nuže, již se poddám osudu svému, neb nebyli to utrhační hlasové mluvící, Brankovič není hoden, připíti sobě z jedné číše s bohatýrským Obiličem, již já sama přesvědčena jsem, že jsem žena ženina!“

„Hoj!“ rozkřiknul se Brankovič, nejprudší zlostí uchvácen, tak hlasitě, že po všech síních slyšeti bylo vykřiknutí to. Utichla hudba, utichl hovor i šepty milostné, hrobové ticho nastalo na chvíli; Brankovič zpamatovav se, udeřil se v čelo: „Zdali žena jsem, okážu brzo utrhačům svým!“ mluvil více pro sebe, a na ženu svou ani nepohleděv, odkvapil z komnaty dříve, než bohatýrstvo, zvědavostí puzeno, sem se přihrnulo.

Mara jim vstoupila vstříc: „Mluvili jsme o válce a vítězství,“ nachýlila se k otci svému, „a vojvoda Brankovič zápalem unešen, rušil výkřikem svým rozkoš společnosti.“

Tleskalo bohatýrstvo pochvalu slovům těmto: „Slavný je Vuk Brankovič! Ha! pozná bisurman sílu srbskou!“ jásalo.

Car Lazar se sklonil k dceři své, a objav

ji, políbil ji v čelo: „Zdaliž nejsem šťastným otcem?“ A obrátiv se ku shromáždění doložil: „Dva zeťové, jako Obilič a Brankovič, mně stojí po boku, pevně mohu zírat v budoucnost, byť bych já zahynul, budouť oni pevnou záštitou synu mému, nežli dospěje v muže, by sám si hájil víru a národ!“ —

Obilič se zarděl při této pochvale veřejné, a Mara? — ta zůstala pokojnou, ba pokornou v objetí i při políbení otcovském, a chvála jeho ji spíše urazila. „Vždy jmenuje Obiliče prvního!“ horlila v duchu.

Podivno! jak hluboce může klesnouti duše lidská, často až k víře nopodobno, a přece je tomu tak; dějepis každého národu nám vypravuje nejednou úkazy takové, aniž by prozpytoval příčiny jejich. Při takovýchto úkazech stojí ostrovtip lidský na nejkrajnější mezi své, a chtíti dále pátrati, bylo by tak marné, jako sledovati od počátku až ku konci v dílně přírody onu moc, kteroužto ovoce stromů a ňádra ženská uzrávají a vadnou!

Znova se oddá bohatýrstvo radovánkám, car pobízel hosti své, by se veselili, i uposlechnou volně, aniž by se pídili po Brankoviči, vždyť on se vrátí, až se ochladí zápal jeho na padající rose noční.

Měsíc pluje po obloze jasné, a přece táhne s sebou krvavé kolo, znamení to významné, neblahé.

Brankovič, vyběhnuv z hradu, zastaví maně

kroky své, podepřev se o pilíř, zírá neodvratně vzhůru k měsíci; ono krvavé kolo jej pobádá k rozmýšlení, pověsti národní jsou mu rukovětí, aby uhodnul ze znamení nebes výsledek podnikání svého. Neblahé znamení ono je dobrým věštcem neblahým myšlénkám jeho, neb se usmívá, i hrozí zaťatou pěstí ku hradu, kdež ticho panuje.

Najednou se rozlehne jásot, zavzní hudba, Brankovič se zarazí, zaskřípá zuby, a pádí dále dolů do zahrady.

Na temeně vysoké skály strmí Prizren, a zahrada carská se kloní až skoro do polovice skály. Hustina stromů, tu jižních, tu divokých lesních v divé směsici, se jmenuje zahradou.

Brankovič probíhá křivolaké, kotoučovité stezky, marně hledaje utišení bouře vnitřní, aby s rozvahou přemýšleti mohl o záměrech svých. Během unaven se zastaví, a podepřev se o sosnu oddychuje těžce. „Kdo je ten Obilič?“ mluvil v přestávkách k sobě, „vojvoda? zeť carův? — To jsem i já, a sláva Brankovičů se rozléhala po Srbsku, když ještě nikdo ani netušil, že kdy povstanou Obiličové, — a já nejsem tedy hoden připíti sobě s ním z jednoho poháru? Ha, ha! — Car Lazar! Kdo jej udělal carem, když my ne? My vojvodové jsme jej povolali ku vládě, a já jej krví svou bránil proti Vukašínům, proti Balšánům — zapomněl snad již na to? — Haha! kdo cara udělal, dovede ho také zničit!“ — Křečovitě objímal jílec meče svého.

Lehké kročeje zašustěly v písku, Brankovič, trhnuv sebou, prohlédl: onen podivný jinoch, jehož jsme v chrámě byli seznali, stál před ním. — „Kdo se to opovážil sledovati mne?“ zvolal Brankovič, „pykej, nešťastníče, smělost svou!“ a obnažený ocel se zablesknul v ruce jeho.

Se založenýma rukama hleděl naň pokojně muž mladý, i když Brankovič ocelem v prsa jeho namířil, sebou ani nehnul; neb třetí postava se najednou objevila za Brankovičem, a silná ruka se chopila napřažené pravice jeho.

„Hahoj!“ zvolal Brankovič, jedním škubnutím vyprostiv ruku svou z ruky neznámého odpůrce svého, že tento, prudkostí takovou uchvácen, stranou zavrávoral: „Neporodila posud žádná žena muže, którýby Brankoviče udržel; zhyň, zákeřníku!“ volá po vrávorajícím se rozehnav.

Přiskočil nyní jinoch blíže, a položiv pravici svou na rameno jeho, promluvil tiše: „Brankoviči!“

Zarazil se tento, jako u vyděšení zírá ve tvář jinochovu, na níž právě měsíc plné světlo své leje. „Bajazet!“ zvolá s úžasem Brankovič.

„Tiše!“ dí tento, „jmeno to, v Prizrenu provolané, by zbudilo i mrtvé, aby stíhali majetníka jeho.“

„Není třeba mrtvých,“ odpoví Brankovič, „já sám dovedu poraziti moc Amuratovu, syn jeho je v moci mé!“

Bezvolně sáhnul Bajazet po kynžalu, o krok ucouvnuv, ale v okamžiku spustil ruku, pohrdlivý úsměch si pohrál ústy jeho. „Slova z větru,“ dí „myslíš, že by Bajazet krom bojiště předstoupil před tebe, nemaje rukojemství bezpečnosti své v tobě samém?“

„Ha!“ vyrval ze sebe Brankovič.

„Upokoj se, vojvodo!“ mluví Bajazet dále; „mohuliž ti dáti větší důkaz přízně své, rozmlouvaje s tebou, co sobě rovným, já syn sultánův, někdy padišáh sám, pán králův, a ty —“

„Já jsem vojvoda srbský a křesťan,“ vskočí mu do řeči Brankovič, „a to jest více, nežli ty o sobě říci můžeš, Turku.“ —

„Allah!“ zvolal Bajazet, a celá vášeň jemu vrozená, sršela z oka jeho; bylo viděti, že to musí býti velké záměry, jimž k vůli vášeň svou krotí, by se nevrhnul na hanitele víry své; že snáší urážku důstojnosti své, on, jenž zvyklý byl, by na kynutí jeho v prachu se mu kořili tisícové otroků.

Brankovič pozoruje pokojně, kterak si rozbouřené vášně Bajazetovy tváří jeho pohrávají, zchytralý vojvoda věděl, kterak zacházeti s mužem tím. Kdyby služby své sám by podával, jaké by to měly ceny u kupujícího? jinak to, když se od něho požadují, tuť on sám stanoví jejich cenu.

Pomalu jen tichne bouře v prsou Bajazetových, konečně, pohodiv hlavou, promluví opět pokojně: „Slyš, vojvodo, pravověrný moslem

nemluví slova pozlacená, jak jest to obyčej u vás kaurinů, slyš! — Byl jsem svědkem, když se rodáci tvoji utužovali ve zpouře proti otci mému; jakž možno jim zvítěziti, když záměry jejich hned v zárodku známe, ba při sám Allah! nezvítězí ni s Brankovičem, jakž tedy bez Brankoviče?“

„Bez Brankoviče?“ opakoval tento.

Netrpělivě kynul Bajazet rukou: „Ano, bez Brankoviče! či myslíš, že jsem neviděl pohanění tvoje? Je Obilič něco více, než Brankovič? a což je Brankovič babou, aby nemyslil na pomstu?“ Zamlčel se na chvíli, aby pozoroval účinek slov svých.

„Tedy i psi bisurmanští si budou povídati o hanbě mojí?“ hučel do sebe Brankovič, a zlostně škubal řetízkem, jímž kynžal k pasu připevněn byl.

Spokojeně kývnul Bajazet hlavou: „Nezdržel jsem se v Prizrenu,“ mluví dále, „abych pobádal tebe ku pomstě, vímť, že sám prohlédneš ku prospěchu svému.“ Ale tu zplanulo oko jeho, a hlas jeho se časem chvěl: „Slýchal jsem o kráse dcer Lazarových i prahnula duše má, by je viděti mohla; při sám Allah! krásné jsou, ale přece jedna je nejkrásnější, sám prorok nemůže poskytnouti v edenu krásnějších hůrisek vyvoleným svým. Zhlédnul jsem ji, a na věky poután jest duch můj milostností její.“

„Mileva!“ prohodil Brankovič bezděky, jako

u vytržení naslouchaje ohnivým slovům Bajazetovým.

„Mileva!“ opakoval Bajazet hlasně, a ruku na srdce položiv, šeptal pro sebe: „Mileva!“ —

Po chvíli pohlédnul opět ku Brankoviči: „Není možná orlu žíti bez paprsků slunečních, není i mně možná, žíti bez ní, kteráž je odleskem krásy oka Allahova!“

„Ty bisurman, a ona pravoslavná křesťanka?“ zhrozil se sám Brankovič nad záměry Bajazetovými.

„Pošetilý!“ odvětí tento, „což ženě po víře? víra i nebe její je láska, bez lásky jest život její pouští, kde samum vyprahnul každý života kořen. Ha! nepřivinu na věčnosti s větší vroucností hůrisky rajské k srdci svému, jako Milevu, dceru Lazarovu!“

„Tys statný rek, sultaniči!“ dí Brankovič vážně, „ale panny křesťanské, panny naše nezrají pro haremy bisurmanské.“ —

„Ha!“ vyrazil ze sebe Bajazet, a ruku na jatagan položiv, zírá divoce na Brankoviče, který na oko lhostejně kynžalem svým si pohrává, ale ni jedno hnutí Bajazetovo neuchází bystrému zraku jeho.

Poznenáhla se mírní vášeň Bajazetova, pohodiv hlavou, přistoupí k Brankoviči, a položiv obě ruce na ramena jeho, praví krátce a určitě: „Já Milevu, ty korunu carskou, vol!“

Brankovič naň vytřeštil v udivení oči. „Pokud Lazar živ?“ ptal se po chvíli hlasem, který neprozrazoval pražádné ošklivosti nad návrhem tímto.

„Lazar a vždy jen Lazar!“ dupnul netrpělivě Bajazet nohou, „on sám se vrhá v záhubu svou. Pomni na Obiliče, Brankoviči! a na potupu svou, v prachu se bude muset kořiti tobě, carovi, on i vojvodové všichni, jenž s posměchem pohlíželi na tebe, když si postoupiti musel místo čestnější soku svému.“

Mocně pracovala prsa Brankovičova, a ačkoliv stál ve stínu, viděl přece Bajazet, kterak oko jeho se jiskří.

V tom zavzněly kroky po stezce od hradu, Brankovič, chopiv Bajazeta za ruku, táhl jej za sebou do houští. Zlé záměry jsou otcové bázně, proto se Brankovič tak kvapně skryl, aniž by se byl ohlédl po příchozích.

Bylť to bohatýr mladý, veda v objetí dívku, která již pouhým vzezřením i při svitu měsíce k obdivu krásy své každého nutila. Zraky její, milostí planoucí, upřeny byly v mužnou tvář bohatýrovu, který šeptem milostným konejšil bouři svou i milenčinu.

Šumot, způsobený skrytím se Brankoviče a Bajazeta v houští, vytrhl dívku ze sladkého snění, zachvěla se i v náručí bohatýrově: „Co to?“ tázala se, bázlivě se vůkol ohlížejíc, „Mi-

lane, drahý Milane, vraťme se zpět, mně je tak trudno i bolno a zdá se mi, jakoby každý šust listí přinášel nebezpečí neznámé."

„Ne tak, světice má!" dí bohatýr ohnivě, úžeji přivina dívku k boku svému, „již dávno nám nebyla dána podobná příležitost, a nepřijde snad tak brzy. Toužil jsem dávno po nynější hodině, jako snad ani netouží duše v očistci po hlasu anjela, vysvobození jim zvěstujícího. — A čeho se obáváš? Kazančič, věrný pobratym můj, střeží vchod, a před každým jiným nebezpečím chrání tě rámě mé a handžar můj!" Při tom udeřil levicí na handžar po levém boku za skvostným pasem zastrčený.

Ale přece se uhnul stezkou postranní, povolným jsa bázni milenčině. „Ano," mluví dále, „handžar můj tě ochrání, on mi tebe také dobude. Tak jest, milenko drahá, věřím pevně v Boha a lásku tvou, spoléhám se na štěstí bohatýrské a na přízeň Obiličovu. On ví o všem a pravil sám, že si nepřeje jiného za svata a za třetího zetě Lazarova."

„Milane můj!" zajásala dívka rozradostněná.

Stezka se uhnula maně ostrým uhlem, zanikli za stromovím. — —

Před vchodem ze hradu na zahradu vedoucím, stál muž jiný, podepřen o sloup, chvílkami zas netrpělivě sem tam přecházeje. Se shora zněla hudba, zněly vejsky hostů rozjařených, bohatýr pohlížel chvílkami toužebně vzhůru, ale opět zíral ostražitě

na všechny strany. „Jen se veselte,“ mluvil při tom, „a že musím na hodinu střežiti tajnost lásky pobratymovy, zajásám si za to dvojnásobně, až se budeme bít s bisurmanem!“

Pádné kroky, zahradou se blížící, zostřily najednou pozornost jeho, pokročil ku předu, ruku na meč polože, neb bystrý sluch jeho poznal v prvním okamžení, že to nejsou kroky pobratymovy.

Vysoká, silná postava vynikla ze stínu stromů.

„Brankovíč!“ zvolal bohatýr na stráži.

„Kazančič!“ zkřiknul tento neméně překvapen, i ohlížel se těkavým zrakem vůkol, jakoby se obával každého šustu větví a listí.

„Odpusť, vojvodo!“ pravil bohatýr mladý, stranou ustoupiv, „že jsem ti cestu zastoupil, nenadál jsem se tebe.“

„A čím je to,“ tázal se Brankovič, nedbaje na omluvu mladého bohatýra, „že Kazančič mijí společnost bohatýrů i krasavic jemu příznivých, že se plíží při měsíci za kroky Brankovičovými?“

Hrdě vztýčil Kazančič hlavu: „Tuto otázku promyjím jen Brankoviči, jehož ctím co slavného vojvodu, neb nejednou jsem ho viděl rozháněti houfy bisurmanské jako stádo skopců. Ale i všechna vážnost nachází své meze. Že mi chlad večerní a svit měsíce milejší nyní, než bratří bohatýři a krasavice mi příznivé, co komu po tom? Ni tobě, vojvodo, bą svatý Sáva mi svědkem, ni caru samému!“

„Jdižiž jdi!“ odpověděl Brankovič trpce, „známť já ceniti chválu v ústech tvých; Brankoviče jmenuješ a Obiliče zpomínáš. A cos pravil zde o caru, toť jistě ses naučil z rozmluv Obiličových?“

„Vzdal jsem ti chválu, vojvodo, jak jsem ji v srdci cítil,“ dí Karančič taktéž trpce, „ale vyznati se ti musím, že mi Obilič milejší a slavnější, než ty i s předky svými.“

„Ha, chlapče!“ rozkřiknul se Brankovič, nad takovouto nesmírnou hanou takměř bez sebe, šavle se zalesknula v hrsti jeho, i máchnul jí po odpůrci, ale ocel odskočil od meče bohatýra, který pozorovav každé hnutí Brankovičovo, takměř jedním mžikem i zbraň svou byl vytasil.

Ráz po rázu stíhaly se nyní rány sečné, oba bojovníci slavní, ve zbrani zběhlí, věru nepopustil jeden druhému, a jen marně tesaly zuby v ostří zbraní svých.

Ženský výkřik dále ze vnitř zahrady se rozléhl stromovým, a hned na to volal mužský hlas: „Bajazet!“

Oba soupeřové najednou zarazili v napřáhnutí.

„Shledáme se opět, vojvodo!“ zkřikl Kazančič kvapiv v stranu, odkud ony výkřiky byly zavzněly: „Miláne, jsem tu, jsem!“ houkal při tom.

Hluk tento přilákal hosti k oknům, utichla hudba, a slyšeti bylo nyní řinkot zbraně a opětné volání „Bajazet!“

„Bajazet zde!“ zkřiklo bohatýrstvo, derouc se ke dveřím a ku vchodům do zahrady vedoucím, netrpělivější skákali i z oken otevřených. Brankovič stál posud s obnaženou šavlí, vnitřní nepokoj jeho, události tyto, co blesk se stíhající, jej takměř omráčily. „Což mně uštknul Vukodlak,“ *) šeptal k sobě, „že rozbroje začínám, kdy nejvíc třeba, abych tajil vnitřní bouři svou?“ Volání „Bajazet!“ ho ještě více polekalo: „Ten nesmyslník!“ dupnul nohou, — „vše ztraceno!“

Když se bohatýrstvo na zahradu vyrojilo, vmísil se i on v dav jeho, a pospíchal s ním k místu, odkud bylo ono volání zavznělo. Přiběhnuvše k místu, zarazili se všichni, neočekávaným výjevem oněměli.

Na sedátku drnovém seděla dcera Lazarova, krásná Mileva; Milan Topličanin, pro sličnost a chrabrost svou proslulý bohatýr, ji držel v náručí, by ve mdlobách se neskácela. Levé rameno jeho krvácelo, a krůpěje krvé kapaly co granáty na bílý šat panny; nevšímal si však toho, nevšímal si ani bohatýrstva jej obklopujícího, hleděl jen na milenku, a snažil se nejsladšími slovy ji opět k životu přivésti. Ve stromu za

*) Vukodlak — v pověře Srbů člověk mrtvý, neb také i živý, zlým vražedlným duchem posedlý. I z hrobu mrtvola prý k vraždám vstane: Upír — Währwolf.

ním hluboce zaryta, vězela dýka, patrnoť, že zdálí mrštěna, cíle svého se chybivši a jen rámě Milanovo protknuvši ve kmenu vězeti zůstala.

„Ten pes!“ zlobil se Kazančič, vraceje se od stíhání, „nedočká ostří meče srbského, ale jen z daleka a skrytě uštkne co had muže, jemuž co muž vstříc postaviti se obává, ta sketa!“

„Co to?“ tázal se jeden přes druhého.

„Ano, páni bratři, co to?“ ozval se nyní Brankovič, nabyv opět rozvahy: „Nevidíte, kterak Topličanin svedl dceru carovu, pohaniv rod carský a příbuzenstvo jeho! Zavolejte cara i carovou.“

„Lžeš vojvodo!“ rozkřiknul se Topličanin zbraní svou máchna. Prudkým škubnutím jeho procitla z mrákot Mileva, a uzřevši bohatýrstvo kolem sebe, kryla s hlasitým výkřikem uzardělé líce na prsou milencových.

Kazančič předstoupil před Milana. „Nechejž pobratyme drahý, dříve vyjednati mne mou rozepři s Brankovičem. Ano, páni bratři!“ obrátil se k bohatýrstvu potud v němém úžasu vůkol stojícímu, „i mne pohaněl již dříve Brankovič slovem jedovatým, a byli jsme právě v zápasu, když pobratym můj jmeno Bajazeta volal, jinak bych dosti brzo byl přišel, bych vám ho byl pak za uši předvedl co medvěda.“

„Haha! Kazančič!“ zkřiklo bohatýrstvo rozveseleno.

Tento si v hrdosti pohladil vousy: „A což, páni bratři!“ mluvil dále, „je pohaněn rod car-

ský, jemuž patří všechna čest a sláva, když si oblíbil bratr náš, Milan Topličanin, dceru carovu?"

„Ne, nikoli!" voláno ze všech stran.

Brankovič skřípal zuby: „Zkrotím já v brzce zpupnost vaši!" mumlal do sebe.

„Nuže tedy!" hlásal Kazančič, „jděte a zavolejte cara, jak tomu Brankovič chce, a uvidíte, že také on řekne: „Ne, nikoli!"

Zadnější se obrátili bez volně na vybídnutí toto, najednou se zarazili: „Car, carová!" znělo vůkol.

A vskutku se blížil car s knížaty, po boku jeho Obilič, carová s druhými dcerami svými a s paními, kvapným krokem k místu tomu.

Rozstouplo se bohatýrstvo, kvapně přikročil Lazar až k dceři své: „Co se to zde děje?" tázal se přísně.

Milan sklonil kolena svá před carem, neohroženě pohlížeje k němu vzhůru: „Jak vidíš jasný pane můj," promluvil, „vydobil jsem sobě nejdražší klenot koruny tvé, i nežádám nyní nic jiného, než abych si ho zasloužil, tak jako přede mnou vojvodové Brankovič a Obilič."

„Smělá to slova!" zvolala Mara, chtíc ku předu pokročiti, ale muž její Brankovič ji chopil za ruku, a táhnul stranou, kde s ní nepozorován od ostatních, v důležitou rozmluvu se pohroužil.

„Smělá to slova ovšem," pravil Lazar, „ale rád mám takovou smělost u bohatýrstva svého, neb mi získala dva syny, jako Obiliče a Brankoviče." A k Milanu opět se obrátiv, doložil:

„Až po zapuzení pohanstva na břehy asiatské uvidím, zdali v tobě pozdraviti mám syna třetího!“

„Sláva caru! sláva Lazaru!“ jásalo bohatýrstvo.

Milan políbil ruku carovi i carové, kteráž byla s paníma blíže přistoupila, aby ukryla dceru svou před zraky bohatýrstva; pak se vzchopiv, přivinul ještě jednou milenku svou k srdci, a vtisknuv ohnivé políbení na čelo její, odevzdal ji v náruč matčinu.

I obrátiv se k carovi, planoucím zrakem chvíli vůkol pohlížel, pak vztáhna pravici vzhůru zvolal: „Beru Boha, beru tebe, care a pane můj za svědka, i vás páni bratři, že vydobudu sobě milosti carské, aneb na vždy se odřeknu ráje svého, že nepopustím bisurmanu v boji nastávajícím, a kdyby všichni — čehož se nestane! — ale kdyby všickni opustili přesvátný prapor kříže, přece ten vrah víry Kristovy, prokletý Moslem, práh carstva srbského jinak nepřekročí, leč přes mrtvolu mou —“

„A přes mrtvolu mou,“ vskočil mu Kazančič do řeči, postaviv se po boku jeho, „v životě i ve smrti jsem vždy věrný pobratym tvůj!“

Milan jej objal levicí kol šije: pravicí za sebe sáhnuv vytrhl jedním škubnutím dýku ve stromě zarytou, a nad hlavou ní máchna, hlásal dále: „Hle! nejouhlavnější nepřítel náš vedral se co zákeřník do středu našeho! Aj! vyhledámť já si ho v den bitvy ve středu strážců jeho, a

krev jeho zplatí za každou krůpěj, již jsem ocelem jeho byl ztratil!“

A opět se rozléhlo jmeno „Bajazet“ v bohatýrstvu, žasnuliť nad odvážlivostí takovou, a proto dychtili zvěděti, kterak se stala srážka mezi Milanem a ním.

Topličanin se ohlédl po milence. Tato byla již dříve s matkou svou i s druhými paními se odstranila, jen Mara zůstala po boku muže svého na místě; on jí byl již všechno sdělil, a zrak její planul radostí, pohrdlivý úsměch si pohrával ústy jejími, kdykoli pohlédla na bohatýrstvo, kterak se těší, jak brzy honiti bude Turky co zvěř lesní před sebou. —

„Skryta byla láska naše,“ začne vypravovati Topličanin hlasem mírným, často přidušeným, a car i bohatýrstvo naslouchali bedlivě, „neb sám jsem se lekal odvahy své, že jsem pozdvihnul zraků svých k dceři Tvé, jasný pane můj! ne že je ona dcera carská, ale že sobě oblíbila mne, ona, pro jejíž jediný úsměch by nikdo z bratrů bohatýrů neváhal pustiti se v zápas na život i na smrt; oblíbila si mne, jehož jmeno, ač v seči a na kolbišti ne z cela neznámé, přece není tolik proslulé, abych beze všeho ostýchání směle pozdvihnul zraků svých k milostnosti Milevy, dcery tvé, jásný pane můj!“

„Co to mluvíš, Topličanine?“ ozvali se hlasové v bohatýrstvu: „nikomu nezadáš ani na bojišti, ani kdes jinde; po celém carstvu se hlásá sláva tvoje!“

Na přísvědčenou tohoto výroku pokynúl car hlavou, Kazančič děkoval bratrům bohatýrům posunky za pobratyma svého, který nad chválou uzarděn, oči k zemi klopil.

„Svatý Sávo!“ zvolal, Tvartko bosenský v udivení, „jaké to máš bohatýrstvo, bratře Lazare! toť věru neklesne kříž posvátný před polměsícem.“ —

„Ba neklesne!“ volalo bohatýrstvo.

Brankovič a žena jeho se usmívali oušklebně; Obilič povznesl hlavu hrdě vzhůru, prsa jeho se dmula, ale ni slovem nedal na jevo vnitřní radost svou nad bojovným zápalem bohatýrstva.

„Ale Bajazet?“ tázal se car Lazar po chvíli.

„Tak jest, pane můj,“ začal opět Milán Topličanin, „vybídnul jsem milenku svou, dceru tvou do zahrady, bych naposled se kochal v milosti její, naposled před bojem, neb jsem sobě přisahal, nepřiblížiti se k ní dříve, ba nevzhlédnouti k ní dřive, až, Bůh-li tomu chce a svatí a světice jeho, až se učiním v nastávajícím boji hodna, předstoupiti potom před tebe, a říci tobě, pane můj: Hle! co jsem učinil, učinil jsem pro tebe, abych sobě zasloužil, přijatu býti v rodinu carskou. — Pobratym můj“, tisknul Kazančiče k prsoum, „střežil u vchodu do zahrady skrytou lásku naši, ale jiné oči bděly, jiný nepřitel slídil po nás. Sotva zde na drn usednem, zachrastí křoví a Bajazet v převleku srbském stojí před námi: „Nesváděj více nevěstu sultaničovu, pse

křesťanský!“ zasyčel, i mrštil po mne touto dýkou, ale vášní se mu třásla ruka, letěla dýka mimo mne, zavadivši jen málo o rameno moje. I vzchopím se, ale Mileva klesá s hlasitým výkřikem ve mdlobách v náruč mojí, a zdaž mohu milenku opustit? Proto jsem volal jmeno Bajazetovo, věda, že přiláká pobratyma, že přiláká každého Srba, a byťby již u brány nebeské o vpuštění žebral.“

„A dále?“ táže se Lazar netrpělivě.

„Dále?“ dí Milan; „Bajazet uprchl, a pobratym, na rychlo přikvapivší, sotva snad již zhledl stopu jeho!“

„Ba, byl jsem mu na stopě,“ jal se vypravovati Kazančič, „a stíhal jsem ho až ku zdi zahradní. Již myslím, že mi neuskočí, tak jsem mu byl na blízku; tu mě někdo od zadu zachytí; obrátím se po odpůrci tom, který střelhbitě mi nohy podjede, a k zemi mě skácí, a než jsem se opět vzchopil, byl Bajazet i onen, jenž mě porazil, na zdi, a Bajazet volal na mne ousměšně: „Medvěd srbský chce stíhat orla sultánského? Jdi a vyřid pánu svému, který je před obličejem otce mého otrok tobě rovný, že se brzo vrátím v čele tisíců pravověřících pro nevěstu svou, jíž já sobě vyvolil, neb nezrají panny milostné pro psy, nýbrž aby oslazovaly život miláčků prorokových!“ Jdi k čertu i se svým prorokem, já na to: „chlubný mluvko, ale sejdi dolů, a já ti utnu hlavu jedným rázem, jak to činívám v le-

sích vlkům a medvědům. — S hlasitým posměchem se však spustil druhou stranou se zdi, a já jen slyšel dusot, tryskem uhánějících koní.“

Na chvíli trvalo hrobové ticho ve shromáždění, pak ale si v hlasitém výkřiku ulevila nevole nad pohaněním jmena srbského:

„Jak? panny naše aby kvetly pro ty syny čertovy? No počkej Turku! — A tak pohaněti sílu srbskou? — Ta sketa, horší než plivník sám!“ Tak a podobně to znělo vůkol.

Car Lazar však trval v zamyšlení: „Až do středu našeho se vedral,“ šeptal pro sebe, „ne, není to možná beze zrady! — Ale udusíme zrádcům záměry v zárodku rychlostí.“ Povznesl hlavu a bojovný oheň plál z oka jeho, když se obrátil ku knížatům a k bohatýrstvu: „Slyšeli jste, kterak nejouhlavnější nepřítel náš i víry Kristovy až do středu našeho se vedral, záměry naše vyzvěděl, slyšeli jste, jaký osud očekává nás, ženy i panny naše? Nemluvím o rodině své, vám všem a celému křesťanstvu hrozí poroba hnusná; nepospíšímeli sobě k vítězství, předstihne nás bisurman. Za čtrnáct dní se uzříme ve zbroji na poli Kosovu.“

„Sláva caru!“ zajásalo bohatýrstvo, vracejíc se za ním do hradu, nikoli k radovánkám, nýbrž aby vyslyšelo rozkazy další, někteří také, aby krom toho před odchodem svým se pokochali v slovech milostných, aby se přesvědčili, zdali ty vzdechy ňáder panenských platily jen dnešním radovánkám, neb touze srdce

ženského po lásce na život celý, a nikoli marnému miliskování; neb v takovýchto okamženích, jako bude nastávající, se otevírá nejsnadněji srdce ženské, marné je všechno vynasnažení, zatajiti city, a panna chtíc nechtíc podléhá úkolu svému — lásce, podávajíc se láskou ve jmění mužovo.

Brankovič zůstal se ženou svou pozadu: „Viděla ho," pravil k ní, „kterak se zamyslil, slyšelas, kterak zřejmě mluvil o zrádě? Otec tvůj něco tuší. —"

„Nech jen mne jednati," odvětila Mara, „já učinila, že Bajazet nepoznán po Prizrenu se procházel, dovedu také, otce na klamnou cestu svésti, že odstraněn bude jediný muž, jenž by tobě korunu carskou s hlavy sraziti dovedl, a to je Obilič."

Nepromluvě slova, kývnul Brankovič na svolení hlavou. Mara kráčela hrdě, s hlavou vzhůru vzepnutou po boku jeho do hradu zpět, a než byla do vchodu vkročila, stanula najednou, pohlédla na dům otcovský, sídlo carské, tleskla rukama, jako děcko, když dosáhne dávno žádané hračky, a zaplesala: „Haha! budu paní zde já, carová!"

Za jitra již se rozjíždělo bohatýrstvo, aby ve čtrnácti dnech, každý s bojovníky svými, se dostavil ku posvátnému praporu Srbska na poli Kosovu. —

II.

Po daleké pláni Kosovské rozložen je národ srbský táborem. Nebylo možná sehnati toliko stanů, aby pod nimi veškeren lid bojovný se ukryl buď před bouří, buď před vedrem slunečním. Ale co? vždyť je národ otužilý, lijavec jim umyje vlasy, vichr je osuší, a vedro sluneční rozehřeje jejich oudy, vše to tak dobře; a vždyť Pánbůh ví, co poslouží pravoslavnému národu, aby měl dosti síly a pružnosti ubíjeti Musulmany, ty krvavé vrahy víry Kristovy.

Po obou březích řeky Silnice, pláň Kosovu protékající, se bělají stany i dmou se, kdykoli vítr v ně zaduje, co křídla labutí; a však daleko krom stanů v šířku i v délku, takměř k nepřehlédnutí oku tvému, táboří lid bojovný pod širým nebem. Tu i tam však i zde bělá se stan, dme se prapor nad ním, znamení to, že tu lze jest se doptati na vůdce toho neb onoho oddělení, by posel, přinášející rozkazy, nezbloudil v tomto davu nesčíslného lidstva. Na levém křídle zříš prapor vojvody Brankoviče, na pravém Obiličův, a uprostřed obou nad stanem Lazarovým dme se zástava Srbů, posvátný prapor velikého cara Dušana. Tvartko Bosenský a Kastriota Skaderský táboří s lidem svým as hodinu záze v záloze. Balža, pán Albanie, odráží již vítězně

hordy turecké, země jeho napadající, i Šišman Bulgarský sbírá pole a zdržuje bisurmany, že se nemohou převaliti přes Balkán, aby se setkali s národem srbským v boji rozhodném. Avšak již nemůže dlouho trvati odpor jeho, posel posla stíhá, volající Srby ku pomoci; car Lazar nahlíží potřebu toho, hnouti se ku předu, a ustlati bisurmanstvu hrob v roklinách Balkánu, že by s hrůzou budoucně pohlíželo na břehy Evropy; ale nesvornost vojvodů jeho jej zdržuje zpět, nesvornost zplozená a udržovaná mezi nimi ženami jejich, jenž ku zhoubě Srbska muže své v tábor byly následovaly.

Jako povahy jejich mužů, byly i povahy sester rozdílné. — Mara, zplozena asi v hodině zlosti, měla cosi demonického do sebe, netrpěla, by někdo, a byť to i bratři neb sestry, byť to i rodiče byli, přednost měl před ní; proto nenáviděla každého, komuž přednost taková dávána byla, i nelekala se ničeho, aby zničila toho, kdo jí stál v cestě, aby se vyšinula na první místo. Setkala se hned po příchodu svém do tábora se sestrou svou Vukosavou před stanem otcovým, a buď v rozhorlení, že viděla, kterak stráž carská větší dává úctu sestře její, buď že již sledovala záměry jiné, dalekosáhlejší, lála veřejně sestře své, i muži jejímu, Miloši Obiličovi, že rozhorlena Vukosava ruku na ní vztáhla. Veliký pokřik se z toho strhl, že Lazar sám sotva ztišiti mohl obě strany, kdežto průvodcové obou kněžen

s meči tasenými, již na sebe se vrhnouti chtěli, přikázav oběma dcerám, nepřekročiti hranice tábora mužova. Ale po odchodu jejich přikvapil Brankovič, zadostučinění žádaje, zapřisahaje se, že nepotáhne dříve na bisurmana, pokud není zadost učiněno za pohanění se stalé jmenu Brankovičů v ženě jeho.

Svolán soud knížat, a rozhodnuto, aby dle zvyku bohatýrského pře ta narovnána byla soubojem mezi oběma vojvody. I dělány hned přípravy k tomu; a co Amurat Šišmana Bulgarského porážel a přes Balkán přejíti se chystal, zanášeli se Srbové přípravami k souboji, jenž na dnešní den určen byl.

Ve stanu svém sedí Lazar samoten v hlubokém zamyšlení, hlavu maje ve dlaň sevřenou, pohlíží na list psaný před sebou rozvinutý, a hluboké, bolestné vzdechy mu vanou časem ze sevřených, mocně se dmoucích prsou. „Nešťastný Lazare! nešťastný otče!“ osloví sám sebe s bolestným povzdechem, „nejen že nesvornost v rodině své krotiti mám, ale i nad zrádou bdíti musím! Svatý Sávo! zrazen ode svých, já otec neštastný! kdež mohu trestati, aby i mne to nebolelo? A on, právě on! Dříve bych byl uvěřil, že se slunce z koleje svého vysmekne, nežli že mě zradí Miloš.“ Zarazil se najednou, nová myšlénka v něm vznikla, povyjasnila se tvář jeho. „Což jsem tak lehkověrný? Vždyť znám lest jejich, těch synů proroka lživého. Ano, ano! tak

to bude, a nic jinak. Zbaviti mě chtějí mé nejhlavnější podpory; ti bloudové, jakobych neznal Obiliče, k němuž jsem přilnul celým srdcem svým; a on to ví, on mě nezradí nikdy!" doložil pln přesvědčenosti. —

Zatleskal rukama; vůdce tělesné stráže jeho vstoupil do stanu. „Přiveď mi sem toho Turka" velel car, „a nech nás o samotě, až opět zavolám!"

Vůdce, hluboce se ukloniv, vyšel ze stanu, brzo však se vrátil s Turkem v okovy spjatým, a opět odešel.

Turek, poohlédna se po stanu zrakem pátravým, a vida se s carem o samotě, zkřivil ústa k ousměšku, ale jen mžikem, tak že Lazar, na chvilku od něho se odvrátiv, ničeho nepozoroval, když zrak svůj opět na něho zamířil.

„Víš, jaká odměna tě očekává za tvé poselství, Turku?" oslovil ho Lazar po chvíli přísným hlasem.

„Jak Allah určil od počátku světa, takový bude osud můj," odpověděl lhostejně zajatý.

„Zasloužils smrt," pokračuje Lazar, „a také jí neujdeš, pakli pravdou nevykoupíš život svůj."

Zajatý pokrčil ramenama: „Allah jest jediný Bůh, a Mohamed prorok jeho!"

„Zadrž, rouhavý zaslepenče!" vskočil mu do řeči Lazar, žehnaje se křížem svatým.

„Umru-li" pokračuje Turek dále, nedada se mýliti, „umru ve službě jeho, a vejdu v ráj, prorokem zaslíbený miláčkům jeho."

Lazar se pozastavil nad chladností takovou: „Od koho je tento list?“ ptal se car, okazuje na psaní, na stole ležící.

Turek, zhlédna psaní to, sklonil hlavu: „Veleben budiž Allah i prorok jeho! zřím to znamení, psané rukou pána svého, padišaha, nepřemožitelného Armurata.“

„A komus je měl odevzdati?“ ptal se car.

„Vojvodovi tvému, Miloši Obiličovi,“ dí Turek pevně.

„Lžeš!“ rozkřiknul se Lazar.

„Proč se mě tedy ptáš,“ odpoví Turek, „když nevěříš slovům mým?“

V největším rozbouření přecházel Lazar po stanu, znovu se budila v něm pochybnost ve věrnost Obiličovu, i zápasila s důvěrou v něho; tráplivý to stav. A trvalo dlouho, nežli utišil vnitřní bouři svou; opět se zastavil před zajatým.

„Znáš ty obsah listu toho?“ ptal se hlasem, na němž znáti bylo, že bouře v prsou jeho sotva doburácela.

„Což myslíš,“ odvece Turek, „že by svěřil pán můj tajnosti své otroku svému? On praví, jdi! — a já jdu, umři! — a já umřu, neb on jest náměstek prorokův, pán života všech lidí.“

„Neptám se,“ vskočil mu Lazar do řeči, „zač ty svého pána máš, nyní jsem já pánem života tvého, a jak jsem již pravil, jen pravdou si jej vykoupiti můžeš.“

Turek se ušklébnul, Lazar nevšímaje si toho,

pátral dále: „Proč jsi tedy se plížil po táboře, snaže se, nepozorován zůstati, proč jsi, přece zpozorován jsa, hledal v outěku spásu, neznaje obsah listu toho?“

„Proto, že pán můj mně, otroku svému, tak nařídil,“ odpoví zajatý, „nebylo však souzeno, vyplniti rozkaz jeho, nechtěl tomu Allah, který jest mocnější nežli padišah, ba nežli prorok sám.“

„A kterak to přišlo, že právě tobě svěřil Amurat poselství proň tak důležité? znáš ty Obiliče?“ pátral Lazar dále.

„Jak bych ho neznal,“ dí Turek zchytrale, „když jsem jej viděl v Prizrenu, kdež k slovům jeho sklonil ucha svého naděje pravověřících, hvězda jitřní, sultanič Bajazet!“

Car zbledl, a aby Turek neviděl, kterak mu vyskočily v oči bolestné slzy zklamané důvěry, odvrátil se od něho.

Plamen radosti vyšlehl na tváři zajatého, ale maje se na pozoru, jevil v okamžiku lhostejnost, chladnost.

„A já ho tak miloval!“ šeptal pro sebe Lazar, tiskna pravici k prsoum, neb se mu zdálo, že se musí prsa jeho na dví rozkočiti. Připomínal si celý život Obiličův, i neviděl nic, než velikou obětavost jeho pro cara a pro národ; nic, co by dávalo podstaty hnusným výpovědím zajatého; ale naproti tomu, ta určitost Turkova v odpovědích?

Opět se posléze zmužil Lazar, a obrátiv se

k zajatému, pravil: „Turku! ty mě klameš! Kdybys Obiliče byl znal, nepotloukal by jsi se mezi lidem Brankovičovým, nebyl bys se k vojvodovi Vukovi dral.“ —

Zachvěl se Turek nad slovy těmito, kdyby byl Lazar méně pobouřen býval, bylby zpozoroval toto zachvění, a přesvědčen by byl o lsti bisurmanské; avšak touhou po odpovědi zakalen byl zrak jeho.

„Hm,“ odpověděl zajatý, chladnosti opět nabyv, „dle čeho bych byl měl rozeznati lid Brankovičův od lidu Obiličova, a neznám jsa v táboře, měl jsem stan vojvody Vuka za stan Milošův; Allah sám oslepil zraky mé!“

„Turku, mluv pravdu,“ napomínal Lazar, „ve pravdě jen spočívá život tvůj!“

„Což jsem tě o něj prosil?“ odpoví hrdě Turek. „Třebať já umřel v zemi ďaurů, nezavře přece prorok přede mnou brány edenu.“

„Smrt nemá tedy pro tebe žádných hrůz,“ pravil Lazar více k sobě, nežli k Turku, a na chvíli se rozmýšleje, postoupil pak kvapným krokem do zadu stanu, pozvedl víko stojící tam skříně, zlato a stříbro lesklo se lakotnému zraku zajatého vstříc: „Já vím Turku,“ osloví jej Lazar, „že lžeš, ale já chci věděti pravdu; pravdu mi pověz, a nejen že tobě život daruji, i toto všechno bohatství tobě dám.“

Turek sebou škubnul, s vyboulenýma očima pohlížel neodvratně na bohatství před ním se lesknoucí, vidno, že sám sebou zápasí.

„Ale já přisahal, že věčně blouditi chci před branou ráje, nevyplním-li rozkazy mi dané, a co jest toto zlato proti věčnosti? nic, slina od úst kanoucí.“ Tak přemýšlel na mysli Turek, nemoha se odhodlati k určité odpovědi.

„Nuže, mluv!“ velel Lazar, okazuje na zlato.

„A kdybych mluvil jinak,“ odpoví konečně Turek s povzdechem, „zasluhovala by potom slova má větší víry, nežli předešlá?“

Lazar se pozarazil: „Máš pravdu!“ pravil po krátkém rozmýšlení, přihodil opět víko, a před Turka předstoupiv, pravil pevně. „Dobřes dostál úkolu svému. Lhal jsi, klamal jsi mne, jak ti pán tvůj nařídil; ale přece jsi svoboden. Chciť, abys Amuratovi sám vypravoval, že zmařena je hnusná lest jeho; pověz mu, že car Lazar přátelé své lépe zná, nežli on se domýšlí, že křesťanský bohatýr nezradí nikdy ani Boha, ani cara svého, ni národ svůj!“

„Pozlacená slova,“ mumlal do sebe Turčín, „žihadlo vězí přece v prsou tvých. A což není Brankovič pes křesťanský? haha!“ smál se v duchu.

Car mezi tím opět zatleskal rukama, vůdce stráže jeho vstoupil do stanu. „Odejmeš Turčínu vazby;“ velel car, „a doprovodíš ho táborem: jeť na svobodě.“

Jakoby sluchu svému nevěřil, vytřeštil naň vůdce oči.

„Jasný pane?“ tázal se.

„Již jsem řekl,“ vskočí mu car do řeči,

„konej, co ti veleno; a zbav mě rychle pohledu na hnusnou tvář bisurmana toho.“

Turčín se při těchto slovech ušklébnul, a pokrčiv ramenama, jako člověk, jenž lituje nenapravitelnou zaslepenost jiného, následoval vůdce ze stanu, aniž by slovem děkoval Lazaru za dar života svého.

Bezděky hleděl Lazar za odcházejícími. „Ať lhal, ať pravdu mluvil,“ pravil, když byli ze stanu zmizeli, „nemohu jinak. Sebe i národ svůj poroučím Bohu a Jesu Kristu; chceli on, zvítězí kříž víry pravoslavné nad polměsícem i nade vší zrádou, chceli nás ale Bůh trestati za hříchy otců našich a za hříchy naše, pak marné by bylo, zpouzeti se vůli jeho. Aspoň se chlubiti nesmí ten Musulman, že zviklal důvěru mou v nejmilejšího syna mého.“ — Zamlčel se na chvíli. „Ach důvěra,“ pokračoval pološeptem dále, „tať přece již rozviklána. Ale jak Bůh chce! Zradil-li mě, zradil-li Boha svého, nechť jej za to tresce Vševědoucí, věkové budoucí musejí přece hlásat, že car Lazar maje důkazy o zrádě jeho v rukou,“ pozdvihl ouskočný list vzhůru, „jej přece pro lásku dřevnější k němu nestíhal dle zásluhy pomstou svou.“

Tak jest člověk. Lazar znal zetě svého Obiliče, znal celý jeho dosavadní bezouhonný život, a přece dal sobě v prsa svá vpustiti símě nedůvěry k němu, které jedenkráte vpuštěné, vždy víc a více se ujímá; a jen šlechetná povaha

jeho jej chránila od přenáhlenosti. U vnitř již jsa zporem zetů svých rozhárán, neměl tolik chladné rozvahy více, aby prohlédl až na dno klamu, jemu i hlavní podpoře jeho, Miloši Obilíči, záhubou hrozícího, viděl- a poznalby, že Vuk Brankovič povědom býti musí klamu toho; ale takto se dal svésti na stopu klamnou, jak byla žena Brankovičova, zločinná Mara ve Prizrenu předpovídala, a ačkoliv se nestalo dle celého přání jejího, aby Obilič Lazarem samým zničen byl, přece docíleno tolik, že Brankovič beze všeho podezření zůstal.

Lazar přistoupil nyní k pánvi, na níž neustále uhlí k rozhřání buď pečeti, neb potřeb jiných doutnalo, roztrhl list Amuratův a vházel kousky do uhlí; když byl i poslední kousek dohořel, oddechl sobě hluboce, jakoby těžké břímě s beder jeho sňato bylo. „Tak!" zašeptal, „ni jedné památky nemá zůstati!" Odvrátiv se, položil ruku na čelo: „A nyní, ano nyní nastává rovně tak těžký úkol pro mne, jako byl tento. Bože! můj Bože! děti mé vlastní brojí proti sobě, a pobádají zetě mé, aby bojovali spolu, místo, co by rozháněti měli tlupy bisurmanské! A já? — já jim po vůli být musím, knížata tak usoudili, co však z toho pojde, to Bůh jen ví!"

Koňský dusot se blížil vždy více ku stanu. Vůdce stráže vešel:

„Knížata se blíží, jasný pane můj!" oznamoval. Lazar se poněkud zachvěl při zprávě

této. „Dobře!“ vece po chvíli na oko lhostejně: „A Turčín?“ tázal se.

„Dal jsem ho doprovoditi táborem, jaks byl přikázal!“

„Pošli mi sem sluhu mého,“ dí car, „a jak mile knížata ke mně vejdou, obsaď kolbiště lidem svým, vyšli posly pro vojvodi; můj dvůr pak nechť mě očekává před stanem!“

Vůdce odešel. Veliké hemžení panovalo před stanem i po celém táboře. Lid obou vojvodů se očastní tělem i duší ve zporu vůdců svých; ačkoliv jeden druhého slyšeti nemůže pro dálku, protože voje Lazarovy uprostřed obou táboří, spílá přece jeden druhému jmena hanlivá, nešetře ani vůdců samých. V obou táborech zříti zlostné tváře, zaťaté pěstě, kdyby vedle sebe tábořili, věru by spolu se setkali bojem raději, nežli s vrahem vlasti své, s krvelačným musulmanem. Již od pravěků stíhala Slovany kletba — jejich nesvornosť. Dobře jest, že zakázáno lidu obojímu, blížiti se ku kolbišti, kde zpor obou vojvodů jmenem žen jejich soubojem narovnán býti měl. Před stanem svým, obklopen přední čeledí svou sedí již na koni uchystán k odjezdu, Vuk Brankovič; lid jeho naň pokřikuje, vybízí ho k pomstě: „Sláva tvá je sláva naše, vojvodo!“ volají, „poval ho v prach, nesmí státi Obilič nad Brankovičem! Jen povel, my prorazíme táborem carovým, a uvidíš, jak pomstíme pohanění tvoje!

Brankovič se usmívá při velezrádných řečích

těchto, sklání hlavu na všechny strany, děkuje takto lidu svému za příchylnost jeho. Ale chvílemi se ozývá ještě dobrý anjel jeho v něm, časem přeletí mrak po obličeji jeho, co chmura po nebi jasném: „Ha, jak lehko propadnouti peklu,“ myslí sobě, „propadli jste se mnou, potáhnu vás za sebou, tolik lidu!“ Tu se zhrozil, na čež doložil: „Ale až přebřednem, kyne mi koruna carská!“ A opět se vyjasní tvář jeho, opět se usmívá.

Ne tak Obilič. Taktéž on je přichystán k odjezdu na zavolání posla carova; Milan Topličanin i Ivan Kazančič jsou po boku jeho; i naň pokřikuje lid jeho, ale on krotí nevčasný zápal jeho přísným pohledem i slovem: „Srdce mi krvácí,“ mluví k oběma bohatýrům po boku jeho, „když vidím takový rozbroj mezi bratry jedné vlasti, jedné víry. Oj, Bůhli divy tvořit nebude, podlehne víra pravoslavná, podlehne národ srbský. Ach, Vukosavo!“ šeptá pro sebe, „drahá ženo má, žes aspoň nyní nekrotila spravedlivou vášeň svou!“

Oba bohatýři mladí hledí zádumčivě před sebe, truchlost vojvody jejich smutkem naplnila i srdce jejich; první se zbodří Kazančič. Pohodí hlavou, a hladě si vousy praví: „Co na plat, vojvodo! již to tak, a nic jinak. Hrdý Brankovič nesmí přece vítěziti nad tebou.“

„A podlehnu-li,“ odpoví Obilič, „víš, co z toho pojde, Ivane?“

„Kdož to ví, co udělá ten potměšilec,“ vece Kazančič, „a věř mi, vojvodo, s větší chutí bych do bisurmanů pral, kdybych jeho ve vojště nevěděl. Hleď, divné myšlénky mi časem vznikají v mozku. Spomínám si na Prizren, Brankovič zmizel ze společnosti, běhal po zahradě, a vraceje se, napadnul mne, když jsem hlídal lásku pobratyma svého. Nebyl to tehdáž onen oulisný Brankovič, jako vždy jindy, ale všecek rozjařen, a tu pohaněl i mne. Bajazet byl též v zahradě, a Brankovič přicházel od té strany“ —

„Zadrž!“ vskočil mu šlechetný Obilič s nevolí do řeči: „Vím, co říci chceš. Ale raději si utni jazyk, než abys podobným podezřením pohaněl vojvodu po vlasti slavného.“

„Vojvodo!“ zvolal Topličanin v udivení nad prudkosti Obiličovou.

„Tiše, Milane!“ dí tento opět mirně, „což myslíš, že neznám Kazančiče? Horoucí jeho láska k vlasti jej učinila nespravedlivým k vojvodovi, jako je Brankovič. Ne, ne, junáci! hrdý a ctižádostivý je Brankovič, aby ale se dopustil zločinu takového, jak Kazančič se domnívá, to neučiní nikdy, to není možna!“

„A kdo nás tak dlouho zdržoval zde, vojvodo, kdežto jsme již dávno měli být za Balkánem, aby nepodlehl Šišman, nebyl-li to Brankovíč?“ tázal se opět Kazančič, ještě posud hněvivě: „Ale ty chceš, abych ho chválil, vem ho tedy čert toho potměšilce i s bisurmanem!“

Obilič se pohroužil na chvíli v hluboké myšlénky; „Ne a ne, není to možná,“ zavrtěl konečně hlavou: „Dosti již bez toho svárů v národě, že se až lekám budoucnosti; nechtějmež novými urážkami buditi rozbroje nové.“

Hluboké ticho se hostilo po táboře, posel carův se blížil, aby zval Obiliče k souboji se svatem Brankovičem, jak to usoudila knížata, a jak k tomu svolil car.

„Jsem připraven!“ vece Obilič bolestně, když byl posel vyzvání své skončil. A obrátiv se ku stanu, volal hlasitě: „S Bohem, Vukosavo, ženo drahá, modli se za národ, za svaté Srbsko!“ A k bojovníkům svým se otočiv, kynul jim rukou: „Na shledanou, s Bohem, junáci!“

„Buď sdráv, dej ti Bůh štěstí vojvodo!“ voláno za odjíždějícím.

Vukosava ani nevyšla ze stanu, nechtělť Obilič loučením-se se ženou rozhárat zášť lidu svého k lidu Brankovičovu v neukrotitelnou vášeň, jak to učinil Brankovič.

Když jemu byl posel carský vyzvání knížat přinesl, vyběhla žena jeho Mara ze stanu, hlasitě volajíc: „Tak daleko tedy to přišlo, že si zbraní hájiti musíš čest jmena svého proti krevnímu příteli?“ Vrhla se v náruč jeho, když byl s koně sestoupil.

„My všickni stojíme za svého vojvodu,“ křičeli nejbližší.

„Ať jenom rce slovo, a uhlídá!“ volali jiní.

„Nechť se ti obrátí dnes štěstí, jakkoli,“ šeptala mu Mara do ucha, „lid tvůj ti zůstane vždy jistý, veliká to výhoda.“

Brankovič se zachvěl, skoro s ošklivostí se odvrátil od ní, a skokem na koni se octnuv, uháněl ouprkem odtud, že družina jeho sotva mu postačila.

S úžasem za ním hleděla Mara: „Nedospěl ještě v muže; dobře, že sama jednám zaň i za sebe.“

Vrátila se do stanu. Usedla ke stolu, a podepřevši hlavu o dlaň, přemýšlela o nových piklech.

Opona stanu zašustěla, Mara, každým šustotem uleklá, vyskočila se stolice, avšak obrátivši se v stranu tu, se usmála. Obličej mužský lstného pohledu, znamenaný co tvář Jidášova, se na ni šklebil.

„Přistup blíže, Tomiči!“ kynula kněžna.

Tento zahrnul za sebou opět oponu, a postaviv se před Maru, kýval na ni důvěrně hlavou, jakoby nestávalo žádného rozdílu stavu mezi ním a ní, a vždyť jsou zločincové všichni bratří a sestry, nechť se již zrodili v purpuru, neb v chatrči hliněné.

„Jak se dařilo s Turčínem?“ ptala se Mara.

„Všechno dobře,“ dí tento „až —“

„Až?“

„Až na to, že car jej propustil na svobodu, nevěře poselství jeho!“

Zlostně dupla Mara nohou: „Toho bych se byla nenadála!“ pravila polohlasitě.

„Upokoj se, kněžno,“ vece Tomič, „símě nedůvěry je přece v srdce Lazarovo vseto, a aby umrtveno nebylo, postaral se sluha tvůj u knížat, by jej na to pamatovali.“

Mara se byla v hluboké myšlénky pohroužila, i neslyšela ani slova jeho. „Ano tak, a nic jinak,“ rozhodla. „Vše na tom záleží, aby zápal lidu našeho neochladl. Tomiči!“ obrátila se k tomuto, „ještě dnes musíš přes Balkán. Vezmi tento prsten, a okaž ho Amuratovi, on tvým slovům uvěří. Rci mu: Jestli bez prodlení Balkán překročí, že má vítězství jisté.“

Tomič poněkud váhal.

„Co váháš?“ ptala se Mara netrpělivě, ale s úsměvem pokračuje dále: „Až bude vše vykonáno uhlídáme, zdali Tomič dovede býti tak dobrým bohatýrem, jako byl dobrým sluhou.“

„Podej sem, paní má!“ zvolal nyní dychtivě Tomič, sahaje po prstenu: „Rychlý co sokol je vraník můj! Než slunce po druhé za hory se skloní, máš odpověd, poletím s větrem o závod!“ A s větší uctivostí nežli při vkročení svém, sklonil koleno, a políbiv roucho kněžnino, odkvapil ze stanu.

III.

V podlouhlém kruhu, z otesaných trámů zbudovaném zrovna před stanem carovým, stojí

oba vojvodové, Miloš Obilič a Vuk Brankovič, každý na jednom konci, proti sobě. Carská stráž obkličuje kolbiště, aby nikdo přiblížiti se nemohl nechť ku prospěchu, nechť ku škodě některého ze zápasníkův. Mimo ohradu stojí za každým vojvodou čeleď jeho, i přikázáno jí, tiše se chovati, a příkaz ten zachovávají obě strany u přítomnosti cara a knížat, jenž na vyvýšeném místě u prostřed ohrady pospolu sedí, Tvartko Bosenský po pravé, Kastriota Skaderský po levé straně carově, za nimi dvořanstvo jejich i carské.

Pokřik z táborů obou vojvodů ještě až sem doznívá, a po táboře carském se hemží lid a hučí, jako moře, chystající se k bouřce; vykládají si příčiny souboje, a která as strana zvítězí?

„Jaký to přímý a jasný pohled," šeptá Tvartko, nakloně se k uchu Lazarovu, když byl chvíli na Obiliče pohlížel, „jak živ bych nevěřil, že sobě dopisuje s Amuralem!"

„Nevěř tomu," vece Lazar s namaháním, „a pak dle pravdy souditi budeš o Miloši."

„Ale ten Turčín by na ponejprv přece nehledal jen jeho?" namítnul Tvartko.

„Neznáš lest bisurmana?" odpoví Lazar.

„Pravda," dí Tvartko, „a však na tvém místě bych přece jej proskoumal."

„Učiním tak!" vece Lazar po krátkém přemyšlení.

V tom přistoupil vůdce stráže, jemuž nad

pořádkem v kolbišti bdíti bylo, před cara, oznamuje, že vše pohotově k souboji.

„Ten souboj, ten souboj!" zašeptal Lazar, „rozdvojí mi národ, a snadno pak vítěziti nad ním pohanstvu."

Zamlčel se.

„Vždyť se tak po věk narovnávaly pře mezi bohatýrstvem," podotknul Tvartko, jenž byl polohlasitě pronešená slova Lazarova zaslechl, „kdož by pak vřel na šťastnějšího soka? Hajď na kolbiště, a po půtce při poháru smíření!"

Lazar neodpověděv, dal znamení žezlem.

Trouby zavzněly; po celém táboře dalekém a širokém se rozložilo najednou hrobové ticho. Ještě jednou provolán souboj vojvodů, zetů carových, a když hlasatel řeč svou byl skončil, obrátil Obilič koně svého k místu povýšenému, kde car s knížaty seděl.

„Žádám cara, svého jasného hosudára," zvolal hlasitě, „žádám knížata, soudce boje, aby mezi mnou a vojvodou Vukem Brankovičem zjednali mír na tak dlouho, až poražen bude bisurman."

Jeden jediný výkřik úžasu nad takovouto neočekávanou žádostí se rozléhl kolkolem, i knížata poskočili se sedadel v překvapení.

„Není, není zrádce Miloš můj!" zaplesal Lazar.

„Svatý Sávo!" volal Kazančič, „pomni na čest rodu svého, na čest bojovníků svých, vojvodo!"

U všeobecném rozčilení nepovšimnul si žád-

ný této výtržnosti jeho, dle zakonů veřejného souboje trestuhodné.

„Zahoditi čest svou k vůli bisurmanu,“ hučel do sebe nedůvěřlivý Tvartko, „tomu nevěřím. Jiné má k tomu pohnutky, věř mi, Lazare!“ Než ale tento odpověditi mohl, zvolal Obilič poznovu: „Vznáším tuto žádost na svého hosudára a na knížata z té jediné příčiny, aby svornost udržena byla v národě, k vítězství tak potřebná!“

„Aj vojvódo!“ volá Brankovič, zpamatovav se od překvapení svého, „kterak můžeš mluviti o nesvornosti v národě, když jemu car, jasný hosudár náš osobně vévodí? Lid můj neopustí posvátný prápor kříže, staň se cokoli. Však vidno, že z jiných příčin se vyhýbá boji vojvoda, Miloš Obilič, na něhož se poslové Amuratoví doptávají.

Ryk zlosti vyrazila ze sebe družina Obiličova, Kazančič stál již s vytasenou šavlí na šranku, i bylby jistě v kolbiště a na utrhačného Brankoviče se vrhl, kdyby chladnější Topličanin jej byl zpátky nestrhnul.

Obilič z prvka zbledl nad takovýmto obviňováním, jehož původ nevěděl, anť se byl Brankovič dobře postaral o to, by k Obiličovi a k jeho bojovníkům se nedonesla zpráva o poslu tureckém; pak ale jej polila rudá zlosti zář: „Hoj, tedy boj!“ zahouknul, žena se ouprkem na své místo zpět: „Braň se, Brankoviči!“ vo-

lal na tohoto, „prodej draze život svůj, já tě zabiju!“

Brankovič vyrazil ze sebe ousměšný chechtot. Oba se chopili dřevců, neb potud bezbranní na kolbišti stáli, a ani nedočkavše znamení trub, hnali proti sobě. Zařinčí zbroj, praskají dřevce, železem pobité; co třtiny; oba sedí nepohnutě na koních, koňové, vrazivše do sebe hlavami, se vzepnou, že zápasníci sotva je zkrotí, i uhánějí zpět na svá místa.

„Hoj! to krásný souboj!“ volá Tvartko celý rozjařen.

„Jak živ jsem neviděl takový souboj!“ křičí Kastriota.

„Ale pozoroval jsi,“ obrátil se k Lazarovi, „jak Obilič zbledl, když ho Brankovič tak zřejmě obviňoval?“

Lazar neodpovídal, ba sotva ho slyšel, vždyť si ani nevšímá půtky, tak mocně pracuje duše jeho, vždyť Brankovič veřejně obviňoval Obiliče, a Obilič zbledl; Lazar zapomněl, že šlechetné duše se lekají před stínem zločinu, jakový na Obiliče ouskočný Brankovič vrhal, zapomněl na to, ten neštastný, šlechetný car.

A družina obou vojvodů vítá s jasotem vůdce svého, nedbá více o zákony souboje, ba nedbá i carská stráž o ně, hlasitě vzdává pochvalu oběma rekům: ti, co viděli sražení strašlivé, pokřikují na vzdálenější, a tak se nese zpráva ta až do nejposlednějších konců tábora.

„Mlat!“ volá Obilič hlasem, všechen hlomoz ten přehlušujícím.

„Mlat!“ křičí Brankovič.

Jedním skokem přeletí Kazančič i s těžkým mlatem ohradu.

„Zde, vojvodo!“ volá, „a rozraž mu již jednou lebku u čerta! aby ten zrádný jazyk jeho oněmél.“

„Ano, učiň tak vojvodo!“ volá po něm družina celá, „haj svou čest a čest bojovníků svých.“

„Poval ho v prach!“ křičí na Brankoviče čeleď jeho, „nezhanob jmeno své, vojvodo!“

Oba se chopili těžkých mlatů, a již nehnali ouprkem na sebe; vždyť jsou to vojvodové v boji proslulí, vědí dobře jak zápoliti s hrotem, neb s mlatem, aneb s mečem. Pomalu se blíží k sobě, číhajíce na okamžení, kdy co blesk se vrhnouti mohou na odpůrce, a smrtedlnou jemu zasaditi ránu. Sem i tam, na vše strany obracejí koně, naskakuje jeden druhému; nechce žádnému z nich udati se taková příležitost, každý je ostražitý, pozoruje bedlivě každé hnutí druhého.

Hluboké ticho panuje vůkol, žádný z divákův takměř ani nedýchá, i ti, jenž ničeho viděti ani slyšeti nemohou, zticha stojí, nepohnutě, jakoby ten lehounký větřík přes pláň vanoucí zvěstoval po táboře, jak asi proti sobě postupují zápasníci, i jest nic jinak, než jakoby v mramor se byli proměnili ti tisícové rozjařeného lidu po dalekém táboře.

Tu najednou vyrazí oba vojvodové ryk válečný ze sebe, stená vítr hvizdotem pod těžkými mlaty, jak prudce je rozšvihují, co blesk se vrhnou na sebe, sloupy prachu je zahalují, že neviděti ničeho, a jen jedno temné buchnutí zavznělo, že mimovolně všichni vůkol se zachvěli. — Obilič vynikne z prachu neporušen, a prach k zemi padající, padá i na Brankoviče, který marně se snaží, ze spodu koně svého vzhůru se vymknouti. Mlat Obiličův, namířen na hlavu Brankovičovu se svezl o mlat jeho, a již takto seslaben, roztřepil přece koňovi hlavu.

„Hahoj! Obilič!“ jásala družina jeho, a jásot ten se vmísil v ryk ztudu a zoufalosti, jakový ze sebe vyrazila družina Brankovičova.

Ale ku podivu! tyto výkřiky nedocházely ozvěny.

Ještě, když vojvodové proti sobě postupovali, obraceli se nejzadnější k Balkánu; jiný důležitější výjev musel tamo lákat pozornost jejich, tu i tam na obzoru vystupovali kotouče dýmu k oblakům, větrem šlehaly plameny zapálených vesnic, a od řady k řadě, od zástupu k zástupu voláno polohlasitě: „Bisurmani!“

Nebylo třeba poselství Maryna: „Šišman Bulgarský již podlehl, a Amurat přestupuje Balkán s rychlostí neočekávanou.“

Nejbližší však u kolbiště nepozorovali ničeho, zcela zaujati půtkou posud neukončenou.

Obilič skočiv s koně, blížil se k Brankoviči

s pozdviženým mlatem: „Já jsem přisahal, že tě zabiju,“ pravil zlostí a namáháním třesoucím se hlasem: „Bůh ti buď milostiv!“

„Zadrž!“ zvolal car mocným hlasem, se sedadla se vzchopiv, „chceš se dopustit bratrovraždy?“

Hukot nevole se ozval v družině Obiličově.

„Jasný hosudáre!“ zvolal Obilič zaražen, těžký mlat volně k zemi spouštěje, i pozdvihl zraků svých k carovi, a tu vidí na obzoru ony známky, jimiž hordy turecké příchod svůj oznamovaly: „Bisurmani!“ zvolá, rukou k jihu okazuje.

Všech zraky se obrátily nyní k jihu, a „Bisurmani“ voláno jedním rykem.

Při pohledu tom nabyl Lazar opět své duševní síly a převahy, jíž vynikal nad spojence své. „Tu tedy jsou!“ pravil chladně, „my se svářili a oni zatím překročili Balkán, jenž měl býti hrobem jejich!“

Posel na koni upěněném se blíží tryskem k caru: „Houf po houfu sestupuje s Balkánu, veškerá síla Amuratova táhne proti nám, to ti vzkazuje, jasný care, od předvoje Kozarič Hercegovský.“

„Sami se nám dříve ohlásili,“ praví car na zhoubná znamení na obzoru okazuje, „obrať koně svého zpět k vojvodovi Kozaričí,“ velí, „a vyřiď mu, že to vůle má, aby po celou noc znepokojoval bisurmana, by umdlen zítra se bíti musel.“ —

„Ano,“ obrátil se ku knížatům, když posel

opět s rozkazem jeho odkvapil, „zítra rozhodnut bude osud Srbska, nechť každý je přichystán k boji pro víru, vlast a národ!“

„Sláva caru!“ jásali všickni, jenž byly tato mužná slova slyšeli, a „sláva caru!“ volal zástup jeden po druhém, až všichni hlasové v jeden zplyuuli jásot; jen voje Brankovičovy trvají v mlčení; on sám, vymknuv se konečně přec ze zpodu koně svého stojí u prostřed kolbiště, zraky jeho se boří v zem, divoce zarývá ruce v ňádra se dmoucí a od úst mu kanou sliny s krví smíšené, jak divoce hryže pysky takměř v šílenosti. Poražen před národem celým, bude se hlásat hanba jeho po celé vlasti, pomstu volá ctižádost jeho, i nemyslí nic jiného než pomstu na celém národě, aby co možná nejméně svědků hanby jeho zbylo. A družina jeho naň outrpně pohlíží, i ona se má za poraženou, pohaněnou ve vojvodovi svém.

„Nikdy nepodlehl ještě vojvoda Brankovič!“ mluvějí mezi sebou, „a také nyní jen lest ho porazila! — Věřte, bratří, vše bylo jen lest a klam, aby pohaněn byl rod Brankovičův.“ „Ba věru tak! hleďte na něj, jak to jím lomcuje!“ — „Však my jsme tu ještě, pomstíme tebe i sebe vojvodo!“

Lazar zatím s knížaty porozprávěv, kýval a vše utichlo: „Nemají dávné obyčeje trpěti ujmy příchodem Bisurmanů,“ pravil, „bohatýr narovná při svou soubojem, a po boji podává ruku k smí-

ření. Oba jste se okázali co věhlasní vojvodové, sobě rovní, jen že Obiličovi dnes štěstí více přálo, tím rozhodnut boj. Podejte sobě ruce, ať se vrátí svornost v národ, zítra se teprv okáže, který z vás vynikne nad soka svého!“

S přímým pohledem přistoupil Obilič ku Brankoviči: „Car mluvil pravdu,“ pravil, pravici mu podávaje, „a my se ani míchat neměli do zporu žen svých; již však se stalo, a štěstí bylo při mně, jindy zas bude tobě přáti, Bůh ale uchovej, abychom my opět proti sobě stáli. Pohlédni tam na všeobecného nepřítele, zpomeň si na Boha a na vlast, podej mi ruku, Brankoviči!“ dotíral, „buďme opět bratří!“

„U čerta! vždy sebe zahazuje!“ horlil Kazančič, netrpělivě s jedné nohy na druhou přešlapuje.

Brankovič se zachvěl a podal Obiličovi ruku s odvráceným obličejem; sotva však se dotekl prstů Obiličových, škubnul rukou zpět, jakoby žhavého uhlí se byl dotknul.

Zaražen hleděl naň Obilič, a již se opět ruměnila tvář jeho poznovu vypukující nevolí; car ale i knížata, jakož i družina jejich vidouce, že se ruce jejich setkaly, tleskali pochvalu, provolávajíce slávu oběma vojvodům, a Obilič slyše to, pohodil hlavou, a nevzhledna více ua Brankoviče, ubíral se volným krokem k družině své, s jásotem ho vítající. —

Kvapně odešel Brankovič s kolbiště, a ne-

postavil se v čelo čeledi své, jako Obilič, ale skryl se uprostřed ní před zraky diváků.

Hlasatel carský vjel nyní na kolbiště, a pronášel vůli carovu, aby dle dávného obyčeje oba soubojovníci i s družinou jejich u hostiny carské při poháru ztvrdili přátelství na kolbišti po boji obnovené.

Za nedlouho proměnilo se kolbiště v prostoru hodovní. Car s knížaty sedí na konci tabule, k východu tváří obrácen, po obou stranách dlouhé a široké tabule sedí bohatýrstvo, oba vojvodové proti sobě, pak družina jejich smíšena s družinou carskou a knížat, každý dle hodnosti své.

Opodál stojí pěvcové, ladí gusle své, a při průvodu jejich zpívají o slávě Dušana, velikého cara, a jiných rekův srbských. Časem se vzchopí některý z bohatýrstva, přimísí se v řady pěvců, naladí gusle, a zpívá buď o lásce, neb opěvá některého bohatýra, jehož kosti již dávno zpráchnivěly, ale jehož jmeno potud žije v národě; jiný zas velebí vlast svou, svatou Serbii, jak silné reky ona rodí v postrach nepřátel a ku věčné slávě jmena srbského. Hlasitou pochvalu vzdávají besedníci pěvcům, jenž dovedli poutati pozornost jejich zpěvem svým, i jde jmeno jejich od úst k ústům, jako jmeno bohatýrů, vítězů v boji neb na kolbišti.

Rozjařují se mysle a srdce besedníků vínem a zpěvem, sbližují se duše jejich, i připíjejí sobě

v radostném hlaholu na zítřejší vítězství kříže; jen Brankovič sedí nepohnutě, zádumčivě před sebe hledě, nedotýká se ani nápoje ani jídla, a kolik zavznělo písní o slávě bohatýrů obětovavších se za víru a národ, tolik žíhadel vbodeno bylo v srdce jeho. Slunce se klonilo již k západu.

Car Lazar, pohleděv na západ i na východ, zvolal: „Dnes se zhlížíš v tvářích radostných, a napájíš se vínem z pohárů přetýkajícím, ty slunce boží! zítra se zhlížeti budeš v tvářích smrtí zsinalých, a napájeti se budeš krví!“ — Pohleděv na besedníky pravil:

„Radostně se končí den dnešní, tím radostněji, že smířeni jsou vojvodové a zachováni mi zeťové oba — Oba?!“ zašeptal pro sebe, bolestně na Obiliče pohledna.

Kázal si naplniti pohár až po kraj, a pozdvihna jej vzhůru zvolal: „Až po dnes mě nebe milovalo, neb málo kterému z předků mých na stolci carském přáno bylo, shromážditi tolik bohatýrstva, proslulého činy i rodem, jako já tuto před sebou zřím, že nesnadno mi připíti za vděk některému jen z nich. Mám-li voliti dle důstojnosti a slávy rodu, připíjím tobě, Vuku Brankoviči; volím-li dle slávy jmena a činův, připíjím tobě Miloši Obiliči; volím-li dle chrabrosti v bojích i na sedáních, připíjím tobě, Ivane Kazančiči, a chci-li vyznamenati krásu mužskou spojenou se slávou bohatýrskou, tuť tobě připíjím, Milane Topličanine; ale

přece tak jisto, jako že zítra mě zradíš, připíjím tobě, Miloši Obiliči!“

Všeobecný úžas panuje po slovech těchto mezi besedníky, všech zraky jsou obráceny na Obiliče, který, pokojně se sedadla svého povstana, k caru přistoupí, koleno své před ním skloní, a pohár od něho přijmuv, jej nad hlavou povznese.

„Děkuju ti, care, jasný hosudáre!“ praví, „žes mluvil zřejmě se mnou, jaks to činíval povždy. Piju tedy víno tvé na slávu tvou, na slávu Srbska a víry pravoslavné. Jako že Balkán se nepohne ze základů svých, tak jisto umřu zítra pro tebe!“ Nahnuv pohár k ústům, vypil až do kapky.

„Sláva Obiličovi!“ volala družina jeho, jej obklopujíc, i čeleď carská a knížat křičela: „Žij štastně, Bůh budiž s tebou nyní i po věk, vojvodo!“

Lazar zakryl obličej svůj v purpur carský, nemoha snésti jasného pohledu Obiličova, jehož byl tak kvapně obvinil. Volně se ubíral Obilič s družinou svou k táboru svému, hostina byla skončena.

Tak se ukončil den 14. června 1389. Noc se byla již dávno rozložila po pláni, po horách vůkol; v táboře všudy ticho, lid odpočívá poslední noc před bitvou, jen tam z dálí od jihu zavzní časem ryk válečný, zazvoní meče; je to Kozarič, který s lidem svým neustále na bisurmany naráží, a Srbové majíce takového strážce

před sebou, spějí pokojně. Po půl noci i tyto ryky utichnou, a jen čas od času opětované volání stráží, ruší ještě ticho noční.

Před stanem Obiličovým stojí v úplné zbroji pobratymové, bohatýři Milan Topličanin a Ivan Kazančič, každý koně svého za uzdu drže. Opodál drží sluha zamilovaného koně Obiličova, toho samého, jenž jej nesl na kolbiště k vítězství nad Brankovičem. A s druhé strany stála tlupa jezdců, několik soumarů drženo bylo u prostřed ní na uzdě.

Jasně se třpytí hvězdy na obloze, a měsíc pluje, žádným mráčkem nezakalen, jasně po dráze své.

„Co asi obmýšlí?“ praví Kazančič polo k sobě, polo k pobratymu.

„Pravil, že chce umříti pro cara,“ vece Milan, „dej pozor, že buď on osvobodí Srbsko, aneb nikdo jiný.“

„Umřeli Obilič, chci umříti s ním,“ dí Kazančič, „nehodno po smrti takového bohatýra žíti mezi Brankoviči a podobnými potměšilci.“

„Tiše, vojvoda přichází!“ napomenul Milan.

Rozhrnuly se opony stanu, a Obilič vyšel, po boku jeho Vukosava v hustý závoj zahalena, za ní služky její, všechny připraveny na cestu.

Obilič velel tlupě jezdců, aby se soumary blíže popojeli. „S Bohem, Vukosavo, ženo milená,“ pravil neobyčejně jemným hlasem, „děkuji

ti za všechnu lásku, prokázanou mi až po tuto dobu."

Vukosava se vrhla v náruč jeho. „Tedy nezměníš úmysl svůj?" zalkala.

„Nemohu, nesmím!" odvece Obilič krátce.

„Tedy se na vždy s tebou rozloučiti musím?"

„Jak Bůh chce!" dí Obilič, „rozhodná doba žádá rozhodných činů."

„Že's nechtěl věřiti výstrahám mým," vyčítá mu Vukosava, „zradil tebe, cara otce mého, i vlast svou!"

„Já den zrady jeho před zplozením jeho zaškrtím," odvece Obilič. „Ale půlnoc se již převalila přes hory, nesmím dlouho otáleti. S Bohem tedy, a jednej dle rady mé, tak aspoň připraven bude o mzdu zrady své, i kdyby se mu přece zdařiti měla."

Vzchopila se Vukosava, odhrne závoj, pohlíží ve tvář Obiličovu, a pohrouží duši svou v duši jeho z oka mu zářící, po tazích obličeje jeho se chvějící.

„Sloučena je duše má s tebou na věky," pravila, a křečovitě se chvěly rty její, dmuly se nádra její, co vlny na moři pobouřeném: „S Bohem, miláčku můj!" vyrazila ze sebe, zahalila se opět v závoj. „A dejž mi tolik síly, abych nezoufala!" zašeptala, pevným však krokem přistoupila k soumaru, a pomocí služky naň se vyšinuvši, odjížděla odtuď cestou ku Prizrenu

zpět, více se ani neohlédnouc. Celá tlupa jezdců ji následovala.

Obilič stál nepohnutě, jakoby k zemi přikován, na místě, s rukama překříženýma, s okem palčivým pohlížel za odjíždějícími, a když již byli zrakům jeho zmizeli, oddechl si, jako člověk po přestálé, náramné bolesti.

„To bych byl tedy šťastně přestál,“ pravil k sobě, „nastává mi nyní mnohem lehčí úkol — umříti,“ doložil s povyjasněnou tváří.

A k mladým bohatýrům, nad celým výjevem předešlým žasnoucím, se obrátiv, tázal se: „Jste připraveni, vy sokolové mladí?“

„Ke všemu, vojvodo!“ odpověděli takměř jednohlasně.

„Tedy na koně,“ dí tento, „pojedeme do ležení bisurmanského.“

„Ha!“ zkřiknul Kazančič.

„Nevěříš mi, mladíku?“ ptal se Obilič s nevolí.

„Vojvodo!“ odpověděl tento bolestně.

„Odpusť,“ praví jemně Obilič „duše má potud není upokojena. Junáci,“ osloví opět oba, „máte-li jaké požadavky na život, odvrhněte všechno z mysli své, odpusťte nepřátelům svým, aby odpustil vám Bůh; jedeme k smrti.“

„Té jsem nidky se nevyhýbal,“ dí Kazančič, „všem nepřátelům odpouštím, ale Bisurmany a Brankoviče proklnu posledním dechem svým!“

Milan se pohroužil v hluboké myšlénky, onť měl ovšem veliké požadavky na život, tiskne

ruce k srdci mocně tlukoucímu: „Ztiš se, srdce, vlast volá! S Bohem, Milevo!" šeptá, pozdvihne hlavu, a jasným okem hledí opět na vojvodu.

„Brankovič, Brankovič!" mluví tento k sobě zamyšlen, „kdyby — — ale již je pozdě. Car to ví, a Brankovič velí lidu zrádnému!" Vzhlédne opět na jinochy, a se soucitem pohlíží s jednoho na druhého. „Ne, vy nesmíte umříti se mnou. Slibte mi, že zachováte život svůj, bude-li možná —"

„Vojvodo!" chtěl namítati Kazančič.—

„Buď mi to slíbíte, aneb pojedu sám a sám," vskočí mu do řeči Obiliič.

„Slibuji tedy, u čerta!" zlobí se Kazančič, „ač nepochopuji, co obmýšlíš!"

„Dáli Bůh," odpoví Obilič vážně, „skolím Amurata uprostřed strážců jeho.

„Vojvodo!" zvolali oba bohatýři v nadšení vrhli se k nohoum jeho a líbali lem roucha jeho. On položil ruce na hlavy jejich, a skláněje se k nim, líbal čela jejich; povstali a všichni tři leželi sobě v náručí, posvěcujíce se takto k dílu velikému.

„A to bych měl ještě žíti?!" volal Kazančič.

„Musíš, Ivane!" napomíná Obilič, „kdyby se přece stalo, že by Bisurmani zápasiti chtěli se sílou srbskou, a jest to víc než možná, jeť tam Bajazet, větší než otec jeho, a u vojště srbském je Brankovič; kdyby se to stalo, a nám-li souzeno, by pole Kosovo vidělo poslední den slávy srbské,

pak tobě, Kazančiči, ochráníš-li život svůj, svěřuji v ochranu rodinu carskou."

„Slibuji to!" zapřisahá se Kazančič.

„A mně žádný úkol nevykážeš, vojvodo?" ptal se Milan.

„Tobě, Milane!" odpoví Obilič trudně, „určen jest úkol nejtrpčí, zvítězí-li Bisurman nad národem pravoslavným."

Vsedli na koně, a tryskem jeli táborem k ležení musulmanskému.

Uprostřed táborů obou zastavil Obilič koně svého. „Jak vidím," obrátil se k Milanu, „nosíš pořád dýku Bajazetovu po boku. Prosím tě, svěř mi ji, neradbych pokálel bez potřeby zbraň křesťanskou krví Amuratovou."

Mlčky mu podal Milan dýku, i jeli dále.

Den se právě začal buditi na východě, když Amuratovi zvěstováno, že vojvoda Obilič, jehož pouhé jmeno za tisíce bojovníků stálo, outočiště ve stínu jeho Výsosti hledá, a zbraň svou k nohoum padišaha složiti hotov jest.

„Allah — il — Allah!" zvolal v radostném překvapení Amurat, a kázal ďaura přivésti před sebe, přikázav spolu, by se mu všechna česť prokazovala. „Musíme lišku hladit po srsti, když potřebujeme kožich její," pravil s úsměchem k synu svému Bajazetovi, s nímž se byl radil, jak zaříditi bitvu. „Nejzuřivější vlk se podává, honit budem ty psy křesťanské, jako stádo ovcí, jaká to slává!" pokrčil ramenama: „kdož by si byl

pomyslil, že Lazar uvěří slovům naličeným?" divil se,

„Obilič že přešel?" vrtěl Bajazet nedůvěřlivě hlavou, „je-li tomu tak, pak je víra křesťanská slina od huby kanoucí."

I vyšel za otcem svým před stan, a v skutku se blížil Obilič, s ním oba bohatýři strážemi sultanovými. Několik kroků od sultana ještě vzdálen, skočí Obilič s koně, a blíží se sám k Amuratovi.

Bajazet si nevšímá jeho, on byl zočil a poznal oba bohatýry, jakýsi nepokoj se ho zmocňuje, i nemůže od nich odvrátiti očí. Mlčky předstoupil Obilič až před Amurata, i poklekne před ním na koleno.

„Vítej mi, reku proslavený!" osloví ho Amurat, dílem líčenou, dílem skutečnou přívětivostí, „v příchodu tvém je zástava brzkého vítězství!"

„Dejž to Bůh," praví Obilič, „abys pravdu mluvil, jasný sultane! Zde zbraň má!" podává mu dýku.

Amurat po ní sahá: „Přijímám ji," pravil při tom, „abych tě jinou, tebe důstojnější opásal!"

V tom ale se Obilič vymrští, a ztopí ocel v prsou Amuratových.

„Allah kérim!" zkřikne tento, k zemi se káceje.

„Svatý Sáva a Srbsko!" zahoukne Obilič, meč svůj obnaživ, a odrážeje jim nával strážců sultanových, se všech stran se naň vrhajících.

„Zpátky, junáci!“ volá ranami v okamžení takměř posetý, „Ivane! Milane! zpátky! pamatujte na přísahu svou!“

„S Bohem, vojvodo!“ křičí Kazančič, nemoha si odepříti radosti té, aby několika Turkům hlavy nezurážel, a uháněl za Milanem, který hlasitě zvolav: „Byla to dýka tvoje, Bajazete!“ koně svého zpět obrátil.

Bajazet sebou trhnul, pustil umírajícího otce, jehož byl potud v náručí držel, k zemi, a poskočiv zkřiknul: „Za nimi, otroci, za nimi!

Ale hlas jeho zaniknul u všeobecném pobouření, on sám nemohl se ani hnouti ve víru rozdražděných strážců sultanových. Nestíháni uhánějí bohatýři k táboru srbskému, kdež zvukové trub bojovníky do boje již zvou.

Co blesk se roznese nyní zpráva ve vojště: „Amurat zabit rukou Obiličovou!“ — A vítězoslavně se vznáší jásot k oblakům: „Svatý Sáva a Srbsko!“ — Ale i Bisurman hoří po pomstě, a Bajazet lítá od houfu k houfu, vybízeje a zaklínaje musulmany, aby mstili smrt padišaha svého. Sotva bylo slunce dne 15ho června 1389 na obzoru zplanulo, srazila se obě vojska na poli Kosovu.

IV.

Čírá noc kryje pláň Kosovu; měsíc jen někdy prokmitne ze mraků, a opět se skryje za

chmúry, jakoby se po každé zhrozil pohledu na pláň tu. Již druhý den vysouší víchr jižní od Balkánu vějící, kaluže krve, v důlcích nashromážděné, a ještě potud ji nevysušil. Daleká je to pláň a po celé délce naseto je trupů lidských, co snopů na poli, místy jsou i v kůpy nahromaděné; zde i tam se leskne brnění, šavle zpřelámané, pochvy a jiné náčiní válečné; tu je zatknutý bunčuk bisurmanský v zemi, žádný ho nestřeží, barjaktar i paša s celou stráží svou byli polehli, tam drží mrtvola v ledové hrsti ještě prapor, a kdykoli jím vítr zaduje, poznáš v něm vetkáno znamení kříže. — Veliký to hrob, v nějž sklesla sláva srbská, carstvo srbské. Ticho panuje nad hrobem tímto, i ti vlci, jenž zde bohaté slavějí hody, ztichli, a jen časem ruší kvakot nočních ptáků dravců to ticho hrobové, kdykoliv totiž tu a tam stojící, požárem i vírem války nezasáhnutý stan víchrem se zedme, a zatřepetá co peruť orlova.

Najednou zavanou tiché vzdechy planinou, pocházejí nedaleko odtud, kde prapor s křížem větrem se zachvívá. Krvavá postava vztyčí se na polo u prostřed trupů; o levé rámě podepřena, protírá si pravicí oči, jako člověk, jenž z tvrdého spánku se probouzí; ohlíží se vůkol zrakem nejistým, pátravým; patrnoť, že neví, kde se nachází, že sobě teprv pomalu vtiskuje v paměť události se stalé, než jej byla ta hluboká rána na hlavě v mrakotách mezi trupy svalila. Již

se počíná jasnit v paměti jeho, vidí v duchu nesčíslné houfy bisurmanské valiti se přes Balkán, aby překotily carstvo srbské, vyhladily víru Kristovu, strhaly kříže z chrámů posvátných víry pravoslavné, a vetknuli na ně znak Islamu, polměsíc svůj; vidí v duchu, kterak národ srbský na volání cara svého Lazara povstal, aby ochránil vlast svou, víru svou a chrámy své, vidí, kterak se srazila obě vojska na poli Kosovu, vidí, kterak zápaseno s obou stran se zuřivostí velikou. Turci bojovali, aby pomstili smrt padišaha svého Amurata, jejž byl rek srbský Miloš Obilič, obětovav se za vlast svou a národ svůj, před stanem jeho, uprostřed strážců jeho skolil. Srbové bojovali, aby obhájili, co nejdražšího člověku, víru a vlast svou. Po tři dni válčeno bylo, konáno činů slavných, hrdinských; již počali ustupovati Turci, ti vrazi víry Kristovy, an tu vojvoda srbský Vuk Brankovič, vlast svou, Boha svého zradiv, se zástupy svými k Turku přešel. Jesu Kriste! vše straceno! hynou, marně hynou rekové srbští; hynulo a hyne Slovanstvo zradou vlastních synů svých! Toto vše tane na mysli raněnému bojovníku, všechny události tyto přeletí duše jeho takměř jedním mžikem i vyrazí ze sebe ryk zoufalosti, že daleko se rozlehne bolestné vykřiknutí po pláni; zavýjou vlci, zakrákorají ptáci dravci, vyděšeni od hodů svých tímto nenadálým hlasem lidským.

Bojovník sklesne k zemi zpět, ruce jeho se

zaryjí v prsa, jakoby brániti chtěly, by se tato nerozkočila bolestí; najednou v něm zplane myšlénka jiná, maně se vymrští vzhůru, ohlíží se vůkol zrakem palčivým, s ústy na polo otevřenými, utkví zrak jeho na praporu kříže, poskočí, vyraziv ze sebe ryk vítězoslavný, sklesne před praporem, líbá dřevce, na němž prapor upevněn jest s vroucností, jakovou lid zbožný líbá ostatky svaté. Rána na hlavě počne opět krváceti, bojovník však nepozoruje ničeho, necítí ničeho; kloní se k mrtvole praporečníka, líbá zsinalá ústa jeho.

„Věrný bratře, šťastný bojovníče!“ mluví při tom, „neopustils ani v smrti svěřený ti klenot posvátného Srbska; nepotrvá národ pravoslavný na věky v otroctví Musulmanů, ale jako v tvé ledové hrsti prapor kříže vysoko se dme, povstane národ z hrobu poroby, a kříž svatý zplane jasně nad polměsícem Bisurmanů, těch synů čertových. Tys, bratře, zachoval pevnou zástavu budoucnosti naší, žehnejž ti za to na věčnosti Bůh a svatí i světice jeho!“ Skloní se ještě jednou k mrtvole, a políbiv čelo i ústa, snaží se vymknouti prapor i s dřevcem hrsti ledové; ale pevně jej svírá tato, nebylo možná, ohnouti jí prsty; zamyslil se bojovník.

„Ne, nikoli!“ mluvil po chvíli zticha k sobě, „byť i v smrti, nezmrzačím ruku tu, která nám zachovala klenot náš,“ a napolo obnaženou dýku zastrčiv, povstal, a odepínal prapor od dřevce.

„Nemohu jinak,“ mluvil při tom, „musím se dotknouti nehodnou rukou svou posvátného znamení toho! Avšak lépe, když se ho dotkne ruka křesťanská, když jej ukryjí ňádra křesťanská, než aby jej zprznilo dotknutí Bisurmana.“ Odepnuv ode dřevce prapor, a svinuv ho, schoval jej za kyrys šupinatý, i povzdychne hluboce, jakoby těžká starost svalena byla se srdce jeho. Nyní teprv pociťuje bolest palčivou od rány na hlavě, cítí krev po skráních v krůpějích kanouti, a duševního nadšení zproštěn, pocituje slabost tělesní, chvějí se kolena pod ním, i musí si na zemi pohověti, nechce-li, by poznovu v mrákotách mezi trupy se svalil. Vyňav z torby, přes levé rameno mu visící, šat hedvábný, kořist to prvního dne bitvy, kdy vítězným jásotem ku předu postupovali Srbové, zavazoval si ránu na hlavě; umdlen pak položil se zcela na zem.

Nedlouho však takto sobě hověl, temné zvuky jako dupot koňský roznáší vítr planinou; bojovník na zemi leže, byl je již zaslechl dříve, nežli se dostaly na perutích vichru až k místu tomu, proto byl již dříve v naslouchání pozdvihl hlavu, a opět tiskne ucha úžeji k zemi, rychlejší a jistější to poselkyni, nežli i vichr sám. Zvukové ti najednou utichli.

„Což vstávají mrtví z hrobů,“ mluvil k sobě bojovník polohlasitě, „anebo se to vracejí zpět z honu svého Bisurmané, ty psí synové?“

A opět je slyšeti temné dunění země, kříž

křížem po pláni, blíží se vždy více k místu, kde bojovník na zemi leže naslouchá, již je lze poznati, že to nevelká tlupa jezdců po pláni, mrtvolami poseté, se prohání. Nepohnut leží bojovník na zemi, co mrtvola, jen ruce jeho ohmatávají dýku, poslední mu pozůstalou zbraň, neb meč mu byl z hrsti vypadl, když v poslední den bitvy, zasáhnut jataganem tureckým, v mrákotách mezi trupy se kácel. Ale nedaleko od něho se leskne jatagan turecký práce damašské, i chopí se ho pravicí a v levici dýku sevřev, očekává takto ozbrojen, každou případnost, již Bůh dá.

„Přisahám," mluví k sobě, „že třikráte umyju ruku svou v krvi pohanské, abych ji očistil ode skvrny, jaková na ní lpí dotknutím — se zbraně bisurmanské."

Dupot koňský nebyl již daleko, bylo již i slyšet zvonění zbraně o sedla na okraji kovovými šupinami pobitá; najednou utichlo vše, jezdcové stanuli, ale hlasný ryk se rozlehl krajinou, a trvalo dlouho, nežli i poslední dohlas zanesl vichr na pláň dalekou. Vytí vlků a krákot ptáků dravců odpověděly ryku tomuto.

Bojovník se na polo vztýčil, zíral v krajinu, odkud byl ryk zavzněl, jakoby chtěl proniknouti čirou noční tmu, ale marně. Utichlo posléze vše, bojovník svěsil hlavu, jako člověk, jenž zklamán jest v naději své.

„Nerozeznal jsem zvuky ty," podotknul, „a přece to nebyli zvukové bisurmanští. —"

Znova se rozlehl ryk, stejný předešlému, po pláni, bojovník zapomena na všechnu slabost svou, vymrštil se vzhůru, odpovídaje rykem podobným. Zajásali jezdcové, i slyšeti, kterak oupkem uhánějí k bojovníku.

„Svatý Sáva a Srbsko!“ volá tento rykem válečným bitvy poslední, máchaje při tom jataganem nad hlavou, zarazí se najednou, pohlíží okamžik na ocel turecký, odhodí ho pak s opovržením od sebe, zastrčí i dýku do pochvy.

„Nezbyl jediný já z bojovníků Srbských,“ volá radostně v před pokročiv, „zbylo ještě semena dosti k rozsetí mstitelů pro věky budoucí. Svatý Sáva a Srbsko!“ volá opět, když jezdcové již co nevidět před ním stanuli.

„Hoj! Milan Topličanin!“ vzkřikne radostně vůdce jezdců, nahnuv se přes koně a poznav bojovníka; a průvodcové jeho, uslyševše jmeno to, zajásali.

Vůdce skočil s koně, a leželi sobě s bojovníkem v náruči.

„Milane!“ „Ivane!“ — „Věrný bratře!“ bylo slyšeti, když se celovali v mužné tváře. Ale brzo ustoupila radost ze s rdce jejich,obou oči se zarosily.

„A tak jsme se tedy shledali,“ mluví vůdce jezdců, „mezi trupy marně padlých bratrů Srbů?! — Ale blaze jim,“ doložil, vůkol se ohlížeje, „že zhynuli, nevidí aspoň potupu víry a vlasti. Oj, je jich mnoho, co jich leží na bojišti,

že bys je sotva sčítal v několika dnech, a všichni odpočívají na věky; jen tebe, Milane, vydala smrt z objetí svého. —"

„A protos se vrátil na bojiště zpět," tázal se Milan s jemnou předhůzkou, „abys? —"

„Ne, nikoli," odpoví tento kvapně, „vždyť jsem viděl, kterak každý bojoval až do posledního dechnutí svého, ale" — i ohlížel se vůkol — „přišel jsem, abych" — tu zočil bunčuk bisurmanský, a nedaleko něho prázdnou žerď od praporu v ledové hrsti praporečníka povznešenou. „Běda nám, běda Srbsku na vždy, na věky!" zalkal, „prapor posvátný, jediná to zástava budoucnosti naší v moci Musulmanů, vše ztraceno!"

I chtěl poskočiti, aby se jasněji přesvědčil o pravdivosti důminky své, an jej Milan za ruku chopiv, zadržel. Vyňal za kyrysem okraj praporu, okazuje jej spolubojovníku svému.

„Svatý Sáva a Srbsko!" zajásal Ivan radostně, „nezhyne národ, ale jako potud, splní se i v budoucnosti proroctví svaté; vláti bude opět prapor kříže vítězně nad polměsícem, až zplatí národ utrpením svým za hříchy otcův!"

Políbiv okraj praporu, položil ruce Milanovi na rámě. „Tedy tobě je národ povinen za budoucnost svou?" ptal se.

„Ne mně," dí tento, „tam leží chrabry bojovník, který ani v smrti neopustil svěřený mu klenot."

„Nechť jej oslavují za to na věčnosti rekové

zhynulí," praví Ivan, „my jej budeme mstít na zemi, jej a Srbsko!"

„Ztrostkotána tedy vlast?" ptal se Milan.

„Pokud národ žije, bude míti vždycky vlast," odpoví Ivan, „a Bajazet nevyhladí jmeno srbské z knihy národů."

„Bajazet," opětuje Milan, „a Mileva?"

„Drahý pobratyme!" vyhýbá se Kazančič přímé odpovědi, „pamatuješ se ještě na svou přísahu v zahradě Prizrenské?"

„Vím, vím," dí temně Milan, „Srbsko v porobě, Mileva na věky pro mne ztracena!"

„Což nevěříš v Boha?" dí Kazančič s jemnou předhůzkou, „že pochybuješ o životu věčném a o shledání se po smrti?"

Hluboce povzdychnul Milan, a skloniv hlavu svou na rámě pobratymovo šeptal: „Jsem umdlen pobratyme. Vše jsem najednou ztratil, vlast i milenku, což může býti ještě trpčího? Povídej dále, jsem na vše připraven."

„Když třetí den bitvy se již chýlil ku konci," počne po chvýli vypravovati Kazančič, „když již i car Lazar uprostřed bohatýrů svých dokrvácel, zpomněl jsem si na přísahu, danou blahoslavenému vojvodu Obiličovi před slavným skonáním jeho, že chci hájiti rodinu carskou. Se zbytkem lidu svého uháním ke Prizrenu zpět, nestíhán od Bisurmanů, neb oni sami vítali hodinu odpočinku. —"

„Brankoviči, Brankovičí!“ zvolá zlostně Milan.

„Kletba naň i na celý rod jeho!“ přisvědčí Kazančič. „Bez jeho zrady by ni jeden Bisurman nehledal zpáteční cesty přes Balkán.“

„Ha!“ pozvedl Milan hlavu, a oko jeho plálo zimničným zápalem, „pravils, že budeme mstíti padlé bratry na zemi. — Dobře, ale první padne jim v žertvu Brankovič, ten zrádce horší, než Bisurman, není-li pravda, pobratyme drahý! že první padne Brankovič?“ dotíral.

„Brankovič již zakouší muka pekelná,“ odpoví Kazančič.

„Tedy mrtev!?“ zvolal Milan v udivení, „ale —“ zarazil se najednou, „snad neumřel smrtí bohatýrskou?“

„Spravedlivý jest Bůh!“ dí Kazančič vážně, „zhynul jedem, otráven jsa Bajazetem samým!“

„Haha!“ zasmál se Milan, „zpráva ta zhojila rány mé na těle i na duši, zrádce zhynul smrtí psí, spravedlivý je Bůh!“

„Ale Mileva tvá je cenou, že Bajazet sám mstil národ na zrádci jeho!“ dopoví Kazančič kvapně.

„Brankovič mrtev,“ vece temně Milan, „národ v porobě, neuhlídám více Milevy na zemi.“

S podivením hleděl naň Kazančič, nemoha pochopiti, že tak chladně přijímá pobratym jeho zprávu proň tak strašnou, ale byla to chladnost člověka, jemuž všechny naděje již pouzvadly,

a on zřejmě ví, že neuzří v životě nic jiného, leč suchou, vyprahlou poušť; jest to chladnost zoufalosti.

„Byl to poslední odkaz Obiličův," pokračuje Kazančič dále, nedada ni slovem podivení své nad zdánlivou chladností Milanovou na jevo, „s nímž se Vukosava v noci před bitvou do Prizrenu odebrala. Jak mile výsledek bitvy znám byl -- a věděli již o smrti Oblličově i Lazarově před příchodem mým — poslala Vukosava posly k Bajazetu, on ke všemu svolil; Brankovič oloupen o mzdu zrady své, Štěpán Lazarevič jen knížetem Srkským, a co toto povidám, je Mileva na cestě do Drinoplu, kamž Bajazet po bitvě se obrátil."

Křečovitě sevřel Milan ruku Kazančičovu při těchto slovech, a tento poznal, že se neprozřetelně opět dotknul nejbolestnější rány pobratyma svého, zamlčel se.

„Štěpán Lazarevič knížetem srbským," opakuje po chvíli Milan, „tedy již ne carem?" ptá se.

„Carstvo srbské zhynulo zde, na poli Kosovu," odpověděl Kazančič.

„Já se zrodil v carstvu," mluví Topličanin pohroužen jsa v myšlénkách, „v carstvu jsem žil, o despotu srbském nevím, který tak dlouho potrvá pokud se Bisurmanu líbiti bude. —"

„Z duše mi mluvíš, pobratyme můj!" plesá Kazančič.

„Síla srbská je zlomena,“ pokračuje Milan, „my stojíme na hrobě jejím — ha! veliký to hrob!“ vytrhnul sám sebe, po pláni se porozhledna. Zachvěl se Kazančič, zachvěli se soudruhové s ním přišlí, jenž byli volně až k nim samým přistoupili; Milan mluví dále: „V národech žije Bůh, a Bůh vstal v synu svém třetího dne z mrtvých, i národ srbský bude někdy slaviti svoje vskříšení!“

„Bůh to dá, on to dá!“ zvolali bezděčně všichni, sklánějíce hlavy a žehnajíce se křížem svatým.

„Nesmí však národ zůstati v nečinnosti,“ mluví Milan dále, „nesmí zapomínat na slávu předků, sic umře na věky. Kdo se mnou souhlasí, přisahej věčnou nenávist Bisurmanstvu pro sebe i pro své potomky!“

„Přisaháme!“ zvolali nadšeně všichni.

Kazančič se vrhl v nadšení v náruč Milanovu, tiskl ho k prsoum, a líbal ústa jeho: „Dáváš slova citům mým! Hoj, třeste se Musulmani, věčnou válku vám!“

Milan se sehnul k zemi, nabral třikrát vlhké od krve prsti, a hodil ji třikrát na tři strany: „Odpočívejtež v pokoji, bratři, padlí za víru Kristovu a za svůj národ pravoslavný!“

Jedním okamžením stanuli všichni jezdci na zemi, shýbali se k zemi, nabírali prsti, a házejíce ní na tři strany, modlili se po Milanu.

Milan vyšvihnuv se na koně jezdce nejbliž-

šího, vyňal ze záprsí prapor posvátný, a rozvinuv ho, držel ho v ruce, nechaje ho tak vláti nad mrtvolami padlých bratrů po celý čas, co po pláni Kosovské jeli, a jeli oni krokem volným, než stanuli u paty hor Šardagu. Tu se ještě jednou ohlédli za sebe, vsáli do sebe vítr přes osudné pole Kosovo vanoucí; Milan zvolna svinul prapor, a opět za záňadří schoval.

„Nezadujeť více větrem dříve, až znova Srbsko z mrtvých křísiti se bude,“ pravil při tom hlasem temným.

I tiskli si nyní vespolek ruce, a Kazančič zvolal hlasem silným, že jej vítr daleko po vůkolí roznášel, až se ním ozvěna v horách probudila:

„Tedy v boj bratři, ve věčný boj s bisurmanstvem bojovníci Kristovy!“

A švihnuv koně, uháněl v hory; za nedlouho zmizela v horách družina celá.

šího, vyňal ze zápěstí prapor posvátný, a rozvinuv ho, držel ho v ruce, nechaje ho tak vláti nad mrtvolami padlých bratrů po celý čas, co po pláni Kosovské jeli, a jeli oni krokem volným, než stanuli u paty hor Šardagu. Tu se ještě jednou ohlédli za sebe, vsáli do sebe vítr přes osudné pole Kosovo vanoucí; Milan zvolna svinul prapor, a opět za záňadří schoval.

„Nezaduje více větrem dříve, až zňova Srbsko z mrtvých křísiti se bude," pravil při tom hlasem temným.

I tiskli si nyní vespolek ruce, a Kazanić zvolal hlasem silným, že jej vítr daleko po vůkolí roznášel, až se mu ozvěna v horách probudila:

„Tedy v boj bratři, ve věčný boj s bisurmanstvem bojovníci Kristovy!"

A švihnuv koně, uháněl v hory; za nedlouho zmizela v horách družina celá.

Mileva.

„Blankyt nebes se rozžehnul pod vedrem slunce poledního, jest dušno, mrtvo; ba zdá se, že vidíš vlnky vzduchu, jak veslují olověnou perutí po žhoucích paprscích slunce vždy níže a níže se sklánějíce, až se zavěsí ve vrcholkách a na větvích sosen, modřínů a doubin, jenž pokrývají temena a boky Balkánu; ah! a jakého půvabu dodají nyní ty páry těžké tomu stromoví, na němž schlazené se nyní houpají v průhledných, z barev opalů a rubínů a smaragdů setkaných, obláčcích, ne jinak, než jako kdy panny pohrávají závoji svými v milostném laškování. Ale tam po té daleké pláni je pusto i mrtvo, jakoby Samum po ní poletoval, před jehožto plamenným dechem se i brouk pod trávou ukrývá, a i ty zahrady růžové a háje jasmínové, jenž střídavě s bujným pažitím planinu kryjí, osamotněly; těžkoť motýlu i včele, poletovati v tom vedru. A přece jaký to půvab, jaký to rozkošný pohled i nyní na celou krajinu, na Drinopol, s jeho planoucími polměsíci na munarách a kioskách, nad branami města i na serailu Bajazeta padišaha. Slunce již bylo překročilo čáru polední, již pluje

po západní klenbě nebes, a živo počíná býti v přírodě, smysly ještě ničeho nejímáš, a přece cítíš všeobecné se probouzení, tu lesy na temeně i po bocích hor zavlní, zašumí, — ty kotouče páry, jenž se potud na vrcholích stromů byly houpaly, rozplynou co bubliny vodní před váním větru, který lesem duje, planinou vane, zatetelí se keře růžové, zachvějí se květy jasmínové, a jako kouzlem probuzen, mžikem se ozývá všudy život tisícerý.

Ba i tam ze brány Drinopolské se najednou vyřítí četná společnost na planinu, že ku kratochvíli a hrám, toť patrno. Na krásných koních buď co havran černých, neb sivých, co stříbro se lesknoucích, vyjíždí to skvostná družina bohatýrů. Turbany bohaté drahým kamením protkávané dobře sluší k těm snědým, podlouhlým tvářím, ty kyrýsky z šupin zlatých neb stříbrnych přiléhají těsně ke kyčlím, svěžost oudů prozrazujíce, více z návyku a jen pro pych houpá se každému po boku bohatý jatagan, tomu s rukovětí slonovou, rubiny skvostně vykládanou, onen se pyšní pochvou skvostnou z červeného aksamitu, na němž průpovědě koranu uměle vyšité jsou. Kaftaníky s širokými rukávy, se skvostným lemováním, jedinou jen sponkou z předu spiaté, vlají větrem co křídla pestrobarevná, luk i toulce s šípy z péří pávího zachrastí na plecech při každém poskoku koně. Jest to nádhera a přepych, že nevědět, čemu se více diviti, té skvostnosti šatstva, čili té obratnosti jezdců, jenž sotva

že na pláň byli vyjeli, harcovati počali v obratech smělých, odvážných, jeden druhého předčíti se snaže ve hře bohatýrské; a to vše, by jediný jen pohled pochvalný získali sobě paní vznešené, která na komoni co pěna bílém, skvostnými čalouny pokrytém, skromnou, jako tělesní stráží, družinou obklopena, volným cvalem po pláni uhání. Aj ta družina nejbližší paní této, patrně to velitelky celého bohatýrstva, jak se různí od ostatních, jenž po pláni ve vždy odvážlivějších hrách se zkoušejí. Patrnoť, že v kolébku jejich nesvítilo palčivé slunce, ni Balbeku, ni Arabie, proto nevysmahly oudy jejich na paprscích jeho, ale jsou mohutné, složité, plece silné, prsa široká, a přece je viděti při každém pohybu, že i jim neschází švižnost i obratnost, a že by se vyrovnali oněm v každém zápasu, kde ne síla, ale hbytost tělesná rozhoduje. Šišáky místo turbanů kryjí hlavy jejich, kyrysy jejich z postříbřených plátů sloužíť tak dobře k okrase, jako by se hodily i k obraně v tuhé seči, že však sobě na rozkaz velitelky k seči byli nevyjeli, nezvratným důkazem jsou palcáty lehké, stříbrem uměle kované, jenž po pravém boku se jim houpají, jesť to již z návyku, že pravice jejich čas od času bezděky svírá držiště palcátu, neb jej zamilovaně hladí; za širokým pasem, nejbohatším to kusem úpravy jejich a nejskvostnějším, zastrčeny jsou handžar i kynžal, a přese všechno přehozeny jsou vzdor vedru kožíšky temnobarevné, buď

kratší, buď delší, dle vkusu každého jednotlivce. I koně jejich jsou kostnatější, a nezdají se býti tak rychlí v poskoku, jak družiny ostatní, proto snad se nevpouštějí jezdcové tito v zápas o závod s družinou ostatní, aneb pohrdají těmy hry bohatýrskými, že na ně tak lhostejně, nevšímavě patří, snad je také povinnost jejich jen k stopě velitelky víže, že vždy v zápětí jí ostávají. Jenom dva jsou, jenž, poněkud od ostatních se lišíce jí, ačkoliv o něco v pozadí, přece skoro po boku jedou, tu krokem, tu cvalem, dle rozmaru jejího. Jeden v pravo jedoucí, muž to sice v síle rozvité, údů mocných, a přece tak lepých a souměrných, že za vzor sloužiti mohl síly a krásy mužné, lišil se od ostatních jen tím, že nižádné okrasy neměl ani na šatě, ani na zbroji své, ba i pas jeho byl černý, jedině se stříbrným lemováním; zamyšleně, ba zádumčivě hleděl před sebe, kdykoliv ale zpozoruje, že paní průvodkyně s nadšením na hry bisurmanské družiny pohlížejíc, tu kynutím hlavy, tu ruky, tu puštěním koně ve cval chválu vzdává obratnosti neb odvaze toho buď onoho, tu vyšlehne z černého oka plamen nevole i tvář se zardí, a pohleděv ousměšně stranou na hry kratochvilné, utkví zrak na velitelku s bolestnou předhůzkou.

Nezdá sobě všímati ona pohledův těchto, neb vždy více jímají hry ty bohatýrské pozornost její; zastavíť najednou koně, tleskne rukama

a obrátíc se k průvodci svému v pravo, ptá se s nádšením:

„Viděls Omar-bega, jak šípem růži s keře srazil, a ji v největším koně poskoku se země zdvihl? Rci sám, zda-li ty, aneb ti tvoji cos podobného dovedou?"

„Ti moji jsou i ti tvoji, paní sultanova," odvece trpce tázaný, „a ti moji dovedou sraziti leb od trupu v poskoku, a obratem zříš leb ten v hrsti jejich."

Pokrčivši paní ramenama: „My sobě neporozumíme nikdy," praví, „nehodíť se růže a jasmin Drinopole na hory Šardagu, ani v divoké nivy Šumadie, nemožno tedy i tobě souditi o ceně jejich; v tom Manuel mi lépe poslouží," obrátila se k průvodci v levo.

Bylť to mládec teprva na prahu let jinošských, údů útlých, stojící, skoro panenských; skvostný oblek jeho byl tak nápadný, jak si toho miluje rozmar ženský při dětinných milostnících svých.

Avšak jediný jen pohled na pravidelný, krásný obličej, ve velké, temné oko jeho, jenž pod vysokým čelem jakýmsi tajuplným ohněm plálo, byl již důkazem, že duch jeho byl předstihl leta pacholetská, že uzrál dříve na slunci jižním, jako dříve uzrává ovoce stromů, a schopen jest již dojmů, vášní a bouří, jakové se teprv duchu jinošskému co tajuplné pohádky objevují.

I utkvěl ohnivěji zrak jeho na paní, s níž

ho byl bez toho ani nespouštěl, a měkkým, skoro chvějícím se hlasem odpověděl:

„Což mne se ptáš, hosudarko, paní má? vždyť víš, že co tobě se líbí, jest i zalíbením mým, co ty zavrhuješ, i já v ošklivosti mám, jáť nevidím, leč odleskem nebeským očí tvých.“

Paní se zarděla na slova tato, a sklopila oči; jindy jí působívala slova taková kratochvíli, co žvatlání dětské, nyní před tím průvodcem přísným, po boku pravém jí jedoucím, se zapýřila nad takovýmto podivným žvatláním dětským.

„Ten kluk!“ rozlobil se průvodce přísný, „jest vidět, že to ovoce toho červivého stromu, dítě toho zkaženého dvora Cargradského, a potom se divme, že říše řecká tak rychle k úpadku se chýlí, když synové její se nevychovávají za muže, jen za skety haremu. Nezávidím takového společníka tobě, paní sultanova, ale lituju tě, že obliby nalezáš na něm,“

„Hoj!“ vykřiknul potupený mladec, že div bylo, že se mu prsa nerozkočila vykřiknutím tímto, a ocel krátkého jataganu jeho se zaleskla v ruce jeho, a koně obrátiv, chtěl ve vášni své vrhnouti se na tupitele svého.

„Manueli!“ pravila paní hlasem káravým, a mladec ten v této hrozné, skoro bezsmyslné vášni své, zkrotnul najednou při hlase tom, zachvěl se při pohledu, hlas ten doprovázejícím, svěsil hlavu, a slza se zaleskla v oku jeho: „Mně, v purpuru zrozenému, vnuku carů řeckých, mně ta-

ková slova mluví pacholek ten, nehodný líbati obrubu šatu otroka, jenž bránu paláce otců mých střeží.“

„No, chlapče!“ dí pochvalně přísný káratel, jenž byl slova Manuelova neslyšel, „ještě zavříti může krev tvoje, ještě by z tebe mohl býti muž, kdyby muž, a ne ženská, tě měl pod svou dohlídkou.“

„Vojvodo Kazančiči!“ pravila paní v nevoli, hrdě hlavou pohodivši, „ty zapomínáš, že již nemluvíš s dcerou Lazarovou, jejž jste, cara svého, v zpupnosti své měli za prvního mezi sobě rovnými, ale s ženou Bajazeta, sultana a pána vašeho.“

Kazančič odplivnul potupně: „Tolik já si dělám z panství jeho nad námi. On panuje nad tebou, nad bratrem tvým a všemi, jimž milejší pohodlí v hanbě, než obtížná, ale slavná neodvislost; otec tvůj nikdy by nesklonil šíji svou pode jho pohana, a bez zrady Brankovičovy, toho muže sestry tvé, nikdy by se nevychloubal prokletý bisurman vládou nad křesťanem pravoslavným.“

„Mnoho sobě důvěřuješ v shovívavost mou,“ pravila paní v nevoli, že líce se jí temněji zbarvily a oko hrozivým leskem zplanulo, „že na tomto místě, uprostřed seidů*) mých taková slova

*) Seid — strážce tělesný.

mluvíš ke mně, která jsem ložem i skutkem paní padišahovou, jehož jediné kynutí půl světa zničit může; on není pánem bratra mého, jest mu pouze ochrancem, aby on bez obavy před zpupností vojvod svých nad slavnou Srbí vládnouti mohl.“

Oko Kazančičovo utkvělo zkoumavě, skoro v udivení na paní: „Kdybych neviděl, nepoznal bych podle slov tebe, paní sultanova,“ vece pak, „onu Milevu, dceru Lazarovu, jehož srdci nejmilejší-s byla, která-s nejedenkráte v objetí pobratyma mého přisahala, že láska tvoje k němu, k víře a vlasti svaté i přes hrob potrvá.“

Mileva svěsila hlavu, a Kazančič, nevšímaje si toho, pokračuje ve výčitkách dále: „Ale ovšem, i ty jen ženská jsi, pro hračku lesknavou zapomínáš na lásku mladosti, která prý co políbení andělské srdce i duši panenskou rozechvěje; já dím prý, neb jsem chránil se, uváznouti v okovech těch svůdných, jenž i nejsilnějšímu muži odjímají samostatnost jeho a hoře mu připravují; tys brzo zapomněla v objetí Bajazeta, při rozkošech haremu, při jeho kratochvílích na Milana, jenž stál v řadě prvních reků Srbska, hoden státi se zetěm carovým.“

Při zpomínce této zavlnila se mocně ňádra panina, hluboké vzdechnutí vanulo přese rty její, a slzou zarosené oko obrátila na polo na káratele, který, proudem řeči své unešen, dále mluví:

„Krása a křehkost dostaly se ženě za podíl, nebezpečné to dary pro ni, tím nebezpečnější

pro muže, krása ho učiní otrokem svým a křehkost jej vrhne dříve nebo později v hoře a pykání. Žena, sestra tvá, svedla Brankoviče, vojvodu druhdy proslaveného, že zradil Boha svého, cara svého i vlast svou, že klen bude, pokud jeden Srb jen žíti bude: a ty, paní sultanova, zapomnělas pro hříčky takové“ — okázal na družinu tureckou, po pláni v odvážných hrách těkající — „na muže, který první city srdce tvého přivedl k rozpuku, jak jarní dech rozvijí poupě růžové; pro lichou slávu, býti matkou dětí Bajazetových, slouti ženou jeho, první mezi otroky a otrokyněmi jeho, zapomnělas na slávu minulou otců svých a vlasti své, zapomnělas na víru. —“

„Vojvodo!“ vskočila mu Mileva opravdově do řeči, „pokud výčitky tvoje pouze mne se týkají, zapomínám na ně pro památku na doby blažené, doby zašlé, v nichž volno mi bylo naslouchati šeptu milostnému pobratyma tvého; ale mluvíšli o Bajazetu, nezapomínej, že nebezpečno drážditi lva ve vlastním doupěti jeho; já se stala ženou jeho proti vůli mé, vydána byvši v ruce jeho, aby Brankovič nezažil ovoce zrady své, ale ctím a miluju ho nyní pro velikost ducha jeho, která mi popouští, velebiti Boha mého dle zákonů otců mých, která Srbsko nechtěla pokořiti v prach pro lásku ke mně; proto netrpím nižádné pohanění ani jmena, ani důstojnosti jeho. To pa–

matuj sobě, vojvodo, nechcešli na kynutí moje zničen býti.“

„A kdo mne by mohl zničiti? ti tady?“ okázal s potupným ousměškem na seidy její, „jdižiž, jdižiž! nejednou jsem je utíkati viděl před válečným rykem mým a Milanovým, když se osmělili, stíhati orly Balkánu v hnízdě jejich, ptej se o tom muže svého, toho Bajazeta, kolikráte jej vyburácely zprávy o činech našich z tupých rozkoší haremu jeho; ptej se ho, proč radostí zajásal, když jsem s junaky svými se hlásil ke službě jeho — ale počkej!“ přerval najednou řeč svou, „vidíž tam, jak marně seidové tvoji se snaží sraziti růži s šípu do povětří vypuštěného?“ okázal ku předu, a koně pustiv ve cval, letmo ku předu se žene. Bylit seidové bisurmanští v rozmaru růži na šíp nabodli, a pouštějíce šíp s růží do povětří, zkoušeli se, komu se as podaří, sraziti růži s šípu v letu jeho, aby ji přinesl velitelce, co dar umělosti své, a obdržel v dík nejvzácnější, pochvalné její usmání.

Kazančič, ku předu mezi družinu bisurmanskou uháněje, vyňal z toulu šíp, který nebyl pávím peřím sice okrášlen, za to však mu dodávalo neúhledné péří sokolí větší létavosti, a koně nezastaviv, vypustil jej s luku, pozlacený šíp s růží, ve výšce na paprscích slunce co hvězda se třpytící, na dvě půle rozražen padal v kotoučích dolů.

Zavejskli junáci vojvodovy, v pozadí za ve-

litelkou jedoucí; seidové ale utichli v hlaholu svém, ztichnutím svým vzdávajíce pochvalu střelci obratnému.

„Mashallah!“ zvolali jedni v obdivu.

„Vždyť to Kazančič!“ pravili druzí chladně, jakoby to ani jinak nemohlo býti.

Tento však, lhostejný při jásotu junáků svých, jako při zřejmé, ač tiché, pochvale seidů bisurmanských, zastaví koně svého v nejprudším poskoku, aby zachytil půli šípu s růží, než k zemi dopadne; tu, jako stín oblak, mihne se v oku jeho postava Manuelova, a jen nedospělost vzrostu jeho mu překazila, že neodňal Kazančičovi cenu vítězství jeho; neb tento byl již růži zachytil, když Manuel, ve třmenu se vypínaje, po ní dosahoval.

„Hoj ty klouče!“ pravil pak vojvoda, ne příliš hněvivě, „což těžiti chceš tam, kde's nesel? ovšem, ovšem, jest to již obyčej rodu tvého, cizé činy slátati na slávu svou; ale ty's obratný a smělý, a mohlo by z tebe něco být, vzdor krvi tvé, pod správou mužnou.“

A obrátiv koně, cválal k Milevě zpět, anaž byla státi zůstala, dívajíc se na vítězný zápas Kazančičův se seidy jejími ve hře kratochvílné.

Zahanben, se svislou hlavou hleděl za odjíždějícím Manuel: „A nyní se dostane vděku milostného tomu barbaru, jemuž by kus slaniny a džber vína milejší byl, než vděkuplné usmání rtů jejích,“ pravil sám k sobě potupně a zlostně,

„a já tu stojím zahanben přede všemi, že ruka moje ještě nesesílila k natažení tětiva, ačkoliv mám odvahy dosti, umříti pro jeden její úsměv milostný," pravil mládec ten vášnivě, „ale přijde doba, přijde," těšil sám sebe, „v níž se mi dostane odměny za horoucí oddanost mou, i zapomenu potom na potupu, která se stala mně, v purpuru rozenému, vnuku Palaeologů, že jsem za rukojmě Bajazetu vydán, sloužil co panoš — a kdož by jí nesloužil rád?" pozdvihl hlavu, a oko jeho planulo opět tím sžírajícím ohněm vášně předčasné; pak s pohrdáním vůkol se ohlédnuv, vece: „Potupa rozených otroků těchto nesahá až ke mně, vnuku císařů, jen když ona mnou nepohrdne!"

A již uháněl letmo zpět k velitelce, aby žárlivým okem a uchem stíhal každý pohled, každé usmání, každé slovo, ba snad i každé dechnutí její; neb Kazančič byl se již k ní navrátil, a podával jí důkaz vítězství svého nad seidy bisurmanskými, půli šípu s růží nabodnutou.

„Přijmiž, paní sultanova, znamení toto," mluvil při tom, „že i v hračce se nezhanobí vojvoda srbský. Bývalyť doby, kde jiných, vznešenějších darů se ti dostávalo vděk, než takovéto hříčky malicherné, jež vymyslila přesycená smyslnost bisurmanská, a měly přijíti doby, v nichž bys — ale," zarazil se najednou v řeči své, „marně zpomínat toho, co bylo a není; nevrátí se více minulost, jen jednou se otvírá člověku

brána blaženosti, blaze tomu, kdo použije okamžiku toho! a před tebou, paní má, byla do kořan otevřena brána ta; zrádný osud, jenž uvrhl Srbsko v porobu, tě oderval ode prahu, a za blaženost lásky ti podal lichý lesk v malichernou náhradu.“

Paní neodpovídá na tato s vroucností pronešená slova, sklopila oči, a anto kůň její volným krokem dále se ubírá, roztrhuje ona, v myšlénkách pohřížena, růži, darem obdrženou.

„Nemáť dar surovce toho veliké ceny v očích jejích,“ plesal v duchu dětinský Manuel.

„Tys prý nikdy lásky nepoznal, vojvodo!“ pravila posléze Mileva, očí nepozdvihnouc, pološeptem, že slova její sotva sluch vojvody dostihla, „a přece —“ zamlčela se, neb dotud prorývá upomínka na doby minulé, kde srdce její láskou se rozvilo, útroby její.

„A přece znám jeji sílu, jeji neshladitelnost, chceš říci, paní má?“ přejal jí slovo Kazančič, a hlas jeho zněl upřimněji, vroucněji, než jindy, „to jest tak, hosudarko!“ vysvětluje, „já a pobratym můj, jsme jedna duše, i nezachvěje se duše jeho bolem neb radostí, aby i moje ozvěnou se neozívala, a protož mi není tajna kouzelná lásky moc; já vím, jak on tě potud miluje, vzdor osudu trpkému, zpomínky na noci blažené a šepty sladké v Prizrenu, kde já byl strážcem lásky vaši, jsou potud rozkoší jeho, ale také strašlivým

buditelem pomsty jeho na všech těch, jenž klenbu blaha jeho nad hlavou mu zvroutili.“ —

„Ubohý Milan!“ povzdechla paní bezvolně.

„Snad,“ dí Kazančič, „a snad ani není tak ubohý, jak se domýšlíš; on muž jest, a bol jeho se v činech vyburácí; ty ale jsi právě ubohá, vzdor lesku a nádheře, tě obklopující. Nebo kam se uchýlíš, když minulost se svým sladkým tušením, se svými touhami a tajuplnou rozkoší z hrobu upomínek tvých v mysli tvé povstane? dáš volati saltimbanky, ty tanečnice haremu, jenž dráždí otupělou vilnost bisurmanů, aby skoky svými zaplašily i upomínky tak bolelestné a tak svaté? či vyhledáš muže svého, abys zapomnění nalezla v loktech jeho, v loktech těch, v nichž právě některá otrokyně, souložnice jeho spočívala?“ —

„Dosti již, vojvodo!“ zvolala prudce Mileva, ale prudkost ta pocházela z palčivé bolesti, jaká srdce její při slovech vojvody svírala.

„A vždyť já věděl, že na dňu srdce tvého spočívá první láska tvoje v bujaré síle své,“ mluví Kazančič skoro radostně; „nebo pro lesk a nádheru, pro kratochvíle a radovánky můžeš ji arci na čas v dřímotu ukonejšit, ale zapomenout?!“

„A co platno vše, když jinak není,“ dí Mileva poněkud pokojněji, „já, žena padišahova, nesmím více mysliti na hříčky minulé, první jemu po boku ze všech, sdílím slávu jeho, a proto po-

vinností mou jest, jen na to mysliti, kterak bych jej oblažila, a kterak bych syna svého nejlépe vychovala pro slávu otce jeho, což tak snadný úkol není, neb otec jeho, muž můj, jest Bajazet, největší rek věku svého, před nímž dva světy v prachu se koří," končila pyšně, hlavu hrdě povznesouc.

„Ano, ano," kýval si Kazančič hlavou, „jsi ženská, jejížto náhledy a myšlénky se mění, jak vlnky jezerní pod dechem větru; kam vítr věje, v tu stranu poskakují. Bajazet a rek! proč hanobíš jmena toho? zapomnělas již na otce svého, zapomnělas na Miloše Obiliče a ostatní hrdiny na Kosovu pro vlast a víru v slavném, ale nešťastném boji polehlé, ženo marná?"

„Otroku!" zkřikla sultanova hlasitě, uzdou koně zatrhnuvši, že se sepial, a bylby se zvrátil, kdyby Kazančič, hbytě se přitočiv, jej byl nezachytil.

„Nechejž toho, paní sultanova," dí pak chladně, „víš, že se nebojím ani výhrůžek tvých, ani Bajazetových, a potupné slovo v ústech ženy nezkalí slávu mužovu. Bajazet a rek! ano rek v podvodu a lži, rek v oukladech a zradě; pověz mi jen o jednom jeho skutku slavném, jejž by beze zrady a klamu, pouze hrdinstvím svým by dokázal? či jest to rekovství, že ho každodenně dervišové upomínati musí na potupu jmena a rodu jeho, jakou mu učinil ten bývalý pastucha a nyní vůdce hord tatarských, T i m u r, dobytím Si-

vasu a zavražděním syna jeho Džehangira? Haha! nepřítel divoký boří brány říše jeho, a on se válí ve vilné nečinnosti haremu svého, a dá si od otroků svých, od pochlebníků přezdívati Ilderim — blesk? — Ha! kdo zcela neoslepnul, vidí ve zjevu tom prst Boží; Ordynec*) a Bisurman v boji proti sobě, pohan proti pohanu,**) Bůh sám nastrojil dobu tuto, aby kříž svatý, zradou v bláto povalený, znova vítězně se zalesknul nad národy světa, nad Srbskem nešťastným, aby synové slavné vlasti té slavili své z poroby vzkříšení.“

„A proto-lis se přikázal službou svou Bajazetu,“ pravila paní nejistým hlasem, neb se chvěla duše její při slovech vojvodových, spolu však se dmula ňádra její nevolí nad potupou mužovou; proto zněl nejistě hlas její, hlas křesťanky, dcery carské, ale spolu ženy musulmanské, ženy padišaha, vraha otcového, ženy nejúhlavnějšího nepřítele víry Kristové: „proto-lis se přikázal Bajazetu,“ pravila, „abys zdržel žádoucí tu dobu, aneb abys zradou zprznil slávu svatého kříže?„

*) Ordinec — Tatar, tak jako bisurman — Turek.

*) Srbové i všichni jihovýchodní Slované nazývali a potud nazývají každého nekřesťana pohanem, ačkoli Muhamedáni, v jednoho jediného Boha věříce, pohané nejsou.

„Já se nepřikázal službou Bajazetu,“ odvece vojvoda určitě, pevně na Milevu pohlížeje, „já přikázán jsem službou svou pobratymu, a pobratym můj tobě a ochraně tvé pro památku dob minulých.“

Rozžehlo se leskem radosti oko Milevino, ale v okamžíku se zastřelo rouškou žalu, slza se zaleskla v něm, nevykanula však na líc, paní sultanova ji zachytila mezi řasami, a jen temně se svislou hlavou se ptala:

„Čeho se bojí pobratym tvůj o mne? Netřeba ochrany jeho mně, která jsem potud sama chránila Srbsko, by naň neulehla celou tíží svou ruka podmanitelova.“

„Neklam sebe,“ dí vojvoda, „nikoli přímluva tvoje, ale bázeň Bajazeta, by nepodráždil chrabrý národ srbský k boji zoufalému, držela choutky jeho na uzdě, a tobě prodal bázeň svou za vděky lásky. Ne, ne! Srbsku nehrozilo nebezpečí žádné, ono může býti volno, kdykoli chtít bude, a že potuď volno není, že neshodilo potupu nadvlády bisurmanské se jména svého, toho vina jseš ty, ženo sultanova! pro tebe drží bratr tvůj meče srbské v pochvě, lahodít mu slouti svakem sultanovým, jemu knížeti, který nepoznal lesku a důstojnosti cárské, a kníže Štěpan povede ty samé reky, co s otcem carem pro vlast a víru na Kosovu krváceli, k obraně a podpoře toho samého Bajazeta, co ouklady svými zbořil trůn

carů, a ze sutin jeho, na potupu jejich, zbudoval vetchý stolec knížecí.“

„Na věrnost bratrovu spolehati mohu, i sultan manžel můj,“ pravila Mileva, hlavu opět hrdě povznesouc, ačkoliv znáti bylo v pohledu jejím, že hrdost ta nucená jest, „proto mně netřeba ochrany jiné; Bajazet jest chlouba mà a štít můj, nyní i budoucně!“

„Ano, zde v Drinopoli, uprostřed delyů svých,“ dí vojvoda chladně, „jak ale potom, když se setká s Ordyncem?“

„Potom zvítězí, a zpupný Timur se bude kořit jemu a mně,“ odpověděla Mileva hrdě.

„A což když nezvítězí?“ ptá se Kazančič zpět, „co potom? Ba, potom toužebně ohlížeti se budeš po ochraně; a jen proto jsme opustili hory své, odkud věčný boj jsme započali proti bisurmanstvu, proto jsme popřáli na čas oddechu vrahu víry Kristové a vlasti naši; neb láska pobratyma mého k tobě překonala čas i vědomí, viděti tebe v loktech úhlavního nepřítele; onť nevěděl, že šťastnou jsi v objetí pohana, že pro marnou chloubu, slouti ženou Bajazetovou, mileráda se sdílíš o náklonost jeho se sterými otrokyněmi haremu jeho.“

Mileva svěsila hlavu, obličej její se zasmušil, a hluboké vzdechnutí vanulo přese rty její.

„Tyť to pravíš, vojvodo! a já ti věřiti musím,“ pravila po chvíli chvějícím — se hlasem,

„než ale, kde ostal — on sám? tázala se skoro šeptem, a tvář její se růměncem zarděla.

„On se bál lásky své, rovněž jako lásky Tvé, ten bláhový,“ dí Kazančič, „nechtěl pohledem svým rozbouřiti srdce Tvé k bolným upomínkám, jen kdyby toho potřeba kázala, chce státi po boku Tvém k obraně Tvé; však chceš-li, rci a můžeš ho uzříti.“

Mileva zastavila koně svého, zamyšleně hleděla vůkol, pak pokynuvši hlavou na důkaz, že v ní uzrál úmysl pevný, ptala se krátce: „A kdy?“

„Kdy se Ti zlíbí, třeba dnes!“ odpověděl Kazančič v udivení nad tak rychle neočekávaným úmyslem jejím na ni pohlížeje.

„Dobře,“ dí Mileva pevně, „hodinu po večerní modlitbě Turků ho očekávám.“

I dala musulmanské družině své znamení k návratu, nenacházelať již zábavy ve hrách bohatýrských, jichž sobě byla nepovšimla, co Kazančič rozpravou svou duši a srdce její rozburácel.

„Jakž ale, paní má,“ zarazil se Kazančič, „to dítě tady,“ okázal na Manuele, „slyšelo naší úmluvu, a on jest Řek!“

„A co z toho?“ ptala se Mileva hrdě, „kdybych tomu chtěla, jediné kynutí moje postačí, zavříti ústa jeho na věky; pravda-li Manueli?“ obrátila se k tomuto hlasem lahodným.

Tento neodpověděl; při rozmluvě její s vojvodou jel zádumčivě po boku jejím, chvílemi při smělých slovech vojvodových se zajiskřilo oko jeho, polily se tváře jeho rudou září zlosti nachové, a ruka jeho bezvolně se kladla na rukověť mečíku jeho; když ale Mileva úmysl svůj projevila, že viděti chce milence mladosti své, tu sebou trhnul, obličej jeho se potáhl sněhovou bělostí, a jako opilý se v sedle potácel; nyní však při otázce její se opět zarděl obličej jeho, oko nabylo podivného lesku, když na velitelku svou pozřel, a ústa jeho se zkřivila v úsměšku a zlobě; paní však nepovšimla sobě posuňků chlapcových, jejž měla za hříčku rozmarů svých. Podivné časem tváření-se jeho, jenž by bylo sice dobře slušelo letům dospělejším, působilo jí kratochvíli.

Obrátila koně svého a uháněla tryskem, následována jsouc družinou svou, k Drinopoli zpět.

„Blahoslavená vyjížďka tato,“ plesal v duchu Kazančič, hlavou kývaje, „dosáhl jsem účele svého, ostatní nechť Milan dokoná, nevyhaslať láska v srdci jejím; ale,“ zarazil se najednou, „i on miluje, což kdyby — ne ne!“ potřásl prudce hlavou, „Milan Topličanin miluje vlast a víru svou více, než ženu tu. A s jasnou tváří vjel do brány Drinopolské.

II.

Noc se svalila na Drinopol a vůkolí, noc jihu, jasná a čistá, kde na temně modrém blankytu nesčíslné množství světel nebeských plane, kde větérkové, vzduchem tiše plovoucí, vydychují vůni, jakovou se byli napojili na cestě své ambrou z růží a jasminů, ze stromů po vrších a z květin po plání; jest to noc tak půvabná a okouzlující, jako kráska, když oči ku spánku zamhouří.

V serailu padišaha neutichly potud život a veselí.

Ale jak? vždyť Bajazet od té doby, co Timur jak spousta boží s tatarskými hordy svými jihovýchodní Asii zaplaviv, město Sivas, severní to klíč říše bisurmanské, dobyl, Džehangira, nejmilejšího syna Bajazetova, jenž v Sivasu byl velel, jal a zajatému hlavu sraziti dal, dada trup jeho za žertvu orlům Ormenie; od té doby se nerozesmál Bajazet ni uprostřed tanečnic svých, ni v objetí odalysek, a přece musí hráti co denně hudba ku skokům jeho saltimbanek; nechceť dáti na jevo, že jej ohromilo potupné proň zavraždění synovo, ztráta Sivasu a celé Ormenie, že se neleká hord tatarských a strašného, krvelačného vůdce jejich Timur-chana. Sedí uprostřed nich, ale zádumčivě hledí na tance

jejich, ale okem temným, hudba zní prostorou, on ji neslyší; najednou sebou trhne, přejede si dlaní obličej a prudce kyne; rozumějíť odalysky kynutí tomu, každá spěchá, naplniti koflík vínem, a blaženě se usmívá otrokyně haremu, které se podařilo první býti při ruce padišahu; on však nevšímá sobě úsměvu jejího, vnad zjevných, na polo obnažených, jako bezděky béře koflík, nahýbá k ústům a vypijí až do kapky, a tu teprva se jeví oučinek vína v nachovém lesku oka jeho, v úsměchu vilném, s jakovým polo obnažené odalysky a saltimbanky prohlížeti počíná.

„Allah!“ mluví při tom hlasitě, „prorok neznal lahodu a oheň ovoce revového, sic by ho byl nezapovídal miláčkům svým; ha! a což jen kaurin*) požívati má nápoje edenu**), a věřící nic? mluv ty sám, Abdallahu! zda pravdu mám?“ obrátí se k muži, podle něho na zemi sedícímu.

Jest to postava kostnatá, vysmahlá, leb jeho stářím a posty oholavěl, hustý, bílý vous mu splývá až po pas, a hadry kryjí nuzně tělo jeho; žebrák vedle padišaha, nahota vedle přepychu a lesku, největší pohrdání všemi rozkošemi světa, největší zmrtvení tělesné uprostřed smyslnosti a výjevů vilných!

*) kaurin — pes křesťan.

**) eden — ráj.

Nevšímá sobě derviš Abdallah, co kolem se děje; na bobku sedě, má hlavu na kolena skloněnou, a bílý vous jeho se dotýká země; kdykoliv pohlédne, jeví se v obličeji jeho výraz pohrdání nad výjevy před ním, s pohrdáním pohlíží na nádheru a skvostnost vůkol, ba i na samého sultana, a slova nepromluviv, klade opět hlavu na kolena svá k tichému rozjímání.

Až když Bajazet ho zřejmě osloví, tu pozdvihne derviš hlavu, a oči své s přísností na sultana upřev, praví silně, že hlas jeho pronikne šumem hudby a tance:

„Sultane! Tys neměl připustit, aby Sivas *) klesl, a Tvůj syn aby zavražděn byl!"

„Allah kérim!" **) zkřiknul sultan úpěnlivě, otřásl se, jakoby blesk hromový vedle něho byl udeřil, div že s divanu nesklesl, uchopiv se pak za bradu, rval sobě vousy v divé, zoufalé vášni.

Hudba byla najednou utichla, saltimbanky ustaly ve skocích svých při úpěnlivém zkřik-

*) Sivas — hlavní město v Ormenii, považováno tehdáž pevností svou, lidnatostí a obchodem za severní klíč říše turecké. Derviš musel každodenně těmito slovy vilného Bajazeta vybízet ku pomstě za zavraždění synovo.

**) Bůh jest veliký, milosrdný.

nutí sultana, a v uleknutí, co stádo plaché pádily saltimbanky i odalisky ze síně rozkoší a pustých radovánek, znalyť již výjevy tyto co denně se opakující, věděly, že nedobře dlíti v doupěti dravce rozdrážděného, a v takovýchto okamženích byl Bajazet, ten syn zvůle a vášní nekrocených, strašný těm, na něž zábavou jejich rozveselen a vnady jejich rozjařen před okamžením ještě se usmíval, život lidský neměl proň ceny větší, nežli co list, jenž uvadnut se stromu odpadává, on bídák, nešťastník, nepoznal lidí, jen otroků volně a tupou myslí šíji svou na kynutí jeho v jakékoli jařmo, v jakoukoli trýzeň kladoucích; hrálť si tedy s nimi, co děcko s loutkami, tu jich celoval a laskal, tu zas je učil a metal v prach, jak nezbedné dítě láme z rozkoše neb popuzení hračky své.

„Můj syn, můj Džehangir!“ volá sultan bolestně, „proč jsem ho opustil? proč mi ho zavraždil bídný pastucha ten, jenž sebe Timur-chanem zove? Ha!“ mluvil tišeji, ale těžký jeho dech, chraptivý hlas prozrazoval bouři v prsou jeho vířící: „kdo jest on, jenž se osmělil takovou potupu kydnouti v bradu mou? Nedávno ještě pastucha, otrok bídný, v prachu pouště tatarské se povalující Timur, a nyní chanem se zve? bídák ten! on se rovnat chce mně Bajazetu, synu a vnuku sultanů? A jakže to pravil?“ mluvil dále sám k sobě slova drtě, „když mi syna mého zavražditi kázal? i já ztratil syna Džehangira, srdci

mému nejbližšího, nesmí se i Bajazet radovati z tebe, a jmeno tvé mne nesmí upomínati na ztrátu mou, ano tak to pravil ten bídný otrok, a hlava syna mého letěla od trupu a orlové orminští klovali oči jeho. Allah, Allah!" rozzuřil se opět, bije se v čelo, rve sobě bradu svou ve vášnivé bolesti, „já toho vinen jsem; proč jsem připustil tomu, že nečesané hordy Tatarů ztekly hradby Sivasu a syna mi zavraždili?" Bolestí i vášní překonán, svěsil hlavu a podepřev oba lokte o kolena, sevřel dlaněma tvář svou a hluboce sténal.

„Ano žaluj nad sebou a nad činy svými," hlásal neuprositelný derviš, se země se vzchopě, „jest to trest boží za hříchy Tvé. Čis myslil, že k sultanu nedosáhne ruka Allahova? On Tě postavil v popředí věřícího národu svého, abys mu byl záštitou a zrcadlem ctnosti, Ty ale ses ztápěl v neřestech, opijel ses vínem, jako prokletý kaur k pohoršení a ošklivosti všech věřících, jenž viděli sultana svého povrhovati zákony prorokovými. — Pryč s tím nápojem džehenny!"*) rozdrážďil se derviš, i metal nádoby s vínem a koflíky k zemi, že střepy lítaly vůkol a víno po podlaze se rozlévalo, „Allah-il-Allah, on jediný jest Bůh a Muhamed prorok jeho!" volal při tom neustále, až i poslední nádoba, poslední koflík k zemi

*) džehenna — peklo.

smecen byl. „Poznej sultane vinu svou,“ obrátil se opět k tomuto hlasem povýšeným, kárajícím, „a opět se nad tebou zaskvěje obličej Allahův!“

„Já jsem hříšník veliký!“ úpí Bajazet v zkroušenosti.

„Trest boží, jenž tě stihnul, jest také veliký,“ hlásá derviš, „a nenapravíš-li život svůj, zahuben budeš.“

Sultan neodpovídá, před dervišem se koří padišah, i netroufá sobě k němu pozdvihnouti očí svých.

Hledí naň derviš vítězně, co soudce nad zpoutaným zločincem, výraz potupný, opovržlivý se jeví ve tváři jeho: „Tak daleko jsi to přivedl ve vilné lenosti své, že pláčeš jako žena, kde jednati máš co muž; pomni na Sivas a syna svého Džehangira!“

„Ha!“ vykřikl Bajazet, a vzchopil se, oko jeho division sršelo blesky, tvář planula, ústa na polo otevřena — jevil obraz vášnivého vzteku a neukrotitelné msty žádosti.

Jakoby neviděl změny této, mluví derviš neohrožený dále: „Lhář to byl a podvodník, co první Tě nazval Ilderimem,*) jdižiž, jdi, Ty nejsi Ilderim!“ doložil potupně.

*) Ilderim — blesk. Ilderimem nazíván byl Bajazet od souvěkých arabských dějepisců svých pro jeho rychlost ve válečních taženích, jimiž říše potud neodvislé sobě podmaňoval.

„A já jím jsem!“ pravil Bajazet vznešeně, o krok postoupiv. Nebyla to již ta postava sklíčená, s výrazem vilné tuposti v oku a ve tváři; odhodlanost, ráz ducha vznešeného se objevil najednou na čele jeho, v každém pohybu těla, v celém vzezření jeho se jevil panovník.

„Abdallahu!“ pravil vážně, „smělá slova jsi ke mně mluvil, ale já Ti děkuju, neb jimi jsi mne navrátil mně samému; mluv, jakou milost žádáš od sultana, a Bajazet ručí za každé vyplnění.“

Derviš hleděl prv v udivení na něho, potom se ohlednul s úsměvem pohrdavým vůkol po skvostné síni, pak na sebe, na nahotu svou, jíž rozedrané roucho jeho sotva přikrývalo: „Čehož by mi dáti mohl sultan, a čehož bych potřeboval?“ — ptal se sám sebe, hlavou potřásaje: „Jdi, já jsem bohatší než Ty, já ničeho nepotřebuju!“ doložil s hrdou skromností.

Nyní sultan se pousmál, ale tak krátce, že úsměv ten sotva po tváři jeho se mihnul: „Také dobře!“ pravil pak pokojně, dobře znaje hrdou skromnost dervišů, jako přepiatost šílenou fakirů: „Já ale potřebuju Tebe,“ mluví dále, „co strážce vášní mých.“

„Probudil jsi se z nich, sultane!“ odpověděl derviš, „a více neusneš v hříších a rozkošech; úkol můj u Tebe jest skončen; posvětiž se jmeno Allahovo a sláva proroku jeho,“ skláněl hlavu k jihovýchodu se obrátiv.

„Nyní, dnes ještě odejíti nesmíš!“ velel Bajazet prudce.

„A kdo mne smí zdržovati, když tomu tak chci,“ dí derviš hrdě, o krok se přiblíživ, „Tys mi nabízel milost svou, a první žádost, jíž jevím, mi zamezuješ? Žádám sobě, abych co nejdřív opustil prostory tyto marného lesku, v nichž duch umdlévá a se pokouší, do nichž jsem vstoupil s ošklivostí ale za úkolem velikým, probuditi Tebe z hříchů a lenosti; stalo se! úkol můj jest u konce, úkol sultana a vezírů jeho nastává; já jdu a Ty mne nezdržíš, Bajazet ručí za slovo sultanovo.“

A obrátiv se kráčel ke dveřím.

„Abdallahu!“ volal sultan za ním hlasem prosebným.

Derviš se zastavil.

„Nechci Tě zdržovati,“ mluví sultan, k němu blíže přistoupě, „ale slib mi, že opět se vrátíš kdyby Bajazet napomínání Tvého potřeboval, padišah jest přítel, bratr Tvůj.“

„Přijdu!“ dí derviš krátce.

„Milost Allahova Tě sprovázej na cestách Tvých, muži svatý,“ praví nyní sultan, obě ruce na prsa položiv, „a vyrovnejž dráhu před kročeji Tvými kamko-li je obrátíš.“

Derviš se zahalil v hadry své, a odcházel ze síně, nechaje sultana uprostřed skvostné síně jeho o samotě státi, jako nejnižšího žebráka; ve dveřích však se zastavil, rozhrnul oponu, kterou

muž, jak dle zevnejšku znáti bylo, důstojnosti veliké, ihned vešel, jakoby již byl po dny na znamení toto čekal.

Abdallah ustoupil muži tomu s cesty, a když byl tentýž do komnaty vkročil, zavřel za ním z ticha dvéře, zastřel oponu před nimi a odcházel po chodbách a dvorech ze serailu padišahova tak klidně, jakoby ani nebyl příčinou probuzení Bajazeta k životu, nímž rozhodnuto býti mělo panství musulmanské nad Asii a Evropou, zda-li budoucně vládnouti budou synové Othmanovi nad světem, nebo náčelník Tatarů divokých, Timur, jenž z pastuchy se stal vůdcem, chanem rodáků svých, a hordy bojovné jejich vyvedl z pouště Kobi k dobytí světa. I podlehly již země vůkolní, carové Grusie jsou vyhlazeni, říše Perská ztroskotána, a nyní obrátil Timur světoborný krok svůj na říš tureckou, Bajazetem po celé Malé Asii rozšířenou, od ústí Eufratu až k temenům hor Kavkazských. Zpustošiv Georgii, obrátil se Timur k Sinopě a Cesarei a zavadil poprvé o říš Bajazetovu, zanechávaje za sebou rozvaliny měst a hradů, kraje v poušť obrácené, ale krví lidskou zmrvené, neb vraždou a bořením naznačoval dráhu svou. On postoupil až k Sivasu, hlavnímu městu Ormenie, které považováno bylo za severní klíč říse turecké, a za tak důležité, že tam vlastní syn Bajazetův, Džehangir velel. Po dvacítidenním, strašném dobývání podařilo se Timurovi, ve hradbách města učiniti průlom,

a město se vzdalo pod tou výminkou, aby veškeré obyvatelstvo jak křesťané, tak muhamedani při životu zachováni byli. Jak se očekávati dalo od surového, divokého dobyvatele, nedržel Timur přípovědě své, a vraždění všeobecné počalo, jak mile Tataři do města vešli. Syn Bajazetův musel se na hrůzyplné výjevy tyto dívati, až sám před Timura vlečen byl, na jehožto rozkaz sťat, a trup jeho dravcům v žertvu ostaven jest. Zpráva o neštěstí tomto vyburácela Bajazeta z vilné, prostopášné nečinnosti jeho, ale jen tak dalece, že se ho zmocnila trudnomyslnost, rovněž tak nečinná, jako předešlý prostopášný život jeho; hleděltʼ přede vším novými zábavami sprostiti se trudu svého, ztopiti jej v toku révovém. Marné bylo napomínání a nalehání vezíra a rad jeho, aby se probudil; on samovládný dospot, od dětinství ku vládě neobmezené, libovolné vychovaný, neznal jiných pohnutek k činům jen chtíče své, nedocílilitʼ tedy ničeho, leda že schladiti hleděl vnitřní bouři svou v krvi otroků a otrokyň svých.

Tu nabývali výtečníci, lstí a zradou od Turků podmaněného národa Srbského, naděje, ba jistoty, že sňato bude jařmo, ač jen potud dle jmena vykonávané, přece jařmo a poddanství se říše jejich, že opět povstane carstvo Srbské v celé slávě své z trosek svých; Tataři a Turci, ordýnci a bisurmané, svět musulmanský v boji proti sobě — ej! to již Bůh sám bojuje pro učedlníky Kristovy, a nyní anebo nikdy! jde

heslo po údolích a horách srbských! Bohužel však, že jich jen málo porozumělo heslu tomu; co více by jich bylo jemu ještě porozumívalo, ti polehli s carem Lazarem na poli Kosovu v krvavém boji pro vlast a víru, synové jejich neplanuli již pro volnost a slávu vlasti, jako otcové jejich, nestydatě spokojujíce se drobty milosti bisurmanské, rovní jsouce knížeti svému, ne caru více, Štěpanu Lazarevići, jehož duch se nevyšinul ku chtíčům samostatného panovníka, ale se spokojoval bídnou slávou, slouti svakem sultanovým, míti sestru první mezi ženami jeho, matkou sultanů budoucích, že také budoucích pánů dětí svých, pánů křesťanského Srbska, krutějších než jakým Bajazet byl, na to nepomýšlel v zaslepenosti své. A krom toho, Bajazet se probudil z vilné nečinnosti své; co se nepodařilo prvním velmožům říše jeho, podařilo se žebravému dervišovi, nad ním sultan moci neměl, ve své nahotě, ve svém životu asketickém a v záři svatosti své před lidem, stál derviš nad sultanem, a proto ho sultan uposlechl.

Ano, byl to již opět Bajazet Ilderim, co velikého vezíra svého po dlouhém čase opět u sebe uvítal. Známky plesu přerušeného bylo vidět všude, střepy nádob vinných, víno po podlaze rozlité, mezi tím tu i tam nástroje hudební, jimiž saltimbanky tance své byly zprovázely, odvrhnuté v leknutí a v outěku nad rozvášněním — se padišahovým, obraz to nejzpustlejší nezbednosti;

ale uprostřed nestál již prostopášník vysílený, byl to panovník rodem i vědomím, a všechny ty pozůstatky plesu nezbedného mizely před velebností jeho.

„Světlo světa, pane pánů, padišahu!“ oslovuje ho veliký vezír, k zemi se před ním vrhna, zachrupají střepy pod koleny jeho, některý i protkne kůži holých dlaní jeho, a čelo jeho země se dotýkající, se máčí vínem po podlaze rozlitým, i volně ztrpí bolesti a nehody tyto. Že jest veliký vezír? co z toho! před sultanem jest otrokem jako jiný.

Netrpělivě kyne Bajazet rukou, ačkoliv se úsměvu zdržeti nemohl při nehodách vezírových: „Nech toho Mehmede!“ praví, „až zas přijde nešťastná doba lenivosti; dost již jsem drahého času prospal, že mi nyní líto každého okamžiku, který bez činu uplyne; zanech to nyní bláznům a těm, co nic lepšího dělat nevědí, vstaň a pověz mi, daleko-li již postoupil bídný otrok ten, jenž sebe chanem zve, Timur?“ a po pojmenování jmena toho odplivnul sobě sultan, jakoby se byla jmenem tím znečistila ústa jeho.

Vezír vzchopiv se, předstoupil důvěrně před sultana, ačkoliv, nevěře ještě zcela obratu vecí, s odpovědí svou váhal: „Ormenie jest zaplavena kobylkami pouště —“ zamlčel se.

„Dále!“ velí sultan krátce.

„A Bythynie —“ opět se zamlčel vezír.

„Prospal jsem já i zem tuto?“ ptal se sultan uleknut.

„Ne, pane jasný, alc v nebezpečenství jest!“ dí vezír již bez ostýchání.

„Allah Ierim!“ zvolá sultan radostně, „ještě není ničeho ztraceno, a vyprahlé hory Bythynie se aspoň jednou napojí krví těch nečesaných hord tatarských, že nezavadí více noha jejich o kámen, který pod ochranou synů Othmanových jest. Já jsem Ilderim, běda jim, že mne ku pomstě vyzvali,“ doložil hrdě.

Vezír pohleděv s radostným úžasem na sultana, pravil, ruce své na prsa položiv: „Ano, nyní jest spasena říše Tvá, pane jasný! Národové, pod stínem milosti Tvé odpočívající, jenž čekali na zavolání Tvé, se vyřítili ku pomstě Tvé za pohanění, otrokem Ti učiněné.“

„Nemluv o tom!“ zvolal Bajazet prudce, a tvář jeho se zbarvila nachovým ruměncem, „netřeba již buditi mne ze spaní, a zlost mou drážditi ani Tobě neradím, vezíre!“

„Pane můj, padišahu!“ sklonil vezír hlavu, v uleknutí na sultana vytřeštiv oči.

„Tys mluvil o národech,“ praví opět sultan mírněji; „hm, národové!“ ušklébnul se potupně „co jest to? slovo větru, dým oharku; národ můj jest vojsko mé, a nejmilejší v něm jeničeři moji; o tom mi pověz, kde a jak stojí, ne o stádách otroků, jimž to jedno, míti mne, neb jiného

za pána; známť já je, Bismillah!*) a proto jimi opovrhuji, ty to víš, Mahmede!“

„O těch také mluvím, pane veliký!“ dí vezír, dobrý jsa dvořenín, „kolem Brussy čeká čtyrsta tisíců kynutí Tvého.“ —

„Ach!“ oddychl sobě sultan, a radostí zplanulo oko jeho, i zdál se do výše vyrůstati vědomím potud nepřemožené, válečné moci své.

„Mehmede!“ pravil pak blahosklonně, skoro vroucně, „to jest dílo Tvoje, pamatuj si slova má: nikdy od Tebe nebudou odňaty znaky milosti ano přátelství mého, pokud žíti budeš, Ty můj veliký, mocný lve, jehož jsem postavil po boku svém, aby vládnul nad tolikera věcmi a světu dával zákony; kýž věčně trvá vláda Tvá a štěstí Tvé, Mehmede, vezíre můj!“

A sultan se sklonil před vezírem, který poslouchal u vytržení řeč jeho, bylať to slova v ústech Bajazetových potud neslýchaná, a tváření se jeho nevídané, že Mehmed nad tím ovšem žasnouti mohl, ale také se přesvědčil, jak velikou službu prokázal padišahu soustředěním vojsk jeho kolem hlavního města říše turecké v Asii, rozkošného, ba čarovného sídla sultanů, kolem Brussy.

„Ano,“ mluví Bajazet již důvěrně, „dobřes učinil, Ty pevný sloupe říše mé, Tys bděl za spaní mého. Než ale, co otálají ti psi bulgarští“ ptal

*) Bismillah — pořekadlo turecké; Bůh mi svědek.

se najednou opět sultan, ten opovrhovatel podmaněných národů křesťanských, „jsou-liž také oni již na pochodu? a co Štěpán srbský, jehož trpím pro sestru jeho, ať nehřeší na lásku mou k sestře té!“ dodal výhrůžně, nečekaje ani na odpověď vezírovu.

„Štěpán Lazarevič jest poslušen rozkazů Tvých, pane všemocný,“ dí vezír, „a než slunce po druhé na obloze zhasne, bude státi se všemi bojovníky svými k posluze Tvé, aby tě, pane, jasný, s Bulgary a Řeky sprovodil na břehy Asie.“

„Pravda?“ ptal se sultan, jakoby nevěřil sluchu svému, „Bismillah! to zaslouží, abychom ho přijali, co svaka sultanova?“

„Ba jistě,“ přisvědčil Mehmed, „nebo nesmím tajiti před pánem mým, že jen on je příčinou, že Srbsko potud nepozdvihlo válku proti Alkoranu.“ —

„Nechť toho zkusí,“ rozkřiknul se sultan, „a v poušť obrátím zem tu giaurů, že nebude slyšet po věk hlaholu lidského po celé délce a šířce její.“

„O tom se pochybovati nedá,“ mínil vezír, „ale pomni, pane můj, že nás nestála celá říše Tvá tolik obětí, jako jediné vítězství na Kosovu, ještě jedno takové vítězství, a říš Tvá uvadne vnitřním vysílením.“

Sultan neodpovídaje, svěsil hlavu.

„A krom toho,“ mluví obezřelý vezír dále, „by v nynějším okamžení zpoura Srbů nejlepších

bojovníků v boji s Timurem Tebe nejen zbavila, ale —" zamlčel se, netroufaje sobě dopověděti.

„Ale Tys pravil, že Lazarevič s bojovníky svými na pochodu jest k podpoře naší?" ptal se sultan, nechtěje ani doslyšeti mínění vezírovo.

„Tak jsem pravil a tak jest," odpvěděl tento, „a dobře bude, když se mu tříti bude med kolem úst, pane můj, zkrotne i lid jeho, jako medvěd při oulu."

„Podlé duše nechť lahodí tam, kde nenávidí," pravil sultan velebně, „mně se nesluší přetvářkou zakrývati smýšlení svoje; nejsemť otrok, Mehmede! abych ukrýval za oulisností city své, tak míním, tak chci a tak se státi musí. Já ale návidím knížete Lazareviče," pokračuje dále, „a proto, ne že mi pomoci jeho třeba, jej uvítám co bratra svého; nebo miluju sestru jeho potud ohněm zápalu prvního, ona jediná hostí ducha v těle krásném, s jinými si pohrávám, ji jen miluju," mluví sultan vždy ve větším zápalu, „i nežádám sobě jiné odměny při vkročení do ráje za všechna vítězství a šíření víry prorokové, než aby ona co huriska i tam v edenu vstříc mi kročila." Zamlčel se na chvíli, v myšlénkách se kochaje láskou svou ku krásné, duchaplné dceři carské. „Proto návidím i vše, co jí milé jest, a Štěpán srbský bude státi po pravici mojí před vlastními syny mými; a krom toho," praví rozvážlivě dále, „vážím sobě i bojovníků srbských, jsouť věru hodni, aby bojovali po boku jeničerů, mladých

junáků mých; důkazem Ti budiž, že jsem přijal na milost odbojného vojvodu toho, který jediný s pobratymem svým vzdoroval v horách a lesích Srbska vůli knížete svého a moci mé. Známť je oba ode dávna, Mehmede! jsouť to muži chrabrých srdcí a vůle neoblomné; víš! já nelichotím, ale pravdy také nikdy nepopírám, proto vyznávám, že mi to milejší, když jsou oba ti mužové s námi, nežli proti nám, a proto jsem ho upoutati hleděl k sobě, uděliv mu nejčestnější službu, býti k ochraně přední ženy mé, sultanky — matky, dceři cara svého, hrdinného Lazara, i míním, že dobře jsem učinil tak!“ Vezír neodpovídá, v rozpacích hledí před sebe, patrně na jevo dávaje, že nesouhlasí s mocným pánem svým, ale že se také obává, projeviti mínění svoje.

„O čem přemýšlíš?“ ptal se sultan, zpozorovav rozpaky vezírovy, „mluv zřejmě a bez ostychu; vždyť Tvůj padišah jest přítelem Tvým Mehmede! pověz, nesouhlasíš s míněním mým?“

Vezír, na němž znáti bylo, že o něčem důležitém byl přemýšlel, pokynul sobě sám nyní hlavou, jakoby se byl již ustanovil na záměru svém, a k sultanu pohlédna, dí pokorně:

„I já jsem přesvědčen o chrabrosti a vůli neoblomné obou těch vojvodů, jasný pane můj! jseš ale také presvědčen o věrnosti jejich?“ ptal se lehce, ačkoliv dosti určitě.

„Jsem!“ odpověděl Bajazet vznešeně.

„Nechť mi nepřestane svítit světlo milosti

Tvé," mluví vezír dále, ruce na prsa, potom na hlavu, hluboce ji skláněje, klada, „pakli otázku svou opakuju, ano vlastně ji doplním." —

„Mluv!" velí sultan krátce.

„Jest vznešený pán můj přesvědčen," ptá se vezír, „že z nižádných jiných pohnútek, než z příchylnosti k vznešené osobě tvoji oba Ti vojvodové se vzdali zpoury své, a právě nyní, kdy odboj jejich spiše než jindy, bez trestu by ostati musel, já dím, proč právě nyní se uchýlili do stínu vysoké porty Tvé, o milost prosíce a služby své nabízejíce?„

„Jaká to otázka?!" pozastavil se sultan.

„Nechť mi dobře rozumí světlý pán můj, jehož moudrost svět naplňuje obdivem," dí spěšně vezír, aby předešel všemu možnému nedorozumění, „nemluvím o knížeti Štěpánu, ani o bojovnících srbských, mluvím pouze o dvou odbojných vojvodech, Ivanu Kazančiči a Milanu Topličaninu, který poslední se byl ještě před slunečním leskem očí Tvých ani neokázal," podotknul schytralý vezír.

Bajazet se patrně pozastavil nad slovy vezírovými, ohličej jeho se zachmúřil, těkavým zrakem hleděl před sebe, vidno, že nemůže nalézti odpovědi, co by jen proň samého důstatečná byla.

Lehký šramot se ozval za dveřmi postranními, ouzkými a nízkými, jež teprv při bedlivém rozhlédnutí se po síni zpozorovati bylo; patrno, že sloužily za vchod soukromý, a kdo jimi vstou-

piti žádal, musel dobře býti znám v serailu padišaha, a musel míti právo, procházeti se po chodbách tajnýeh, pro každého, krom sultana a kleštěnců jeho, nepřístupných.

Bajazet dupnul nohou, netrpělivě se po šramotu ke dveřím postranním obrátiv: „Kdo se to opovažuje, vtírati se ke mně bez zavolání?“ zvolal hněvivě. „Bismillah! že trpce zakusí smělost svou.“ —

Ač hrozbu svou tak hlasitě byl pronesl, že i ten, kdo za dveřmi šramotil, slyšeti ji mohl, otevřely se přece dvéře, a jimi vstoupila postava ženská do síně; bylať se musela sehnouti při vkročení svém, nyní se ale zpřímila, a vysoká postava její se pohybovala volně několik kroků ku předu.

Byla to postava vznešená, oudů svížích a tak souměrných, že každé hnutí její se podobalo něžnému pohybu v tanci; s rozkoší spočinulo oko na ní, když stála, s vytržením, když kráčela. Skvostné roucho plynulo kolem těla jejího, a v hustý závoj jsouc zcela zahalena, nedávala na odiv vnady tváře své, jen oči její probleskovaly závojem, jak jiskry ze žhavého uhlí temnotou noční, dávajíce tímto pronikavým plápolem svým na jevo, že jsou zrcadlem duše vášnivé, chtíčů smyslných.

„Slyšela jsem výhrůžku tvou, sultane!“ začala mluviti, a hlas její, ačkoliv se vnitřním hnutím chvěl, zněl po síni, jako klokot zvonků stří-

brných, že sultan v libém dojmutí hlavu ku předu nachýlil, a Mehmed vezír sebou trhna u vytržení do výše zíral, jakoby zvuky těmi se před ním otvírala brána edenu; podržel ale přece vzdor náhlému roznicení svému tolik rozvahy, že neobrátil zraků svých svatozrádně na jednu z žen sultanových, a to u přítomnosti jeho.

„Slyšela jsem ji, pane můj!“ mluvila krasavice, „a mileráda se podrobím výroku Tvému, až ochráněna bude čest lože Tvého, padišahu!“

Vezír se usmál, jako ve srozumění; Bajazet ale sebou trhl, poskočil prudce ku předu, pak zastaviv se, pravil najednou lhostejně, skoro s úsměvem: „Ach ano, zanedbal jsem Tě po nejaký čas, Ireno! vím to vím, a sám se z toho viním, zanedbalť já ještě více, hosudárko! měj jen ztrpení, vše se napraví, i zapudím žárlivost tvou, a v objetí tvém ti znova povídati budu o své lásce, jako tehdáž, když's poprvé z Byzance*) přivezena byla za ženu mou do serailu mého, a já vnady Tvými okouzlen, jsem Tebe, sesterkyni císaře Manuele jmenoval druhou ženou svou, hned první po Milevě srbské.“

Tato skoro ousměšně pronešená slova vryla se ostnem svým hluboce do srdce vášnivé paní, která nedala ničím znáti uražení své, leda že oko její jasněji se zajiskřilo, že se oudy její mžikem

*) Byzanc — Cargrad.

zachvěly zlostí, ve vnitru jejím vzniklou: „Tys pánem života a smrti,“ pravila opět pokojně, ale poněkud ostřeji zněl hlas její, „pánem i činů svých, a proti Tobě a moci Tvé se prohřeší, kdo tebe stíhati chce v činech neb slovech Tvých, neosměluji se mysliti na sebe, kdy o čest Tvou se jedná; já se potud spokojovala zbytky lásky Tvé, a spokojím se budoucně, když mi i těch odejmeš, jen pro sebe želeti budu neštěstí takového; ale patřiti nemohu na to, když pán a sultan můj o čest lože, o čest haremu svého se olupuje.“

„Bismillah!“ zkřiknul sultan divoce, „ženo Ty třeštíš! kdož by se toho odvážil?“

„První žena Tvoje, Mileva srbská,“ dí Irena pevně, i zdálo se, jakoby lehký ousměšek hlasem jejím prochvíval. Mehmed — vezír po těchto slovech sám uleknut, upřel zrak svůj na sultana, který tu stál, jako bleskem hromovým omráčen s napolo otevřenými ústy, s oči vyboulenými, čelo jeho i tvář se barvila vždy větším růměncem až do ruda, všechna krev se mu patrně valila k mozku a při svém proudu mu tísnila prsa, že těžce, skoro křečovitě oddychoval, zaťal pěstě, a již se vrhnouti chtěl na neprozřetedlnou žalobnici; vezír, uleknut nad tímto brzkým výbuchem vášně, osmělil se přistoupiti blíže: „Jasný pane!“ prosil ustrašen. —

Irena však stála pokojně při výrazu zlosti

sultanovy, a odhodlána jsouc na to nejhorší, překřížila ruce na prsou svých a hlavu nachýlila.

Ale sultan se zpamatoval, velkého namáhání jej to stálo, ale přece se zpamatoval.

„Ireno!“ pravil chraptivým hlasem, „pomni, co mluvíš? nedáš-li mi důkazů jasných, umřeš smrtí strašnou cizoložnic v objetí hadů a ještěrů; odvolej! a zavržena jen budeš v hejno posledních otrokyň haremu. Tak jsem pravil a tak se stane, při bradě prorokově to přisahám a při hrobech otců mých!“

„Jdi do zahrady serailu, nešťastný sultane!“ odpověděla Irena pokorně, ale pevně, „a v kiosku u jezera labutího najdeš nyní první ženu svou, Milevu srbskou s Milanem Topličaninem, který ji byl miloval dříve, nežli Ty.“

Bajazet zavrávoral zpátky, a zastřev si dlaněma obličej, hluboce a bolestně zasténal; odkryv pak tvář, pohledl smutně na vezíra.

„Mehmede!“ pravil trpce, „to jest strašlivá odpověď na otázku Tvou! a já ji tak miloval!“ svěsil hlavu a slza se zaslekla v oku jeho, že se brvy jeho zachvěly nad tímto úkazem nevídáným od doby první mladosti aneb leda, kdy vášní překonán, nemoha snad někdy dosíci cíle žádaného, v slzách, co děcko marnivé, hledal úlevy zloby své.

„Allah!“ zvolal pak, „jak veliká byla láska moje, tak strašná bude pomsta má; přesvédčím se sám, běda potom tomu, kdo mne oklamal,

buď Ty Ireno, neb ona,“ a již kvapil postranními dveřmi ze síně, nechaje v pomatenosti své ženu svou Irenu s vezírem o samotě.

Když byly kroky jeho po chodbě dozněly, pozdvihla Irena hlavu a, závoj s obličeje odhalivši, usmívala se škodolibě; pak obrátila odhalenou tvář svou k vezírovi a hleděla naň mlčky po hodnou chvíli.

Byla to tvář krásná, tak pravidelných tahů, že člověk, zahleděv se do ní, sotva odolati mohl pudu, aby se jí nevrhnul v náruč a nezlíbal krásné líce a lahodná ústa její, jenž se podobala rozpuku kalíšku růžového, ale to jen tak dlouho, pokud se nenapojila smyslná šílenost jeho, nebo cosi demonického planulo z oka jejího, spočívalo ve výrazu tváře její, co opět od ní odhánělo, člověk se musel bezděky obdivovat kráse její a se kořit, ale milovat?!

Vezír se zahleděl u vytržení, v krásu jemu jako schvalně na odiv vystavenou.

„Ireno!“ zvolal v opojení.

Tato vztáhla pravici proti němu důvěrně, i nemohl odolati Mehmed kouzlu tomu, chopiv se ruky mu podávané, sklesl na kolena před ženou krásnou, svůdnou, a on, otrok sultanův, tiskne ruku ženy jeho k čelu svému, k ústům svým. Ona se nezpečuje, volně trpí tento výraz vášně horoucí od služebníka muže a pána svého, ano usmívá se; ale dobře, že Mehmed nevidí úsměch

ten, sic by se byl zaleknul a ledový mráz by prochvěl útroby jeho.

„Spoj se se mnou ku zničení jejímu, Mehmede!“ pravila při tom, „a odměna Tě nemine!“

„Já byl poslušen kynutí Tvého, hosudarko,“ odpovídá tento, „a proti přesvědčení svému jsem vrhnul nedůvěru v ňádra padišaha mého, co chceš více, hurisko má?“

„Proto jsem ti vzdala dík svůj za službu tu,“ dí Irena, ruku svou z jeho vymknouc a obličej opět závojem zahalíc; „ostatní však já sama vykonala,“ doložila.

I poklečel ještě chvíli Mehmed s hlavou svislou, jako opilý, pak vzchopiv se hleděl pitomě před sebe, výraz vášně horoucí ustupoval pomalu s obličeje jeho rozvaze chladné.

„Jseš také jista výpovědě své, hosudarko?“ ptal se najednou opatrný vezír.

„Jsem!“ dí Irena pevně, „co lest nezmohla, dokázala žárlivost dítěte. Ach! Manuel je syn caesarů Byzantinských, jejichž srdce a rozum před časem uzrávají; nepatrné dítě dokázalo, oč já potud marně usilovala, a při rozsvitu jitra neuzřím více sokyně v haremu sultanovém!“ pravila vítězně, lehkým krokem ze síně odcházejíc.

„A Lazar? a Srbové jeho?“ ptal se sám sebe vezír, neviděv odcházeti svůdkyni svou; prohlédna a vida se samoten, udeřil se v čelo: „Stalo se!“ zahučel temně, „nikdo neujde osudu svému, od prvopočátku světa jemu určenému, a

nejbližší hodina rozhodne nad osudem říše Bajazetovy, a já budu vědět, jak se budoucí pán světa nazývati bude, či Timur, či Bajazet?“

III.

Ba ano! noc jihu to byla, co spočívala nad Drinoplem, nad serailem padišahovým, nad zahradami serailu s jejich kiosky, vodomety a jezery strojenými, noc krásná a čistá, kde na temně — modrém blankytu nesčíslné množství světel nebeských plane, kde větérkové, vzduchem tiše plovoucí, vydychují vůni, jakovou se byly napojili na cestě své ambrou růží a jasmínů, stromů po vrších a květin po pláni; noc čarokrásná a okouzlující, jako kráska, když očka ku spánku zamhouří. Kdož by se neroztoužil citem milosti v noci takové?

A hle! tam u kiosku, při jezírku postaveném, slyšeti kročeje, se dvou stran k sobě se přibližovati. Dobře je rozeznat silný, ač svíží chod mužský a lehký šustot kročejů ženských; vždyť ani vlnka na hladině vodní se nepohne, ani list na stromě nezašumí vanutím slabého větérku, jest tak ticho, tak milo! — Muž se strany zdi zahradní přicházející se najednou zastaví, bylť bez pochyby zaslechl kročeje lehké jemu v oustrety přicházející, kvapně pak několik kroků dále popojde, že vynikne ze stínu kiosku, a zočiv nyní

postavu ženskou sotva dvacet kroků vzdáli k němu se přibližovati, stane opět, hlavu ku předu nachýlí, pozdvihne ruce vzhůru, jako k objetí, a: „Milevo!“ zvolá hlasem slastí a touhou se rozplývajícím.

Žena se zachvěje při zvuku hlasu toho, jakoby na mrazu maně ustydaly oudy její, s nohou, vpolou kroku vyzdviženou, stane na chvilku, pak ji postaví k zemi a volným, pevným krokem popochází ku předu.

Muž svěsí hlavu, spustí ruce pozdvižené:

„Ach! já zapomněl,“ praví polohlasitě, ale ještě dosti zvučně, že paní dobře slyší každé slovo, i tu bolest vnitřní, anaž hlasem jeho prochvívá, „žena sultanova, matka dětí jeho, budoucích utiskovatelů vlasti a víry Kristové, není více Mileva srbská.“

Paní již stojí po boku jeho, pravici klade na rameno jeho, levicí odhrnuje závoj s obličeje svého.

„Milane!“ oslovuje ho, pevně ve tvář mu zírajíc, že průzračným šerem nočním i oslovený viděti musí zádumčivost, odlesk bolu po lahodné tváři její rozlitý; „přišel's tedy; po třinácti letech se vidíme opět, a v takovém zase postavení i době, pod křidloma noci jasné a krásné, jako jsme se scházívali tam v Prizrenu v zahradách otce mého.“

„Ještě spomínáš na oné chvíle, hosudarko?“ ptal se Milan v udivení, a nejisto jest, co více

převládá v něm, zda radost, že paní ta potud nezapomněla na doby první, svaté lásky jejich, zda žal, že ještě na ně zpomíná žena sultanova: „hm! proč právě až nyní, po třinácti teprv letech na ně zpomínáš?“ ptal se polo ji, polo sám sebe.

„Teprv nyní, Milane?“ ptala se sultanova s jemnou předhůzkou zpět, „avšak nechme toho; Tys přišel, a já Ti děkuju, následuj mne, a já Ti povím proč?“

Vrátila se, a předcházela jej do stínu kiosku až i do kiosku samého; nechavši dveře otevřené otevřela i všechny okna, že šeré světlo, jež hvězdy, na azurovém blankytu planoucí, k zemi lily, až do vnitř volně vnikalo.

„Tak!“ vece, zůstavši u okna státi, „nyní můžeme bezpečně rozmlouvati o dobách minulých i o těch, co nám nastávají.“

„O dobách minulých, pravíš?“ dí Milan, „a k čemu o těch? vidělas již kdy, že by se voda zpátkem vracela ku zřídlu svému? Oné doby slávy a blaženosti jsou pohřbeny, doby blaženosti na vždy, doby slávy ale — aj, kdož to ví? budoucnost jen nám o tom poví; pročež nevolejme minulost před časem z hrobu; hleďme budoucnosti v tvář.“

Mlčky kynula paní hlavou.

Milan se na chvíli odmlčel, zahleděl se na paní před ním stojící, bylať to tatáž, s níž se jindy kochal v šeptu milostném, k níž byl pozíral, co k světici Paně, v jejíchž loktech nalézti

byl doufal odměnu svých činů hrdinských, ano tatáž to byla, ale žena jiného, žena podmanitele vlasti jeho, vraha víry Kristové, pro níž byl s carem svým a s vojvodou, jemu otcovským přítelem, se slaveným na věky Milošem Obiličem krvácel; povzdychnul sobě a ptal se soucitně:

„Rci mi Milevo, druhdy milenko má, jseš šťastná nyní? jseš šťastná proto, že jseš žena sultanova?“

„Šťastná?“ opakovala Mileva zamyšleně, „ano šťastná jsem v upomínkách na minulost, šťastna ve vědomí, že jsem milovala a milována byla od bohatýra věhlasného, muže šlechetného, z jehož srdce ani leta nevytiskla památku mou; ještě jednou, já ti děkuju, Milane, za příchod tvůj!“

„Ty se vyhýbáš odpovědi,“ vece Milan, „já se tázal, zda-lis šťastna co žena v haremu sultanovém?“

„A k čemu ta otázka?“ táže se Mileva zpět.

„Odpověz,“ dotírá Milan, „od tvé odpovědi paní sultanova, závisí, co činiti budu.“

„Paní sultanova,“ opakuje Mileva s předhůzkou, „ano tak mne nazíval pobratym tvůj, vojvoda Kazančič; ovšem on ano, ale ty, Milane?“

„A proč já ne? vždyť nejsi více Mileva, dcera carská, k níž jsem druhdy očí svých pozvédal, co k světici Páně; nyní jseš jedna ze sterých žen a odalysek haremu, žena sultanova!“ ravil, nemoha se zdržeti výrazu opovržení.

Paní se vztýčila, postoupila o krok blíže k němu: „A to Ty mně, Milane?!“ pravila polo v nevoli, polo v bolu, „ha toho jsem se nenadála. Já chtěla rozmlouvati s tebou, abych si pojistila památku tvou, neb svou vinou nejsem tím, čím jsem; ty ale — než lépe jest, když se rozejdeme, aspoň trpkost hodiny této nevymaže doby minulé zcela z paměti naši. S Bohem buď, vojvodo Topličanine!“

Odstoupila zpět ku oknu, a v mlhavém světle hvězd bylo vidět, lesknouti se slzu na tváři její, rychle však zahalila tohoto svědka bolesti své závojem, a s rukama na prsou překříženýma stála na polo odvrácena od Milana.

„Odpusť Milevo, spáso má!“ zvolal Milan náruživě, k nohoum jejím se vrhna, „odpusť žalu mému nad ztraceným rájem mým života vezdejšího, o nejž mne oloupil ten, který mužem tvým se zove. Jak? — muž tvůj? jen o chtíče své se sdílí s tebou a s druhými ženami i otrokyněmi svými k potupě jmena srbského a cara otce tvého, bídník ten! — Milevo, odpusť slovům mým pro památku na leta uplynulá!“

A ona opět odhrne závoj s obličeje svého, nachýlí hlavu ku klečícímu, a podává mu pravici svou na důkaz svého smíření; i chopí se ji Milan a, ohnivě ji tiskna ke rtům svým, šepce: „Díky ti, Milevo, hosudarko má! Doby Prizrenské se vrací opět, jak jsem to blažený!“

„Ne tak, Milane!“ odpovídá paní s uzardě-

ním, táhne ruku zpět, „doby oné se nevrátí více, z jinocha ohnivého stal jses mužem, vojvodo, a já ženou a matkou sultana a sultanů; vstaň a mluvme s rozvahou o věcech budoucích.

Muž rozvášnělý svěsil po těchto slovech hlavu; ovšem se jimi schladiti mohl, co na mrazu zimním; ale uposlechl vybídnutí její, vstal a od ní poodstoupiv, pravil temně:

„Pravdu máš, mrtvých z hrobů nevyvoláme, mluvme o věcech budoucích. — Ale slyš!“ naslouchá najednou v stranu, „co jest to?“

„Nejspíš ptáče, jenž noční rosu s křídel svých střásajíc listem hýbe,“ míní Mileva.

„Ne, ne,“ odpírá vojvoda, „v horách Balkanu, v nichž s junáky svými žiju od nešťastného dne na Kosovu, co zhoubce bisurmanstva, naučil jsem se ještě lépe, než dříve, rozeznati chvění křídel ptačích od šustu kroku liščího; to ale byl krok lidský, co v ucho mé zavadil,“ dí s přesvědčením.

„Krok lidský se neozve bez mého vědomí v zahradách těchto, jichž já neobmezenou jsem vládkyní,“ odpověděla Mileva s hrdou důstojností; „mne, dceru carskou nestřeží hejno ohyzdných polomužů; Bajazet ví, že mně důvěřovati může, a že důvěru jeho nikdy nesklamu.“

„Kdož by Ti nedůvěřoval?“ praví Milan, „a že Bajazet Ti důvěřuje, to jest jen důkazem více, že i naň účinkovati dovedlo kouzlo milostnosti Tvé. Zda-li Tě však miluje, to jest jiná otázka; neb což může věděti muž mnoha žen, pán otro-

kyň sterých o lásce, o svatém pramenu jejím, jak se druhdy prýštil z celého srdce, z celé duše a mysle mé? pročež Tě ještě jednou zapřisahám, abys mi pověděla, zda-li šťastna jsi?“

„Již jsem Ti řekla,“ dí Mileva, „že šťastna jsem v spomínkách na minulost, šťastna i vědomím, slouti ženou Bajazetovou, prvního mezi reky věku svého, býti matkou sultanů budoucích.“ —

„To tedy s Bohem, sultanová,“ praví trpce vojvoda, od ni se na polo odvrátě, „protos mě nemusela volat, abys to mi pověděla; ale také dobře tak,“ pokračuje s rostoucí trpkostí dále „aspoň jsem na vlastní uši slyšel, žes již se dávno odřekla vlasti své a Boha svého; kdo se šťastným cítí po boku vraha otce svého a vlasti své, ten již vymazal každou stopu minulosti z paměti své, a co ještě o tom mluví, jest klam a šalba.“

I odvrátil se docela, chtěje s opovržením od ni odejíti.

„Milane!“ volala jej paní zpět dušeplným hlasem, jakový druhdy srdce i hlavu jeho blažeností naplňoval až k opojení, a i nyní neztratil ještě kouzla svého, zastavilť se vojvoda maně, a bezděky se k ní obrátil.

„Co mi chce ještě pověditi šťastná matka sultanů budoucích?“ ptal se s hořkostí.

„Šťastná jsem byla až po tuto chvíli,“ odpověděla tato, a hlas její prochvíval bolem vnitřním, zda pravdivým či líčeným, kdož to ví? kdož vůbec rozluštil již velkou tu pohádku, srdce

ženské? — „ano,“ mluví paní dále, „až po tuto chvíli, pokud jsem se domnívala, že první láska moje darem se byla dostala muži šlechetnému, kterýž nikoli z ohledů soběckých miloval mne; běda mi, že jsem se v Tobě mýlila!“

„Já že Tě miloval z ohledů soběckých?“ zvolal Milan v udivení, „ej, svatý Savo! to již nám slunce paprsky svými k dennímu světlu neustýlá, když já Tě miloval láskou soběckou! — Pro Tebe a vlast mou a Boha mého jsem krvácel s otcem Tvým a ostatními reky svatými na Kosovu prokletém, Brankovičem zraženými, a z mrákoty smrtné, v níž mě byl zrádný jatagan bisurmanský povalil, procitnuv, jsem uzřel Tebe co ženu nejúhlavnějšího nepřítele svého, toho samého muže, který lstí svou jarmo poroby na vlast Tvou i mou byl uvalil; neb on, Bajazet, muž Tvůj to byl, co Brankoviče ku zradě svedl, jmeno jeho věčné kletbě národu a duši jeho peklu vydal; ano co ženu jeho jsem Tebe k potupě jmena srbského uzřel, láska má ale přetrvavši dřímotu smrtnou, přetrvala i vědomí mnohem bolestnější, žes pro mne na vždy ztracena, ne smrtí, ale osudem, jenž Tě připoutal k muži sterých žen, abys s nimi se sdílela o chtíče jeho; a Ty pravíš, má láska k Tobě že byla soběcká?“

Nemohla odolati Mileva, aby se nezachvěla vnitřní bouří při pravdivých slovech jeho v ní se vzedmulou; mocně však ututlavši zevnější

známky bouře té,' odpověděla nicméně s výrazem bolesti: „Jdi, vojvodo! Ty's mne nemiloval nikdy!"

„U čerta!" rozkvasil se Topličanin, „kdož Tě tedy miloval? Snad Bajazet, který tvou lásku na prahu otrokyně nové odkládá? Ah Milevo," pravil opět hlasem roztouženým, viděltě opět postavu dávné milenky své, anaž, jako tam v Prizrenu, na polo k němu nachýlena stála, zřel oko její, v slzách plovoucí, a omámující dech její obrážel se o tvář jeho: „co chceš více, abych Ti dokázal lásku svou?"

„Miluj vše, co mého jest," šeptala tato, ještě více k němu se nachýlivši.

„Oj Bože, jaká to úloha snadná!" zvolal Milan radostně, „což to nemiluju od prvního dechnutí svého až po tuto dobu? vlast svou a slávu její i Boha svého? což jsem jen jeden okamžik v živobytí svém otálel, nasaditi život svůj pro svaté jmění toto, jež Ty miluješ, milovati musíš, proto že i Tvoje jest, neb Tys dcera Srbska, a dítě vlasti té, nechť žena nebo muž, což jiného by nazvati mohlo svým?"

„Muž ano, Milane!" šeptá opět Mileva, „žena ale?"

Tento nemoha pochopiti smyslu slov jejích, vytřeštil na ni oči: „Jaký tu rozdíl?" vypravil rozpačitě z úst.

„Veliký, Milane! veliký," dí paní, ruku svou na rámě jeho položivši, aby jej snad připoutala dotknutím svým k setrvání, a pravda, on stál,

nyní, jako k zemi přimrazen;' „muž nezná většího blaha nade slávu, v oslavě vlasti zří i svou vlastní, on pán jest vůle své a brána života se proň ku všem stranám otevírá; žena ale — jak malý úkol vyměřen jí v životě tomto! svět její jest srdce její, a to bezděky přilne tam, kam muž třeba lhostejně neb s nenávistí hledívá. Rozumíš mi dobře Milane můj? Ach, co to mluvím? — můj! — můj jest nyní Bajazet, padišah, podmanitel říší mnohých a velikých, můj jest syn můj Muhamed, následník otce svého v panství a bohdá! i ve slávě jeho!"

Dobře bylo pro ni, že vojvoda neslyšel poslední řeč jeji, neb hlavu již před tím naslouchavě ke dveřím kiosku nachýliv, naslouchal pozorně.

„A to opět ptáče bylo, co si rosu s křídel setřepává?" ptal se důrazně, ke dveřím prstem okazuje.

„Kam to myslíš vojvodo!" dí Mileva opět hrdě, najednou se zpřímivši, „již jednou jsem Ti pověděla, že noha lidská bez mého vědomí o písek zahrady této nezavadí; snad nehledáš zradu ve mně, dceři Srbska, a pro Tebe jsem ještě více," doložila pološeptem, „zpamatuj se," pobízela, opět se k němu nachýlíc, „a odpověz na slova moje!"

„Na slova, ano," vece Milan, polo jen ukonejšen, „ač jestli jsem dobře zaslechl slova ta. Pravila's tuším, Tvůj že jest nyní Bajazet ukrutný a vilný, Tvůj že jest syn jeho Muhamed. Věděl jsem to již dávno, že tomu tak, žes Ty žena ha-

remu jeho, matka syna jeho. A co z toho? přestalas již proto býti dcerou vlasti zrazené? co tedy chceš, abych učinil já, aneb pověz, co obmýšlíš Ty, a já věděti budu, co činiti mám?"

„Milovati máš, co mého jest, pro někdejší a věčnou lásku mou k Tobě," dí Mileva, ruce prosebně před ním sepjavši.

„Ustaň Milevo!" zachvěl se silný muž ten, „ustaň ženo svůdná, cítím, že bych Ti odolati nemohl, nebo potud onen divý oheň prvního políbení Tvého v prsou mých po toliku letech plápolá; Bůh mě tresciž! ale pravda je to, že bys ještě toho dovedla, že bych pro jediný úsměv pro jediný milostný pohled Tvůj zapomněl na sebe, ha! svatý Savo, snad i na vše, co mi svatého," i vztáhnul ruce po ženě krásné v roztouženosti své, tato však se uhnula objetí jeho.

„Topličanine!" pravila hlasem káravým.

Tento se udeřil pěstí v čelo: „Čeho jsem se to chtěl dopustiti?" pravil temně, skoro žalostně nad poblouzením svým: „Ano!" dí upřímně, „provinil jsem se velice proti Tobě, hosudarko! provinil i proti zákonu svatému, chtěje sahati po majetku cizím, a nehoden jsem se učinil památky Tvé. Ale činy svými Ti dokážu, paní má, že jen okamžik roztouženosti po dávné minulosti, kdy volno mi bylo, vinouti k prsoum mým k srdci mému Tebe světice má, ha! jen okamžik této roztouženosti, v němž jsem zapomněl mimo Tebe na vše, na svět i nebe, na bohatýrskou

slávu svou, bylo svůdníkem mým. Mluv, hosudárko! co činiti mám, abych nezhynul v památce Tvé, kaž mi k činům, a vše podstoupím, abych smazal skvrnu chvíle této se jmena mého, a Ty opět s hrdostí zpomínati mohla na muže toho, který první k rozpuku přivedl srdce Tvoje, že se láskou k němu rozechvělo."

Bláhový! on sám se nabízí ke službám jejím, o něž ona potud vší chytrostí ženskou pracovala, a to proto jen, aby smazal svou vinu zdánlivou! — Zdánlivou? nikoli, vždyť byl Srb, a potud ještě jest u národu toho žena cizí a panna neposkvrněná svátostí, na níž drzou rukou sáhnouti, jest hříchem smrtelným. Že byla sultanka někdy milenkou jeho, co z toho? nyní byla ženou jiného, která se vyhnula výbuchu lásky jeho v celé síle v něm maně zplanulé, a jej kárala z opovážlivosti jeho; proto podával služby svoje, sebe samého na zadostučinění poklesku svého.

A paní slyšíc jej takto mluviti, odkládala svůj hněvivý pohled, postava její v hrdé nevoli zpřímená se opět k němu nachylovala.

„Slyším vyznání Tvoje a litost Tvou, vojvodo," dí po krátkém rozmyšlení, „i nezmýlila jsem se v Tobě, Milane! jak šťastná jsem, že tomu tak! — Slyš! známeť jsou mi pohnutky Tvého a pobratyma Tvého příchodu ke dvoru sultanovu, vím, proč jste se mu službou zavázali Vy, co jste potud sami dva z nedostupných hor Balkánu

v šílené odvážnosti své válku s celou říší jeho vedli.“

„Hm!“ prohodil Milan, „to doufám, že Bajazet sám vyzná, že potud neměl nepřátel neustupnějších.“

„Pošetilý,“ kárá ho Mileva, „což myslíš, že by vůle jeho, ba jen jedno kynutí jeho nepostačovalo, hory Balkánu v rovinu převrátiti, kdyby byl nelitoval bohatýrů tak chrabrých?“

„Ať toho zkusí,“ dí pyšně vojvoda.

„Ne, ne Milane!“ šeptala opět paní sladkým hlasem svým, „že doufal, Vás přece jednou uzříti v řadách bojovníků svých, proto Vám shovíval.“

„Jdižiž, jdižiž!“ prohodil Milan ousměšně, „že v opilství svém a v náručí otrokyň mrzkých neviděl trupy bisurmanské, jimiž jsme pole a roviny daleko na jih Balkánu až po samou Drinopol postýlali, to je to; vždyť neviděl ani záplavu světa, která s Timurem na říš jeho se svalila a nářek syna jeho nepronikl hudbou a skřehotáním polonahých saltimbanek jeho k uchu jeho — Co to?“ zarazil se najednou, chopiv se rukovětě handžaru svého, i poskočil ku dveřím kiosku, hlavu jen v zastavení k paní ještě obrátě: „chceš mi ještě povídati, že krom nás nikdo nedýše v zahradě této, že není svědkem rozmluvy naší? jen z prsou lidských pocházel povzdech ten, jejž jsem právě zaslechl!“

Místo odpovědi pospošla paní ku dveřím, ohlédla se jimi na vše strany, kynula pak Mila-

noví, aby blíže přistoupil, a okazujíc mu sama prstem vůkol, jak daleko viděti možna, až po křoví blízké, že ničeho viděti není, vrátí se zpět k oknu, předešlému stanovisku svému, táhnouc nevzdorujícího více za sebou, a když opět na předešlé místo přiveden byl, pustivši ruku jeho, postavila se před něho, levici na římsu okna položíc, a pravici na polo proti němu pozdvihnouc:

„Přesvědčil jsi se již vojvodo očitě sám, když's slovu mému věřiti nechtěl?“ ptala se beze vší výčitky, skoro s laškováním.

„Ty to pravíš, a já ničeho nezhlédnul,“ dí Milan, povážlivě hlavou kroutě, „musím tedy věřiti, že tomu tak, ačkoliv pochopiti nemohu, kterak to možna, aby dnes ponejprv sluch můj nevěrným se mi stal?“

„To jest tím, že více posloucháš na přeludy vnitřních předsudků svých, než na slova moje, proto také i slova má za klamná máš,“ vece paní, „ale nedivím se tomu,“ dokládá zcela pokojně, ba skoro pokorně, „po třinácti letech nemohu od muže požadovati ohnivou víru jinochovu v slova milenčína.“

„Svatý Savo!“ zvolal Milan v ohnivé nevoli, „proč stále takové výčitky? ženo, co chceš ze mne udělati ještě?“

„Přítele svého, přítele rodiny mé,“ dí rychle Mileva, tvář svou k jeho přiblíživši, aby dobře pozřeti mohla v oko jeho, a on aby pohledem, dechem jejím opojen snad neodpíral dlouho žá-

dosti její, ano, i obě ruce položila na ramena jeho, pevně se oň podpírajíc, že on v stisknutí tom celou svou sílu sebrati musel, aby ji, anaž se mu takto na polo podávala, nepřivinul k srdci svému a snad opět se nedopustil svatokrádeže.

„Můj Bože!“ zvolal jen chvějícím se hlasem, „což ním nejsem? Milevo, což ním nejsem?“

„Můj přítel ano,“ dí tato, pevněji na rámě jeho se zavěsivši, „ale já nejsem sama více, Milane! muž můj, syn můj jsou rodina moje, a těch jsi Ty nepřítel nejúhlavnejší.“ —

„Bůh a Ježíš Kristus mi popřejiž síly, abych jím i ostal!“ zabědoval vojvoda skoro zoufanlivě, nemaje tolik síly, aby se vymknul z rukou jejích a prchnul před svůdným hlasem jejím v hory Balkánu, odkudž jmeno své potud byl oslavoval ke hrůze zrádného bisurmanstva.

„Ostaň si ním tedy,“ pravila paní trpce, od něho odstoupivši, položila ruce na ňádra svá, jakoby ukonejšiti chtěla bolest ve vnitru jejím maně vzniklou, svěsila hlavu, a slzou se lesklo oko její ve svitu hvězd, „jdi, já Tě nedržím více; vezmi ale vědomí sebou, že s ošklivostí zpomínat budu jmena Tvého a litovat budu po věk nešťastné chvíle oné, v níž jsem, slaba dost, lásku svou vyznala muži, jemuž pomsta jeho milejší, než láska má. Jdi, vojvodo! a pobuř s rovným sobě pobratymem Tvým bojovníky, potud bratru mému věrné, aby opustili jeho a s ním i sultana v rozhodné této chvíli, možna, že se Ti podaří záměr

Tvůj, a Ty jásati budeš nad zříceninami říše Bajazetovy, ale věz, že pod sutinami říše té pohřbena budu i já se synem a mužem mým; jdi! a již Tě slyším v divokém plesu jásat nad záhubou, jakou's připravil mně!“

Ku konci řeči své se sama vpravila ve víru slov svých, postava její se zpřímila, slza v oku jejím uschla na plamenu, jaký nyní z oka sálal, hlas její nabyl důrazné opravdivosti, a pravici velitelsky ku dveřím vztáhnouc, aby vojvoda v okamžení se odstranil, pohlédla i tam, — a tu najednou se zarazila, jako hromem omráčena hleděla s vyboulenýma očima s vybledlou lící, se zsinalýma rtoma ku vchodu kiosku, pravice její, jako umrtvělá, zůstalala napřažená po chvíli, pak pomalu se svezla k boku jejímu, lehce na to pokynula hlavou, úsměv si pohrál ústy jejími a život se vrátil opět v omráčené tělo její i ruměnec na tváře.

Milan slovy jejími zdrcen, nepozoroval ničeho, neviděl ty náhle změny na obličeji jejím; byl sobě obličej zastřel.

„Můj Bože, můj Bože!“ volal skoro úpěnlivě, „co se to se mnou děje? Milevo, co žádáš ode mne? Abych miloval Bajazeta — ne, ne!“ chytil se divoce oběma rukama za hlavu, „to není, nemůže být, ale abych jej přestal pronásledovati v lidu jeho, abych se zpronevěřil vlasti a Bohu a přísaze své, a ramě své věnoval službě jeho, službě bisurmanstva? Víš, co zádáš, že-

no ukrutná? Chtěj si život můj, na! tu ho máš," nastavil šíji svou, „vezmi si jej. krůpěj po krůpějí mi ho odejmi, a já budu velebit Tebe, když mi jen popřeješ prokliti Bajazeta, tobo zhoubce vlasti mé a Tvé v posledním vzdechu; anebo chceš věčnou blaženost mou," mluví ve vždy větší náruživosti dále, „abych Ti ji v obět přinesl tak, jako jsem to již byl učinil s mou blažeností vezdejší, aj! i tu Ti raději obětovati chci a — Jezu Kriste! nezatrať mě pro slova má," zvolal zoufale, — „ale pravda, raději budu blouditi před branou nebes až do skonání světa, než abych se odřeknul pomsty své nad Bajazetem, zrušil přísahu svou, již jsem byl učinil nad mrtvolami padlých hrdin pro vlast a víru svou na Kosovu, a mezi trupami těmi ležely oné noci ještě posvátné mrtvoly cara mého a otce Tvého, i Miloše Obiliče vojvody mého, jehož čistou slávu potud marně dosíci se snažím. — Ty nemluvíš, neodpovídáš!?" sprásknul po krátkem zamlčení — se ruce své v ouzkosti nad hlavou, ale i ona byla pohnuta nad náramným bolem jeho, více ale ještě vyděšena nad netušenou ohromností záště jeho k muži jejímu. „Což se Ti tak velice zachtělo hanby mé, záhuby mé časné i věčné? ale ne," obrátil opět a hlas jeho zněl najednou útulně, dojímavě: „pamatuješ se na onu noc v Prizrenu při vjezdu vojvod a knížat, jenž se byli po poradě o obraně vlasti v síních otce Tvého plesem bavili a my dva, Ty a já Milevo, se uchýlili

do stínu stromů zahrady otce Tvého, abychom bez vytržení, při šumu listí stromového, v tajnosti rozmlouvati mohli o lásce své, o nebi svém? pamatuješ? jaks tehda v blaženém úsměvu na prsa moje klesla a já rámě své kolem šíje Tvé vinul, nebyl to právě onen Bajazet, který, když byl Brankoviče ku zradě svedl, mezi nás, mězi lásku naši co příšera pekel vstoupil? a nebyl to tento kynžalík," sahnul za ňádra, a vyňal dýku práce skvostné, bedlivě v obálce uschovanou, vytáhl ji z obálky a okázal krátký, neširoký ocel ve svitu hvězdném, že viděti bylo několik temných skvrn na konci jeho, „tento kynžalík hodil zákeřnicky po mně, když jsem Tě bránil před drzou rukou jeho a vidíš ty skvrny tu?" okazoval na tyto, „to jest krev moje, jíž se byla ocel napila v zadrhnutí v letu svém o rameno moje; a já již tehdáž přisahal, krev za krev; krev Amuratova smyla již sice poněkud stopy krve s ocele, ale krev Bajazetova smyje teprv stopy ty do čista, a Ty chceš, Ty Milevo! abych zrušil přísahu svou a otcové moji aby v hrobě potupeni byli? — Ne, ne!" zvolal prudce, ocelí máchna nad hlavou, „v světějším okamžení, na velikém hrobu Kosovském jsem přisahal dále, že nesmím dříve v hrob klesnouti, pokud tyto stopy krve mé krví j e h o smyty nebudou; tu vidíš sama, že nemohu a nesmím takovou přísahu zrušiti, život můj, blaženost mou Ti milerád v obět podám, ale pomstu svou?!"

Mileva se maně zachvěla, trhla sebou, jakoby ku předu poskočiti chtěla, pak se otřásla v leknutí nevýslovném, že se zdálo, že by k zemi klesla, kdyby se nezachytila římsy u okna.

Vojvoda, maje toto vše za následek neuhasitelné pomsty své právě projevené, pohleděl bolestně na ni: „Milevo!“ pravil, „rozpul ocel tu jsešli s to, a já zlomím přísahu svou, aneb smyj tyto znaky oukladů jeho v krvi jeho, a já sloužiti budu jemu a potomkům jeho; toholi dovedeš, učiním jak jsem pravil; na!“ podává ji kynžal „vezmi jen, ať se stane dle výroku mého!“

„Ať se tedy tak stane!“ ozval se za ním najednou hlas mužský, silná ruka se chopila kynžalu, a vyškubla ho z hrsti jeho; Milan, mžikem se obrátiv, spatřil před sebou — Bajazeta!

„Jezu Kriste!“ zkřikla Mileva zoufanlivě, vidíc oba muže, na něž dosavadní život její poután byl, tvář ve tvář proti sobě státi, znala povahy obou, znala hrdost muže svého, znala neustupnost a neukrotitelnou mstyžádost někdejšího milence svého; muselať se právem toho nejhoršího obávat; ačkoliv již Bajazeta po delší chvíli pozorovala.

„Allah!“ mluví Bajazet povýšeným hlasem, ohnivé oko své na udiveného vojvodu upíraje, „tak, jak's pravil, státi se musí, vojvodo, chrabrý neruší přísahu svou, a slova jeho nezavanou větrem, a Tys chrabrý, až jsem sám se obdivoval Tobě, nepříteli svému! po druhé tedy stojíme

osobně proti sobě ve zporu o ženu, ponejprv volila onaTebe a kynžal můj pil krev Tvou, nyní — slyšel jsem vše — volí žena mne, záhodno tedy, aby pil krev mou; i já Ti ve všem chci roveň býti — hle!" a odhrnův rukáv kaftanu, protknul sobě kynžalem kůži ramena, a zbarvil krví vlastní ocel tu, co potud sloužila za rokojmě pomsty vojvodovi.

„Smyta jest krev Tvoje v krvi mé, vojvodo!" pravil pokojně sultan, „splněna jest přísaha Tvoje; vezmi ocel tu zpět, a buď mi ještě nepřítelem, můžeš-li, když se krev naše obapolně smísila!"

„Sultane! ďáble, reku! co's to ze mne učinil?" zvolal Milan v náramné bolesti, s obdivem a hrůzou na Bajazeta pohlížeje.

„Přítele svého, jak jsem dávno si toho žádal," dí tento, „vidíš, já mohl míti všechnu krev tvou s životem Tvým, neb mi vyzrazena byla shůzka ženy mé, že s Tebou? o tom mi nepověděli, já ale věděl, že dcera carská, dcera srbská muže svého nezradí, proto jsem se přesvědčiti chtěl dříve, než jednati budu, jakž by se to u žádné jiné bylo nestalo, a slyšel jsem všechno, ale Ty vojvodo!" mluví důvěrně, „máš dobrý sluch, a těžko věru klamati Tebe, ano já vše vyslechl, a zapřisahl jsem se, Ty že odejíti nesmíš ze serailu mého leč co přítel můj, aneb nikdy! nuže co volíš? sultan Ti nabízí přátelství své, krví se smísil v jedno s Tebou, zamítneš je?" ptal se opět v prudkém návalu, když Milan ani neod-

povídal, ani sebou nehýbal, aby podávaný mu kynžal, co rukojmí pobratymstva, přijal.

„A což mohu?“ zvolal Milan, jako ze sna probuzen, i vrhnul se náruživě na prsa Bajazetova: „Já se jen loučil se Srbskem, s reky pro slávu jeho padlými, se vším, co mi potud drahé a svaté bylo, a to pochopuješ, že při takevém loučení srdce mužské pukává, nežli se na rub obrátí; a to's Ty dokázal velkomyslem svým, co se nepodařilo ženě, kterou jsem miloval celým ohněm lásky prvotiné, kterou jsem milovati nepřestal vzdor toho, že se stala ženou Tvou, matkou dětí Tvých, co ona s celým kouzlem lásky nezmohla, to's Ty dokázal; jak osudné se stalo pro mne tajné překročení moje serailu Tvého, sultane!“

„Osudné ovšem,“ dí Bajazet, „vojvoda kaurský a sultan pravověřících, padišah pobratymové! haha! kdyby to moji věděli?“ pousmál se v zamyšlení.

„A moji, a Kazančič?“ opakoval Milan dumně.

„Bismillah!“ vece opět sultan, „což tu ale divného? hrdina jest více, než padišah, a dva rekové se sbratřili; i já Ti ničeho nezadám, vojvodo!“ doložil, hrdě se zpřímiv.

„Na!“ mluví dále, krvavý kynžal mu podávaje, „vezmi si zpět co Tvého, a buď mi věrným pobratymem!“

Mlčky přijal Milan osudnou ocel, zahleděl

se na ni, potom na Bajazeta, až posléze zrak jeho na sultanové utkvěl.

„Ano tak!“ dí sultan, který byl orlím okem svým každé hnutí Milanovo sledoval, „ona, důstojný to předmět lásky a boje dvou Farysů,*) rozdmychla stejnou lásku k sobě v prsou našich a s ní stejnou nenávist v nás, jakovou jsme jeden druhého nenáviděli až po tuto chvíli, v níž opět ona nás sbratřila; záhodnoť také, abychom jí první pobratymskou věrnost svou věnovali, jako jsme jí věnovali lásku svou. Milevo!“ pravil vroucně, ruku po ni vztáhna, „ty hurisko slavná života mého, přistup blíže, ty jasná hvězdo, která jedině mi svítila i nocí mrzkých radovánek mých, jakovými eblisa**) ducha mého opanoval a mrtvil. Allah mi svědkem a při Kaabě***) svaté se dokládám, že krom Tebe jsem nemiloval žádnou ženu více; viděl jsem ovšem mnoho žen, krásných jak růže Damašku a vábných, jako jsou perie****) z nachu a ranní zory stvořené,

*) farys — hrdina, rek, bájeslovná osoba orientalců.

**) eblisa — diblík.

***) Kaaba — Dům posvátný v Mekce, rodiště Muhammeda, o němž Muhametané dějí, že Abrahamem vystaven byl, a přísaha při Kaabě považuje se za nejsvětější.

****) perie = peri — duchové pohlaví ženského svrhnuté s nebes pro přestupky své, nikoli do pekel; jen že blouditi musí mezi nebem a zemí, až každá dobrými skutky odpuštění dosáhne.

že smyslové kouzlem jatí, za obět jim padali; duch můj, srdce moje ale jen Tebe velebily, co vládkyni svou od toho okamžiku, co jsem poprvé Tě uzřel tam v Prizrenu uprostřed sester Tvých, až po chvíli tuto, i nepřestanou velebiti Tebe až do skonání svého, neb Ty's nejen krásná a spanilá, co slunce u východu; ale i duch Tvůj tak silný a něžný, tak tajuplný mne na vždy učinil otrokem svým."

„Nyní pochopuju, že ho miluje, milovati musí," šeptal Milan, zatrudiv se, „a ona přece zpomíná na lásku mou? podivno!"

Bajazet, chopiv ji za ruku, přitiskl ji k čelu potom k srdci svému, a obrátil se k vojvodovi:

„Nuže pobratyme," oslovil ho hlasem potud roztouženým, „i ty vzdej úctu svou vládkyni své; láska její nás oba blažila, pozdvihla Tebe až k padišahovi, a padišaha Tobě rovným učinila; Allah, jak veliká jest lásky moc!" zvolal v nadšení.

„Nuže tedy!" zmužil se Milan; ještě jednou to přelítlo jako mrak bouřlivý po tváři jeho, oheň zoufalosti vyšlehnul ještě jednou z oka jeho, pak byl pokojný: „nuže tedy," pravil zmužile, „ať tedy jest i láska strážcem pobratymstva našeho, láska ženina bude snad lépe střežit toto mé nové pobratymstvo, nežli střežila láska k vlasti pobratymstvo zhynulé. Ivane Kazančiči!" zvolal ku dveřím kiosku se obrátě, „ty věrný druhu života mého, bratře duše mé, buď s Bo-

hem na vždy! Oh!“ zastenal, „Jesu Kriste! já si ještě zoufám!“ —

Svěsil hlavu, slze mu vyprýskly v divé bolesti z očí, Bajazet hleděl tiše, skoro s úctou na mužnou bolest tuto; žena jeho ale Mileva, nemohši snésti bol vojvody, někdejšího miláčka svého, položila outrpně volnou druhou ruku svou na rameno jeho; prohlédl Milan pod dotknutím tímto, a tvář jeho nabyla opět výrazu chladnosti; sklonil hlavu na okamžik, a pozdvihnuv ji, přeletěl i úsměv kolem úst jeho.

„Nuže tedy!“ pravil opět s rozvahou, „staniž se, jak jsem pravil,“ a přikročiv k oknu, opřel ocel kynžalu o římsu, že se rozlomila ve dvě půle, hořejší polovici vytočil z rukovětě, a přistoupiv opět k nim, jenž v udivení na počínání jeho hleděli, pravil velebným hlasem: „Tak jako ocel tuto, zlomil jsem všechny svazky s minulostí; aby ale tyto nové, v něž jsem právě vstoupil, lepšího měly trvání, budiž Ty sama strážcem díla svého, na!“ podával jí rukověť prázdnou, „vezmi rukojemství našeho pobratymstva v ochranu svou, pokud Ty ze svazku našeho nás nepropustíš, nám rukověť tu k nohoum nevrhneš, trvá duševní tento spolek náš.“

„To tedy bude trvat až do skonání mého,“ odvece Mileva rukověť od něho berouc, „ano i přes hrob můj, neb ji sebou vezmu do hrobu svého.“

„Kdož může vědět, kde země k hrobu jeho

leží?“ dí Milan najednou velmi opravdově, „a kdož sčítal vlasy člověka na hlavě, veb všechny osudy a možné případnosti života jeho až po tu dobu, kdy země v lůno své opět pojme majetek svůj, tělo jeho? Proto stanovím tuto výminku našeho pobratymstva, sultane! jen tak dlouho svazek náš potrvá, až žena Tvá nás sama z něj propustí, ale nikdy netrvějž až přes hrob její!“ obrátil se k tomuto velmi opravdově, jak se slušelo na okamžik takový, pro vojvodu samého tak rozhodný, ba snad i pro vlast jeho.

„Bismillah!“ zvolal Bajazet prudce, nikoli však hněvivě, „což jsem Ti neporozuměl? muži neplýtvají slovy pro dorozumění, jak skety neb ženy zpozdilé. Dobře! přijímám výminku Tvou; jseš spokojen?“ ptal se ostře.

„Jsem!“ přisvědčil Milan, „a na důkaz úmluvy naší, že potrvá pobratymstvo naše až do chvíle námi určené, přijmiž polovici ocele, krví nás obou zbarvené, v zástavu; já druhou půli na stejné rukojemství sobě ponechám; neb nejsi křesťan, pobratyme!“ dí ostýchavě, při čemž se sultan pohrdlivě usmál, „nemohu s Tebou lámati chleb spasení našeho při mši svaté, aby se posvětilo sbratření naše; ale i tak to dobře, tak, oba nosíme krev druha svého při srdci svém,“ i zabaliv svou půli ocele bedlivě, schoval ji opět za ňáprsí.

Sultan pozdvihl však půli svou vzhůru: „Poslyš!“ pravil, „já něco lepšího vím, co více vy-

znávače prorokovy víže, než Vás, Kosrové*) obřady Vaše. Nechť stín Tvůj zastoupí mi cestu do ráje, nesplním-li věrně všechny povinnosti pobratymstva u Vás obyčejné, a zašumí-li nade mnou dříve peruť Asraela,**) chci před branou edenu tak dlouho čekati na Tebe, až Ty přijdeš, a mne buď propustíš, neb zpátky odeženeš. Allah — il — Allah! Bůh jest Bůh a Muhammed prorok jeho!“ zvolal hlasitě, „tak učiním, při svaté Kaabě se dokládám!“ obrátil se při slovech těehto k jihovýchodu, ku straně, kde Mekka, posvátné Muhammedanům město s posvátnější jim Kaabou leží, sklonil několikráte hlavu svou na důkaz úcty a víry své, polibil pravici, v níž půli ocele osudné držel, pak utrhnuv kus šálu skvostného, jímž boky jeho opásány byly, zabalil doň ocel zkrvácenou a zchoval taktéž za kaftaník svůj, že ocel na prsou jeho nedaleko srdce ležeti musela.

„Bajazete, pane a veliteli můj!“ zvolala Mileva v nádšení, ruky jeho se chopíc a na kolena před ním sklesnouc, tiskla ruku jeho k čelu, k ústům svým.

„Hle! tu stojí Milan, pobratym můj i Tvůj, hosudarko!“ pravil Bajazet jemně, jakoby byl

*) Kosrové — křesťané.

**) Asrael — anděl smrti.

cítil, že takový výraz lásky její a obdivu jejího pro vojvodu traplivým býti musí.

Tento ale stál zde na oko pokojně, s chladností snad líčenou pohlížel na výjev před sebou, jen mžikem to škubalo tváří jeho, a ústa, křečovitou bolestí zkřivená, šeptala: „Mne nikdy nemilovala, a já — stalo se! již nemožno zpět! vždyť ženská jest,“ konejšil sám sebe, „lesk ji oslepil, a vždyť nemožno odolati kouzlu osobnosti jeho, i já neodolal, ona ho milovati musí, což tu podivného?“ a obličej jeho byl opět tak chladný, tak lhostejný, že Mileva, když na pobídnutí Bajazetovo k němu pohlédla, tou chladností až se zarazila.

„Jest to Milan Topličanin, pane můj!“ pravila vážně, se země se vzchopivši, „který lásku svou k Milevě Lazarevně v srdci svém ponese až do skonání svého; k Milevě sultanové ale necítí nic, než chladnou příchylnost a to pro Tebe že jest pobratym Tvůj,“ doložila, nemohouc se zdržeti přídechu jakési citlivosti.

„Inshallah, Inshallah?“ pousmál se Bajazet potutelně.

„Pravdu's pověděla, paní sultanova,“ dí Milan velmi vážně, když Mileva nad úsměškem Bajazetovým pozaražena se zamlčela, „Mileva Lazarevna pro mne zhynula na vždy, žena sultanova jest nedostižitelná zraku mému, třeba bych já pro Lazarevnu miloval vše, co jejího jest.“

„Nuže tedy?“ tázala se Mileva Bajazeta.

„Mluvil muž a hrdina,“ pokynul tento pochvalně hlavou, „s nímž padišah se nestyděl, vejíti v pobratymstvo, vím to. Vojvodo, jsme tedy pobratymové v srdcích svých?“ ptal se tohoto.

„Jsme!“

„A před světem?“ táže se dále sultan.

„Vždyť nebudu snad hlásat sám nevěru, hanbu svou?“ odpověděl Milan trudně, „Ty's sultan, a já vojvoda srbský — srbský!?“ zvolal náruživě, „jak že popatřím ještě v tvář bratrům svým?“ i zakryl sobě obličej.

„Dobře,“ dí chladně Bajazet, nevšímaje sobě rozčilení Milanova, „muž nesvěřuje tajemstvi své větru, aby jej světem roznášel; a co dnešní noci v tomto kiosku serailu mého se dělo, budiž tajemstvím našim.“

„Ano, budiž!“ souhlasil Milan temně.

„A nyní pobratyme!“ mluví Bajazet dále najednou zcela chladně, jakoby mluvil o věci nejobyčejnější — „dal jsem si vyložit zvyky a obyčeje pobratymstva vašeho, dle nich se chci věrně řídit; pojď s námi,“ pojal ženu svou za ruku, ku dveřím se obrátě.

„Kam to?“ ptal se Milan, „půlnoc již minula, a soudruzi moji budou netrpěliví nad otálením mým.“

„Ať čekají,“ pravil sultan velitelsky, netrpělivě, „co Ti po nich, když dnešní noci výše jses vyšinul, nežli stál potud kdokoliv z říše mé?“

„Pravda, pravda!“ přisvědčil Milan, a bolestný úsměch přeletěl po tváři jeho; jen Mileva úsměchten zhlídla, sultan již je předcházel z kiosku, i zarazila se.

„Co asi trpí duše jeho!“ šeptala k sobě, „jak mi ho líto! — On ale jediný byl by s to zničiti slavnou budoucnost plemene mého, a nyní ji ochrání, dobře to tak!“ kynula hlavou, a v patách následovala muže svého; mlčky vyšel za nimi Milan.

„Pojdiž, pobratyme!“ oslovil ho sultan, pod pažím jej vezma, „pobratym sultan Ti okáže rodinu svou a dcery carů srbských, počastuje Tebe padišah v konaku ženy své. Rci sám, může-li se některý smrtelník před Tebou chlubit, že se mu cos podobného stalo? a bude-li se moci chlubit po Tobě?“

„Ty's padišah,“ dí Milan, na nějž toto nabídnutí sultanovo, potud neslýcháné, za nemožné držáné, nikoli bez oučinku nezůstalo, a byť jen se nasytila zvědavost jeho, rozohněna v něm dávnými pohádkami o divech serailů sultanských a haremů jejich; a nyní je měl osobně zříti? Kdyby to vypravoval svým, kroutili by nad tím hlavou, že se v smyslech pominul vojvoda jejich, a bisurmané by jej kamenovali co rouhače alkoranu a cti svého padišaha.

„Tys padišah!“ dí proto radostně, skoro pochlebně, „kdož se smí opříti vůli Tvé? Ty pravíš,

pobratyme pojď, a já jdu, kdož se smí opovážit, aby posuzoval vůli Tvou?"

Podivno! jak rychle se stal jazyk jeho obratným ve vzduchu serailu sultanova, a to že marnou touhu zvědavosti své nasytí on jediný. Ba, i mužové jsou časem jak ženy neb děti, bažící po bublinách lesknavých.

Bajazet zpozoroval změnu tu, kývnul několikrát spokojeně hlavou, a k Milevě se obrátiv, pravil: „Vediž nás, hosudarko! to konak Tvůj, v němž a zahradách jeho jseš jen Ty neobmezenou vládkyní; ale já musím pobratymu svému okázat syna mého a Tvého, aby neřekl snad, že padišah jen tak na licho se stal pobratymem vojvody kaurského."

Slova nepromluvíc kráčela Mileva stezkou zahradní před nimi k domu velikému, který jedným jen úhlem k ostatním budovám serailu přistaven jsa, do zahrady daleko vybíhal, takořka budovu o sobě tvořil.

Najednou se zastavila, a v tom samém okamžení poskočil jak Bajazet tak Milan kolem ní ku předu, neb tam nedaleko domu se mihla postava lidská a zanikla v blízkém háji citrýnovém.

„To ti Tvůj šajtan*) poradil, že's sledoval kroky mé, buď si kdokoli!" zvolal Bajazet hněvivě s vojvodou do háje vnikna, odkudž za ne-

*) šajtan — ďábel.

dlouho vyvedli chvějícího — se panoše sultanové — Manuela. Mileva byla, jen při spatření postavy té na okamžik se zarazivši, volným krokem popocházela dále, a stanula právě na prostoře před vchodem do konaku svého, kde bystrý vodomet proud svůj do výšky pryskal, s níž v drobných krůpějích, co déšť dolů šuměl, když Bajazet s Milanem oblíbeného panoše jejího před ni předvedli.

„Toť Manuel!“ zvolala Mileva v udivení, poznavši v polapeném panoše svého.

„Ano, jest to ten synek džehenny,“ přisvědčil Bajazet, neméně jsa udiven, poznav v zajatém svém synovce cara řeckého, jehož co rukojmě míru mu vydaného, v despotické rozmařilosti své přepustil první sultance své, Milevě srbské, za panoše, za hříčku rozmarů jejích, „ten potomek sketů a věrolomců,“ zlobí se Bajazet vždy více, „jistě že zase pátral, co by sděliti mohl do Stambulu — ah!“ zarazil se najednou, chlapce z ruky pustiv, položil ruku v přemýšlení na čelo — „Allah!“ mluví k sobě, „tak a nic jinak, on a Irena, nyní pochopuju, jak mohla věděti o tajemství noci dnešní; o celém tajemství ale?“ zvolal již hlasitě, „ne, ne, o tom nesmí zvěděti, krom nás, nikdo více! No Ty klouče!“ obrátil se opět k Manuelu, „ký zlý duch Ti vnuknul myšlénku, ploužiti se dnešní noci po stopě velitelky své a pána svého, Ty otroku!“

„Tvým otrokem nejsem,“ odpověděl mladík

hrdě, s opovržením na Bajazeta pohlížeje, „kdo jseš Ty, jenž se osměluješ jmenovati syna a vnuka carů otrokem, carů, jichž předkové již v purpuru se rodili, když otcové Tvoji ještě pískem pouště se nadouvali a mléko klisen vlastnoručně dojených chlemtali, by se pískem nezalkli, a Ty mne otrokem nazýváš? jdi! Ty sám jsi otrok otroků,“ odstoupil o krok zpět, aby snad pohrdlivý pohled jeho lépe změřiti mohl postavu Bajazetovu.

„Bismillah!“ obrátil se Bajazet k Milanu, „jaký to mužný duch vře v pouzdru tom,“ okázal beze vší nevole, ano s patrným zalíbením na mladíka, „škoda ho, že již tak záhy napájen byl šalbou a klamem,“ pohleděl outrpně na Manuela.

„Ale otrok jsem přece,“ mluvil tento dále, nepovšímnův sobě slov Bajazetových, ba snad jich ani neslyšel, „otrok dobrovolný srdce svého, otrok bezděčný vášně své. Hagia Glikys*)“ zvolal vášnivě, „co jsem to učinil?“ i zastřel sobě v studu a divé bolesti obličej; „nyní mne zavrhne, odstrčí mne s pohledu svého, a nikdy neuzřím více vidinu rajskou, oči její,“ mluvil při tom v dětinském bolu štkáním přerývaným hlasem, „a já to zasloužil, ano,“ opakoval vzdorně, tvář odkryje a k Milevě o krok přistoupě, chtelť

*) Hagia Glikys — Jemná svatá — tak nazývají Řekové Pannu Marii.

dále popojíti, ale maje již nohu pozdviženou, jakoby sobě toho netroufal, postavil ji opět k zemi, a mluvil jen se vzdorem, an mu při tom slze po líci kanuly, dále: „ano, zasloužil jsem toho, paní má, aby's mne odkopla co zmyji hnusnou od sebe, neb já to byl, co jsem vyzradil dnešní schůzku Tvou s bývalým milencem Tvým strýni své Ireně. Proč jsem to učinil? ach proč jsem to učinil!“ zalomil rukama, „já sám nevím; nemyslím, než Tebe, Tebou dýchám, Tebou na svět boží patřím, Tobě jsem každou krůpěj krve svojí věnoval, službu svou, já v purpuru zrozený se stal otrokem Tvým, ano jenom Tvým, a přece jsem Tě zradil, paní má! byla to zlost, vášeň, šílenost, že's mnou pohrdla, co dítětem, a při mé přítomnosti umlouvala schůzku s milencem dávným. Nyní víš všechno,“ mluvil pokojněji, „suď Ty nade mnou, hosudárko! jen Tvému výroku se podávám; usmrť mne, a já blahořečit budu Tobě, jen mě od sebe neodháněj!“ sepial prosebně ruce proti ní.

Úsměch, jenž si byl z počátku při vášnivé řeči mladíkově na rtech Mileviných pohrával, byl dávno již zmizel, a nyní se rozestřela hluboká zádumčivost na tváři její, a zamyšleně, skoro trudně pohlížela na mladíka.

Bajazet poslouchal s úžasem řeč jeho, nikoli však s nevolí; pokud Manuel mluvil, neodvrátil svého jediného, ač sokolího oka od něho: „Tu slyšet i vidět“ pravil, polo k sobě, polo k vojvo-

dovi jsa obrácen, „že slunce Istambulu,*) krásné a palčivé, nad kolébkou jeho plálo. O Istambule, ty perlo měst, co jich rozloženo po šírém světě, na nejž odlesk oka Allahova věčně jasně svítí,“ zvolal u vytržení, „kdy tě budu nazývati svým? a když já ne, kdy aspoň potomci moji?“ hleděl ku třpytícím — se hvězdám vzhůru, jakoby ze svitu jejich odpověď na otázku svou očekával.

Milan poslouchal jen na polo nového, podivného pobratyma svého, zrak jeho bloudil s mladíka na Milevu a opět zpátky, až zcela na Manuelovi utkvěl.

Tento neslyšel sultana, sluch jeho byl napnutý, zda-li paní jeho neodpoví na kajícné vyznání jeho, zrak jeho byl ponořen ve tvář její, aby s výrazu jejího již napřed uhodl, co asi odpoví, a vzdor šeru — náruživost, šílenost mu dala na tuto chvíli zraku ostrovidového — viděl všechny změny u výrazu tváře její, poznal odlesk trudu vnitřního, a opět o krok blíže přistoupil:

„Ne tak, hosudárko!“ mluvil prosebně dále, „jen tento smutek na tváři ne, který mi věští zármutek Tvůj nad podlostí mou, Ty's dobrá jak andělé boží, a hněvu srdce Tvoje nehostí, protož

*) Istambul, Stambul, — tak nazývají Turci Cargrad neb Konstantinopol.

se rmoutíš, že Manuel zraditi mohl Tebe, paní má, vím to vím! Ale také vím, že jen sebe jsem zradil, vyjeviv tajemství Tvoje strýni své Ireně, a ono žádné tajemství není a nebylo. A kdyby i bylo bývalo,“ mluvil ohnivěji, „byl já tu k ochraně Tvé,“ vychloubal se, a dosti směšné by se bylo zdálo toto dětské nadouvání jeho, kdyby tak opravdivě pronešené nebylo, „tělo mé, síla oudů mých zůstala v dozrání ovšem pozadu za srdcem mým, za myslí mou; ale přece by Bajazet dříve byl v krvi své klesl, než by se byl jediného vlasu Tvého zhoubně dotknul.“

„Allah!“ zvolal Bajazet, „to klouče by bylo v stavu? —“

„Ano, já bych byl v stavu,“ vskočil mu do řeči Manuel neohroženě, na polo k němu se obrátě, „co jest mi po životu Tvém, sultane? já její otrok jsem, ne Tvůj, a život Tvůj jest mi tolik, jako životy oněch, jenž tam v krásné Byzanci*) čela svá až k zemi skláněli přede mnou, dítětem, ale v purpuru zrozeném.“

„Jaký to kluk! pravý to zárodek džehenny,“ dí sultan více s obdivem, než s nevolí.

„Ano,“ přisvědčil vojvoda, „byl by rekem, kdyby zrádný Cargrad nebyl kolíbkou jeho, kde před časem uzrávají vášně lidské, jimiž před časem duch i tělo zakrsává.“

*) Byzanc — jmenují zas Řekové město Cargrad.

„Barbarové!“ usmál se Manuel potupně, „schopni jen k tomu, lapati po horách medvědy k zábavě naši, a bíti se s nepřítelem ve zlobě zvířecí!“

Odvrátil se od nich, a k Milevě přistoupil o krok blíže: „Mluv, o mluv, hosudárko, paní života mého,“ mluvil opět svým jemným, dojímavým hlasem, „co mám já ubohý k očekávání, zatracení neb slitování?“

„Tam pán Tvůj i můj!“ okázala Mileva na Bajazeta.

„On?!“ obrátil se mladík ousměšně k tomuto.

„Ano já, Ty šajtaníku!“ zkřiknul Bajazet, až k němu samému přistoupě, a oko jeho utkvělo tak pronikavě na mladíku, že tento bezděky se zachvěl a o krok zpátky ucouvnul: „co jseš to Ty za drzého kluka! Allah! ještě nikdo mi nevzdoroval bez trestu, a také Ty to nesmíš, mladý čerte! Co? Tys mne, padišaha pána svého, chtěl, jak to tam v Istambulu umíte, oukladně zabíti? a z toho se ještě sám vyznáváš? Hleďme kluka!“ pohlížel náň ostře, nikoli však s oným zničujícím tygřím pohledem, ve vášni rozdrážděné mu obvyklým, před nimž i ten nejsilnější muž se třásl. „Ej!“ pravil přísně: „Tobě za trest Ti život daruju, a tam těm sketám v Istambulu na vzdor musí se státi z Tebe muž, můj ďáblíku!“ pokyvoval si při tom hlavou. „Hosudárko, hvězdo má!“ obrátil se k Milevě, „vem si toho chlapce pod další dohlídku, vidím, že pod Tvou správou

nejlépe prospívá, Bismillah!“ dotvrdil si sám výrok svůj, hladě spokojeně bradu svou.

Manuel, jakoby sluchu svému nevěřil, hleděl s úžasem na Bajazeta, pak poskočil a chopiv se ruky jeho, kladl ji na hlavu svou:

„Já jsem Tvůj, sultane, až do skonání mého!“ zvolal při tom; pak odstoupil, a pravici svou na srdce, jako na dotvrzení slibu svého, položiv, obrátil se, a volným, nesmělým krokem přistupoval k Milevě:

„Smím milost doufati i u Tebe, paní má?“ ptal se prosebně, se skloněnou hlavou.

„Padišah mluvil,“ odpověděla tato velmi vážně, „a já jsem podrobena vůli jeho. Poslyš ale, Ty nejsi dítě více, a komnaty bytu mého jsou na vždy pro Tebe zavřeny, za to však Ti svěřuju ochranu dveří jejich; budiž mi věrnějším strážcem, nežli's byl panošem!“

Manuel pohleděl na ni, a pohled jeho byl tak významný, že ona hustěji obličej svůj do závoje zahalila, pak mlčky povznesl pravici vzhůru, přitisknul ji k srdci; ještě jednou potom na ni popatřiv, odstoupil stranou a sklonil hlavu před velitelkou svou.

Tato popošla skoro rychle vedle něho dále ku vchodu konaku svého; Bajazet, několikráte jen hlavou kývnův, následoval mlčky, kyna vojvodovi, aby učinil totéž.

„Sultane!“ oslovil ho Milan, po boku jeho se octna, „proč jsem Tě dříve nepoznal, abych

Tě dříve obdivoval? z toho chlapce se může cosi státi, a Ty's mu život daroval, Tys veliký muž!“

„Ha!“ odpověděl lhostejně Bajazet, „co mi po červu takovém? to není důstojný předmět zloby pro Bajazeta, před jehož pohledem říše klesají a národové se chvějí,“ doložil hrdě.

Milan se zarazil, zavrtěl hlavou, a se svislou hlavou následoval mocného pobratyma svého.

Ve dveřích konaku svého zastavila se Mileva.

„A Irena, pane můj?“ ptala se sultana.

„Ano tak!“ dí tento, „musím jí zítra poslati drahý šperk darem, že mi připravila tak zištnou noc, jako dnešní.“

„Díky!“ pravila Mileva, a vešla.

„Slyšel's ji vojvodo?“ ptal se sultan tohoto, „jest to duch vznešený, právě královský, co v spanilém těle jejím se usídlil, a kdož by se mu koneřil po věk?“

Milan jen hlavou pokynul, duše jeho přemítala na mysli události dnešní noci, a jak se to stalo, že se tak najednou v těchto bájeplných místech nachází?

A co viděl zde báječného? Chodby bílé, schody kamenné, jako jinde, ano skvostnější a širší vídal v Prizrenu u carů srbských; vešli do komnat sultaniných, vojvoda se na prahu zastavil samým očekáváním, co za divy as nyní uzří? aneho snad z ošklivosti nad pohledem hnusného vykleštěnce, špinavě černého Nubčana, který s obnaženou šavlí vchod do komnat střežil, a

nyní, vida kaurina v společnosti sultana samého do bytu sultanové vcházeti, v divém úžasu oči vyboulil, ústa rozkšlebil, že viděti bylo až skoro do jícnu jeho, an tomu jazyk, jehož neměl, nezbraňoval. Ano, to možna dost, nebo hnusnější obraz zvířeckosti ještě nikdy nezočil Milan, a když již prah komnaty byl překročil, ohlédl se ještě jednou s výrazem ošklivosti zpět. Prošli komnatu jednu, druhou i třetí, i nedá se upříti, všechny koberci skvostně vyšperkované, všady dřepěly v polospaní služky, otrokyně na bobku, až se octli v komnatě, skoro síni veliké a okrouhlé, skvostnější než předešlé; čtyry lampy alabastrové lily jasné světlo se stropu po síni, v jejímž středu vodomet z paroského mramoru uměle vyroubený nevelký proud vody křišťalové do hůry vysílal, až milo ochlazuje teplý vzduch po síni. Při vkročení jejich se vzchopila žena s divanu, pletě bílé, vzrostu vysokého, a neplazíc se otrocky, ani své podivení na jevo dávajíc spůsobem tak úžasným, že cizý muž v průvodu sultana svatyni tuto haremu padišahova překročuje, přiblížila se k velitelce své.

„Syn můj?“ ptala se tato šeptem.

„Spí,“ odpověděla taktéž služka.

Sultanová položila prst na ústa, k průvodcům svým se obrátíc, na znamení, aby se tiše chovali, přistoupila k jedněm dveřím, otevřela je a kynula, aby vešli.

Bajazet pojal Milana za ruku, a vevedl ho tiše do ložnice syna svého a Milevina.

Na divanu, uprostřed komnaty rozloženém, lehkým jen kobercem přikryt, ležel chlapec as dvanáctiletý v pevném spaní.

„Mahomet, syn můj!“ šeptala Mileva na dítě okazujíc.

Se zalíbením pohlížel Bajazet na krásného spáče, který, aspoň ve spaní se tak zdálo, jemu tak velice podoben byl.

Zvědavě přistoupil Milan po prstech až k dítěti samému, bedlivě prohlížel tahy jeho, obrátil pak zrak svůj na Bajazeta a na Milevu a opět ho upřel na syna jejich; kývnul několikráte hlavou, vztáhnul obě ruce nad dítětem, shýbnul se nad ním, a zlehýnka se dotknul v polibku čela jeho, pak se zpřímiv, položil ruku na srdce a obrátil se k odchodu.

Vděčně se naň usmívala Mileva, neb znala význam chování-se jeho, a Bajazet, ačkoliv neznal, co vše to znamená, byl přece spokojen, hladil sobě bradu, když vojvodu opět z ložnice vyváděl.

„Viděl's tedy syna mého, posledně mi zrozeného,“ mluvil přidušeným hlasem, „mluv, zda-li nebude hodným následníkem sultanů?“ ptal se s pýchou otcovskou, „ač, jestli starší bratří jeho“ — zamlčel se, nechtěje dosloviti trapnou myšlénku svou.

„Sultane!“ dí Milan pevným hlasem, „vzdor starším bratrům jeho bude syn Milevy sultanem!“

„Džehangir, můj nejmilejší, jest mi zavražděn,“ mluví sultan k sobě, „lépe tedy on, než kdo jiný, jež bez toho jen hrůza jmena mého na uzdě drží. Kéž se stane, jak jsi pravil!“ oslovil vojvodu.

„Stane se, pane můj!“ dotvrzovala Mileva, „syn můj nebude vězněm, ani v podnoží bratrů svých, ani se mu bude co báti o život svůj, pokud Milan žíti bude; neb právě se prohlásil za duševního otce jeho.“

„Pravda? jest to pravda?“ ptal se sultan radostně.

„Já jsem Srb, sultane!“ odpověděl tento, „a syn pobratyma a Milevy jest syn můj.“

„Hm!“ prohodil Bajazet, za bradu se chopiv „bismillah! kdož by si to byl pomyslil?“ promluvil polohlasitě. „Hosudarko!“ obrátil se k ženě své, „počastuj pobratyma mého, otce syna svého.“

Mileva kynula služce, a za nedlouho přinesla tato, rozkazům podobným Bajazeta v komnatách velitelky své zvyklá, bandasku vína a dva koflíky zlaté výrobku řeckého.

„Nuže pobratyme!“ mluvil usmívavě Bajazet, naliv libě páchnoucího vína do obou koflíků a jeden mu podávaje, „pij nápoj bratrství našeho; — ah! Ty se divíš, že sultan pravověřících Ti víno podává, jež nám prorok náš zapověděl? nevěř tomu, prorok nepoznal líbeznosti jeho, sic

by byl nezapovídal, co džinové rájští připravují; a mají jen kaurové píti nápoj rozkoše a blaženosti? — pij vojvodo, jest to častování pobratymské, tak jak je neobyčejná hodina, a ještě neobyčejnější místo možným činí“

A sám první přihnul koflík k ústům a vypil až do kapky, totéž učinil vojvoda, neb by bylo urážkou pobratyma hostitele, neučiniti mu pocty až do kapky poslední.

„Čas již,“ podotknul nyní sultan, „Tvoji Tě očekávají.“

Milan nepromluviv, pohlédl ještě jednou na Milevu, obrátil se pak a kvapným krokem odcházel ze síně a z komnat jejích, že Bajazet mu sotva stačiti mohl, tak spěšně ubíhal chodbami, až se octnul opět na zahradě před konakem, kde jej větřík, ranní svěžestí již napojený, ovanul.

Tu teprv hlubokým vzdechnutím odlehčil stísněným prsoum svým, a ruku Bajazetovi stisknův, ubíral se cestou zahradní dále, nedbaje ani, že Bajazet jej doprovází.

Došli až ke kiosku, kde se byli tak podivně setkali: „Až potud,“ pravil sultan, zastaviv se a Milana za ruku uchopiv: „poslyš vojvodo! nezapomeneš na úmluvu naši?“

„Zástavu její chovám na ňádrách svých,“ odpověděl Milan s trpkým úsměchem.

„Ne to,“ vece sultan, „ale neodhalíš tajemství noci dnešní?“

„Smím-liž pak, aby mne moji za živa ne-

prokleli, jako Brankoviče?" Bajazet jen pokynul hlavou.

„Jdi tedy s Bohem, pobratyme!" pravil, „buď blažen a slaven, chrabrý vojvodo!"

Milan neodpověděv, utíkal kvapně odtud, slova Bajazetova mu zněla v uších, jako ousměšek pekla.

„Nyní teprv jest Srbsko skutečně moje," hleděl vítězně Bajazet za odbíhajícím, „zdaliž jsem dnešní nocí nevynahradil měsíce prospalé?" Milan v běhu svém nezastavil až u dvířek, kde jedna z otrokyň sultanové na rozkaz její ho sem byla vpustila, a nyní potud naň čekala. Dlouhým čekáním omrzelá, schoulila se na pažit pod strom granatový, a usnula.

Milan přiběhna ku dvířkám železným, zastavil se, udeřil se v čelo:

„Co jsem to učinil?" zvolal zoufale, „ale již nemožno zpět; Milevo, Milevo! kdo bude odpovídat na soudu božím za skutek ten? — Stalo se, já jsem pobratym sultanův, vždyť proto Srbsko ještě nezhynulo, a žádných závazků jsem neučinil," těšil sám sebe, „což tu tak strašného, abych se toho děsil?" posmíval se sám sobě. „Ale přece dobře, že ještě šero panuje, a Kazančič nevidí jasně ve tvář mou," mínil nicméně —

Otrokyně příchodem i samomluvou jeho ze sna probuzena, přiběhla, a dvéře rychle otevřela, neb se bála, aby ji nikdo při tomto skutku neviděl.

„Jseš Ty to Milane?“ ozval se Kazančič na blízku, když Milan ze zahrady vystoupil.

„Jsem!“ zněla odpověď hlasem nejistým.

„Dlouho nepřicházíš, bratře,“ mínil Kazančič, k němu se přibočiv a dále s ním kráčeje, „já se již toho nejhoršího obával, a vidíš tamhle ve stínu domů junáky mé? již jsem chtěl mocí do serailu se dobýti, a Tebe vysvoboditi, aneb mstíti smrt Tvou a s Tebou umříti,“ vypravoval upřímný Kazančič, „čas byl, žes přišel!“

Milan neodpověděl, ale hledal stín domů, bál se i šera hvězd, jenž nyní s šerem ranním zápasiti počalo.

„Nuž jak je?“ vyzvídal Kazančič, „vyplnila se naděje Tvá, anebo jsi seznal, že se mnoho změnilo?“

„Ba změnilo se mnoho, všecko!“ odpověděl Milan bolestně.

„Ubohý!“ litoval ho v duchu Kazančič, „poznal, že láska žen jak motýl po lesknavější květině lítá, šílenec, kdo ženě věří. Nuž jak?“ ptal se opět hlasitě, „vrátíme se zpátky do hor, neb počkáme na Lazareviče podnože?“

„Já počkám,“ pravil krátce Milan.

„Také dobře!“ mínil outrpný Kazančič, „aspoň budeme při ruce, kdyby se co stalo; já již tedy s Pánem Bohem ještě několik dní budu hrát na služebníka vilného Bajazeta. Musím mít s ubohým pobratymem outrpnost,“ myslil si opět v duchu, „časem zapomene, že od ženy zklamán

byl, u čerta! kdyby to byl ještě muž, ale žena! což tu jiného bylo k očekávání? Chceš, abych Tě doprovodil do bytu Tvého?" ptal se opět hlasitě, „neb Ty nehraješ na služebníka arcibisurmana, a nemůžeš se mnou do serailu jeho."

„Jdi s Bohem, Ivane Kazančiči!" pravil Milan neobyčejně pohnut, „nech mě samého jíti cestou mou!" doložil významně, a jakoby se bál přítomnosti jeho, kvapně odcházel.

Hlavou kroutě hleděl za ním Kazančič: „Tenť je celý proměněný! a pro ženskou, u čerta! no, uvidíme, co čas zmůže!" těšil se, a obrátil se s junáky svými, jenž jej opodál následovali, k hlavní bráně serailu padišaha.

Ubohý Kazančič! poznal sice, že dosavadní pobratym jeho zcela proměněn jest, ale tak, jak byl, netušil; tušiti nemohl, že opět druhá dcera cara Lazara odtrhla pobratyma jeho od vlasti a k rodu sultanovu jej připoutala.

Dnešní noc teprv rozhodla los Srbska, dokončila osud jeho, na poli Kosovu započatý. Jak zdárné to dcery měl ten nešťastný Lazar, car srbský!

Angora.

I.

Brusso! sídlo sultanů, čarovné sídlo krásy rozené i strojené, které město může se vyrovnat tobě? — hodno's věru, státi na patě božského Olympu, jehož prameny v křišťalových proudech z temena a boků jeho se prýštíce, padají v poskocích dolů, co tolik vodometů, kolik množství pramenů, aby zvlažily nivy a háje a zahrady tvoje! Jaký div, že utone člověk v rozkoších, jež ty mu podáváš? Arci, nyní nejsi to, co's bývalo. Sok tvůj, Cargrad, ti vzal sultany s jich seraily, se vším tím leskem, jakým se obklopujou despoti východu. Tehdáž ale, roku 1402 zírali sultanové žádostivým okem ještě přes břehy moře mramorového na vznešenější Byzancii, kde carové řečtí na ousměch někdejší slávy a moci předků svých, kolkolem již mocí bisurmanskou až k zardousení sevřeni, ve vilné nečinnosti lenošili; k pádu již zralí, v otupělosti očekávajíce okamžení toho, kdy se as zachce padišahům, vztáhnouti ruku svou po ní, a přenésti sídlo své, sídlo světovlády do vznešeného města Konstantinova, aby odtud děsili svět křesťanský, pro malicherné formy, ba jen pro pompu a zisk vezdejší ve vlastním těle zuřivě hlodající, aby od-

tud jeden národ po druhém, bohužel! nazvíce slovanský, (jakoby jen Slovanstvo k tomu určeno bylo, aby trpělo za hříchy celého světa;) pravíme, aby odtud jeden národ po druhém spínali pod nesnesitelné jarmo surovosti své, až také jim, jednou zavzní v uších strašné: Tremor Byzantium!

Tehdáž roku 1402 ještě nebylas osiřelá, tehdáž ještě bylas báječným sídlem rozkoší a radovánek despotů asiatských, jakých jen fantasie Orientala, opijí zbujnělá, sobě vymysliti může, a jakové se již nedařily v druhém sídle sultanů, v Drinopoli, snad proto, že již vítr Evropy serailem jejich vanul?

Ha Brusso! což tak najednou jsi se proměnila ve válečný tábor, že by těžko bylo nalézti tebe, vzdor tvých paláců a tři sta mečet s jich munary, v této směsici stanů a budov rozličných, jenž tě obklopují do dálky, pouhým okem skoro nepřehledné, v nichž a mezi nimiž se to hemží a rojí co v oulu včelném; neb více, než půl milionu lidu bojovného jen, nečítaje to množství lidu služebného, a jiného k boji neschopného, jenž se byl sešel k vůli obchodu a zisku, jehož počet u vojsk východních často se vyrovnává počtu bojovníků, a který od dob nepamětných co hejno kobylek vojska východní doprovází; více než půl milionu lidu bojovného shromážděno jest táborem kol Brussy.

Pesté a fantastické kroje národů asiatských vábí z povzdálí oko pozorovatele, i snadno roze-

znati, že i v táboře bojovníků k jednomu účelu zde shromážděných Asie od Evropy na první již pohled se liší; neb i vojska národů evropských, křesťanských, shromáždila mocná vůle Bajazeta Ilderima, sultana padišaha, náměstka kalifů, kolem sebe, aby je vedl se svými hordami asiatskými proti nečesaným houfům Tatarů Timurových, jenž se byli co spousta boží vrhli na říš jeho, aby v ní pokračovali ve svém dobývání a pustošení Asie, jako předkové jejich před dvěma sty lety dobývali a pustošili Evropu.

Podivno! že Bůh si volí vždy metlu na hříchy a poklesky, na zločiny a vady pokolení lidského v lidech samých, a po dvakráte byli takovýmito vyslanci božími divocí Tatarové. Kdož může dopátrati se příčiny těchto soudů Páně?

Islam proti Islamu, Muhammed proti Muhammedu! a křesťané, kříž se spolčil s polměsícem, aby pomohl vydobýti vládu jemu, snad na záhubu vlastní? Ach ba jistě; neb dríve se oheň s vodou v jedno sloučí, nežli Islam s křesťanstvem, alkoran nedovoluje rovnoprávnosti, on zná jen nadvládu svou.

Toho přesvědčení ovšem nebyli všichni bojovníci křesťanští roku 1402 v táboře Bajazetově kol Brussy shromážděni; Bulhaři, na jejichž hranici, v Drinopoli, si byli sultanové evropské sídlo své rozbili, byli již se odřekli slavné minulosti a trpělivě sklonili šíji svou pod jarmo bisurmanské i následovali volně, kam je sultan

volal, blaženi jsouce ještě z toho, že knížeti křesťanskému, Štěpánu Lazareviči srbskému, vojenská správa nad nimi svěřena jest; Srbové, tiť následovali knížete svého, lhostejnoť jim, kdy a kde a pro koho slávy vojenské sobě dobudou; ti, co by jim to nebylo lhostejné bývalo, ti polehli před třinácti lety s hrdinným carem svým na poli Kosovu, a co málo jich zbylo, ti ovšem vyšli taktéž s vojskem srbským, ne však aby bojovali pro otroctví své, totiž pro vládu sultanskou, ale aby byli svědky boje musulmanstva mezi sebou a v okamžiku použiti mohli příležité doby k osvobození národa svého a vlasti své ode jha bisurmanského, které, předvídali to, ač nyní ještě nad vlastí jejich jen se vznášelo, přece čím dále s tím větší tíží na vlast jejich ulehne.

* *
*

Slunce ranní pluje po obloze modrojasné, a jeho paprsky se koupají v páře od zarosené země a z vod Olympu vystupující, měnice se v třepetání svém v barvy drahokamů nejrozmanitější, že oko oslne od lesku jejich; muezzimové s munar mečet Brussy byli po druhé provolali modlitbu dle předpisu alkoranu, a hodžové v táboře národů musulmanských opětovali s vyvýšených míst, s hromady dříví, s překocené bečky, vše jedno, vyzvání muezzimů k modlitbě, a na

míli v polokruhu Brussy slyšeti byl táhlý, třaslavý jek: „Allah — il —Allah!“

Jen k severu, kde se tábor národů křesťanských rozprostíral, bylo vše ticho, leda že se mnohý ousměšek strhl z křiku hodžů.

Muž silných plecí, těla vysokého, skoro obrovského, jenž stál uprostřed hlavního průchodu tábora srbského, hned na začátku jeho od Brussy, zraky k městu napínaje, odplivnul sobě s ošklivostí.

„Aby jste se zalkli, vy psi,“ zahučel zlostně, „svatý Savo!“ mluví polohlasitě dále, „a těch tady máme poslouchat, pro ně máme bojovat, jaká to hanha pro nás! a proč to? že zrada se uhnízdila v národě našem a více k vypuzení není.“

Muž, co takto mluvil, byl, jak praveno, postavy vysoké, skoro obrovské, lví kůže splývala po plecech jeho, jejíž přední tlapy ze zlata uměle zhotovené na ramenou ke kyrysu, stříbrnými a zlatými plátky pobytému, připnuté byly, tak že vzhůru hrozivě vyvstávaly; to, jakož i peruť orlí z pozlaceného železa co chochol ke přilbě jeho přikovaná, značily vojvodu slavného, jehož jmeno na slovo vzaté jest u národa jeho.

„Mluvíš o zradě vojvodo?“ ozval se za ním hlas, a vojvoda se mžikem obrátil.

„Kdo se to osmělil,“ — zvolal při tom prudce: „ach! Tys to, Jefreme?“ pravil s povyjasněnou tváří, poznav tázatele, „jáť myslil, že to ně-

který slídič Lazareviče, toho odšlapka Bajazetova, jimiž se tábor náš na potupu jmena srbského jen hemží, co se to osmělil přiblížiti se až ke mně. Ej! při sám Bůh, splatil by v okamžení životem svým drzost takovou; vědí to, ti psi, ví to i Štěpán, a proto se zdaleka vyhýbají s cesty mé.“

„Myslíš vojvodo?“ kroutil druhý povážlivě hlavou, jehož zevnejšek značil bohatýra mocného, „s očí se Ti ovšem uhýbají, nic však méně jsem jist, že sledujou každý krok Tvůj.“

Vojvoda zkřivil v potupném úsměchu ústa.

„Štěpán Ti nevěří, ale bojí se Tě, to jisto jest,“ mluví bohatyr dále, „zda-li i Bajazet, to —“

„A co z toho?“ odseknul vojvoda hrdě, „já mu dal, tuším, dosti příčin, aby se mne bál, a jmeno moje ho přečasto děsívalo z radovánek jeho tam v Drinopoli; i potom, což myslíš, že jsem blázen dosti, abych se domníval, on že mi věřiti bude? tof by nebyl Turek a nebyl by on sám sebou; haha!“ vypuknul v krátký, hlasitý smích, „jak se to dobře klameme! on se staví, jakoby věřil mně, a já zas, jakobych věřil v důvěru jeho ve mne, a dobře tak spolu vycházíme, haha!“ zasmál se ještě jednou.

„A přece bych na Tvém místě se neukolébal v takovou bezpečnost, vojvodo!“ mínil povážlivý Jefrem, „jseš v doupěti lva a my s Tebou, třeba věru lichotiti jemu, aby nás nepodávil.“

Pohrdlivý úsměch si pohrál v obličeji vojvodovu, a ramenama pokrče, hlavu na polo k Brusse obrátiv, pravil: „Ten tam lev?! jdižiž, jdižiž Jefreme; vilník to, opilý vínem a zmalátnělý láskou odalysek svých. Ale dobře tak, dobře je to tak,“ kýval se vnitřní spokojeností hlavou, „Bůh sám je s námi a s vírou syna svého Jesu Krista, on poráží duchovní slepotou Bajazeta proto, že ho zničiti chce. Věř mi, bratře drahý, zahyne Bajazet v boji tomto, a znova zatřepetá posvátný prapor velikého Dušana nad volnou Srbí. Což kroutíš hlavou, jakobys nevěřil slovům mým, ba skutečnosti? Dlouho-li trvala činnost Bajazetova? nic déle, nežli se na břeh Asie přeplavil, a tu opět klesl v starou prostopášnost svou, vilník ten a opilec; tam,“ okázal opět pohozením hlavy ke Brusse, „se potácí od hodování, vínem zpitý, v náruč odalysek a nasytiv se lásky jejich až k zoškliveni, vrací se opět k hodování, aby se povyrazil v tupé smyslnosti tancem polonahých saltimbanek a hračkami kejklířů svých; co zatím vojsko jeho, nečinností den ode dne malátnější nad ním reptá a nespokojenějším se stává, že bych se nedivil, kdyby dnes neb zítra v zřejmou zpouru vypuklo.“

„Lid náš, co vím, tropí si jen ousměšky z Bajazeta, ale nejeví potud žádné omrzení nad dlouhou nečinností,“ podotknul Jefrem, jaksi s výčitkem.

„U čerta! kdo mluví o lidu našem?“ vyva-

lil naň vojvoda s podivením oči, „lid náš je lid Srbska, ne Bajazetův. Ale tam ty vřeštící ordy nečesané, nevázané,“ okázal k táborům musulmanů, „zda-li nespílají sultanu jmen nejpotupnějších a neproklínají-li ho do všech pekel? což by tu divného bylo, kdyby dnes neb zítra šmahem tloukli na brány serailu jeho, a žádali od něho poklady jeho, jež naloupil v zemí jejich, když vyháněl rodná knižata jejich? A když se i to nestane, jak může s takovýmto lidem zvítěziti? Nikdy milý Jefreme, nikdy!“

„To ovšem jest pravdě podobnější, nežli co jiného,“ přisvědčil tento, „zda-li však při tom i Srbsko svobody a dávné slávy své nabude, to jest jiná otázka.“

„A což by se jiného státi mohlo?“ zvolal vojvoda, skoro popuzen, „Bajazet zničen, zničena i síla jeho, chtě nechtě musí se státi volným Srbsko naše.“

„A Štěpán, ten Lazarevič, co se nestydí honositi se sestrou svou sultanovou, pro níž by obětoval nejen sebe, ale i národ celý a vlast svou, i na toho jsi pomněl, vojvodo?“ ptá se Jefrem dále, nedada se v pochybnosti své mýliti nevolí vojvodovou, ale upřel při otázce své pronikavě zrak svůj na obličej jeho.

„Hm!“ vyhrknul vojvoda, přejeda sobě obličej dlaní, a v zamyšlení popotahoval sobě pas, hlavou při tom pokyvuje, „ano — to“ promluvil pak polohlasitě, „pravda — vše je možné, vždyť

to syn nehodný otce slavného, který krom chrabrosti nezdědil ničeho po něm, ni lásku ku slávě národu, ni lásku k Bohu svému, vše je mu prodajné pro sestru kukavici,*) a ona syna má, syna od Bajazeta — ej, svatý Savo! Ty přece jen na vše myslíš, Jefreme!“ pohlédnul k bohatýru, ale ihned se zarazil, bezděky sáhla pravice jeho po rukověti handžaru za pasem zastrčeného, a rudá zář zlosti nachové polila tváře jeho: „Ha, synku ďáblův!“ zaskřipěl zuby, již ke skoku se rozkročiv, „nebudeš víc špinavé oči své upírati na mne!“

„Vojvodo!“ zvolal Jefrem tajeným, výstražným hlasem, chopiv jej za lví kůži jeho.

„Ach, pravda!“ zpamatoval se mžikem vojvoda, „vždyť i prašivý potkan oči na mne vybouliti může, neřku-li pes takový; jen to k vzteku, že i jej srbská matka porodila, a on otročí co uhoda**) cizincům.“

„Což jsem Ti nepravil, že každý krok Tvůj se sleduje?“ podotknul Jefrem.

„Krok můj ano, vidím to,“ přisvědčil vojvoda, „ale slova má a ledví mé? — Pojď, bratře

*) kukavice — kukačka, žežhulka. Srbové bájí, že sestra oplakávajíc smrt bratra svého, hořem se proměnila v kukačku. Rodinná láska jejich, obzvláště mezi bratrem a sestrou jest skoro bezpříkladná.

**) uhoda — hádáč, špehýř.

Jefreme, půjdeme se podívat k Brusse, a dozvíme se o nových kouscích padišaha,“ i odplivnul sobě na vyznačení potupy své při jmeně tomto, „hlavně však si povíme, co netřeba, aby zavadilo o uši třetího.“

A již se obrátil ke Brusse.

„Ty’s mluvil o zradě, vojvodo,“ oslovuje ho Jefrem, po boku jeho kráčeje, dříve však se dva- i třikráte ohlédnul, zdali nikoho na blízku není, „koho viníš nyní ze zrady?“

„Lazarevič je otrok sestry své, a ta přestala býti dcerou Srbska,“ dí vojvoda zasmušile.

„O tom se to od počátku vědělo,“ vece rozvážlivý bohatýr, „toho mezi zrádce připočísti nesmíme. Hádej dále, vojvodo!“ vybízel jej.

„Saháš mi v hloubí srdce mého,“ odpovídá tento, rychlost kroků svých umírniv, „ale přece ještě vzdor pochybnostem svým se prohřešiti nechci na pobratymstvu svatém.“

„Jen ho jmenuj,“ pravil bohatýr s důraznou určitostí, „řekni: Milan Topličanin, a nechybíš se cíle, vojvodo Kazančiči!“

„Nevěřím, nevěřím tomu!“ vypravil násilně vojvoda z úst svých, že patrně bylo, kterak více sám sebe, než jiného přemlouvati chce.

„Jseš bystrý rozumem, vojvodo!“ dí chladně Jefrem, „věděti také musíš, proč nevěříš v odpadlictví jeho?“

„On krvácel na poli Kosovu pro víru a vlast,“ začal Kazančič vypočítávati zásluhy Topličani-

novy, a bylo jak ve hlase, tak na tváři jeho zjevno, že to činí, aby přesvědčil sám sebe spíše, než poslúchače svého.

„To činili i mnozí, co přece potom volali živio kníže Štěpán Lazarevič, na cara ani nepomníce.“ podotknul chladně Jefrem.

„Ať scepení, ti psi,“ rozkvasil se vojvoda: „Topličanin ale,“ mluví dále, „ukryl zástavu svobody naši, posvátný prapor srbský, prapor Dušana, aby se nedostal ani v moc bisurmanu, ani Lazareviči, tomu odšlapku Bajazetovu, a proto nepovládne ani bisurman, ani Lazarevič slavnou Srbí.“

„Na časy budoucí, ano! to nepovládne,“ přisvědčil Jefrem s hlubokým přesvědčením.

„Po celých třinácte let,“ připomíná vojvoda s větší již jistotou dále, „byl věrným druhem zbytku reků srbských v úkrytu jejich, v horách Balkánu, odkud jsme se smáli Lazarevičovi a dobrovolné porobě jeho, jmenem vlasti a víry mstíce smrt cara pravoslavného a porážku naši na bisurmanech, jejichž trupy jsme postýlali planě a údolí Bulharska až k samé Drinopoli, že jméno naše se hrůzou stalo těm prazrádcům božím, a Bajazeta samého z radovánek jeho děsívalo. Zda tu nebýval Milan Topličanin mezi prvními, co strojili bohaté kvasy dravcům Balkánu?“

„Pravda to,“ přisvědčil Jefrem, „on mstil ztrátu milenky své,“ doložil pichlavě.

„Milenka nás všech,“ pravil vojvoda nadšeně, „co jsme v hory se uchýlili, byla vlast a víra naše, a pobratym můj Milan Topličanin nečinil žádného rozdílu.“

„A Mileva Lazarevna, žena Bajazetova?“ ptá se Jefrem, zastaviv se a zrak svůj na vojvodu upřev.

„Ah!“ prohodil táhle Kazančič, taktéž státi zůstana, a zrak jeho bloudil do dáli na nejisto, jako člověka zbloudilého.

„Vidíš, vojvodo,“ mluví Jefrem dále, „Ty to víš, tak dobře jako já, ale srdce Tvoje, které od mladiství pro pobratyma Tvého bilo, se zpouzí proti pravdě, že vojvoda Topličanin se podniknutí našemu zpronevěřil.“

Kazančič neodpovídaje, sklonil hlavu a volným krokem popocházel cestou dále.

„Jižt není ten, co býval, než se sešel s ní v Drinopoli,“ vykládá Jefrem dále, „ne nadarmo jsme o něho se strachovali.“

Vojvoda si přejel dlaní obličej, kývnul hlavou, ale mlčel.

„Od té doby jsem neviděl tvář jeho rozjasněnou,“ pokračuje Jefrem, „ač ji od té doby jen zřídka vídám, neb se patrně vyhýbá nám, což dím nám? ale i Tobě vojvodo, pobratymu svému.“

„Tot se mi často již zdálo,“ podotknul nyní vojvoda temným hlasem.

„Dej pozor,“ dí varovně bohatýr, zastaviv

se, a vojvodu za rameno uchopiv, „to vukodlak*) svědomí zlého, co na srdci jeho požírá. Omámila ho asi ta dcerka Lazarova, zplozena v té samé nešťastné hodině co Mara, sestra její, žena Brankovičova. —“

„Ha, svatý Savo!“ zvolal vojvoda rozčilen, že, kdyby slídiči na poblízku byli, slyšeti by museli dosti daleko znějící slova jeho, „tak to bude a nic jinak!“ pravil důrazně, s úplným přesvědčením, „proto tedy stál na tom, bychom vešli se svými junaky v tento boj přes moře v daleké kraje, aby poslední síla Srbska vyhynula na půdě cizé, a já,“ udeřil se v čelo, „hluchoslepý krtek neviděl, neslyšel jsem ničeho; ano, zhynul, pro nás, pro Srbsko na věky zhynul vojvoda Milan Topličanin, a mně umřel drahý pobratym můj,“ i zakryl sobě v hlubokém, mužném žalu obličej, a setrval tak po nejakou chvíli, aniž by jej průvodce jeho z bolu jeho vytrhoval: „oj ty ženy, ty ženy,“ mluvil opět vojvoda, tvář svou odkryv, a hlas jeho se chvěl ne tak bolem, jako vnitřní zlostí, i pěstě ve vášni své hrozivě

*) Vukodlak — upír. něm. Währwolf. U jižních Slovanů se bájí, že lidé někteří v hrobě již promění se ve vukodlaka, čili upíra, který v noci z hrobu vychází, a krev srdce, nejvíce panen a mládenců ssaje, tak že tito umírati musejí; každá a každý pak z nich, takto vukodlakem o život připravený se nevyhnutedlně státi musí vukodlakem.

při tom zatínal, „jakou to pohromu již uvalily na národ i vlast! a ten car Lazar, kdyby stokrát pro vlast a víru byl umíral, neučiní zadost hříchu svému, že zplodil takové dcery jako jsou Mara a Mileva, a syna takového, jako Štěpána Lazareviče, který je lhostejný pro slávu národa a pro volnost vlasti, ale pro sestru svou otročí vůli arcibisurmana, toho Bajazeta! — Hoj!“ rozkřiknul se ještě hlasitěji, „jako že Bůh nad námi,“ pozdvihnul pravici vzhůru, „tak jistě vás stihne pomsta Páně, a já budu ramenem jejím!“

„A můj meč, všechny síly mojo budou Tobě pomocníkem,“ doložil Jefrem vážným hlasem, pravici svou mu podávaje.

„Amen!“ dí vojvoda, pravice mu podávané se uchopiv, a vřele ji tiskna, pohlížel vroucně ve tvář bohatyrovu,

„A co chceš nyní činiti?“ ptal se tento po chvíli.

„Promluvím s Topličaninem, abych zvěděl, jak hluboce již klesnul v tenata svůdkyně své,“ mínil vojvoda: „nebo tak hluboce přece ještě neklesnul, aby okázal falešnou tvář mně, pobratymu svému, a potom teprv budu vědět, co dále pán Bůh dá.“

„Dobře,“ souhlasil s ním Jefrem, „učiň tak, a jako potud, budu i dále se svými poslušen rozkazů Tvých, věren vždy svaté věci naší.“

„Vím to, vím,“ pokynul vojvoda hlavou, „neb Ty ani já jsme nepoznali svůdného hlasu

lásky ženské, která jest kletbou člověčenstvu od prvopočátku jeho.“

A opět se dali na cestu dále k městu, již jen asi tři, čtyry sta kroků vzdálenému.

„Hm!“ mluvil po cestě Kazančič, „jací to slavní bojovníci, ten lid náš; tu od tábora našeho až ke městu pusto a prázdno, že nikdo tam co dělat nemá, a bez rozkazu neopouští žádný stanoviště své; pohleď ale tam, jak se ty vřeštící ordy pohanů mezi městem a táborem hemží, jako na tržišti. Hanba to, bojovati s lidem takovým bez kázně a bez bázně.“

„Bez kázně se mi ovšem lid ten také zdá,“ přisvědčil Jefrem, bystře směrem k táborům asiatských národů pohlížeje, „ale tak jako dnes jsem ho neviděl nikdy; slyšíš, jak huláká, vidíš jak zácpou se k městu tlačí, ruce hrozivě pozdvihuje, i zbraň se nad hlavami míhá?“ mluví vždy rychleji, v roztouci napnutosti i kroky své zrychlil. „Hohoj, hohoj vojvodo!“ zvolá radostně, zastaviv se, rukama tleská, „oč že předpovídání Tvoje se uskutečňuje?! bisurmané v rozbroji proti sultanu svému!“

„Svatý Savo, kdož by si byl pomyslil, še tak brzo?“ zvolal radostně Kazančič. „Oj jen tak dále, jen dále chlapci!“ volal hlasitě, jakoby jej zbouření osmanové slyšeti mohli; „jste sice čeládka nečesaná, ale nyní vás řídí anděl Srbska. Pojď Jefreme! aby nám neušlo ničeho z výjevů

nastávajících. Hoho! to sultan — padišah, chce ukovati v podnoží nás, a sám se třásti musí před lidem svým; nepotrvá panství jeho nad námi!"

II.

Serail sultanův v Brusse! — jaký to rozdíl mezi serailem jeho v Drinopoli a zde! den a noc, měsíce svit proti záři sluneční! Tam v Drinopoli při všem přepychu přece jakási střízlivost, zde v Brusse život čarovný, jakoby lampou Aladinovou vykouzlený! duše utone, rozplyne se v rozkoších, i ti větérkové, co háje serailu prochvívají, zdají se napojeni býti vzduchem rozkoší vilných, omamujících, že bezděky duch se uspává a tělo pod svůdným vlivem tím klesá. Což tu divného, že Bajazet octnuv se uprostřed serailu svého v Brusse a nadýchav se svůdného vzduchu jeho opět klesl v nečinnost, větší ještě, než z jaké jej neohrožená slova dervišova tam v Drinopoli vyburácela, ač může-li nečinností nazvati se užívání rozkoší, jakové jen rozbujnělá fantasie Orientalova vymysliti může? Co mu po říši, říš jeho jest nyní harem, a poddaní jeho krasavice nejsličnější ze všech koutů světa k radovánkám jeho sehnané; co mu po válce, on válčí s láskou haremu a s kratochvílemi, jimiž ho tance saltimbanek a podivuhodné i krkolemné kusy kejklířů a šprýmovníků jeho k novým zá-

letům povzbuzují; jak výborně chutná potom malvazí Peloponesu, neb víno Cypru, z mléčných krůpějí prsou Venušiných, jenž při kojení Amorově k zemi skanuly, vyrostlé? Kdož může být ještě padišahem, bojovníkem, když jest rozkošemi tak opojen, jako Bajazet? On jest tak šťasten, že zapomíná na sebe, na svět vůkol, s něhož unešen se býti mní k požívání rozkoší všech sedmero nebes Muhammedových.

A co tedy chce ten derviš, který nahotu svou rozedraným rouchem nuzně přikrývá, v těch siních skvostných serailu padišahova, v nichž vůně ambry se mísí s vůní růží, jíž vydychují vodotrysky alabastrové vodou růžovou naplněné? Nehodíť se zevnejšek jeho k lesku jej obklopujícímu, aniž jeho přísný, hněvivý pohled k těm tvářím veselým, těm hlaholům radostným po síních se rozléhajícím, že divno, kterak se dostal podivný tento host do serailu padišaha; neb jistě nepřišel, aby veselil jiných, neb sebe samého! Potupně hledí na skvostné náčiní a šperky siní, s pohrdáním plivá na koberce perské, po nichž mu kráčeti jest.

„Což není ten svět, dechem Allahovým stvořený, s jeho vodami a horami, s jeho palmami a kvítím krásnější, ba což není i poušť sama, když samum písčité vlny její nadouvá, krásnější a velebnější, než tyto tintěrky vaše?“ myslí sobě derviš, „a což by země, jíž Allah byl stvořil, ohnětla šlapadla vaše, že ji pokrýváte hříšnými

výrobky rukou lidských na potupu Allahovi, jakoby nebylo dobré to, co on stvořil?" hněvá se v zápalu svatém, a v nevoli fakira indického plivá po stěnách i po kobercích, „pryč s tím!" volá skoro hlasitě, „to vše jest dílo šajtana, a vy jste služebníci jeho," ohlíží se vůkol zraky hněvivými, ošklivost prozrazujícími.

A nikdo mu nebrání v počínání jeho tak neobyčejném, padišaha samého tak potupujícím, ano každý se uhybá zrakům jeho, veselost mizí s tváří, a radostný hlahol se mění v hluboké ticho, neb na nejvýš v bázlivý šepot.

Tak prochází komnatu po komnatě, všude ples a radovánky hubě, jako hubí mráz jarní květ stromů, až se octne v síni padišaha samého, skvostnější než jiné, kde na divanech sobě hoví nejřednější náčelníci vojsk jeho; Bajazet sám na polo leže, zdá se být v blaženém vytržení. I není se čemu diviti při pohledu na tolik krásy ženské, tolik půvabů milostných, jaké tu v síni shromážděné jsou k obsluze a zábavě sultana i emírů jeho, že zraky žasnou, a srdce roztoužením trne, tak že i sám Štěpán srbský, jehož přísná tvář a káravá slova radovánky každého rána na čas kalily, pohlížel nyní se zalíbením vůkol, chutnalo mu asi víno Cypru, jehož svůdný tok se vloudil v oko jeho, že se svítilo, co oko sokola v temné noci, když pohlížel na krasavici, anaž s milostným úsměvem čas od času zlatý koflík s libě páchnoucím tokem révovým

mu podávala. Veliký vezír Mehmed a Timurtaš, náměstek sultanův nad dalekými kraji Asie, opodál padišaha na levici jeho sedíce, byli se již poddali osudu, proti němuž z počátku s Lazarevičem se opírali, nečinně tráviti život ale rozkošně v radovánkách nepřestávajících, a s žádostivýma zrakoma pohlíželi na půvaby krásných odalisek, naslouchali písním milostným, jakové u nohou sultanových na koberci klečíc k loutně pěje Zulma, krásná jak růže Širasu, vlasti její, a v jejím žhoucím oku možno čísti, že horká krev proudí žilami jejími, tak ohnivá, jako jest šťáva révy vlasti její; jak blažen býti musí padišah v objetí jejím a Mehmed i Timurtaš zamhouří oči vnitřním chvěním, bojíť se, by neoslnuli krásou jen pro padišaha určenou.

Derviš stane na prahu, žasne; ne však že tolik půvabů milostných, smysle omámujících najednou se jeví oku jeho, to ztupělo dávno pro kouzla taková, a srdce jeho zkamenělo rozbíráním sur*) alkoranu, rovno dlažbě tebriské**)

*) sura — oddělení, kapitola koranu t. j. náboženské knihy Muhammedem samým sepsané.

**) Tebris — město při jezeře Urmia v nynější Persii. Na východním břehu jezera toho nachází se několik znamenitých močalů, jichž voda stále houstne, až se v krásný, průhledný kamen promění, který pod jménem „mramor Tebrisský“ za největší ozdobu budov asiatských slouží.

mečet Brusských, na níž spával; ale že vidí vnady ty odkryté proti zřejmému příkazu prorokovu, to jej naplňuje úžasem, svatým rozhorlením, vztekem.

„Allah — il — Allah!“ volá hřmícím hlasem, pravicí v povětří máchaje, nedbaje toho, že jediná rozedraná houně jeho s ramena se svezla a on polonahý před skvělým shromážděním stojí a hněv svůj hlásá: „a to má být sídlo padišaha, náměstka prorokova, v němž příkazy alkoranu nohami se šlapou, a tvář ženská nestoudně se odkrývá i před zraky cizými? Jest to gehena, v níž zavržení od obličeje Allahova se trápí, prokleté pokolení to, hodno zavržení svého, záhuby své!“

Zpěv Zulmin maně umlknul, zasténaly strůny loutny její, jakby hvizdot vichru jimi zaburácel, a Zulma kryje v uleknutí tvář na divanu u nohou padišahových, taktéž utichly šepty milostné, úsměvy milostné zmizely s tváří, zraky roztoužené vyhasly, a s nevolí, ale i s hrůzou pohlížejí emírové na rušitele rozkoší jejich, jehož fantastická postava co zjevení mstitelovo na prahu hrozivě stojí; znajíť ho, pověst jeho, co miláčka prorokova, co muže svatého jim zabraňuje, dáti nevoli svou zjevně na jevo; a sáhnouti na něj: toho by se nikdo v celé říši pro život neodvážil!

Jen Bajazet je lhostejný, veselý, s usmívavou tváří hledí na derviše: „No Abdallahu!“ mluv

se smíchem, dervišovi kyna, „omrzely Tě již posty Tvoje, a kamenná dlažba ohnětla již přece jednou staré kosti Tvé? pojď blíže, a buď účasten radostí našich, znova omladneš, a se přesvědčíš, že nepožiješ rozkoší větších v ráji prorokovu.“

Derviš oněměl nad ousměšnými slovy těmito, jen rukou v povětří potřásal: „Rouhači, zhoubě propadlý,“ mumlal po chvíli, „ale Bůh jest Bůh a Muhammed prorok jeho,“ hlásá opět klidněji, „to tak jisto jest, jako že Tebe, nehodného náměstka prorokova, trest jeho zachvátí. Sultane!“ volá hlasem povýšeným, „pomni na Sivas a kde jest Tvůj syn Džehangir?“

„V ráji, Abdallahu!“ odpovídá Bajazet s předešlou chladností, s předešlým úsměškem, „a blažen, požíváli rozkoší rovných těm, jakých požiti dopřál mi Allah v milosrdenství svém.“

A vztáhna ruku, ovinul ji okolo šíje Zulmy spanilé, a tisknuv hlavu její k prsoum svým, pravil v laškování: „Růže Širasu, obrať hvězdy očí svých na Abdallaha, muže svatého,“ a tu obrátil oběma rukama tvář Zulminu k dervišovi, „ať pod leskem jejich roztaje zlednatělé srdce jeho, a krev živě a vřele probíhá poloztuhlými oudy jeho; zapěj, ty ptáku rajský, o lásce a milosti, ať ucho jeho se naplní zvuky sladkými, a on ať se přesvědčí, že již zde možno užiti rozkoší edenu.“

Štěpán Lazarevič, jenž byl vkročením der-

višovým z okamžitého opojení smyslného procitnul, zaškaredil se při slovech sultanových, jež za potupné měl pro sestru svou, ženu sultanovu, a hodiv koflíkem vínem naplněným, jejž právě v ruce držel, o zem, na polo se vzchopil.

„Kletba na Tě, rouhači!“ zkřiknul derviš, vztekem skoro sám sebe vědom nejsa, „zákony prorokovy šlapeš nohami, odejmeť Allah panství od Tebe a bídně zahynou oučastníci prostopášností Tvých. Allah jest jediný Bůh a Muhammed prorok jeho!“ pozdvihnul pravici vzhůru, a ní sultanu a vezírům i emírům jeho pohroziv, obrátil se k odchodu.

Ale emírové mu zaskočili cestu: „Odvolej, nešťastníče!“ křičeli rozvztekleni, „hanu's kydal v bradu padišaha, náměstka prorokova, Ty pse! a nám jsi zlořečil, padouchu! odvolej, anebo Tě neuchrání šílenost Tvá před jatagany našimi! a desatero ruk sahalo po něm.

Derviš stál uprostřed nich chladně, s ousměškem na tváři, ale se zlobou v oku pohlížel na odvážlivce, jenž se neostýchají, hroziti jemu, vztahovati ruce naň, muže svatého, jehožto kročejů stopy lid zulíbává, i trne sám nad smělostí takovou, a divno mu v přepiatosti jeho, že žádný zázrak se neděje ve prospěch jeho, že ty ruce proti němu vztažené netlejou, aneb že v kamen se nemění postavy hrozivé emírů.

„Nechtež ho, muže svatého!“ volá sultan v hlasitém smíchu, „a nemějte mu za zlé, že

srdce jeho zkostnatělo a krev vyprahla na slunci, on sám sebe nejvíce oloupil, že nemá citu pro rozkoše vezdejší, jediné štěstí jeho jest v hadry oděná svatost jeho; přejte mu štěstí jeho a lidu modlu jeho.“

Emírové vínem a vzhledy milostnými zpití, zatleskli radostně nad ousměšnými slovy sultanovými, a rozstoupíce se na dvě strany, že derviš středem jich projíti musel, klaněli se jemu hluboce k zemi: „Allah ti požehnej, muži svatý!“

„A prodloužiž dny života Tvého ku tisíci letům!“ posmíval se druhý.

„Nechť svatost Tvá a hadry pláště Tvého se množí“ třetí.

„Mne aspoň osvoboď od kletby,“ prosil ousměšně čtvrtý, „a nejkrásnější dívku Samarkandu*) ti přivedu, třeba bych ji i v haremu Timurovu hledati měl, aby blažila dny stáří Tvého.“ A jak sultan a emírové jeho, tak i služebníci jejich si tropili smích z derviše, při jehožto vkročení byli bázlivě ztichli, a jichž radostí usmívající-se rtové hrůzou a leknutím najednou se byli zachvívali.

Derviš ale kráčel lhostejně davem posmívajících se jemu dvořanů, s hlavou hrdě vzepnutou; a jen chvílkové zatřásání se očních víček a skoro křečovité zachvění-se rtů jeho prozrazovalo

*) Samarkand — hlavní sídlo Timurovo v Mongolsku.

vnitřní zlobu jeho; dojda dveří poslední komnaty, obrátil se na prahu, a pravici opět hrozivě napřáhnuv: „Nechtěli jste slyšet, nešťastníci!“ volal hlasitě, že hlas jeho dvěma i třemi velikými síněmi zvučel, „nuže! budete trpět. Allah jest jediný Bůh, a Muhammed prorok jeho, vy ale jste synové gehenně propadlí.“

A obrátiv se zmizel prudkými kroky ze dveří.

V síni sultanově nebylo slyšet kletby jeho; tam ještě se smáli šílenosti dervišově, a jak výborný žert sobě ztropili z něho.

Jen Lazarevič srbský kabonil čelo, popotahoval v nevoli pas, až nemoha déle snésti ousměšků rozpustilých, se prudce vzchopil a k sultanu přistoupiv, vážným, skoro nevrlým hlasem pravil: „Blázni a děti mluvívají pravdu, sultane! a derviš ten pravdu mluvil, šílenost jeho, ač je-li jaká, aspoň k Tvému prospěchu směřovala. Dosti již jsme se nahejřili, a čas již pomysliti na činy. Tam bourá Timur se svými nečesanými hordami města Tvoje, hubí země Tvoje na potupu jmena Tvého a Ty? co Ty děláš?“

„Veselím se, a jsem šťastný,“ dí Bajazet usmívavě, ale přece stáhnul ruku zpět, níž krásnou hlavu Zulminu k prsoum svým tisknul, bylo patrno, že mu slova Lazarevičova v nevhod přichází.

„Jakás stryga*) Tě uštknula jedovatým vzhledem svým,“ mluví Lazarevič v nevoli dále, „že jsi ohluchl pro potupu svou, a oslepnul pro lesk slávy své. Bajazete! muži sestry mé, kam se poděje slává jmena Tvého?“

„Ta pevně přikována jest k nebesům,“ odvětí Bajazet hrdě, „a ještě žádná žena neporodila toho, kdo by se odvážil, strhnouti ji s výše té.“

„A Timur?“ ptá se Lazarevič s předhůzkou, „pomni na rozvaliny Sivasu a na hanebnou smrt syna Tvého.“

Sultan se zachvěl, trhnul sebou, jakoby poskočiti chtěl, a jako blesk temnou nocí, zalesklo se na okamžik černé oko jeho prudkou vášni; pak ale nabyla tvář jeho předešlého výrazu vilné lehkovážnosti, a ousměšně se zkřivila ústa jeho: „Timur jest pacholek, jehož pouhé pojmenování znečisťuje vzduch serailu mého; upokoj se bratře Štěpane!“ chlácholí rozhorleného knížete lehkovážným tónem, ale čím dál sám se vmlouvá do větší rozjařenosti, „jen co ještě trochu se povyrazíme, učiním ho otrokem otroků mých, a Samarkand mi zplatí za Sivas; ženy a otrokyně haremu jeho rozdám mezi věrné své, i Ty můžeš míti na výběr, a první kaduna Timurova bu-

*) stryga — čarodějnice.

de nám nalévat šerbetu a vína při hostinách našich.“

Nad těmito v ústech Orientala nejurážlivějšími slovy ztrnul Štěpan; emírové ale, co cvičení pochlebníci pána vůle neobmezené, zatleskli rukama, zamlaskli jazyky a hlučně volali: „Stane se tak, padišahu, ty světa slunce jasné! Bismillah! uzříme Samarkand a divy jeho. Kdož může co proti vůli sultana a proti jataganům našim?“ tázali se vespolek.

Štěpán s nevolí poslouchal chlubné řeči tyto, i obrátil se k Mehmed-vezíru a Timurtaši, jenž zádumčivě před sebe hleděl: „Vy mlčíte, vy hlavní sloupové říše,“ ptal se jich, „proč neuchlácholíte tento divý vřesk, nehodný pána vašeho a bojovníků vašich?“

„Pán a sultan můj tak mluvil, což budu odporovat já, otrok vůle jeho?“ odpověděl veliký vezír ramenama krče, „nejsemť jako vojvodové kaurští, jenž se zpěčují vůli pánů svých.“

„Allah kérim!“ prohodil Timurtaš, „musí se státi tak, jak pán a velitel můj pravil.“

„Tu to vidíš Štěpáne!“ usmívá se Bajazet, „nikdo nepochybuje o výroku mém, jenom Ty. Arci, arci! jseš nevěřící“ dodal pichlavě, „nevěříš v slova prorokova, proč bych na Tobě žádal, abys uvěřil v slova moje?“

„Ano Tys to pravil, sultane!“ dí po chvíli Štěpán s velikým se-přemaháním, aby zlobivě nezněla slova jeho, „vydal jsi se osudu v moc, a

ten bude soudit mezi Tebou a Timurem, dejž Bůh! aby na Tobě se nemstil, že's jej tak směle za soudce povolal.“

Nad těmito slovy ztichli emírové, veliký vezír i Timurtaš vyvalili v udivení oči na smělého mluvce; i sám Bajazet se zachvěl, a rozkošmi zkalené oko jeho se zajiskřilo z nenadání.

„Děj se ale co děj,“ mluví Štěpán dále, nevšímaje sobě účinku předešlých slov svých, „já pro sestru svou Tobě, sultane! přisahal, že udržím potomstvo Tvoje při vládě, i dostojím přísaze své. A proto není více místa pro mne mezi saltimbanky a odalisky Tvými, nýbrž mezi junaky mými, aby oudy moje podržely sílu v boji rozhodném, a já se nestal posměchem junaků svých.“

Hrdě se obrátil, a při všeobecném tichu, an mu emírové bezděky s cesty ustupovali, kráčel ze síně, nikoho sobě nevšímaje, jakoby pohrdal jimi.

„Co pravil, ten kaurín?“ ozval se Timurtaš v nevoli, když Lazarevič byl zmizel, „on že bude chránit Tebe, vznešený pane můj, pane světa? a sám dýchá milostí Tvou a jen milosrdenstvím Tvým jest tím, co jest. Jak se to může rouhat velebnosti Tvé?“

„Pravda,“ přisvědčovali emírové polohlasitě, „poruč, jasný pane náš, a my ztrestáme drzost jeho.“

„Nechtež ho v pokoji,“ pravil Bajazet oprav-

dově, a po čele jeho se přeháněly mraky, co stínové vnitřních myšlének jeho, „kdyby jeho nebylo, neuslyšel bych nikdy slova muže, řeč pravdivou, a já stojím příliš vysoko, aby mne pohněvala pravda, třeba i trpká byla. „A trpká byla, to říci musím,“ zabředal opět do svého předešlého, lehkovážného rozmaru, „jak šťáva aloe; podej mi, Zulmo! moku réví Šírasu, sladkého, jak řtové Tvoji, a zapěj potom píseň milostnou, jíž srdce mužů se rozplývají a duše světu a strastem jeho odumírá, já chci ještě býti blažen, a zakoušeti slastí ráje prorokova.“

A Zulma podává na vybídnutí jeho nápoj žádaný, struny loutny její znějí, hlas její klokotá ve zpěvu, jako tlukot slavíka rumeliotského; ale Bajazetu zdá se úsměv, s jakýmž mu koflík podávala, chladný; i víno nezdá se mu býti tak sladké, jako před tím, loutna nemá souzvuku i slavíčí zpěv milostné pěvkyně zní v uších jeho drsně, mrazivě, a již pozdvihoval v dětinském hněvu pravici, aby vyrval loutnu z loktů krásných, a otvíral ústa, aby sladkým rtům Zulminým utichnouti velel, an tu najednou divý ryk, jenž z venčí do síní serailu jeho se vedral, o ucho jeho zavadil; i zůstal s pravicí pozdviženou, s ústy polo-otevřenými, ztrnulý naslouchal vřesku, jenž ryčně v častém opětování do síní se prodíral.

Umlkla Zulma, největši leknutí se obrazilo na tváři její, oko její těkalo po síni, jakoby hle-

dala místa, kde by se skrýti, aneb kudy utéci by mohla před neštěstím sotva tušeným; ona, dcera východu, rozvijí vnady své, jen když pokojno a rozkošno vůkol, jako růže Širasu jen pod jasným blankytem vydychuje vůni svou, když ale vichr zavane a bouře se přihání, tetelí se v ustrnutí a listy svými zem postýlá.

I odalisky druhé, jenž emírům k posluze byly, se najednou kryly v nejtemnější místa síně, co laňky plaché; ony vychovány byly jen k rozkoším a k úsměvům milostným, ne ale, aby je podobné ryky děsívaly.

Emírové ztichli, v úžasu hledí jeden na druhého; veliký vezír a Timurtaš se byli po druhém ryku, jenž v uších jejich zavzněl, vzchopili, a naslouchajíce popošli až skoro do prostřed síně.

„To zpoura! znám ten vřesk synů Kurdistanských," pravil Timurtaš polohlasitě, v leknutí k Mehmed-vezíru se obrátiv.

Tento pokynul jen hlavou, a obrátil se po sultanu, který jediný na oko lhostejně do dálky naslouchal, jakoby se ho netýkaly divoké ryky ty.

Kvapné kroky zavzněly v předních síních, a za malou chvíli se objevila na prahu před zraky užaslých emírů postava silná vojvody kaurského.

„Milan Topličanin!" ozvalo se z mnohých úst.

Bajazet pokynul hlavou, a s úsměvem na tváři ptal se příchozího: „Kdo to huláká na blízku serailu našeho?"

„Věrní Tvoji,“ odpovídá Topličanin trpce, „vyznávači Tvého proroka z Kurdistanu, Karamanie a kdož ví, odkud ještě.“

„A co chtějí ti psi?“ zvolal Bajazet prudce hněvalť ho ousměšek Topličaninův rovněž, jako zpoura bojovníků jeho.

„Maličkost,“ dí tento s předešlou trpkostí, „zhnusiloť se jim nečinně ležeti v táboře a zápasiti se všemi nedostatky, kdežto prý padišah s emíry svými pro radovánky na lid svůj zapomíná; i zdvihli tedy válku o své vůli, ale proti Tobě, sultane, a nežádají nic více a nic méně, než život Tvůj a poklady Tvoje.“

Zděšeně hleděli před chvílí ještě tak zpupní emírové na vojvodu, jakoby jim nebylo dosti na zprávě již slyšané, pak na sebe a na sultana, věděliť, že záhuba tohoto jest zároveň i záhubou jejich.

Timurtaš, znaje dobře povahu lidu asiatského, obrátil se prosebně k sultanovi: „Jasný pane můj! znám dobře hordy ty, oni zplanou vášní tak rychle, jak písek pouště pod dechem Samuma, a také tak rychle se skrotí, jako schladne palčivost slunce pod deštěm oblak. Obětuj něco z pokladů svých, hoď jím na dračku malý jen díl, pro Tebe to bez toho jen podíl žebrácký, ale tito diví synové pouště a zpupní rodáci hor budou velebit v okamžení Tebe, a slepě následovat budou, kamkoli jim okážeš.“

„Ta rada dobrá jest," mínil vezír hlasem nesmělým, „ač zdali moudrost Tvá tak uzná."

„Dobře máš Mehmede, že sobě záda kryješ," smál se sultan trpce, „rád bys radil, nerad ale krk svůj do léčky strčil. Bismillah! což Tě vzduch serailu Brusského sketou učinil? Jdižiž, jdi, a hledej ztracenou moudrost svou na březích evropských, v Drinopoli; ještě zítra, dnes se na cestu vydáš, tam jsi muž, zde jsi roven těm tady," okázal jen kynutím hlavy na emíry jako bezdušně vůkol stojící.

Zbouření bije z venku o zdi serailu, a sultan uvnitř tak přísný, jako za dnů největší slávy své! což divu, že nad tím trnuli?

„A co mi radíš Ty, vojvodo Topličanine?" ptal se Bajazet tohoto, který bez pohnutí ve dveřích stál, jako skála, o níž se marně vlny rozbouřené rozbijí, divá radost, jenž chvílemi z oka jeho vyšlehla, ustupovala vždy jakési zádumčivosti, i zachvěl se, pak zase tu stál nehnutě, chladně.

„Což Ti nyní rada má tak drahá, sultane, když's ji po toliku neděl odmítal?" odpověděl Topličanin směle, s hluboko — bodající výčitkou — „Slyšíš ten jek tam venku, který již z větší blíže o ucho Tvé naráží? Jsi-li sketa, buď po vůli buřičům, a zítra budou žádat zbytky pokladů Tvých." —

„Ano!" ozval se za ním hlas Štěpana Lazareviče, a spěšně vstoupil on sám do síně a před

sultana samého, „ni okamžik není k zmaření; jednej Bajazete! buď vydej poklady své, aneb se připrav na ztrátu života; život sestry mé draze ale prodán bude!“ zvolal, chtěje se postranními dveřmi ubírati do komnat vnitřních.

„Počkej!“ ozval se Topličanin, ku předu se hnuv, „to jdu s Tebou, Štěpane!“

„Jak to mluvíš s knížetem svým, vojvodo Topličanine?“ obrátil se Štěpan hněvivě k tomuto.

„Já znám jen cara Srbska co pána svého,“ odpověděl trpce Topličanin, „a car i pán můj polehl na Kosovu v obraně víry a vlasti; jdižiž Lazareviči, Ty nejsi pánem mým; ale pojď! vzdor tomu budu s Tebou hájit sestru Tvou a potomstvo její; vždyť jinak nemohu, nesmím!“ doložil šeptem, a zoufalá bolest rozlila stíny své po tváři jeho.

Nový, divý ryk se rozlehl síněmi silněji než před tím, buď že již hordy buřičů blíže se vedraly, buď že množství jejich vzrůstalo.

„Slyšíš sultane?“ obrátil se Štěpan k tomuto, zapomena v ryku tom na trpká slova Topličanina, „což ještě déle váhati budeš?“

Sultan se byl docela vzchopil, líce jeho hořely, jediné oko jeho planulo, tatam ona smyslná lehkovážnost, ona vyžilost ano otupělost, jenž před chvílí ještě tvář i lesk oka jeho zastiňovala, stál tu najednou velitelsky, co panovník dvou světů potud nepřemožený, a pohled jeho,

jímž vůkol se ohlížel, vdechl nový život, novou důvěru v emíry jeho.

„Já Ilderim mám zlatem vykoupiti sobě úctu a poslušnost otroků mých?“ zvolal v nevoli: „Allah kérim! hanba ta se jmenu mému ještě nestane!“

„A co chceš činiti?“ ptal se Lazar v udivení nad tak náhlou změnou v chování Bajazetovém.

„Ali-begu!“ obrátil se k jednomu z emírů, muži to skoro ještě mladistvému, jehož zraky nyní ohnivě plály, co zraky lví, když rozdrážděn do boje se pouští, „seber janičary, ty mladé orly mé, a vyhlaď ty psy, co tady před serailem vyjou, až do posledního, dost nás ještě zbyde k potření Timura pacholka.“

Ali-beg mlčky kvapil z komnaty, an jej Lazarevič zadržel.

„Pozdě již!“ zvolal, „nedostaneš se více k janičarům svým; brány města jsou zavřeny, a lid šíleným dervišem roznícený volá o přítrž s buřiči: ubijme sultana kacíře, jenž se rouhá proroku.“

Zarazil se Ali-beg, a upřel tázavě zraky své na sultana.

„Obětuj část pokladů svých, jasný pane můj!“ naléhá poznovu Timurtaš, „a v okamžení budou klečet u nohou Tvých a velebit Tvoji slávu; známť ty divoké děti pouště a lakotu jejich.“

„A čím sobě osladím život budoucí?“ šeptal pro sebe sultan, hlavu svěsiv. „Ne, ne! nikdy!“

zvolal prudce, hlavu opět povztýčiv, „kdo se kdy smí chlubit, že mocí na Bajazetu něco vynutil?“

Nový, ohlušující ryk zatřásl síněmi, a aga jeden stráže serailové, krví zbrocen, jatagan přelomený v ruce, vrazil do síně.

„Skryj se, jasný pane můj!“ volá, „již nedolají déle stráže Tvoje návalu a —“

Nedomluvil, kynžal, Bajazetem vržený, projel prsa jeho, že mrtev na podlahu sklesl, a krev jeho purpurem zbarvila skvostné koberce.

„To je za radu tvou, abych já se skrýval před otroky svými,“ pravil chladně sultan, jiskřícím-se okem, z něhož vnitřní bouře plála, vůkol se ohlížeje, že všichni i Timurtaš sám se chvěli před pohledem tím; jen Lazarevič s výčitkou pohlédl na rozdrážděného Bajazeta, a Topličanin přistoupil k zavražděnému, zahleděl se naň, pak k sultanu, který, vztekem překonán, mlčky naň pohlížel, se obrátiv, ptal se: „A tak se odměňuješ vždy věrným svým, sultane? — „Arci, arci,“ odpovídá sobě sám, „jsou to díky bisurmanské, kratochvíle despotů — Ach!“ udeřil se v čelo, zcela v myšlénky se ponořiv, jakoby přemítal o minulosti dávné, „co jsem to učinil?!“

Pohrdlivý úsměch trhnul rtoma Bajazetovýma: „Přece to jen kaurin, co lituje života lidského.“

„Allah — il — Allah! a Bajazet je rouhač!“ slyšeti již bylo dosti zřetelně; patrno, že buřiči již první dvůr serailu opanovati museli.

„Shlaďte ho a otroky jeho s povrchu země!“ ozval se nový vřesk, a slyšeti již bylo cinkot zbraně, bušení mlatů, a jak jinak? vždyť buřiči se již pokoušeli o bránu druhého dvora serailu.

„A poklady jeho budou naší odměnou,“ slyšeti bylo v ozvěně z tisícerých úst.

„Slyšíš, padišahu?“ obrátil se k němu Timurtaš s chvějícíma se rtoma.

„Allah kérim!“ dodal Mehmed-vezír, „v hodině není padišahem více.“ A hlavu s největší oddaností na prsa skloniv, pravil zkroušeně: „Allah jest jediný Bůh a Muhammed prorok jeho, nikdo neujde osudu svému!“

Bajazet jediný se ousměšně usmíval, kdežto Štěpan a Topličanin jen vzdorovitou odhodlanost jevili.

„Proč moji nejsou, jako tito?“ šeptal pro sebe Bajazet, potupně na emíry a velmože své, s obdivem pak na oba Srby pohlížeje.

„Ajta!“ volá hlasitě, „kdo se odváží, zkrotiti buřiče, ty psy, jichž štěkot nemile v ucho mé doráží? Slibuju, povznésti ho na výši, nedohlédnou skoro všem, co žijou v daleké říši mé, obsypu ho bohatstvím; a největší rozkoš života, Zulma“ okazuje na dívku, anaž s druhými bázlivě v nejzazší kout se tulila, „tata růže Širasu, v jejímž objetí odpočinouti by se nezdráhal prorok sám, bude majetkem jeho; při svaté Kaabě to přisahám!“

Zamlčel se, an z venku ryk a vřesk vždy divočeji a hlasitěji do síní hlučel.

„Nuže vy sloupové říše mé, co jste nejednou se vychloubali, že na bedrách svých nosíte celou říš a slávu mou,“ obrátil se s trpkým ousměškem k velikému vezíru a k náměstku svému krajin asiatských, Timurtašovi, „vyť jste vždy, když jsem toho nežádal, životy své v oběť mi podávali, pokuste se o odměnu takovou!“

„Proti vodospádu nikdo nevyplave,“ podotknul vezír.

„Ani života svého neuchrání, kdo vzdorně tvář svou nastaví, když Samum písek pouště před sebou honí,“ doložil Timurtaš.

„Nuže tedy vy,“ obrátil se Bajazet k pašům a emírům, an ousměšek si stále ústy jeho pohrával, „vy mladí orlové a zkušení bojovníci, jenž jste nikdy necouvali před nepřítelem, ale poskakovali jste sobě s radostnou tváří v boji, jak to as činíte, když krásná dívka v náruč svou vám kyne, pokuste vy se o to, a při bradě proroka slibuju, že buď to kdo buď z vás, prvním se stane po mne v říši mé.“

Emírové mlčeli, sklonili hlavy, žádný z nich sobě netroufal vkročiti bouři vstříc, jejížto vřesky vždy hlasitěji a hrůzněji v síních se rozléhaly; jediný Ali-beg poskočil ku předu.

„Padišahu, pane můj!“ zvolal v rozčilení, „příval zpoury zadržeti nemohu, ale milerád pro Tebe umru.“

A již kvapil ze síně.

„Stůj!“ zadržel ho ve kvapu jeho velitelský

hlas sultanův, který vřele, vroucně naň pohlížel, „Bismillah! Tvůj život mi nyní příliš drahý, abych jej obětovati mohl rozmaru svému. Jeden přece věrným mi ostal až do posledního okamžení; kdož může říci, že panování mé jest u konce?“ ptal se s jasnou tváří.

„Slova a žádné činy,“ posmíval se Štěpan, „a slova zavanou větrem jako bubliny vodní; pojď Topličanine!“ vybídnul nyní sám vojvodu, „ochraňme aspoň sestru mou.“ Hlavou pokynův kráčel vojvoda mlčky za Štěpanem.

„Jděte jen, jděte, pomatení,“ posmíval se počínání jejich Bajazet, nezastavuje však kroky jejich, „kaurové neznají přirozenost šakalů rozdrážděných. Ale čas již!“ napomenul sebe sám a vykročil, postava jeho se zdála do výšky růsti, klidná odhodlanost, jaková sluší panovníku velikému v dobách rozhodných, se rozhostila na tváři jeho, spojena spolu s výrazem takové velebnosti, před níž bezděky hlava s úctou se sklání, a ústa umlkají bázní nenadálou.

Několik jen kroků sotva popošel, an se najednou zastavil, zastavili se zároveň i Štěpan s Topličaninem, když již dvéře v posvátné prostory haremu vedoucí, otevříti chtěli; nebo se tyto náhle otevřely, a jimi vstoupila paní v závoj zahalená, pacholíka as dvanáctiletého za ruku vedouc do síně.

Mladík, o němžto těžko říci bylo, zda-li jinoch již, neb dítě ještě, neb stál na rozhraní let

pacholetských v leta jinošská, jí následoval v zápětí, a dvéře jen přivřev, zůstal na prahu státi, ruce na prsou překříživ, sleduje ohnivýma zrakoma vznešenou paní, volným krokem s hlavou hrdě vzhůru povztýčenou ku předu se pohybující, že divno bylo, kterak ňadra mladíkova tolik ohně v zraky vysílati mohou?

„Mileva!“ zkřikuul Štěpan i Topličanin jedným hlasem, sotva že paní na prahu se byla objevila.

Nevšimnouc sobě výkřiku toho, ba jakoby jich tu ani nebylo, kráčela paní přímo k sultanu.

„Kdo Tě sem vyslal, hosudarko?“ oslovil ji Bajazet, „zde nyní místa není ani času k hovoru tichému, neb milostnému rozmlouvání“ dodal s lehkým přídechem nevole, „a co chce syn Tvůj v době nynější?“

„Já přivádím syna svého,“ odpovídá paní pevným hlasem a tak jasným, že i hlukem, z venku burácejícím, pronikal, „aby se učil od otce svého, jak se chovati má hrdinný panovník v okamženích, jako je toto.“

Jeden jediný hlahol obdivu se rozléhl po síni, jako kouzlem mizela všechna bázeň, všechna nerozhodlanost s tváří emírů, zraky jejich se najednou bojechtivostí jiskřily, každá hrsť objímala rukověť jataganu.

„Nesklonná palmo Libanonu, hosudarko má!“ zvolal Bajazet v spravedlivém obdivu, „která žena se Tobě vyrovnati může?“

„Pojďme, padišahu, jasný pane můj!" dotíral nyní starý Timurtaš v rozčilení, zapomena v zápalu svém dokonce na otrockou oulisnost svou, „pojďme a ztrestejme zpupnost psů těch, jejichž zpourné vytí posvátné zdi serailu Tvého hyzdí."

„Allah-Akhbar!" zkřiknul Bajazet, „bojácná ještě srdce zaječích emírů mých se najednou proměnila v srdce lví, a div ten se stal jen kouzlem Tvým, hosudárko! kdož by se nekořil Tobě, a kdož by se divil mně, sluhu Tvému, že duch můj se koří Tobě, když i smyslové v pouta jati jsou? — Křičte, křičte," pohodil rukou k nádvoří, odkud řinkot zbraně, vzteklý jek vždy hrozivěji zavzníval, „než vám hrdla zabedním, dosti času ještě mi zbývá, prohlásiti, že pokolení z lůna Tvého, hosudarko! poślé, oslaví říš otomanskou, ji velikou a strašnou učiní celému světu!" hlásal, jakoby nadchnut byl duchem věšteckým. „Slyšíš Mahommede, synu můj, synu ptáka rajského s tím srdcem orlice královské?" sehnul se k pacholeti.

Chlapec byl sobě nevšímal hovoru, ani shromáždění skvělého, zvyklý jsa již tomu, aby nejpřednější velmožové v prah skláněli čela svá před ním, dítětem, pohlížel jen na trup zavražděného agy, soucitně sice, ale beze vší bázně, neb ošklivosti.

„Co má toto znamenat?" ptal se s dětskou zvědavostí, když ho otec oslovil.

„To znamená, aby budoucně nikdo neradil sultanu, otci Tvému, k skutku zbabělému,“ odpověděl Bajazet.

„Budu si to pamatovat, otče, až někdy stát budu na místě Tvém,“ odpověděl chlapec chladně, tentam byl soucit jeho; divoká přirozenost otcova zvítězila v něm nad jemností matčinou.

„Slyšíš, Štěpáne!“ oslovil tohoto Topličanin „to dítě sestry Tvé! z lůna dcery srbské vyšel nejkrutější bič na národ srbský,“ zalomil rukama, „a já, já musím chrániti hádě to; co jsem to učinil, když jsem tam v Drinopoli, kouzlem přítomnosti její sveden, přisahal?“

„Slyším slávu sestry své a vidím velikost její i budoucí velikost jejího plemene,“ pravil radostně krátkozraký, láskou bratrskou k sestře své zaslepený Štěpán Lazarevič.

Zacinklo okno, co zlato drahé tehdáž sklo s chřestem se sypalo na podlahu, šíp proletěl otvorem a zabodnul se ve stropě; jak blízko museli již býti buřiči!

„Za mnou věrní moji!“ vzchopil se nyní Bajazet, „ti psi tam začínají být již velmi opovážliví!“

A s radostným rykem: „Allah!“ a „Ilderim!“ spěchali pašové a emírové za sultanem svým, jakoby se již jen jednalo o podívanou na outěk a trest „buřičů zpupných.

„Sestro!“ přistoupil k ní Štěpán a dotknul se ramena jejího, neb ona hleděla neodvratně

za odcházejícími, tak že ani nepozorovala, že bratr její, kníže Štěpán Lazarevič s vojvodou Topličaninem v síni zůstali.

„Štěpáne!“ obrátila se k němu kvapně sultanová, „Tys tady bratře?“ ptala se v udivení.

„A Tys bratra neviděla pro muže svého, sestro má?“ táže se s předhůzkou Štěpán zpět.

„Což se tomu divíš, Lazareviči?“ ozval se s hořkostí Topličanin, „kdož může ještě míti očí pro bratra, když se kochal v milosti sultana a se nadouval slávou jeho? Ha, ten sultan a ta sláva jeho!“ zkřivil ústa k potupnému úsměchu, „hle tam!“ okázal do temného kouta, kde krásná Zulma s druhými odaliskami bázlivě prv před bouří, nyní před mocnou sultanovou, o níž známo bylo, že vůlí sultana vládne, se skrývala „hle tam!“ okazoval na ně Topličanin, „to jsou články řetězu lásky jeho k Tobě, Ty ženo muže mnoha žen,“ posmívá se škodolibě, „a pohleď sem!“ ukazuje na střepy koflíků, na kaluže vína po podlaze rozlitého, „tu zříš ty pomníky slávy jeho, nezávidím Ti odlesk její; ale tu ovšem pochopitelno, že pro takovou lásku a tolik lásky nemáš vidu ani pro bratra, ani pro toho, jenž Ti více býval, než bratr Tvůj, a Tebou sveden více se Ti stal, než muž a bratr Tvůj.“ Končil s ousměškem, v nějž však se opravdivá bolest mísila.

„Já se divím, bratře!“ mluví sultanová k Štěpánu, jakoby byla slov Topličaninových ani ne-

slyšela, „že Tě vidím zde, kdežto jsem myslila, že v tomto okamžení sdílíš slávu muže mého.“

„Sláva jeho jest v Brusse, zde na těchto místech zhyzděná, sestro!“ dí Štěpán, „já viděl zpouru, žádná lidská moc ji nezadrží více, až teprv, když obět svou zadáví, a tu nechci roven býti šílenci, který drahý čas v radovánkách promarní, a v šílenosti své proud rozvodněný zpátky k horám vzhůru obrátiti chce. Pro Tebe jsem zde ostal, pro obranu Tvou, drahá sestro, kukavice má!“ pravil vroucně.

„Lazare padlý, slavný care můj!“ zvolal Topličanin polohlasitě, „jaké děti jsi to zplodil? pro lásku k sobě zapomínají na vlast svou; ale což já mluvit mohu, já bídník sám, zpronevěřilec sám!“ doložil temným hlasem, a zoufanlivá bolest ryla runy své ve tvář jeho.

„A tady chceš chránit mne, tady, kde kamen na kameně nezůstane, zvítězí-li zpoura nad mužem mým?“ mluví sultanová k Lazarevići nevšímajíc sobě Topličanina, jakoby ho tu ani nebylo, „tam,“ okazuje na venek, „jedině tam mne ochrániti můžeš, bratře můj! zde pouze se mnou zahynouti musíš, a to také sama dovedu. „Ale slyš!“ pozastavila se najednou do dálky naslouchajíc, „bouře najednou tichne, nezdá se Ti tak, bratře? Jdi tedy, jdi,“ prosila, že nemožno odolati lichotnému hlasu jejímu, neb tvář svou neodkryla ani před bratrem, „a přesvědč se, zda lidská moc to byla, co zpouru tu zadržela? Zda-li

ne, tu mi potom pověz, jakou to nadlidskou mocí vládne muž můj, sultan Bajazet?"

„Obdivuju Tebe, sestro má!" dí Štěpán s velikou opravdovostí, i rozevřel páže, jakoby ji obejmouti chtěl, pak ale ruce spustil, netroufaje sobě, on Srb, ani sestry své obejmouti, možná také, že on, již kníže jen, ne car více mohútného druhdy Srbska dotknouti se bál, co majetkem sultana; i uklonil hlavu svou, jak to činívá jinoch prvním srdce rozbouřením omámený před milenkou svou, a „kořím se Tobě", pravil „Tys chlouba rodu našeho, velikost ducha Tvého ani sterý muž nepojímá!"

Obrátil se, a kvapným krokem, co sluha poslušný, ubíral se ze síně za rozkazem sestry své, neslyše ani hlasitý smích vojvody Topličanina, ani hlasitě pronešená slova jeho: „Veliká je v obraně nejúhlavnějšího nepřítele národa svého a víry své, Ty zaslepený synu otce slavného!"

„Vojvodo Topličanine!" obrátila se k němu sultanová se vší důstojností panovnice, žádné pohnutí se nejevilo ve hlasu jejím, ani nevole ani strast, chladná, lhostejná byla, jakoby mluvila s člověkem cizým, jí zcela neznámým.

„Tím jsem býval až do osudné noci v Drinopoli," odpověděl tento vzdorně, bolestně, „nyní nejsem nic více, než otrok přísahy své."

„Vezmi syna mého, svěřence svého," mluví Mileva dále, zcela tak lhostejně, jako před tím,

nevšímajíc sobě ni vzdoru, ni bolesti Milanové, „a okaž mu s cimbuří serailu, jak otec jeho s nebezpečím si pohrává, aby od něho se naučil, co dovede muž a rek v bouři největší.“

„Já přislíbil v pekelné hodině, chrániti toliko život dítěte toho,“ vece Milan s planoucí tváří, s jiskřícím-se okem, se zlostí chvějím-se hlasem „nikoli, abych se stal sluhou, neb snad dokonce chůvou jeho.“

„Játť myslila, že muž a rek, jako vojvoda Topličanin, nejlépe činy hrdinské synu mému vyložiti dovede,“ podotkla sultanová hlasem velmi jemným, lichotívým.

„To dovol, paní jasná,“ ozval se mladec, jenž s ní byl do síně vstoupil, a potud mlčky sice u dvéří do vnitř haremu vedoucích stál, nikoli však lhostejně; nebo v měnivém lesku oka jeho, v měnícím se výrazu obličeje jeho bylo tolik mluvy, kolik vášní ve vnitru jeho se střídalo; nyní teprva, když vojvoda tak příkře žádost sultanové odepřel, předstoupil, vrhna dřív zrak svůj pln zloby a nenávisti na vojvodu, pak ale změniv jej náhle v takový výraz plamenného soucitu, jakoby tím pohledem svým celou bytost sultanové v sebe vsáti chtěl; „to dovol, paní jasná!“ pravil, a hlavu hrdě povztýčil, „abych doprovodit směl syna Tvého! nebo se kořím Tobě a všemu, co Tvého jest,“ vykládá vášnivě, „nemusíš se hanbit za mne, v purpuru zrozeného vnuka carů řeckých, důstojnějším průvodcem budu

synu Tvému, než tady barbar ten," okázal na vojvodu.

„Ty Manueli?!" usmála se sultanová, „mnoho-lís vykonal již skutků hrdinských?" ptala se skoro úsměšně.

„Ne na vůli, na příležitosti mi scházelo, dokázati Tobě hosudarko!" dí mládec uražen, „že hotov jsem cediti krev svou pro Tebe a pro vše co Tvého jest beze vší přísahy, bez donucení," pohodil hlavou po vojvodovi, „ale dobrovolně, že tomu tak chci. A skutky hrdinské? zde v prsou mých," udeřil se na ně, „spočívá zárodek ke skutkům slavným a velikým, a nebudeš se hanbit za mne, služebníka svého, paní má! uhlídáš!" jistil s opravdovostí muže dospělého, že posluchač bezděky zapomínal na léta jeho, teprv na pokraji věku jinošského jsoucí.

Mlčky poslouchala sultanová ohnivá slova podivného mladíka toho; s patrným zalíbením, beze vší nevole nad narážkami naň činěnými, jako as poslouchává dospělý člověk žvatlání dětské, naslouchal i vojvoda řečem jeho, kynul několikrát spokojeně hlavou, ale ni slovem nedal city své na jevo; jen sultanič Muhammed tlesknul radostně rukama; „Haha!" zavejsknul v dětinské rozjařenosti, „to bude druh můj, s ním mne jíti nech, matko!" mluví pánovitě, vzdorně i k matce své, ruce v bok podepřev, „jeho za průvodce míti chci, anebo nikoho!" dupnul nohou k zemi

jako děcko rozmazlené, jenž zvyklé jest, aby všechno po vůli se mu dělo.

Sultanová kynula na svolení hlavou, a sultanič chopiv se zvoleného průvodce svého, táhnul jej za sebou, že tento jen mimochodem zvolati mohl:

„Díky Tobě, paní má, že sproštěn jsem služby ženské, střežiti vchod do komnat Tvých; při paláci otců mých, nevrátím se více k otrocké službě zpět."

„Jaký to mladík!" pravila sultanová s hlasitým obdivem za zmizelým neodvratně hledíc.

„On by muž byl, kdyby nebyl synem otců svých," dí vojvoda najednou se zamysliv.

„On ním bude," jistila sultanová, „a rekem velikým."

„Jdižiž, jdižiž!" usmál se trpce Milan, „nikdo ani mužem, ani rekem není, kdo pro cizince, ne pro vlasť svou, koná skutky hrdinské; jest to nájemník, bídák, hoden potupy a opovržení."

Sultanová pozastavivši se nad slovy těmito, ustoupila o krok zpět: „Jak?!" ptala se.

„Řekl jsem," mluví vojvoda v podivném rozčilení dále, „nikdy se nad odpadlíkem a zrádcem vlasti nesklene klenba slávy, zahyne nepoznán, aneb potrvá v památce potomstva co plivník, který první se zbouřil proti Bohu svému. Takový osud si ustlal Brankovič, sestrou Tvou svedený, a takový osud očekává mne, Tebou svedeného, pakli mne nepropustíš ze závazku mého."

„Ty lituješ tedy slibu svého, jímž jsi se zavázal k obraně mé a rodu mého?“ ptala se Mileva, bolestnou předhůzku ve hlase dobře vylíčíc, „aj to tedy lituješ i někdejší lásky své ke mně,“ doložila s chvějícím se hlasem, jakoby mocně výraz bolesti hluboké v sobě tajila.

„Slibu svého lituju,“ dí Milan po krátkém zamlčení, „lásky mé k Tobě? nikdy!“ zvolal ohnivě; „neb tehdáž, když pohledem Tvým srdce mé po Tobě zatoužilo, bylas hodna lásky bohatýrské, tehdáž jses skvěla mezi pannami srbskými co slunce mezi hvězdami nebes, a blažen byl, kdo k Tobě blížiti se směl, já ale byl nejblaženější ze všech, neb tehdáž jsi mne milovala ústy svými“ — zamlčel se, zádumčivost najednou zastínila zrak jeho.

„A srdcem ne, Milane?“ ptá se sultanová hlasem, před nímž se vojvoda zachvěl, neb mu přiváděl v pamět večery Prizrenské zpět; i nachýlila se k němu, jakoby sama unešena byla upamatováním, a když hlavu opět pozdvihla, odhrnul se napolo závoj s obličeje jejího — náhodou, tak že Milan zříti mohl zarosené oko její.

On ale hleděl před sebe oným pohledem, jakovým hledívá člověk, jehož duch na jiných místech a v jiných dobách poletuje, s otevřenými oči nevidí ničeho vůkol; za chvíli potřásl hlavou a dlaní sobě tvář přejeda, pravil s předešlou zádumčivostí: „Zda-li i srdcem? to jest jiná otázka; tehdáž aspoň, ba po celých třinácte let až

k nešťastnému dnu v Drinopoli jsem se tak domníval; od té doby ale jsem se přesvědčil, že žena jsi, jako jiná, jejíž láska a věrnost na písku stavěna unášeti se dává leskem pozemským, sic bys mne byla neodvrátila od bratrů mých, jichž potupné pohledy déle snésti nemohu, a raději se jim vyhýbám; nebyla bys mne odvrátila od vlasti mé, pro niž jsem krvácel a pro niž car otec Tvůj umřel, že tu nyní stojím co zrádce před druhy svými, co plivník před svědomím svým, že si netroufám, pozdvihnouti zraků svých k jasnému blankytu, tomuto rouchu Božímu, a — Jesu Kriste!" zalkal, zastřev sobě oběma dlaněma tvář svou, „i jmeno moje a památka má klety budou, jako jmeno a památka Brankovičova."

Přistoupila blíže k němu sultanová, nachýlíc se k němu, položila ruku svou na rameno jeho snad se jí zželelo mužné bolesti vojvodovy: „Poslyš mne, Milane!" pravila vroucně, outrpně, „a budeš-li potom ještě na svém státi, propustím Tě ze slibu Tvého, a volno Ti bude, pronásledovati mne a co mého jest."

„Mluv! já slyším," zvolal Topličanin radostně, tvář svou odkryv, naděje, že slibu svého sproštěn bude, nový život do něj vdechla.

Sultanová, zpozorujíc takový výraz radosti ve hlase i oku Milanovém, trhla sebou, jakoby hadem uštknuta, nevolí se zajiskřilo oko její a tvář její se polila nachovým ruměncem, ale to vše se dělo tak rychle, rovně blesku, jenž na

obloze noční zplane a zanikne, že Milan ničeho nepozoroval, a když zrak svůj na Milevu utkvěl, zastíněn byl obličej její smutkem, a hluboká vnitřní bolest zrcadlila se na něm.

„Milane!“ začala sultanová hlasem temným, jakoby pracně slova její z prsou se jí vyrývala, bylať již dříve závoj svůj zcela s obličeje odhalila, a tak tu stála nyní před ním v celé okouzlující kráse své, s oči sklopenými, se svislou hlavou, s rukama bezvládně spuštěnýma, jakoby si netroufala, prohlédnouti k němu: „Milane,“ mluvila, „já Tě milovala nejen ústy, ale celou duší, celým srdcem svým, a ještě nyní se celá bytost blažeností chvěje, zpomenu-li sobě na doby večerní, jež jsme spolu, lásku za lásku měníce, ve stínu zahradních stromů skryti, v Prizrenu trávili.“ Zamlčela se na chvílku, jakoby unešena byla upomínkou tou, i Milan se zadumal a rychleji bilo srdce jeho, mocněji začaly pracovati prsa jeho.

Přitisknouc dlaň svou k čelu, jakoby zapuditi chtěla upomínky dávné, pokračuje s hlubokým povzdechem dále: „Než to všechno zašlo, jako slunce zachází v temnou noc; slunce ale ráno opět vstává v celém lesku, v celé kráse své, doby oné ale nepovstanou nikdy více pro mne z hrobu svého; osud jinak nechtěl, a mně nezbylo nic, než bolné upamatování.“

„Pravda, pravda!“ přisvědčil Milan bezděky vlastními city nešen.

„A přece to byla veliká útěcha pro mne,“ mluví sultanová, jakoby neslyšela ničeho, „když mne zavážely do Drinopole k muži neznámému, nenáviděnému, co ztroskotatele vlasti mé a spoluvinníka smrti otce mého. Stala jsem se ženou jeho, paní jeho, sultanovou. Lesk a sláva mě neoslepily, celý svět se Bajazetu koří, neb on jest muž neobyčejný, panovník rodem i duchem svým, on ale se koří mně, a pozorně naslouchá na každé přání mé. A já přece nezapřela rod svůj, a že Srbsko potud volné, volné jako jindy bývalo, jen že pod ochranou Bajazetovou, že Brankovič nepožil ovoce zrády své, to jest zásluha moje!“ pravila, oko její živěji se lesklo, a líce se nadchnuly živějším růměncem; možná, že opravdově mluvila. „Proto,“ povídá v rozčilení dále, ale čím dále, tím jemněji zní hlas její, „proto jsem zcela se oddala Bajazetu, a přijímala holdování jeho; neb v holdování jeho jsem zřela jen holdování Tvoje, dobře vědouc, že Ty vzdor sultanové nezapomeneš na Milevu svou.“

„Ne, to ne, nikdy ne!“ zvolal vojvoda rozčilen, ruku na srdce položiv.

„Stala jsem se matkou,“ vypravuje sultanová dále, „a já i syn můj jsme nenáviděni v zemi této, starší synové Bajazetovi zhlížejí závistivým okem na dítě křesťanky, Srbianky, že jim se ztenčí dědictví otcovské, žárlivým okem hledí na lásku otce svého ke mně. Co z nás bude,

zahyne-li Bajazet?" ptala se najednou, oči vzhůru povznesouc, a dvě slz se zalesklo na řasách jejích.

„Vzdor nepřátelům Tvým a celému bisurmanstvu ochráním Tebe a syna Tvého!" zkřiknul prudce vojvoda, opět jsa zcela unešen slovy jejími, jako tam v Drinopoli.

„Ne, ne!" kroutí sultanová hlavou, „to's mi již jednou přísahal, a lituješ přísahy své; a já přece nic jiného nežádám než ochranu pro sebe a dítě své v čas potřeby, žádnou zrádu vlasti ani zrádu bratrů Tvých. A od koho jsem se ochrany té více nadíti mohla, než od toho, který před dávnými lety již život svůj v každé době věnovati mi slibovat? Arci, tehdáž ani on, ani já jsme nemyslili, že se stanu sultanovou, že kmen cizý vypučí z lůna mého, že leta schladí žár horoucí lásky mladistvé!" Toto mluvila jen polohlasitě, jakoby sama k sobě to povídala, pak pozdvihla hlavu, a hlasem pevným, ačkoliv bolestné hnutí v něm se tetelilo, pravila: „Ne ne Milane! Ty chceš být sproštěn slibu svého;" sáhla za ňadra, a vytáhši rukověť kynžalíku, podává mu ji, „tu, vezmi si zástavu svou, jsi volný, připoj se k nepřátelům mým a mne ponech osudu mému, vojvodo Topličanine!"

Tento uskočil zpět: „Nikdy, nikdy nevezmu zpět zástavu pobratymstva!" volá vášnivě, zapomenulť již na předsevzetí své, na bratry své, utichlo svědomí jeho před slovy ženy svůdné, před pohledem jejím, a jako hříšník sepial ruce před ní:

„Neodháněj mě od sebe, Milevo! nemohu jíti, aspoň dříve ne, pokud buď sám nezhynu, aneb pokud neupevním budoucnost syna Tvého. To malý přece vděk za tolik lásky po tolika let věrně dochované, za ztracenou vlast, za druhy věrné bojů slavných — ale neposlouchej mne!“ volá vášnivě, „rouhám se Tobě, mluvím-li o nich, a rouhám se Bohu, na Tebe-li myslím! — Jesu Kriste!“ zkřiknul zoufanlivě, a oběma rukama za hlavu se chopil: „zbav mě šílenosti!“ A jakoby jí utéci chtěl, pádil vedle sultanové z komnaty.

S udivením, ano soucitně hleděla za ním Mileva: „Ubohý!“ šeptala, „jak šťastná bych byla v lásce jeho, kdyby“ — zamlčela se, pohodila hlavou: „Ano já jsem žena Bajazetova, a můj rod nastoupiti musí vládu dětí Othmannových*),“ pravila pevně, skoro vzdorně, „ztiš se srdce!“ položila ruku na prsa, „sultanová nesmí cítit více s dívkou Milevou!“

Po malé chvíli pohlédla na rukověť kynžalíku, schovala ji opět lhostejně za náprsník: „Tak!“ zašeptala při tom, „připoutala jsem ho k osudu svému, ať se zpouzí a na vazbě trhá, nevymkne se mi více, a bez něj jsou všichni i

*) Othman — praotec sultanů tureckých a zakladatel říše jejich.

s Kazančičem tělo bez hlavy, neuškodíť záměrům mým!“

Ticho, jakové po nějaký čas vně i zevnitř serailu panovalo, přerušeno bylo najednou rykem radostným, dlouho trvajícím, že se až okna otřásala.

„Ha!“ pozdvihla sultanová hlavu, „což by již zpoura byla u konce, anebo? —“ nedomluvila, jen bledost, jakovou se najednou tvář její obsypala, prozrazovala myšlénky její: „Ale ne,“ zmužila se opět; „vždyť jí vstříc kročil muž můj, a muž můj je Bajazet, zpoura je u konce!“ doložila s hrdým přesvědčením.

III.

A zpoura byla skutečně u konce; Bajazet slavil jedno ze svých nejskvělejších vítězství, vítězství nad vlastním lidem svým, rozbouřeným, rozvášněným a ve vášni divokým, jak pouště Asie, když bouřný vichr po nich duje, i neoblomným a nesklonným, jak žuly Araratu. Zhnusiloť se jim v nečinnosti povalovati se, se všelikými nedostatky zápasiti, když sultan padišah s paši a emíry svými v hojnosti plýtvá; tam Timur jedno město po druhém boří, vždy větší a širší pouště z krajin úrodných, blažených, co stopy přítomnosti své, po sobě ostavuje, a Bajazet žije v kratochvílích, ztápí se v prostopášnosti, hyzdě zákon prorokův co kaurín vínem zpitý,

kacíř a odpadlík ten! Ulemové, dervišové reptají, potaji i zjevně proklínají sultana odpadlíka, a divoké hordy Kurdů i Arabů se kvasí den ode dne více, až dnešního dne v zjevnou zpouru vypukly.

„Bismillah!" rotěno, „co platný nám takový sultan kacíř? on, zavržen před obličejem Allahovým, strhne i nás v záhubu svou. Hřích to, déle sloužiti zatracenému; jen pro čistý alkoran bojujeme, ne pro odpadlíka! Allah jest jediný Bůh a Muhammed prorok jeho! — Pojďme, ubijme kacíře, nechť vínem zpitý na podlaze se válí, nechť v rozkošech haremu se kochá; ubijme ho a poklady jeho rozdělíme mezi sebe, poklady i saltimbanky a kaduny jeho!"

A sotva byli hodžové ranní modlitbu dozpívali, kvapili divocí houfové k Brusse s vřeskem a s výhrůžkami zbraní nad hlavami točíce.

Dobře vyrozuměl Kazančič divokému shonu hord těch, i přišel s důvěrníkem svým Jeffremem druhou branou zároveň s nimi do Brussy, i viděl, kterak houfy ty v nezkrotitelném vzteku potud vřeštíce, sotva že do ulic města vnikly, najednou tichly, v rozpacích na sebe pohlížejíce, a jaksi nejistě po ulicích města se rozptylujíce.

„U čerta!" zazlobil se Kazančič, zpozorovav tuto maní ochablost jejich, „jaká to otrocká čeládka! ve vzdálí vřeští a soptí, jakoby skály bořiti chtěla, sotva ale na blízku svého konce se vidí, věsí hlavu, co stádo plachých ovec. Ej,

svatý Savo! tak bídně skončiti nesmí zpoura ta, která nám jedným rázem osvobození slibuje. Jdi Jeffreme! a vmíchej se mezi ně, prohoď tu a tam jadrné slovo, aby se znova rozdmychly vášně jejich, ale pozorně, aby proti Tobě se neobrátila nevole jejich, nebo tato nečesaná čeládka neměří ouzkostlivě nevoli svou, a kaurina zabit, bylo by lahůdkou těm psům pohanským; jen tak něco o pokladech sultanových nebo o kráse odalisek jeho prohoď, to postačí, zlato a vilnost jsou ty páky vší činnosti toho pronároda! No, vždyť jsme se již naučili, jak zacházeti s nimi!" doložil, pas svůj na sobě rovnaje.

„Bůh mi svědek," mínil Jeffrem, nad úlohou svou nevelkého potěšení jevě, „že bych raději mezi stádo sviní se vmíchal, aneb ještě lépe, několika jim lebky rozdrtil."

„Však oni si je rozdrtí sami," usmál se Kazančič, „serailu sultanova tak snadno nedobudou; ale čím víc jich zahyne, tím lépe; Bůh sám jim mate mozky!"

A vždy noví houfové se hrnuli do města, s rostoucím množstvím rostla i zmužilost jejich.

„Ať zhyne sultan kacíř!" zahřměl najednou po ulicích jediný, fanatický jek, „poklady a kaduny své ať nám vydá, musejí býti naší kořistí; pojďme a shoďme zdě serailu na hlavu nehodného sultana a emírů jeho!"

„Haha!" smál se Kazančič a mnul si radostí ruce, „dobře dmychá Jeffrem, dobře! No Bajazete,"

obrátil se stranou k serailu, „jaké to slavné probuzení pro Tebe dnešního dne! Hoj, pane Bože, čest a chvála na výsostech Tobě! bisurman na bisurmana, Brussa za Kosovo!“ jásal až k neopatrnosti hlasitě, kdyby jásot jeho ve všeobecném hluku co šepot byl nezavanul.

Ty zlostné, ječící postavy divokých bojovníků valí se jedným směrem k serailu, divokost jim plane z očí, vášeň neukrotitelná, zůřivost až k šílenosti se pění kolem úst jejich, jsouť to děti Asie, neznající mezí ani ve vášni, ani v otroctví; nyní vášeň je ovládla, a krvelačnost tygří svítí jim z očí, vane v horkém dechu jejich, podívání na ně budí hrůzu, zhnusení; kdož by tu nepředvídal, že jest den dnešní poslední dnů Bajazetových?

A přece divoké houfy ty najednou stanou, tichnou, zadnější ovšem tlačí ku předu a ječí: „Ubijte sultana kacíře, ať nám vydá zlato a kaduny své, nám pravověřícím, my se nikdy neuchýlili od zákona prorokova!“

Ale co z předu jsou, tlačí na zad: „Ať vás gehenna pohltí!“ nadávají, „což nevidíte?“ a pěstma i zbraní brání se návalu zadnějších, kteří ovšem viděti nemohou derviše, jehož vysmahlé tělo rozedraný plášť jen nuzně přikrývá, před nímž však nicméně i ti rozzuření synové pouště krotli a s úctou zpět couvali.

Vyskytnul se najednou uprostřed ulice, z níž do bran serailu již viděti bylo, derviš Abdallah

jakoby ze země byl vyrostl, pravici výhrůžně proti buřičům vztýčil, a přísným, káravým zrakem pohlížel na ně.

Takovou moc měl nad těmi divokými dětmi pouští a hor polonahý kmet ten, za svatého od nich považovaný; jeho přísný život, jeho fanatismus fakira hodný byl v očích jejich důkazem obcování jeho se samým prorokem, a nahota byla rouchem svatosti jeho; nebylo v Brusse a v tábořích kol Brussy nikoho, kdoby byl pochyboval o svatosti derviše Abdallaha.

„Meka proti Medině!“*) hlásal derviš silným hlasem, že vzdor hluku ve vzdálí pannjícímu, od nejbližších slyšán býti mohl, „což vás eblisa nadchnul jedovatým dechem svým, že hlasu svého a rukou svých pozdvihujete proti padišahu, náměstku proroka, proti hajiteli a šiřiteli alkoranu?“

„On jest kacíř!“ voláno vzdorně zpět, „plije v bradu prorokovu; my nechceme sultana, co kaurina vínem zpitého!“

„Ne, nechceme ho!“ křičeli zadnejší, jež pohled dervišův nezasahoval, „ubijeme ho, a zlato a kuduny jeho rozdělíme mezi sebe!“

*) Meka a Medina — města Muhammedanům svatá v Arabii; Meka co rodiště Muhammedovo, Medina co první město, jenž pro víru jeho se prohlásilo, a z rodinného města svého vypuzeného proroka pod záštitu svou přijalo, a proň mnohé krvavé boje s Mekany podstoupilo.

„Tak dobře!' kýval pochvalně hlavou Kazančič, jenž moudře stranou byl odstoupil, aby nestál přímo na očích rozkvašených hájitelů čistého koranu, ale přece ještě dosti blízko, že všechno viděti a slyšeti mohl, „tak dobře!" hučel pro sebe, „nedejte se svést slovy toho otrhaného blázna!"

„Vy chcete tedy boj a krev?" volá opět derviš, „Bismillah! tu vidět, že jste pravověřící bojovníci koranu. Boje budete mít, a krví nepřátel vašich se zbarví zbraň vaše; zde ale," okazuje k serailu, „nedlí nepřátelé vaši; sečkejte až k návratu mému, uzříte, že sultan vás ještě dnes povede k vítězství a bohaté kořisti."

„My nechceme jinou kořist, než poklady jeho!" křičeli někteří.

„Ano, tak jest — Allah — il — Allah!" odpovídali jiní.

Derviš se ještě více vztýčil, zlostí zplanulo oko i tvář jeho, a rukama v povětří máchaje, přeběhl v rozčilenosti ulici na příč, a když opět uprostřed ní stanul, hlásal hněvivě: „Prokletí synové šajtana! kdo z vás se opováží překročit čáru povětrnou, již jsem naznačil, gehenně propadne, duše jeho bloudit bude před branou edenu až do věčnosti, a nikdy neokusí sladkostí ráje prorokova."

Bázlivě couvali přední zpět, aby snad od zadnějších bezděky přes čáru vytištění nebyli, a takto kletbě muže svatého nepropadli;

neb nikdo nepochyboval o pravdivosti výroku jeho.

„Čertův blázen!“ zlobil se v duchu Kazančič, vida takový nenadálý převrat věcí, „tak krásnou zpouru překazí; ta nečesaná čeládka byla před tím milování hodna, ale nyní? ej! děti to jsou a skety bázně své, a takový lid má panovati nad námi?“

„Já sám,“ křičí opět derviš, spokojen jsa s účinkem hrozby své, „já sám půjdu k sultanu a přivedu vůdce bojovníkům jeho, aby se vyplnila slova prorokova, jenž tu praví: i napojím vás krví nepřátel vašich! A časná i věčná kořist nemine trpělivého!“

A zcela na pověrečnou bázeň poslúchačů svých spoléhaje, že nikdo nepřekročí čáru ním v povětří naznačenou, obrátil se a kráčel volným krokem k serailu, jakoby on byl pánem jeho; uctivě mu ustupovaly stráže serailu s cesty, neb kdož by se byl opovážil, staviti kroky derviše Abdallaha?

„Bože dej!“ hučel opět pro sebe Kazančič, za odcházejícím dervišem zlobivě hledě, „ať je Bajazet v dobrém rozmaru svém, odbyde blázna, a to pitomé stádo tady promění se opět v hejno zuřících čertů!“

„No vojvodo!“ oslovil tohoto z ticha Jeffrem, přidruživ se opět k němu, „sklaplo nám, šílený derviš pokazil tu nejkrásnější zpouru, jaká kdy záhubou vrahu víry Kristové hrozila. Ten lid

blbý za nic nestojí, jest otrokem vášně a pověry své; osvobození naše od nás samých pojíti musí, to jest od nynějška víra má a moje přesvědčení!"

„I moje, i moje!" přisvědčil Kazančič, „ale proto nesmíme pohrdati všemi cizými pomocníky, jež nám Bůh v cestu přivede. Počkej jen až do konce, mně se zdá, že opět uslyšíme milostnou hudbu jejich, ubijte ho! Ej, svatý Sávo! zní mi ten jek potud v uších, jakoby hejno šakalů po celý den schvalně do uší mi bylo vylo!"

I nemýlil se vojvoda v očekávání svém; nebo derviš v síních sultanových pohaněn, potupen vyřítil se ze serailu, vášnivá zlost plála z oka jeho, rozedraný plášť jeho vlál za nim větrem, více než na polo odkrývaje nahotu těla jeho, rukama v povětří máchaje, soptil chraplavým hlasem:

„Allah ho zatratil před obličejem svým, a vydal v moc nepřátel jeho!"

Jeden jediný strašlivý, ale krátký ryk byl odpovědí na slova tato, opět vše utichlo, a ticho to bylo snad hrůznější, než hlahol předešlý, vášně se rozpalovaly v prsou každého až k šílenosti; ale každý hleděl s vyboulenýma očima, se zaťatými pěstmi na divné posuňky derviše, každý natahoval krk, aby, pokud možno, ni slova mu neušlo z kletby, jenž se nyní proudně z úst dervišových na sultana valila.

Abdallah se byl k zemi sehnul, narval prsti do pravice a hodiv ji k serailu, volal: „Proklet budiž, rouhači víry prorokové! jak tato země, ať

se rozptýlí vláda a moc Tvoje, že s opovržením po ní deptati budou nepřátelé Tvojí; tělo Tvé nechť ztrouchniví na půdě cizé, ještě po smrti jsouc posměchem nepřátel Tvých! Allah — il — Allah!“ povznesl hlasu svého, že div bylo, kterak z tak starých prsou takový pronikavý ryk vyvinouti se mohl, a prsa při tom se nerozkočila, „hodiny života Tvého sečtěny jsou a rouhání-se Tvoje zákonům prorokovým jest u konce, odpadlíku! — Ano!“ obrátil se k množství, slovům jeho se zimničnou nedočkavostí naslouchajícímu, „kacíř je to a odpadlík, a obydlí jeho jest peleší šajtana! blažený, kdo aspoň kamenem hne na budově této, aby se shrotilo v sutiny místo hříchu, a s prorokem hodovati bude, kdo zbraň svou zbarví v krvi hříšníka, jenž potuď se nazíval sultanem! Ať zhyne odpadlík — ya gaza, ya džedid!“*) zahouknul, rukou máchaje v povětří, jakoby sečné rány zasazoval.

„Ya gaza, ya džedid!“ zavejsklo množství, s divou radostí ku předu se vrhnouc, nebyli více buřiči proti padišahu, slova derviše svatého je volala k boji svatému na prokletého odpadlíka, a krom kořistě bohaté, již v serailu jeho naloupiti doufali, kynula jim jěště odměna rajská.

Hoj, jaká to divoká radost z očí jim se jiskří, jaký to šílený fanatismus oudy jejich lomcuje

*) Buď smrt, anebo vítězství.

prsa jim ke křiku nadouvá: „Ubijte sultana odpadlíka, shoďte zdě serailu na hlavu jeho! tlučte, bíte, ubijte!“

A již to nekřičí pouze nevázaná lůza bojovná, ale i lid Brusský, potud sultanu svému příchylný; vždyť nemožno, nezúčastniti se v boji svatém, a nevydobýti sobě zásluh před tváří Allahovou; sultan jest proklet od derviše Abdallaha, o jehož svatosti nikdo, ani dítě, nepochybuje, sultan jest záhubě vydán, odmrštěn od tváře Allahové, není sultanem více; pouze odpadlíkem, kacířem, synem smrti.

Ale stráže serailu nevěřily ve výrok dervišův; oni z křesťanských jinochů násilně poturčení janičarové lnuli fanaticky pouze na soudruzích svých, na válečné slávě své a na vůdcích svých, z nichž nejprvnější byl sultan jejich; koran a vše, co s ním a s ustanoveními jeho souvisí, jest jim věcí vedlejší; oni se opřeli návalu rozvzteklených, a outok první, nepořádný na bránu serailu mocně jest od nich odražen.

Ale krev při tom cezená ještě více rozdrážďila buřiče, a nyní již nebylo jiného k očekávání než vraždu až do posledního, nechť kterákoli strana zvítězí.

„Ti psi kauršti!“ zlobili se buřiči, „hájí prokletého odpadlíka. I jim budiž smrt a záhuba! Zavřete brány města!“ volali rozvážlivější mezi nimi, „ať nikdo z těch prokletých neujde pomstě

naší, ale také ať žádný z těch, co tam venku táboří, nemůže ku pomoci tu těm prokletým!“

„Ah, vojvodo!“ šťuchnul Jeffrem Kazančiče do boku, „to jsme nyní v krásné pasti. Až ta čeládka se svou prací tady hotova bude, posvětí dílo své smrtí křesťanů, kde jaký v Brusse k nalezení bude, a my vojvodo, z města nyní nemůžeme ke svým.“

„Pro celý svět bych také nyní vzdáliti se nechtěl,“ dí Kazančič, napnutě sleduje, s rozvahou nyní konané přípravy k outoku na serail sultanův, „jaký to bude pohled, až hordy jeho zdě serailu nad hlavou mu skácí, až se děliti budou o poklady jeho, když byl pod ranami jejich dokrvácel. Oj Jeffreme, drahý pobratyme, uhlídáš, že poklady a odalisky sultanovy budou příčinou boje nového, ještě rozkošnějšího, nezpomenou sobě na křesťany; vždyť bych je neznal, kdybych nevěděl, že potom v divé vášni lakoty a vilnosti zbraň proti sobě pozdvihnou. A kdyby se i tak nestalo, a my zhynouti museli; potom s pánem Bohem! vždyť zhynul dříve nejúhlavnější nepřítel vlasti mé a volnosti její, Bajazet a —“ zamlčel se.

„A kdo ještě?“ ptá se Jeffrem.

„Lazarevič, nehodný syn otce slavného,“ odpoví vojvoda s možno-li ještě větší trpkostí, než jakou dal na jevo při pojmenování Bajazeta, „který v mrzké odvislosti, co nohsleda bisurmanstva žije raději, nežli by v boji slavném dávnou

slávu vlasti své zpět vydobyl, aneb pro ni a pro víru Kristovu umřel.“

„Nezapomínej ještě na třetího,“ vece Jeffrem „co se stal odpadlíkem, jako Brankovič. Ten-li živ ostane, marná byla potom obět životů našich.“

„Rozumím Ti,“ zašeptal Kazančič, hlavu svěsiv, „Milan Topličanin. Nešťastný den v Drinopoli! a nejnešťastnější já, že jsem v krátkozrakosti své den ten připravil! Kdož by si to byl ale tehdáž pomyslil?!“ udeřil se v čelo.

Ale v tom samém okamžení povztýčil hlavu opět, a s radostí planoucím okem hleděl na tlupy buřičů, kteří nyní v pořádku s pokřikem „Allah“ k outoku na serail se řítili.

A jeničarové, tito mladí junáci Bajazetovi opřeli se opět návalu jejich, jatagany jejich se míhaly v davu dorážejících, co paprsky slunce, když houštinou proskakují, palcaty a mlaty s praskotem temným drtily oudy a lebky buřičů; nastýlali chrábří hájitelové trupů před branou a vně brány serailu, barvili zdě její krví, že v kalužinách na zemi se sbíhala, a jak dorážející, tak obrancové v ní klouzali, přes trupy klopýtali, že mnohý ani neraněn k zemi se kácel, a od druhých teprva k smrti ušlapán byl.

Ale co naplat všechna udatnost proti takovému množství, které parou krve zpité, vždy více ku předu tlačilo, opakujíc s šíleným vřeskem slova dervišova: „Ya gaza, ya džedid! kdo dnes

zahyne, ještě dnes hodovati bude s prorokem v ráji!“

A již jen malá tlupa jeničarů, ze brány skoro až na první nádvoří vytištěná, brání poslední krok buřičům, jeden po druhém z udatných jonáků klesá, již jen tři a dva, a již jen jeden, ranami takměř posetý, máchá palcatem okolo sebe, poslední silou svou háje stanoviště svoje, on jediný proti tisícům kolisá se ve víru živém, co ztěžen ztroskotaného korábu ve víru vln mořských; bojácně couvat, se stanoviska svého utéci, polehlé druhy své opustiti neumí, on ví jen umřiti, a již klesá, ještě jednou a naposled se vzchopí, poslední silou svou zatočí palcatem nad hlavou, mrští jím v dav nejhustší, kde sultanem a emíry jeho uražený, pomstychtivý derviš bez ustání volá:

„Ya gaza, ya džedid! blažený, nad kterým zašumí peruť Asraela, ještě dnes hodovati bude s prorokem v ráji!“ Palcat posledního hájitele brány vletí v tlupu tu, zasáhne koulí svou prsa jednoho, rozbední je, že zasáhnutý mrtev na derviše se kácí, zavadí rukovětí svou o rameno druhého, že ten s roztříštěnou kostí zpět vrávorá, a nemoha se udržeti na kluzké od krve zemi, klesá na mrtvého a na derviše pod ním.

Ale i jeničar, vysíliv se docela posledním hozením svým, padá mrtev k zemi, na trupy soudruhů svých, a přes něj i přese všechny, co mrtví a ranění na zemi leží, valí se dav rozvzte-

klených do prvního nádvoří serailu, že palcatem v rameno raněný pod šlepějemi jejich ducha vypouští, a derviš jen ztěží, celý ušlapán, vzhůru vydrápati se může, ale nahý, jen krev, v níž se byl válel, kryje nahotu jeho místo pláště, jejž pod tíži trupů ostaviti musel.

Ale i tak se dere s ostatními ku předu, ustupují mu tito, pokud vášeň a vztek jim toho dovoluje, co možná stranou, svatá hrůza je jímá při pohledu na něj, nahého, vysmáhlého starce, krví zbroceného, který neustává chraptivým již hlasem podněcovati vášně jejich: „Ku předu, mstitelové koranu, meč Allahův na odpadlíka a přívržence jeho, ku předu! ya gaza, ya džedid!“

A outok na druhou bránu se děje se stejnou krutostí, odpor se stejnou chrabrostí a vytrvalostí ale i se stejným výsledkem, jako u brány první; udatnost nejskvělejší podlehne přesile a fanatické zuřivosti.

A sultan potud nečinně trvá v komnatách svých, nedbá na výstrahy švagra svého ani na poselství věrného agy, který poselství své a radu svou smrtí zaplatiti musel, smrtí rukou toho samého pána a despota svého. pro nějž bojoval a krvácel v boji nerovném; již lítají šípy a střely až do komnat sultanových, a on se ještě nemá k činu, snad rozmrhal již docela sílu tělesní a duševní v prostopášných radovánkách svých, aneb se posmívá strachu a bázni emírů svých? — Podivno, vždy podivno! a tu ovšem mohl Kazan-

čič, jenž z postranního úkrytu svého neustále nové houfy za předešlými k serailu tlačiti se viděl, a vítězný jásot dorážejících dvakráte již větrem hřímati slyšel, mnouti sobě radostí ruce a s jistotou tvrditi: „Stalo se! on svedl Brankoviče ku zradě, a zradou zvítězil nad Srbskem; zradou i on zahyne, zradou a šíleností vlastních bojovníků svých, zahyne pod meči a palcaty jejich, co pes, a nikdo ani nezví, v kterou stranu větrové roznesli prach trupu Bajazetova, který sám sebe nazval Ilderimem. Toť spravedlnost Boží a sláva víry Kristové, že vrahové její sami mezi sebou se vraždí; hahoj!" zkřiknul hlasitě, zapomenuv docela na místo, na němž své radosti tak nevčasně uzdu pouští; avšak v nynějším okamžení byl by mohl ještě více pokřikovati, aniž by sobě kdo povšimnul počínání jeho, a kdyby, myslil-by, že ten kaurin s nimi jásá; „hahoj!" zkřiknul Kazančič, „bisurman na bisurmana! kdož by si to byl pomyslil, že takto a ještě dnes slavit bude Srbsko svoje vzkříšení?" doložil s radostným přesvědčením k Jeffremu se obrátě.

Tento, chladnokrevnější jsa, než vojvoda, pokynul hlavou: „Sám nahlížím, že to dnes poslední den sultana a přívrženců jeho; avšak zda-li opět po třinácti letech první den slávy srbské nastane, to jest jiná otázka. Co počne lid srbský, když bojovníci jeho s Bajazetem a pro něj z vlasti se vzdálili, co počnou bojovníci tito v ze-

mi daleké, uprostřed nejúhlavnějších nepřátel křesťanstva, bez vůdce?“

„Bez vůdce?!“ opakoval vojvoda, hrdě se vztýčiv.

„Zapomínáš, vojvodo! že my sotva více uhlídáme bratry své; město jest uzavřeno, jak jsi slyšel; dej pozor! že tito třeštěnci tady,“ okázal na houfy buřičů, jenž hlavní ulicí s ohlušujícím vřeskem ku předu krok o krok postupovali, a opět zdrženi jsouce, zpět couvali, jako voda, jenž ve víru se krouží, „ti tady,“ mluví Jeffrem, „budou slavit vítězství svoje ubijením křesťanů, co jich v Brusse naleznou, a nedej Bože! aby podlehli bratří naši tam v táboře návalu jejich.“

„Což jsou baby?“ rozzlobil se Kazančič, „proč hanobíš národ svůj, jakoby podlehnouti mohl takové čeládce nevázané?“ ptal se s jiskřícím okem.

„Již jednou jí podlehl,“ namítnul Jeffrem.

„Této čeládce nikoli,“ vece Kazančič, „podlehli zradě vlastních bratrů svých, jichž náčelníkem byl zlopověstný Brankovič. A ten, co zradu osnoval, Bajazet, i ten, co místo slávy poddanost volil, Lazarevič, vydychují snad již nyní duši svou.“ —

„Slyš! co to najednou, vojvodo?“ škubnul ho Jeffrem za lví kuži, přes plece mu splývající, že Kazančič až zavrávoral.

Od serailu, odkud největší hluk potud burácel, nebylo více slyšet ničeho, i ti, co k serailu,

ještě vzdáleni jsouce, se tlačili, najednou tichli, přestávali tlačiti ku předu, a slovo „padišah!“ probíhalo jaksi s hrůzou řadami jejich.

„Zabit jest, a nyní se hrozí činu svého, to je to!“ pravil Kazančič určitě.

Jeffrem, neodpovídaje, kroutil povážlivě hlavou, neb se mu nezdála taková náhlá změna býti následkem vítězství, které by bylo spíše zuřivost jejich rozmnožilo; vrazili na nepřestupnou obtíž anebo snad do konce podlehli? vědělť, že bisurman, jak snadno k šílené až zuřivosti se rozněcuje, také tak snadno v největší ochablost upadá.

A nemýlil se. Bylitʼ již sice opanovali první i druhé nádvoří, již jen slabě odolávala věrná stráž sultanova outoku jejich na nádvoří třetí a poslední, odkud by se rozplynuli beze všeho odporu po serailu celém k vraždě a záhubě; již lítaly střely jejich až do síní sultanových, a brzké, jisté vítězství již před sebou vidouce, slavili ho napřed rykem, jemuž se ničeho přirovnati nedá, ani zařvání tygra, když na obět svou se vrhá a ta pod nim klesá; ale tu najednou tichnou, napřažené zbraně, ruce klesají, vyvalují oči, nahýbají hlavy ku předu, jakoby příšera nenadále se jim objevila, a s hrůzou volají: „padišah!“

Mnohý tak v maním bezvládí svém klesnul k zemi mezi trupy ostatní, nebo stráž přítomností sultanovou posilněna a leknutím dorážejících prospěchu nabyvší, vrhla se s novou silou na ně,

mstíc smrt tolika padlých soudruhů svých. Nikdo se nebrání ranám stráže, každý hledí spíše, jak by ucouvnul, ale zadní zamezují cestu přednějším, a mnoho, mnoho jich polehlo, nežli se až do nejzadnějších houfů, a po městě roznesla strašná buřičům zpráva „padišah, sám padišah!“

Odhazují zbraň, tlačíce se v chomáči zpátky, že mnohý, když se vůkol něho uvolnilo, umačkán mrtev k zemi klesl. Bajazet, na koni sedě, čeká pokojně v čele emírů a vojevůdců svých, až brána tak dalece vyprázdněná bude, že by projeti mohl; zdá se být chladný, lhostejný, jakoby se ho ani netýkalo vraždění, na něž hleděl; ale stále hlodal v bradě své, to a jiskřící-se oko jeho, které, co žhavý uhel v důlce své se koulelo, prozrazovalo bouři, jaká ve vnitru jeho vířila.

Konečně byla brána prázdna, až na trupy co ji nyní místo dlažby pokrývaly, a Bajazet, bodnuv koně, hnal s družinou svou ouprkem ku předu; kopyta koňská dupají po trupech, pod tíží jejich praští tady lebka, tam se otvírají prsa a vnitřnosti, a na mnohém kopytě se vlečou střeva co šňůry krvavé; tak se octnul Bajazet u prostřed nádvoří, odkud ještě ani polovice outočníků ucouvnouti nemohla.

A tu jej uvítá ač chraplavý, přece ještě pronikavý hlas derviše:

„Ya gaza, ya džedid! tu jest s přívrženci svými kacíř a odpadlík, zavržený před Allahem

a prorokem jeho; kdo mu otevře bránu gehenny, ten odpočívati bude pod pláštěm prorokovým po čas života svého, a když při tom zahyne, ještě dnes požívati bude radostí sedmero nebes! na něj, pravověřící, na něj ctitelové alkoranu!" vyzíval, jakoby neviděl outěk pravověřících, ctitelů alkoranu před pouhým pohledem sultanovým; zakalila mu snad procezená krev oči, že nevyděly, aneb vzrostla pomstychtivá zuřivost jeho až v šílenost?

Sultan se k němu obrátil, i uzřel ho stát na podstavku sloupovém, nahého, krví zbroceného co příšeru vraždy.

„Allah akhbar!" zvolal, a strašlivý krátký smích vyraziv, popohnal koně svého o několik skoků blíže k němu, „Ty's to tedy muži svatý, co lid můj proti mne, pánu svému, štveš? Aj což? zakryta byla ještě příliš svatost Tvoje hadry pláště Tvého, že ji bez záclony na odiv vystavuješ? Ej, jak se líbí, já Ti v tom nezbraňuju, Bismillah! ale serail můj není příhodné místo k uctění Tebe, zde sídlí kacíři a odpadlíci a svatost Tvá by mohla porušení utrpět. Junáci!" zkřiknul na zbytek stráží serailu, „chopte se ho! Dal bych ho usmrtit pro příklad jiným, ale já mu slíbil jednou život, děj se co děj, nechť tedy žije! chopte se ho ale, a dejte do klece, připravené pro lva, jehož očekáváme; dejte ho tam s celou jeho svatostí odhalenou, tak jak jest; jiné roucho nebude krýti tělo jeho, než krev

lidská, a strava jeho budiž strava zvěře divé. Tak mi jej postavte u mečety, pod jejímižto oblouky on ve dne v noci se provaloval. Haha!" zasmál se opět mstivě, „vidíš Abdallahu! nepomyslil's sobě, že já kacíř a odpadlík o tolik stupňů v svatosti Tebe výše povznesu. Bismillah!" obrátil se ku svým emírům, nad strašným ortelem jeho žasnoucím, „který panovník se může honositi takovou zvěří, jako já?"

„Bídníče!" volal derviš neoblomný, ba skoro ještě více popuzený, „pravím Ti, že's zavržen od obličeje Allaha, a zahyneš, jako poutník zbloudilý na poušti, v ouzkosti a trápení; jaké obydlí Ty's mně připravil, takové i Tobě připraveno bude, a marně budeš v žalu a zoufání cloumati na něm; já ale vyjdu odtud k radovánkám, prorokem věrným svým přislíbeným, Allah — il — Allah!"

A svěsiv na prsa hlavu, usedl sobě pokojně, na vše odhodlán do kouta přinešené klece.

Bajazet při hrozbě dervišově zahořel zlostí, chopil se bezděky rukovětě jataganu svého, i poskočil s koněm až k derviši samému, chtěje jedným tětím zameziti další hrozbu jeho: zpomena však sobě na připověď svou, a snad že hrozbou jeho pohrdal, pohodil hlavou a bral se s nuceným úsměchem potupy na tváři, volným krokem dále; emírové jeho ale šeptali mezi sebou, s hrůzou pohlíželi na derviše, jejž polokaurští, nevěřící janičaři lhostejně, šašky sobě z něho tropíce, v kle-

ci za průvodem sultanovým odnášeli. Emírové však kroutili hlavami na sultana pohlížejíce, nemyslilit jinak, ba přesvědčeni byli v pověrečnosti své, že se státi musí dle výroku dervišova, a osud Bajazetův že již určen jest od prvopočátku světa tak, jak byl derviš hlásal; co tedy mají k očekávání ti, jenž osud svůj připoutali k osudu takového nešťastníka?

Proto se ubírali tiše, se svislými hlavami za sultanem, který čím dále, tím větší zádumčivost na sobě jevil, nevšímaje sobě ani, že ulice města lidem zbouřeným ještě před chvílí přeplněné, prázdné a pusté najednou se zdály; zastavení-se sultanovo u derviše a ortelování jeho popřálo buřičům času k outěku. Viděl outěk ten Kazančič ze zákrytu svého, nemohl z počátku vysvětliti sobě příčinu jeho, ačkoliv slyšel bázlivé pokřiky: „Padišah! uchraňte se před hněvem jeho!“ Nebo že by již pouhé objevení-se Bajazetovo postačovalo nejen ukrotiti vášně jejich, ale i hrůzou je naplniti, to nijak pochopiti nemohl; teprva když sultan s družinou svou se objevil, když po boku jeho Lazareviče, který byl za vyzváním sestry své k němu se přidružil, uzřel, tu sebou trhnul, jakoby se najednou v mozku jeho bylo rozbřesklo.

„Ah, čerte, čerte!“ hučel pro sebe, pasem svým škubaje, přilbici na hlavě s týla na čelo a s čela do týla postrkuje, „tak! tedy tak! Svatý Savo! kdož by si to byl pomyslil, že takto

se tak krásná zpoura skončí?“ obrátil se k Jeffremovi.

Tento pokrčil pouze ramenama.

„Jaký to bídný lid!“ mluví potupně dále Kazančič, „jen k otroctví zrozený, lid psí, líže hůl, která ho bije, a přece chce více býti, než křesťan pravoslavný, a rozkazovati chce nám ta čeládka otrocká? Fi! hanba!“ odplivnul sobě, „věru se za to hanbím, Jeffreme! že jsem jen na chvíli očekávati mohl spásu od takového lidu, že jsem zapomenouti mohl na přesvědčení svoje, že jen od nás samých spása pro nás pojíti může!“

„Ba věru,“ přisvědčil Jeffrem, „ale přece den dnešní a zpoura tato nezůstala pro nás bez výhody, vojvodo!“ pravil.

„Jakou výhodu vidíš, leda že po druhé se nevydáme v nebezpečenství pro nic, za nic,“ odseknul mrzutě Kazančič.

„My se přesvědčili, že s takovým lidem podlehne Bajazet hordám Timurovým,“ dí Jeffrem vážně.

„Jeffreme, bratře!“ chopil ho radostně Kazančič za rameno, „ano, to jisto jest. Ale pojď! nemůžeme nyní nic lepšího dělat, nežli se vrátit do tábora zpět, a čekat trpělivě, co Bůh dá; však on nás neopustí, sami-li se neopustíme.“

„To jest i víra moje a náděje má,“ přisvědčil bohatýr s hlubokým citem, „a byť ještě více jich Topličanina následovalo a nás opustilo; dříve

nebo později zastkví se opět nad slavnou Srbí svatý kříž polměsícem nezastíněn.“

„Amen!“ dololožil vojvoda, hlavu skloniv. „Co's ale pověděl o Topličaninu,“ začal po krátké přestávce, „to ovšem upříti se nedá, že nás opustil, opustil pro hladkou tvář ženské a svůdnou řeč její; ale žeby zradil záměry naše, to nikdy neuvěřím o tom, který, co jen se pamatovati mohu, byl věrným druhem mým, ba byl mi více, byl pobratymem mým; všechno jsme spolu sdíleli, tvrdé lůžko na zemi, jeden kamen pod hlavou v horách Balkanu, ale také stejně slávu boje, když jsme co orlové se snesli na bisurmany, vždyť o tom víš, byl's vždy s námi od chvíle oné, když jsme s nešťastného bojiště na Kosovu v hory se uchýlili, až po dobu tuto.“

„Pomni na Brankoviče, vojvodo!“ varoval nevěřící Jeffrem.

„Brankovič byl bídník, který za zradu svou korunu carskou očekával, a žena jeho byla dítě pekel, slavnému caru v lože podstrčená, sic by byla nežádala přes mrtvolu otcovu výšinouti se na stolec cárský,“ odpovídá Kazančič; „a to není Mileva, ta baží jen po milostném laškování, jak to činila před lety, a Topličanin uváznul v osidlech jejích, zapomena na bratry své a na veliký úkol jejich i svůj.“

Hlavou kroutě, ale neodpovídaje, kráčel bohatýr tiše podle něho k táboru srbskému zpět, kde lid bojovný, zpourou v městě a v táborech

asiatských, vyburácen, ve válečném šiku stál, jen rozkazu čekaje, kam, v kterou stranu a s kým do boje se vrhnouti?

„Nuže vojvodo!“ voláno již z daleka na Kazančiče ze řad bojovníků, a náčelníci popojeli jemu vstříc, „co to za čertovství tam v městě? zbláznily se ty vřeštivé hordy nečesaných bisurmanů, anebo co?“

„Zachtělo se jim, povyraziti se jednou v serailu sultanovém,“ odpovídá Kazančič s trpkým ousměškem, „a povyraziti se dle spůsobu svého, že trupů leží s obou stran jako mrch, ale sultan netrpí taková vyražení, a proto utekli ve větším spěchu, než byli přišli; avšak tuším, že je proto trest pána a mistra jejich přece nemine.“

„Ať si polámou krky vespolek, ti psi!“ byla odpověď přátelská jedněch.

„A třeba jich na sta postínati dal Bajazet, škoda nebude,“ přáli sobě toužebně druzí.

A jako Kazančič mínil i Lazarevič, jenž se sultanem volným krokem k táborům lidu asiatského se ubíral, a proto se ho ptal: „Jak ztrestati míníš zpouru tu, aby se po druhé káli, bratře sultane?“

Bajazet procitnul z myšlének, přejel sobě obličej dlaní, potřásl hlavou, jakoby setřásti chtěl nemilé myšlénky, jenž byly naň doléhaly: „Ha, ten Abdallah!“ pravil na otázku Lazarevičovu neodpovídaje, jakoby ji byl ani neslyšel, „co my-

slíš, nebylo-li by lépe bývalo, kdybych ho byl raději usmrtil?“

„Snad nepřikládáš větší ceny slovům šílenosti, nežli jak zasluhují?“ ptal se v udivení Lazarevič, „to by bylo zlé znamení pro Tebe, a síla Tvá by byla na vždy zlomena.“

Hrdě povznesl Bajazet hlavu: „Ještě nezasvítilo slunce dnu, který by se honositi mohl, že za jeho svitu zlomena byla síla Bajazetova!“ pravil chlubně. „Ano, Ty se ptáš, jak trestati chci?“ odpovídal nyní teprv na otázku Lazarevičovu; „kdyby životy jejich větší cenu pro mne měly, než životy psí, neuzřel by sterý z nich západ dnešního slunce;“ pravil s chladností despota asiatského, jemuž život lidský jen hříčkou rozmaru jeho jest, „tak ale nechť žijou, já jimi opovrhuju.“

„A jakých to činů udatných očekáváš od lidu takového?“ ptal se s rostoucím udivením Lazarevič.

„Bismillah!“ usmál se Bajazet, „ani mi nenapadlo. Ti a rekové! dobří jsou jen k vyplnění mezery, a dobře poslouží za žrádlo orlům a šakalům!“ doložil lhostejně, jakoby to jen zvěř na jatky vedl.

Lazarevič naň vyvalil oči, jakoby pochopiti nemohl smyslu slov jeho.

„Jak je potrestám?“ opakoval Bajazet, „tím,“ odpovídal sám sobě, „že ještě dnes ku předu se hnu. Timur bude asi myslit, že potud rozkoší

života požívám, a já naň příkvačím z nenadání, v jeho krvi pomstím smrt syna svého, a v Samarkandu ouctovati budu za Sivas a zpustošené krajiny a města moje!" dodal s vychloubavou jistotou.

„Ještě dnes?" divil se Lazarevič, „beze vší přípravy, bez potravy?"

„A kdož by se obtěžoval potravou pro tolika hladových hrdel?" dí sultan. „Ty, bratře ženy mé, jsi vždy připraven; pohleď tam k táboru svému, jak tu lid Tvůj krásně v šiku stojí. Bismillah! přál bych si, aby nad lidem tím půlměsíce již se skvěly, jak nepřemožitedlná by to byla moje říše," pravil polohlasitě, „však co není, bude! Allah Akhbar!" doložil ještě tišeji. „Půjdeš první s lidem svým, bratře Štěpáne!" mluvil opět hlasitě, koně svého zastaviv, a k družině své se obrátiv, aby ode všech slyšán býti mohl, „co na cestě najdeš, jest Tvoje a junaků Tvých; však ještě dosti zbyde pro ty tady," hodil rukou pohrdlivě k táborům asiatským, „potáhnou za Tebou, a nezbyde-li, nuž, Bůh jest velik!" pravil s takovým podivným výrazem ve hlase a tváři, že pochybno bylo, zdali to ousměšek či zbožná opravdivost, „a musejí se spokojiti tím, co jest, každému již určena smrt od prvopočátku světa," dí s pokryteckým, žalostným přimhouřením očí, a emírové na sebe mrkali, pokyvovali hlavami, jakoby byli vyrozuměli smyslu slov jeho, „však doufám v milost Allahovu, že Timurtaš, můj

první sloup a hlavní podpora moje v říších těchto, ještě dosti jich přivede na místo bitvy, aby plašili hordy tatarské a odpočinuli sobě v Samarkandu po toliko svízelích, zachce-li se jim potom obnoviti výjevy dnešního dne, nebudu jim v tom zbraňovati; ano Timurtaši!“ oslovil tohoto přímo, „pověz jim, že poklady Timurovy v Samarkandu jim v kořist vydávám, poklady i kaduny jeho; to snad je přiláká, že snesou hlad a žížeň na pochodu, že budou tepati do špinavých Tatarů, jako tepali dnes do chrabrých junáků mých ti psi!“ rozlobil se bezděky, ale v okamžiku opět si pohrával úsměch ústy jeho, a spokojeně si hladil bradu: „Ali-begu!“ obrátil se opět k tomuto, „moji junáci, ti orlové mladí, jenž nikdy se neobracejí k nepříteli zády, jeničarové, chlouba bojovníků mých, ať vezmou v ochranu svou potravu a všechno, čeho třeba, aby mi neseslábli na cestě žízní a hladem; já sám s nimi půjdu,“ připojil přísně, „dle toho se tedy řiď! přes Tokat k Angoře jde cesta naše.“

Zamlčel se na chvíli, bystře vůkol se ohlédaje, jakoby na obličeji každého čísti chtěl myšlénky jeho, neb oučinek slov svých; museltˇ býti spokojen, nebo několikráte pokynul hlavou, nežli opět promluvil: „To jest nyní vůle má, znáte ji všichni, a dle toho se řiďte. Radovánky naše se skončily, všechno jest na čas, jen Bůh jest na věky!“ doložil opravdově, že divno bylo, kterak on, jenž nevěřil v nic, než v rozmary své, takovou

opravdovost slovům svým dáti mohl, a ba! vždyť to byla od dětinství naučená průpověď, naučená i opravdovost při ní. Sultan se ubíral dále, přehlédl nesčíslná vojska kolem Brussy shromážděná, všem oznamoval vůli svou, ještě dnes ku předu se hnouti, k vítězství je vésti, janičarům sliboval slávu, divokým hordám pouští a hor Asiatských kořisť a radovánky v loktech žen a panen tatarských, a právě ti, co před hodinou ještě nejvíce volali: „Ubijte ho, ubijte kacíře — odpadlíka!“ nejvíce i nyní jásali sultanovi vstříc, který pouze družinou svou doprovázen beze vší jiné obrany, krom své osobnosti a hrůzy jmena svého, nekonečné a nečisté tábory jejich projížděl, radovalť se z toho, že pomsta sultanova za provinění jejich je v zápětí nestihá.

„Ah!“ mluvili mezi sebou s pohrdáním, když se byl sultan od nich vzdálil, „co to za sultana? — jižť to není více on sám, ani trestati neumí!“

„On že jimi pohrdá?“ mluvil k sobě Lazarevič, k táboru svému se ubíraje, „že mu nestojí za trest? a přece je nejhoršímu trestu vydává, hladu a žízni; ať jen ta mezera, co vyplniti mají, příliš velikou se nestane!“ kroutil povážlivě hlavou.

„Nevím, nevím,“ mínil Timurtaš hlasitě k podřízeným emírům svým, „zda-li by lépe nebylo, hoditi jim několik hrstí zlata na závdavek kořisti budoucí; známť já je, zlato je láká k věrnosti jako psa kost, anebo již mělo několik hlav pa-

dnouti k zemi, jen krev je udrží v hrůze a poslušnosti. A co jich pohyne hladem a žížní, to nebude trest sultanův, ale Allahův, osud nevyhnutelný, a potom v den rozhodný — eh! což nám po tom, jest to vůle sultanova, a kdož se může zpěčovat proti vůli jeho, Bismillah?"

„Allah Akhbar!" přisvědčili emírové.

Vytrhli toho samého dne ještě; z předu Štěpán Lazarevič s bojovníky křesťanskými Srbska, Bulharska, Bosny a Albanie; druhého dne teprv za ním Timurtaš s hordami vojsk asiatských, a třetí den konečně hnul se Bajazet sám se svými janičary ku předu, a s ním Mileva se synem svým, kterou nikdy nepouštěl od boku svého, třebas se i na čas, zrozkošnělý, s tělesnými vnadami odalysek a saltimbanek svých zabavoval.

Volně táhli přes Tokat k Angoře, na kterémžto pochodu nesmírně trpěla vojska asiatská horkem a vším nedostatkem, nebo buď z donucení, nebo zúmyslně plenila vojska Lazarevičova o den před nimi táhnoucí všechno, co jen v zážeh se dáti mohlo.

„Dobře tak, dobře tak!" hladil sobě bradu Kazančič, jenž první oddělení vojska křesťanského vedl, „ani s polovicí lidu svého nedorazí Bajazet na místo, Bůh sám mu mozek spletl, že samochtě lid svůj hubí. Ah, aha Jeffreme!" obrátil se najednou k tomuto nerozlučnému společníku svému „pohleď tam ku předu na tlupu jezdců na koních cadrnatých, že až hnusno se podívati, jak

na koně tak na jezdce, jak skákají co roj kobylek, to jsou Tataři. Aj, při sám Bůh! u čerta! ten Timur není tak hloupý, aby nevěděl, daleko-li každý den urazíme. Nechte junáci, nechte!" volal pak na svoje, když někteří za slídícími Tatary pustiti se chtěli, „proč by nevěděl Timur o každodenním noclehu našém? Ordýnec na bisurmana a zkáza boží na Bajazeta!"

Tak přitáhla vojska sultanova až k Angoře, kde je Timur s Tatary svými, o každém pohybu jejich dobře zpraven byv, v nedobytném postavení očekával.

Byloť to to samé bojiště, kde Pompejus Mithridata, tohoto posledního krále, který se proti římské ctižádosti opřel, porazil, i zdáť se, jakoby jakýsi zvláštní pud od století k století vojska k tomu naváděl, aby se vždy na témž a samém místě setkávaly, a jakoby zeměpis již napřed jistá místa, co ohražená kolbišťata, pro ona veliká vraždění člověčenstva byl ustanovil.

IV.

Slunce 28. července r. 1402 zplanulo nad Angorou, slunce palčivé, jehož každý paprslek ohniskem se býti zdál, pod nimž prameny vodní hluboko v zemi vyprahají, úrodná země v písek se mění a skály i hory žulové a granitové pod výhní jeho vápení, že se lesknou, co balvany ry-

zého stříbra. A toto plamenné slunce zhlíží se dnes ve zbrani, jenž pokrývá údolí a vrchy před Angorou na kolik mil daleko; v pozadí viděti s hory, kde Bajazet uprostřed stráží a vojevůdců svých krajinu prohlíží, město Angoru samo s jeho baštami a hradními věžmi, s jeho paláci a mečety s jich munarami do vyše čnějícími; bázlivé ticho, skoro mrtvo panuje nad ním, nad krajinou celou, již přehlednouti lze, nad tím nesčíslným množstvím bojovníků obou Asií, jež oba despoti a největší lidohonci věku svého, Bajazet a Timur, v boj proti sobě na horách a v údolich Angorských byli postavili; jen ržání koňů, chřest zbraně ruší toto ticho ranní, skoro děsné při těch stotisících lidu k boji shromážděného; bojovníci sami hledí mlčky na řady svých, zas na nepřítele, rovně vůdcům svým. Tam za řekou od údolí po horách až k temenům jejich černají se huňaté beranice Tatarů i Peršanů, pěších i jizdných, jichž neméně než pětkrátstotisíc údolí a hory pokrývá; padesáte slonů, co tolik tvrzí, stojí v čele šiku tatarského, v jehožto středu na vrchu, s něhož krajinu celou přehlednouti možná, dobře viděti jest skvostný stan Timura chana; nejčelnější emirové Persie a Tatarska se hemží kolem něho, k službám i otrockým na kynutí chanovo volni jsouce. Dobře rozeznati jest rozdělení vojsk tatarských v devět sborů, počet to Tatarům svatý, jimž čtyři synové a pět vnuků Timurových vévodí. Miran-šach, nejstarší syn jeho, velí všem

sborům pravého křídla, tam na výšině vidět skvostný stan jeho, ale ne tak skvostný jako jest stan chana, otce jeho; šach — Rokh a Khalil, druhý a třetí syn jeho, velí křídlu levému; miláček a vnuk Timurův, syn jeho prvorozeného Džehangira, mirza — Mohamed velí vzdor mladosti své středu tatarskému, čtyrycet nejskušenějších emírů jest tomuto mladému vůdci přidáno, jehož stan se uprostřed údolí mezi řekou a oupatím hor vypíná.

S protější hory vidí Bajazet dobře celé sešikování vojska tatarského, jímž i chanem jeho se vzďálí, v Brusse byl opovrhoval, ba opovrhoval jím ještě před několika dny, když potupně od něho, jenž jej na těch samých místech k boji připraven očekával, se odvrátil, a jen pro zábavu svou, snad také, aby okázal, jak málo mu na hordách tatarských záleží, velikou honbu držel v parnu a vedru července asiatského, při kterémžto zábavě 5000 koňů a veliký počet bojovníků žízní a unavením zahynulo, osud Bajazetův jej strhoval den ode dne vždy hlouběji ve vír svůj; a nyní, když po druhé hrdý sultan k Angoře, po třech dnech vzdálení-se svého, opět přitrhl, nalezl Timura opět nejenom na témž samém místě, proň velmi příhodném, k boji připraveného, ale i shledal, že mu Timur každý přístup k řece zamezil, a že si vody jinak opatřiti nemůže, nežli bojem rozhodným pod okolnostmi proň nejhorší-

mi, nechce-li se dáti na zpáteční tažení, hrdosti jeho potupné, nesnesitedlné.

Bajazet prohlíží s hory své sešikování vojska tatarského a diví se jemu:

„Bismillah!“ vyklouzne mu bezděky z úst, „kdožby si byl pomyslil, že pastucha ten tolik nápadu míti může, takto se mi postaviti v cestu? Šajtan je s ním a ďábelská moc jeho; mne ale nadchnul eblisa jedovatým dechem svým, že jsem mu před třemi dny popustil stanovisko svoje,“ připojil se svislou hlavou, s pověrečnou oddaností v osud svůj.

Pokyvovali na sebe vojevůdci jeho, mrkáním a jinými posuňky vybízejíce sebe, pronésti několik slov, buď radu, nebo cos, k sultanovi, ale nadarmo, nikdo si netroufal, uvaliti náhlý hněv pána neobmezeného na hlavu svou slovem pokorným, uchu jeho ale nyní snad nemilým. Tu se odvážil Soliman, nejstarši syn sultanův, jenž na pravém křídle veškerým vojskům Asie vévodil, osloviti otce svého:

„Moudrý se uhne moci šajtana i osidlům jeho, sultane otče můj!“

„Co s tím míníš?“ ptal se prudce Bajazet, oko jeho, před tím skoro vyhaslé, jiskřilo se opět.

„Že zhyneme, na těchto-li místech boj podstoupíme,“ odpoví neohroženě Soliman, „couvneme-li zpět, volno nám na příhodném místě očekávati outok Tatarů, anebo opustí-li Timur od Angory a zpět-li se hne, nic nám vaditi nebude,

pustiti se za ním a honiti jej i hordy jeho pouští celou až v Samarkand samý."

„A já mám utíkat před ním, Bajazet před Timurem, sultan před pacholkem?" zkřiknul padišah v největší nevoli, „a to mi radí syn můj, abych prznil slávu svou? jdižiž, jdi!" pravil potupně, „Ty nejsi krev krve mé, synu otrokyně! počítáš hordy nepřátel, a ne sílu vlastní, sílu bojovníků svých," doložil hrdým okem po věhlasných vojevůdcích svých se ohlížeje, až utkvělo oko jeho na nejmladším synu Mohammedovi.

„Otec můj nepošlape v bláto jmeno Bajazet Ilderim!" pravil tento s dětskou, nerozumnou prostořekostí. A to bylo právě znamením, že osud již strhl Bajazeta ve vír svůj, že on nad touto nerozumnou odpovědí se zaradoval, a k Mohammedu s koněm se přibočiv, náružívě ho k prsoum tisknul:

„Ne, nezhanobím jmeno svoje, synu můj!" mluvil radostně, „ano Ty's syn můj, a náděje říše mé: již zítra Ti okážu, jak nepřátely své někdy porážeti máš!"

„Ten, náděje říše? on, syn křesťanky?" prohodil závistivě Soliman přidušeným hlasem. „Otče sultane!" promluvil hlasitě, a vzdorovitá hrdost se zrcadlila ve tváři, jevila se ve hlase jeho, „Tvým synem jsem i já, to jsem osvědčil radou svou, abys zachoval Sebe a vojska svá k jistému vítězství, k nové slávě; Ty's ale jinak rozhodnul

zítra Ti tedy i já okážu, zda-li jsem krev krve Tvé, Bismillah!" doložil se přísahou.

„Vím to, vím!" přisvědčil s usmívavou tváří Bajazet, „vždyť jsem nejednou vídal prvorozeného svého uprostřed nepřátel, honiti je na všechny strany, jak Samum písek pouště rozprašuje; jen podnětu mu třeba, to je to!" doložil, a opět se jal prohlédati sešikování vojsk svých. Pohled na janičary, ty sokoly bojů, jak on je nazýval, ve středu šiku stojící, na bojovníky srbské pod Lazarevičem na levém křídle postavené, jej naplnil důvěrou v jisté vítězství, jež před tím jen hrdým vzdorem k práporům svým připoutati usiloval.

„Milost Allahova jest se mnou," chlubil se před vojevůdci svými, „že ještě množit chce slávu mou. Zítra budeme vidět tam ty hnusné kobylky na outěku," okázal k šikům tatarským, „i posteleme trupy jejich cestu až k Samarkandu, kde splním připověď svou, a kaduny Timurovy rozdělím mezi věrné své."

„Hřích jest slib takový!" šeptali emírové mezi sebou.

„Przniť haremy cizé, nezůstalo nikdy bez trestu," kroutili jiní povážlivě hlavou.

„A což, zvítězí-li Timur, Allah Akhbar?" ptali se vespolek. Oni nesdíleli stejnou důvěru ve vítězství se sultanem svým. On však, kochaje se v duchu zejtřejší porážkou opovrhovaných jím Tatarů, neslyšel šepty jejich, nevšímal sobě

těch povážlivých tváří jejich; obavy a pochybností svých zcela zproštěn, jak obyčejně v den před bitvou s veselou myslí vracel se ku stanu svému na pohoří zadnějším za šiky prvními postavenému.

„Zítra s prvním rozbřeskem denním buďte přichystáni k boji, k novému vítězství a k slávě nové,“ pravil již napřed vítězoslavně, propouštěje vojevůdce své. „Solimane, Ty můj prvorozený,“ oslovil tohoto, který zasmušile, ještě uražena nad potupou otcem mu učiněnou se cítě, s druhými emíry jej byl následoval až ku stanu, „spoléhám se na přípověď Tvou dne zejtřešího!“

„Bismillah!“ pravil Soliman zádumčivě, s tajným vřením, „skutky osvědčím, a to ne ponejprv původ svůj, nikoli slovy dětskými.“

Sultan pokynul několikráte hlavou, hladil spokojeně bradu svou, odpověď ta mu nebyla nemilá; věděl, že pýchou a hrdostí syn jeho raději zahyne, než by ustoupil; a krom toho slušel tak dobře hrdý vzdor synu jeho; přece však ho bez dalšího slova od sebe propustil, nejmladšího ale Mahommeda pojal za ruku a vedl do stanu svého.

Stan sultanův — palác to malý z hedvábí a damašku na žerděch pozlacených, na dutých sloupech stříbrných, znalý všem podle posvátného práporu prorokova, jenž nad ním vlál, podle zlatého polměsíce s hvězdou, jenž z prostředka jeho na žerdi stříbrné vysoko vyčníval. Stráž tělesná sultanova, z desíti tisíc mužů sestávající střehla

stan ten, před nímž se četné služebnictvo hemžilo. Nepohřešoval tedy Bajazet ničeho, ba ani rozkoší lásky, nebo krásná Mileva obyvala stan ten společně s ním, Mileva, srdci jeho nejmilejší, když vilné vášně smysle jeho nepoutaly; nescházelo ničeho Bajazetovi, než divoké plesy Drinopolské neb divoká láska odalysek Brusských, na ty však zapomněl v ryku válečném, ryk ten mu nahražoval zpěv odalysek, a harcování koňů na pochodu neb při šikování tance saltimbanek, slova Milevy zapudila všechno upamatování na báje, smyslnost rozdmychující, povídačů jeho, a důkazy lásky její vší nízké smyslnosti prosté, mu kouzlily blaženosti ráje Allahova prorokem následovníkům svým přislíbené. Bajazet byl na pustých horách Angorských šťastnější, než býval kdy v Drinopoli neb Brusse při divokých hodech a pustých radovánkách svých; a dnes, když do stanu svého se synem svým Mohammedem vstupoval, dmula náděje jistého vítězství, jisté slávy prsa jeho, a proto s jiskřícím-se okem, s planoucí tváří, s úsměvem kolem úst rozhrnul opony až pátého oddělení stanu, a vstoupil před Milevu se synem jejím.

„Hosudarko,“ oslovil ji, „raduj se mnou, a vyjasni tvář svou v dalekou budoucnost, plnou slávy pro Tebe a syna Tvého; džinové stáli na stráži při plodu a rození jeho, že farys se z něho stal již v mladosti jeho.“

„Syn můj je synem Tvým, pane můj!“ dí pokorně Mileva, ale pokora ta se podobala spíše

milostivému snížení-se velitelkyně k služebníku svému, „krev reka proudí v žilách jeho; co učinil tak velikého, že jej otec jeho, a otec jeho je Bajazet, tolik vychvaluje?“

„Rámě jeho jsou potud slabé k činům, nerozšvihnou jatagan, aby zadrhnul až ke kosti; co ale více jest, než síla ramene, duch a mužná odvážnost v srdci ještě dětinském již rozvitá, to jej učinilo drahým srdci mému, hosudarko! dražším, nežli mi ho činilo vědomí, že je synem Tvým,“ dí sultan — padišah velmi lichotně, i pojal Milevu za obě ruce a hleděl vroucně do očí jejích; „on jediný pamatoval dnes otce svého, mne padišaha, kdy všichni, jež druhdy v boji sobě povýskovati jsem slýchal, ba i Soliman, prvorozený syn můj, k hanebnému outěku mi radili, on jediný byl pamětliv slávy mé, sláva otcova aby neskaleně ostavena byla potomstvu. Bismillah!“ dí hlasem povýšeným, „jako on jediný byl zástupitelem slávy otcovy, tak také on jediný bude následovníkem mým; v ruce jeho složím někdy budoucnost říše své a vládu polměsíce nad oborem celým; sultanko — Valideh!*) Na důkaz toho činím Tě, dítě ještě, vůdcem záložního vojska mého, jež zítřejšího dne společně s emirem z Amasie povedeš!“ pravil k Mohammedu.

*) — Sultanka — Valideh — matka panujícího sultana.

Mohammed se radostně zasmál, tlesknul rukama, zcela jako děcko, když dosáhlo dávno žádané hříčky: „Haha!“ jásal v radosti dětinské, „já viděl Tebe, otče můj, jaks v Brusse houfy buřičů pohledem svým rozháněl; uhlídáš, že nadarmo jsem se na Tě nedíval; je-li ruka má slabá, aby jataganem vládla, jest silná dost k vystřelení šípu. Ha, já vůdcem jsem, jako bratří moji, co závistivým okem, s pohrdáním na mne zhlížejí,“ vypnul se do výšky, tlesknuv rukama, podepřel je v bok, a hleděl vůkol sebe, s takovým sebevědomím, jakby od něho celý výsledek dne zejtřejšího závisel; arci, vždyť děcko byl.

Nikdo si nevšímal slov ni počínání jeho; matka uslyševši chválu syna svého z úst Bajazetových, pohlížela z prvku s láskyplnou hrdostí na dítě své, když ale sultan, otec jeho jej co následovníka svého jmenoval, tu zplanulo oko její, zarděla se tvář, ňadra se dmula předtuchou budoucnosti, kdy ona, sultanka — Valideh vládnouti bude jmenem syna svého říší otomanskou.

„Postarám se o to, aby slova Tvoje pravdou se stala,“ šeptala pro sebe s odhodlaností mužnou.

Zpomínka na Brussu a na zbouření tamní ale dotknula se co blesk Bajazeta, zachvěl se, podivné předtuchy vznikaly maně v duši jeho, a bezděky se vinulo polohlasitě z úst jeho: „Brussa! Abdallah!“ — Chvíli tak setrval v myšlénkách trapných, pak potřásl hlavou, jakoby mocně setřásal tíži tu s duše své, přejel si dlaní obličej,

a úsměv si pohrával opět na tváři jeho: „Slova dervišova mohou jen lůzu děsiti, a já sultan bych se jich lekati měl? Vztek třestěnce nesahá až k výsokosti mé, nepoleká junaky mé a ty bojovníky Srbska — Allah!“ zaplesal škodolibě, „Tvá milost spočívá nad vyznávači proroka Tvého, slepotou jsi porazil Kosry;*) jich prorok Issa,**) jich kříž ničeho nezmůže proti Muhammedu, proti polměsíci; sami by, spojení, zvroutiti mohli říš otomanskou, a oni bojují pro ní, ba oni sami ochrání trvání její; — Allah — il — Allah, Muhammed rasul Allah!“***) zvolal hlasitě, opět v jisté vítězství se vmysliv.

Slova jeho probudila Milevu z nadšení jejího ke skutečnosti; ještě jednou se mihnul paprslek radosti v oku jejím, ještě jednou si pohrál úsměch blahostný kolem rtů jejích; maně však zmizely tyto známky, jakové obraznost její o budoucnosti slavné jí byla kouzlila, zmizel i živější růměnec s tváře její, byla opět chladná, rozvážná, přemýšlející o každé obtíži, jížto buď přítomnost v sobě chová, buď budoucnost v cestu klásti může.

„Slyšela jsem chválu syna svého z úst otcových,“ pravila na oko povděčně, skoro pokorně, „slyšela jsem i slib Tvůj, hosudare padišahu, že tentýž syn Tvůj i můj dědicem býti má slávy

*) Kosry — křesťany.

**) Issa — Ježíš.

***) Bůh jest Bůh, Mohammed prorok jeho.

Tvé, a jest to dědictví nebezpečné; vždyť starší synové Tvojí mu závidí, a dobrovolně nepřipustí, aby on se opásal mečem Othmanovým; než to všechno překonáno bude,“ jistila hlavu hrdě povznesouc, „budoucnosti se nelekám, ale —“ zamlčela se, upříc zrak svůj na Bajezeta pronikavě, výstražně.

„Čeho tedy, při sám Allah,“ ptal se Bajazet netrpělivě, „čeho se tedy lekáš, hurisko má, jejížto srdce duch hrdinský obývá?“

„Přítomnosti,“ pravila sultanová krátce ale důrazně.

„Já Ti nerozumím, Mashallah!“ odpověděl sultan skoro uražen.

„Proslýchá se, a to víš hosudare, jasný pane můj,“ mluví lichotně Mileva, aby trpkost ve slovech spočívající lahodou zvuku zastřela, ano nahnula se i k němu, že dech její tvář Bajazetovu ovíval, „to víš, že pověst jest jak sajka před dravcem po poušti uhánějící, a pověst ta prošla i oponami stanu až k uším mým, že nebezpečno v těchto místech bojovati s Timur — chanem. —“

„Zadrž!“ zvolal prudce Bajazet, „on chan?! pastucha je to, otrok, bídník, jejž zitra již vřadím dle rodu a zasluhy jeho v řady nejnižších otroků paláce svého; zitra již zírat budeš, jak se nečesané hordy Tatarů jeho před rykem bojovníků mých rozpráší, jak písek pouště, když Samum doň zaduje, a ve vítězoslávě povedu Tebe hosudárko má až do Samarkandu, aby jsi

sama viděla, jak toto hrdé sídlo jeho v rozvaliny obrátím, a kadunami haremu jeho podělovati budu věrné své.“

Mileva kroutí hlavou nad zpupnými slovy těmito, jakási nejistota zastínila mrakem tvář její, i odstoupila o krok zpět, pravici k čelu přitisknouc, jakoby o výpovědi Bajazetově aneb o nějaké odpovědi přemýšlela.

„Ty mi nevěříš, hosudarko?“ ptá se sultán skoro pohněván, „Allah — il — Allah! a já jsem Bajazet Ilderim, a státi se musí dle slova mého; Ty mi nevěříš!“ opakoval ještě jednou v udivení nad tím, že Mileva pochybuje o výroku jeho, „a kdy vídalas mne na útěku před nepřátely, jenž se osmělili, vzdorovati mně a bojovníkům mým? a věru to potud stáli lepší bojovníci proti mne, než jsou ty hordy Timurovy, jež jediný pokřik junaků mých zaplaší, odkud se byly co kobylky, hladem mroucí, vyrojily, a Ty mi nevěříš?!“ zvolal po třetí.

„Věřím Ti, pane můj,“ dí Mileva hlasem pevným, přistoupila opět blíže k němu, a jednu ruku na rameno jeho položíc, tiskla druhou k srdci svému na důkaz opravdivosti slov svých: „věřím Ti,“ mluví, „nebo věřím v chrabrost Tvou a ve vůli Tvou, vždyť nadarmo Tě nenazvali polekaní národové bleskem božím; ale —“ a hlas její zněl najednou varovně, pronikavě, stáhla ruku s ramena jeho a povznesla ji na polo vzhůru, „kdož se kdy opříti směl proti osudu svému, aby

rozdrcen nebyl? a i osud Tvůj padišahu, zaznamenán jest v knize života od prvopočátku světa, a toho se bojím, že zahalen jest před každým smrtelníkem.“

„Já sám jsem osud svůj, Bismillah!“ zvolal Bajazet hrdě, „až ke mně nesahá vláda jeho, dle vůle své změním pismeny osudu svého v knize života; Allah — il — Allah, a já jsem Bajazet Ilderim, padišah věřících jeho,“ pravil s rouhavou zpupností, že Mileva sama v uleknutí dále od něho odstoupila; on však rozvášněn nepovšimnul sobě toho: „a na důkaz Tobě,“ mluví vášnivě dále, „že já jen osud svůj, a osud říše své řídím, žádám od Tebe, vydej rukovět kynžalu tomu kaurinu zpět, aby tak rozvázán byl každý spolek s ním, k němuž mě slabá hodina tam v Drinopoli a kouzlo přitomnosti Tvé zavedly; haha! haha! já padišah v pobratymstvu s kaurinem? kdo to kdy slýchal? a kdo tomu uvěří, uslyší-li bájku tu? Ne, ne!“ mluví vždy prudčeji, „ni okamžik déle trvati nesmí potupný pro mne svazek ten s rajou tím, a k čemu také? bojovníci Srbska stojí již u Angory společně s junáky mými, a budou o závod s nimi se bíti s ordýnci Timurovými, nezdrží je více ten vojvoda Tvůj, aniž způsobí jaký rozbroj mezi nimi proti mne; nač mi ho tedy třeba? úkol jeho jest u konce, padišah nesmí déle trvati ve spolku s opovrženým rajou.“

„A to byl tedy ten jediný účel jednání Tvého

v Drinopoli, sultane?“ ptala se Mileva v udivení; sálalo jí to z oka, trhalo jí to ústy, jako potupa, opovržení, zhnusení.

„Ano, ten jediný,“ přisvědčil Bajazet, „či snad's nemyslila, ženo zpozdilá, že padišah vstoupí v nějaký svazek s kaurinem, a byť i on největším vojvodou byl, bez účele, jen z pouhého přátelství? proti mne otrokem jest vojvoda i král i každé kníže kaurské, a já pán mám býti v pobratymstvu s otrokem? Ano,“ mluví jako k sobě, dále: „nyní jim musíme časem ještě lahodit, ale přijde doba, kdy jim na šíji šlápnem, a oni čelem svým stírati budou prach se země, kde noha Moslemína stála; vydej tu zástavu spolku našeho!“ velel prudce, ruku po ní vztáhna.

Ale Mohammed, syn jeho, stál najednou mezi ním a matkou svou: „To jest matka má, otče!“ zvolal s dětinskou zlostí, „a já budu někdy následovníkem Tvým, nechci, abych potupen byl v matce své.“

Bajazet couvnul o krok zpět, pozdvižená ruka jeho sklesla, a v úžasu hleděl na malého odpůrce svého; an tu najednou ještě jiný protivník před ním se objevil, bylť on ze záclony, jak mile Bajazet ruku svou hrozivě po Milevě vztáhnul, vyskočil, a mezi něj a Milevu podle sultaniče se postaviv, pravil vášnivě: „Sultane! se mnou bojůj! já jsem Ti roven rodem svým, ba stojím výše než Ty.“

„A kdo se to osmělil —“ zkřiknul Bajazet, a ruka jeho sahala po jataganu.

„Já, Manuel, vnuk carů řeckých,“ odpovídá neohroženě mladík, „jehož otcové se již v purpuru rodili, když Tvoji ještě, rovni Timurovi, stáda svá po pastvinách Turkestanu pásali. V rukojmě jsem Ti dán, ale Tobě nesloužím, leč paní mé, jasné hosudarce, a spokojený úsměv jest mi mzdou a odplatou; pokud žiju, nesmí nikdo ni pohledem urazit jasnou paní mou, ani Ty ne, sultane, i Tebe se nebojím.“

Bajazet pohlížel s Manuela na syna svého s úžasem sice, nikoli hněvivě, syn jeho, dítě, druhý ne jinoch ještě, oba se jemu, před jehož pohledem se ti nejslavnější vojevůdci jeho třásli, staví na odpor, i zdálo se mu to býti tak podivuhodné, že v hlasitý smích vypuknul, najednou ale ztichnul, jako člověk z radosti něčím strašlivým vyděšený; svěsil hlavu, planoucí tvář jeho zbledla, a oko jeho, jenž se co žhavý uhel prv v důlce své koulelo, se potáhlo najednou rouškou zármutku a litosti, pohleděv nyní jaksi nesměle na Milevu, položil obě ruce v největší zkroušenosti na prsa svá:

„Allah — Akhbar! co jsem to učinil?!“ zaúpěl bolestně.

Mileva, anaž při výbuchu vášně jeho nepohnutě, co velitelka před zpourou otroka státi ostala, hnula se nyní ku předu, sklonila se k synu svému, polibila jho na čelo, obrátila se k Manu-

elovi, panoši svému a položíc ruku svou na rameno jeho, pravila hlasem káravým, jemuž však pohled její odporoval: „Nesluší se Tobě, staviti se mezi mne a pána mého, tím méně vzdorovati jemu; jdi, dítě mé, a střež opět vchod do stanu mého dle povinnosti Tvé; syn můj“ okázala na Mohammeda, „se přesvědčí, zda-lis učinil dle rozkazu mého.“

„Nejmenší přání Tvé jest mi rozkazem, paní jasná,“ dí Manuel citlivě, „já v purpuru rozený syn carů řeckých se stal, chtě nechtě, otrokem vůle Tvé, netřeba mi dozorce.“

„Já tak chci!“ pravila sultanová krátce.

Manuel překřížil ruce na prsou, sklonil hlavu a mlčky se slzou v očích odcházel odtud; Mohammed pohleděv na otce svého a na matku ubíral se váhavě za ním.

Samotni zůstali Bajazet s Milevou, a po chvíli trvalo mlčení mezi nimi, přerušované jen úpěnlivými vzdechy Bajazetovými, anť tu stál před Milevou co hříšník před soudcem svým, netroufaje sobě, pozdvihnoti k ní očí svých.

„Padišahu!“ začala Mileva klidně, oddaně ale volně, pronášená slova její zdála se zníti v uších jeho co tolikéž šípů, nebo se při nich chvěl a bolestněji stenal, či snad to opět jen přetvářka byla? — „Tys sultan a hosudar můj; vůle Tvá jest mi zákonem; na tedy rukojemství spolku Tvého s vojvodou Topličaninem, který spolek nejslavnější bojovníky Srbska k práporům

Tvým bezděčně připoutal, nevděčníku!“ sáhla za záňadří, vytáhla pouzdro, v němž rukověť kynžalíku schována byla, vyňala rukověť a podávala ji sultanu.

„Allah kérim!“ zvolal sultan, rukou zástavu tu od sebe odstrkuje a couvnul zpět, „ne, ne Milevo, hosudarko má! zhřešil jsem proti slovu svému, zhřešil jsem proti Tobě, peri má! ale Ty's milostná, jak hurisky rájské, a džinové obývají duši Tvou, proto mi odpustíš vášeň mou, která ve mně vznikla důměním, že bys i Ty snad se domýšlela, jakoby Bajazet nebyl s to, odolati Timurovi pacholku a hordám jeho sám a sám, jakoby osud dne zejtřejšího závisel jen od bojovníků kaurských a od spolku tohoto; chciť, aby bez poškvrny byla sláva moje v očích Tvých, nikdo nesmí se opovážit, rovnati se mně, nechť to v hrdinství, nechť to v lásce mé k Tobě, jen pokud já jediný jsem farysem Tvým, jen potud jsem hoden milosti Tvé, jsem lásky Tvé jist. Hosudárko!“ dí skoro prosebně, „padišah se koří Tobě a vyznává chybu svou, vzhlédni opět milostně na mne, a zahlaď hnusného štíra nevole v srdci svém!“

Mileva se usmívá, lahodíť jí toto koření-se sultanovo, ač jest si vědoma moci své nad ním, přece jí není lhostejný každý nový důkaz podrobenosti jeho, vždyť ženská je, a které ženě by to nelahodilo? —

Schovala opět rukověť kynžalíku v pouzdro

a ukryvši toto za záňadří, přistoupila s úsměvem na tváři, s pohledem milostným k Bajazetu, položila obě ruce, jako lichotně, na ramena jeho: „Učinila jsem dle vůle Tvé, hosudare můj,“ pravila jemně, „ano učiním i více, ale slyš!“ zarazila se najednou, naslouchajíc do dálky. Dusot mnoha koňů, tryskem uhánějících, se blížil ku stanu.

„Kdo to as bude?“ tázal se Bajazet sám sebe, žádného překvapení nejevě; nemluvě pouze s krásnou Milevou, byl opět najednou sultanem vojevůdcem, jehož nic překvapiti nemůže.

Dusot koňský utichnul již nedaleko stanu, podle hlaholu hlasů lidských až ve stan pronikajících, poznal Bajazet i Mileva příchozí.

„To Štěpán srbský,“ dí sultan.

„Bratr můj!“ tleskla radostně Mileva rukama.

A za nedlouho vstoupil on sám, jak vždy činíval u sultana švagra svého, beze všeho povolení do stanu; Mileva zastřela sobě závojem obličej, a jen když bratra vítala, poodkryla jej napolo.

„Tedy zítra se chceš bíti s ordýncem, padišahu?“ ptal se tohoto beze všech okolků.

„Zítra s prvním rána úsvitem,“ dí Bajazet, „snad jsi to nezapomněl v těch několika hodinách?“ ptal se ostře.

Štěpán kroutil hlavou.

„Což je o to!“ pravil po chvíli, „mně by to

bylo jedno, bíti se ještě dnes, nebo zítra, moji junáci jsou vždy k boji připraveni, kdyby —“

„Mashallah!“ zvolal netrpělivě sultan, „mluv bratře djevere, proč jsi přišel? že's pro tu otázku nepřišel, vím, co kdyby?“

„Já pravím, nebij se zítra, ale couvni v noci k Tokatu zpět,“ odpověděl Štěpán určitě.

„Nechť vás gehenna pohltí,“ rozkvasil se Bajazet, „což vám všem nasel šajtan hrůzy v srdce zbabělá?“

„Oho, zadrž!“ odseknul Lazarevič uražen „jseš sice sultan, a nazívají Tě ovšem Ilderimem, ale zbabělost nesmíš proto přece vytýkati ani mně ani jedinému z junáků mých.“

„A proč tedy chceš potupu mou? proč mi radíš k outěku před chromým pastuchou?“

„Před Timurem, nebo před ordýnci jeho?“ ptal se Štěpán jako v udivení, „jdižiž, jdi! kdo na to pomyslil? ah, u čerta! a svatý Sava mi budiž svědkem, že bych Ti sám v oči naplil, a třebas Ty byl desetkráte padišahem a lenním pánem mým, kdybys před těmi utíkal —“

„A před kým tedy?“ ptal se Bajazet s rostoucím udivením.

„Před zradou!“ dí Lazarevič určitě.

„Allah!“ zkřiknul sultan, Štěpána za rameno uchopiv.

„A což Ti to neřekli?“ divil se nyní Štěpán, „arci, báli se hněvu sultanova, kdyby mu pravdu pověděli, ty duše otrocké raději jej i sebe do zá-

huby strhnou, než by mu bělmo s očí sňali. A kdybych se náhodou byl o tom nedozvěděl, tedy — nuž, ještě není ničeho ztraceno: já ale pravím, nebij se zítra, neb nemůžeš spolehati se na asiatská vojska svá.“

„Ta tedy?!“ prohodil sultan s povyjasněnou tváří.

„Ano ta,“ mluví Štěpán dále, nevšímaje sobě změny v obličeji Bajazetově, „a což také se může očekávat věrnost od otroků? já vím jistě, že někdější emírové jejich, jež jsi ze zemí jejich vypudil, přivlastniv sobě země ty, a kteří u Timura útočiště našli, s nimi se srozuměli, a oni nebudou bojovat pro Tebe, sultane!“

„Tak! tedy tak!“ kýval Bajazet v zamyšlení hlavou, „což jsem je málo ztrestal na pochodu a při honbě, málo těch psů ještě zahynulo, Bismillah?“

„To byla právě ta chyba,“ dí neohrožený Štěpán upřímně, „měl's jim raději kus zlata hodit, máš ho nazbyt; otroka jen zlato k pánu jeho poutá, Tys ale vážil kus lesklého kovu sobě více, než prospěch svůj; proto couvej nyní k Tokatu zpět, kde v položení dobrém hordy Timurovy i bez pomoci jejich pobijem.“

„To se i tady stane,“ prohlásil se Bajazet hlasem pevným, jenž vůli neoblomnou prozrazoval, „janičaři, ti mladí sokolové moji, i chrabří junáci Tvoji, bratře Štěpáne, neobrátí se k nepříteli zády, jak to snad učiní ty plaché houfy

Kurdistanu. Ale jen ztrpení! že zradu kujou, mi zjevil již syn můj Soliman; avšak já je znám státi budou s námi, tak dlouho, pokuď" — zamlčel se, jakoby se lekal vysloviti myšlénku svou.

„Pokud?" opakuje Štěpán, „co pokud?"

„Pokud viděti budou nás, jak ordy Timurovy porážíme," dokončí sultan řeč svou, „a to se díti bude od prvního setkání-se s nimi. Dej pozor, bratře Štěpáne! že potom první budou v patách za Timurem, tak to již dělávají, jak vlci, bojácně se blíží k lupu svému, první pak jsou za ním, když utíká, a tak snadno je potom nezkrotíš."

„Jak ale," namítnul Štěpán, hlavou kroutě, jakoby nevěřil ve slova Bajazetova, „kdyby jakás pohroma nás samé stihla? co potom sultane? máme za jednoho nepřítele dva proti sobě."

„Mashallah!" zasmál se Bajazet, „Tys pln pochybností dnes, a přemýšlíš o věcech nemožných. Vím, že junáci Tvoji nepopustí, jako i mladí bojovníci moji ne; jaká tu pohroma by nás stihnouti mohla? ne, ne! to nebude, nemůže být, a zítra již zříti budu Timura spoutaného před vchodem stanu mého, to tak jisto jest, jako že Bůh jest jediný Bůh a Muhammed prorok jeho,". jistil s fatalistickou tvrdošijností, která jasnost ducha kalí v okamženích rozhodných, kde člověk jednou již nohou nad propastí se vznáší.

Co takto uvnitř stanu rozmlouváno, děl vý-

jev se přede stanem, který, ač nepozorován, přece největší váhu měl pro budoucnost říše otomanské.

Čeleď, jenž s Lazarevičem knižetem svým ku stanu přiklusala, čekala na koních na návrat pána svého; jediný jen jezdec, muž to silné, obrovské postavy, sestoupil s koně, hodiv uzdu jeho nejbližšímu jezdci, sám pak bystře se vůkol ohlížeje, jak toho šero večerní požadovalo, ubíral se volným krokem podél stanu. Že to nečinil, aby se obdivoval skvostnosti jeho, patrno bylo, že naň ani nepohlédnul, nýbrž že bedlivě sobě osoby prohlížel, jenž buď blíže neb dáleji tu v tlupách v tichém hovoru stály, tam za povoláním svým sem i tam přecházely. Nenašed snad koho hledal, zastavil se, mrzutě potřásaje hlavou, a již se obracel zpět, an najednou se zarazil, a bystřeji ku předu pohleděv, kde za sloupem stanovým, na polo skryt, stál muž, jak se zdálo v hlubokém bolu pohřížen, se svislou hlavou, s rukama na prsou překříženýma; i pospíchal sestouplý jezdec kvapným krokem k němu, stanul před ním, anižby tento čohos pozoroval, až mu příchozí ruku na rameno položil.

Prozřel, a „Kazančič!“ volá přidušeným hlasem, i odskočí vyděšen zpět, pak ale stojí nepohnutě, jakoby kouzelnou mocí přimrazen k zemi, prsa jeho se mocně zdvihají pod těžkým oddychováním, hlavu ku předu nachýlí, jakoby to na příšeru jakous, před ním maně se objevivši, pohlížel.

„Ano, ten jsem,“ dí přišlý chladně, „ale co se tak lekáš pobratyma svého, Milane?“ ptá se s trpkým ousměškem, z nejž však i hluboký žal zavzníval.

Milan neodpovídá, jen tvář kryje v dlaně své, a na polo se odvrací od dávného soudruha svého.

„Stůj!“ volá tento dosti hlasitě, chopiv Milana za ruku, pak ale zpamatovav se, mírní hlas svůj, a pokračuje s výčitkem, s trpkostí dále: „načekal jsem se dost na chvíli tuto, kdy Tobě tvář ve tvář patřiti mohu, ano jest to od oné osudné noci v Drinopoli, kdy jsem Tě k serailu sultanovu doprovázel; proč se od té doby skrýváš mezi otroky Bajazetovými a odaliskami jeho přede mnou, pobratymem svým, zrádce ty, druhý Brankoviči?“

„Hoj, svatý Savo! to mně?!“ rozkřiknul se Milan, že z povzdálí stojící v udivení se ohlíželi, který to as smělec tolik pokřikuje při samém stanu sultana; Milan však maně se umírnil, svěsil hlavu:

„Ano, toho jsem se obával,“ šeptal polohlasitě, „a já přece žádný zrádce nejsem,“ dodal bolestně.

„A co tedy jseš?“ ptá se Kazančič v udivení, „nám se vyhýbáš, nebereš podílu více na záměrech našich, pro něž jsme společně po tři-

nácte let bojovali, dnem i nocí odpočinku sobě nepřejíce, a jenž nyní k šťastnému cíli se blíží —"

„Nyní, proč nyní?" vpadl mu Milan do řeči.

„Doliny a hory Angorské budou hrobem Bajazetovým a říše jeho," odpovídá Kazančič neprozřetedlně dost, „Angora za Kosovo —"

„Ticho, ticho, mluv tišeji," napomíná Milan, „anebo raději pomlč o tom na místech těchto."

„Máš pravdu," pokynul Kazančič hlavou, „ale to tak jisto jest," mluví nicméně, ač jen skoro šeptem, dále, „jako že osvobozená vlast počítati tebe bude mezi zrádce své."

„I Ty Ivanne?" ptá se vroucně Milan.

„Já?!" pozarazil se tento, „proč já ne? co tím myslíš?"

„Stojíš uprostřed janičarů sultanových, na prahu stanu jeho," dí Milan, „volně jsi připravoval s pobratymi svými vše ku zkáze jeho, a přece zde stojíš. Myslíš, že by tomu bylo tak, kdybych zrádcem byl?"

„Oj, ohoj!" chytil se Kazančič za hlavu, „to ovšem sotva; ale proč se nás vzdaluješ, proč se skrýváš před námi v davu otroků sultanových? co tedy jseš, když zrádcem nejsi?"

„Nešťastníkem," odpovídá Milan temně, „jejž slovo a přísaha k nečinnosti víže, že žádného podílu nesmím více míti s vámi."

„Tak, tedy tak! rozumím, ano nyní Ti rozumím," klátil Kazančič hlavou i celým tělem jako člověk, jenž najednou věc potud nepocho-

pitelnou chápati začíná, „hladká tvář a sladké řeči bývalé milenky Tě svedly k odpadlictví od svaté věci naší. „O Lazare, Lazare!“ zalomil rukama, „chrabrý care můj, svatý mučedníče Srbska! jaké to plémě pošlo z boků Tvých! jedna dcera svedla Brankoviče ku zradě, že po věk kleto bude jmeno jeho, druhá učinila z prvního bojovníka, z náděje naší odpadlíka, otroka rozmarů svých, a syn Tvůj se plazí v prachu o jediný úsměch bořitele vlasti své a víry Kristové!“

Zamlčel se, i Milan neodpovídal, jen těžký dech z prsou se mu vinoucí prozrazoval veliké vnitřní hnutí jeho,

„Ano,“ začal opět Kazančič, „tak to již tedy bylo souzeno, že Tvůj rod, care můj! státi se musí nejhlavnějším zhoubcem vlasti své, a Ty žes umříti musel za vinu jeho. Kdo ale Tebe nutí,“ obrátil se najednou k Milanovi, „abys odpadnul od věci naší v době rozhodné? Svůdné vnady ženy jiného, matky budoucích utiskovatelů Srbska?“

Milan pozdvihnuv hlavu, položil pravici na srdce své; „Jako že odpuštění hříchů svých u Boha doufám,“ pravil vážně, „nepoznal jsem vnad jejích, ačkoliv s litostí cítím neodolatelné kouzlo přítomnosti její; kéž bych byl nikdy nespatřil tvář její, nebyl uslyšel hlasu jejího!“ zasténal, obličej v obě dlaně ukrývaje.

„Pravda, ba pravda,“ přisvědčil Kazančič, „tu by nám nebylo třeba bývalo, abychom, sázejíce

všechnu nádějí svou na jeden jediný vrh, krví svou mrvili půdu Asie, nebylo by nám třeba bývalo, očekávati spásu svou od ordýnců nečesaných, horších a hnusnějších, nežli je bisurman sám; půda domácí by pila krev synů svých v boji svatém polehlých, a zda-li ne již nyní, aspoň za nedlouho slavilo by Srbsko svoje znovuzrození. A to všechno ztroskotal jsi Ty pro ženu cizou, která dávno zapomněla na lásku svou, jako že zapomněla na vlast svou a na Boha svého, která se vysmívá pošetilosti Tvé, že Tě ještě okouzlují sladké sny minulosti dávné.“

„Ustaň! pro Boha ustaň!“ vztáhnul Milan na celém těle se chvěje, prosebně ruce proti němu.

„Aj, u čerta!“ mluví neuprosný Kazančič horlivě dále, „nebuď déle šaškem jejím, nebuď sketou, a roztrhej ty pouta kouzel jejích! vrať se k nám, k dávným pobratymům svým, a jako jindy bíti se budeme zítra bok k boku s ordýncem; odoláme jemu, abychom nad ztroskotanou říší Bajazetovou zajásati mohli: Angora za Kosovo, a první mezi osvoboditeli vlasti stkvíti se bude vojvoda Milan Topličanin!“

Tu jej chopil za obě ruce, stáhnul na prsa svá, a tiskna ho k prsoum svým, mluví vroucně dále: „Nejednou jsme takto spočinuli na srdcích svých, nejednou jsme kryli jeden druhého prsy svými před jatagany bisurmanskými, nejednou se mísila krev naše k věčnému pobratymstvu; což můžeš zapomenouti na toto všechno pro blíz-

kost ženy Bohu, vlasti i Tobě nevěrné? Ne, to nemůže být, na tomto věrném srdci mém hyne ďábelská moc kouzla jejího, v náručí mém se vrátíš ku svým, a oni radostí zavejsknou.“

Milan křečovitě tisknul pobratyma svého k ňadrům svým, že by v jiném muži ne tak obrovských plécí dech se zatajiti musel, pak se vyvinul mocně z náruče jeho, odstoupil o krok od něho, a prsa odhaliv, pravil ač temným přece odhodlaným hlasem: „Ivane Kazančiči, Ty drahý pobratyme můj! děkuju Ti za lásku Tvou, ale vrátit se s Tebou nemohu, nesmím, přísaha mne víže, nevíže mne však, abych smrtí svou odstranil poslední a jedinou překážku snah vašich, budoucnosti vlasti mé; na! zde prsa moje, jediné drhnutí kynžalu Tvého smíří mě s Tebou a s vlastí mou!“

Kazančič pohlíží naň němě, skoro pitomě, co člověk vínem zpitý, oko jeho se chvílemi divoce koulí, chvílemi z něj září náramný žal, i sahá již k pasu, k němuž za řetízek kynžal jeho připevněn jest, najednou ale škubne rukou zpět, a odplivnuv praví: „Jako po této slině za chvílí ni památky nebude, tak není více památky po pobratymstvu našem, z paměti mé i ze srdce mého vyrváno jest až do kořene od této chvíle; Ty ale, nehoden umříti rukou mou, žij co obět odpadlictví svého.“

Odvrátil se od něho, a kráčel prudkým krokem k družině Lazarově.

Milan hleděl, jako k zemi přikován za od-

cházejícím s vybouleným okem, se zsinalou tváří, pak to ním zatřáslo co vichr jedlí osamělou, i musel se zachytiti sloupu stanového, by k zemi neklesnul.

„Tedy i smrt mi odepřel“ úpěl, „a já žíti musím pro ochranu říše bisurmanské. Jesu Kriste smilůj se nade mnou!“

V.

Vrchole hor Angorských zahořely v prvním jítra rozblesku, a odlesk záře jejich padal na oboje vojska k boji již sešikovaná, jenž ale potud nepohnutě na svých stanoviskách stála.

„Vidíte junáci!“ mluvil Kazančič ku svým, s nimiž na nejkrajnějším křidle šiku Štěpána Lazareviče stál, „právě tak se probouzel den před třinácti lety nad polem Kosovým, žádný mráček nekalil žár sluneční, aby celým leskem jeho ozářena klesla sláva Srbska. A že právě s takovými známkami dnešní den se budí, jest nám znamením, že klesne lichá sláva bisurmanská, a z její rozvalin se znovu povznese nezkaleně, vysoko do výše sláva naše, sláva víry Kristové!“

„Amen, vojvodo! dejž to Bůh!“ přisvědčovali junáci jeho.

„Co nás se týče, my nezhanobíme jmeno srbské před ordýncem,“ volal Jeffrem hlasitěji ostatních.

Slunce již zahnalo poslední stíny noční z údolí, před stanem Bajazetovým zavlál třikrát posvátný prápor povětřím, bubny zavířily, jejichžto zvuk přehlušen byl pokřikem: „Allah!“ jenž od hory k hoře se ozíval; vojska Štěpánova ale volala: „Kristus s námi!“ když se s celým šikem vojsk Bajazetových ku předu pohybovala, aby co nejdříve v údolí setkati se mohla s ordami tatarskými.

„Ano Kristus s námi!“ volal Kazančič mocným hlasem, že přehlušoval křik ostatních dosti daleko, „a volejte ještě: „Angora za Kosovo, junáci!“

„Angora za Kosovo!“ jásali bojovníci jeho.

Tu najeduou obživly hory protější, jako jedným hrdlem zaječely stotisíce Tatar: „Surun!“*) a chtěli se vrhnouti ku předu; ale pouhým kynutím zastavil Timur tento nevčasný outok lidu svého, sestoupil s koně a přede vším vojskem konal modlitbu svou, jakoby při své jistotě ve vítězství žádnou nevčasnou bojechtivost necítil.

„U čerta! Bůh mi svědkem!“ mluvil s obdivem Kazančič, který každé hnutí obou vojsk bedlivě pozoroval, „ten Timur je dostojný soupeř, dostojnější, nežli Bajazet.“

Timur skončiv modlitbu svou, vyšinul se opět

*) Surun — ku předu.

na koně, a hned na to bylo na pravém křídle Tatarů veliké hnutí pozorovati.

„Svatý Savo!“ zvolal Kazančič, „myslil jsem si to, že se první srazíme s ordýncem; vždyť Bajazet tak nesmyslně ku předu tlačí, jakoby ani neviděl mezeru mezi námi a janičary jeho.“

V tom samém okamžení velel Lazarevič zastaviti a spořádati šiky, prudkým pochodem poněkud v nepořádek uvedené.

„Sláva Ti, Lazareviči!“ volal Kazančič, „dokazuješ, že aspoň na bojišti jseš synem otce svého!“

Poslední slova jeho však již přehlušena byla křikem: „Surun!“ a pod správou syna Timurova Mirana-šaha a syna jeho Abubekra řítilo se čtyrycet tisíc jezdců tatarských v divém outoku na šiky srbské, aby je buď rozrazili, aneb aspoň k tomu přinutili, by ještě větší mezeru mezi sebou a druhým vojskem Bajazetovým ponechali.

„Stůjte junáci!“ křičel Kazančič hlasem tak mocným, že div bylo, kterak prsa lidská takového ryku ze sebe vydati mohou, „pamatůjte na slávu srbskou, Kristus s námi!“

„Kristus s námi!“ rozlehlo se po celém vojště křesťanském, a již zařinčely zbraně o sebe, koňové tatarští v ouprku přikvapivší klesali na kolena, nemohouce najednou zaraziti běh svůj, když na tuto živou zeď naběhli, jiní se váleli, i s jezdci svými v krvi své na zemi. Nával ta-

tarský se odrazil o chrabrost srbskou, co divý proud o skálu granitovou.

„Ještě nezhynula síla srbská, vy ordýnci!“ jásal Kazančič, „a bohdá že na věky nezhyne; hledejte si jinde snadnějšího vítězství, v tom vám překážeti nebudem.“

Timur viděl porážku pravého křídla svého, zůstal však lhostejný při tom, i když vnuk a miláček jeho Mohammed-šah před ním na kolena se vrhnul, prose jej o dovolení, by se středem vojska tatarského, jemuž velel, strýcům svým ku pomoci přispěti směl, nedával mu žádné odpovědi, jen sledoval bystrým zrakem další postup boje.

Ale i Bajazet viděl vítězství bojovníků srbských a porážku Tatarů na pravém křídle jejich.

„Viděl jsem to, že se rozrazí hordy ty o sílu naši, co hejna kobylek o skály Araratu, Bismillah!“ volal hlasitě s plesáním: „Ale nehodno pro nás, ponechati všechnu slávu boje vítězného bojovníkům kaurským. Soliman ať vede lid svůj kolem hor v bok nepřítele, co já se svými mladými sokoly jej v středu honiti budu. Allah, Allah!“ bouřil bojem rozpálen, „vítězství je naše, a brzo zavlajou bunčuky naše na rozvalinách Samarkandu!“

Stalo se dle nařízení jeho; Soliman vyrazil s asiatským vojskem svým ze šiku ottomanského, aby v odvážlivém obratu kolem vlastních pahorků svých Tatarům v levý bok se dostal, ostaviv tak velikou mezeru mezi sebou a středem Baja-

zetovým. Tu se pozdvihnul Timur ve třmenech, a k jezdcům svým v zálohu postaveným na polo se obrátiv, kynul šavlí ku předu: „Surun!“ zvolal při tom, a „Surun!“ zaječelo to z hrdel dvaceti tisíců vybraných bojovníků, jenž za chánem svým co zpousta boží na Ottomany se řítili. V okamžení se změnil obraz bojiště, střed šiku Bajazetova byl rozražen, tisíce chrabrých bojovníků, jenž se návalu tomu na odpor stavěli, polehlo pod ostrými jatagany tatarskými, a Bajazet sám, v outěk vojska svého stržen, byl donucen, s 10.000 janičary, tělesní to stráží svou, hledati outočiště na pahorku od ostatních hor odděleném, jehož příkrost ouprk tatarských jezdců zadržela. Odtud viděl, kterak Tataři ztékají horu, na níž skvostný stan jeho se vypínal.

„Milevo, hosudárko má!“ zvolal bolestně, rve sobě bradu, zapomenuv nad osudem jejím vlastní osud svůj, nevšímaje si ani toho, že vojsko jeho asiatské, jak mile porážku jeho uzřelo, k Tatarům přechází.

Doběhli Tataři až k stanu, obklopili ho, uvnitř vše ticho; stráže i otroci se byli rozprchli, snad se zachránila i hosudárka outěkem?

Ale tu se pohybujou opony stanu, Tataři radostí zavejsknou, skáčou s koní: „Bajazet se chlubil, že podělí emíry své kadunami Samarkandskými, uhlídáme, jak asi bude sloužit kaduna jeho chaganu našemu!“ volá vůdce jejich samojediný ku vchodu stanu se blíže.

Před ním se rozhrnou opony stanu, a mladec se objeví mezi nimi:

„Zpátky!“ volá, meč svůj napřáhna, „zpátky láje nečesaná, jen přes tělo mé vede cesta k velitelce mé.“

Vůdce se zastaví, úsměch mu zkřivuje ústa, na polo se obrátil ku svým, jakoby vyzíval pozornost jejich, zvědavě hledí tito na mladíka, zvědavě i s úžasem nad smělostí jeho, že on jim zameziti chce cestu, kterou Bajazet se vším vojskem svým zameziti nemohl.

„Ustaň Manueli, ustaň dítě mé!“ ozval se hlas ze vnitř stanu, a Tatarové trnuli nad lahodností hlasu toho, „viděla jsem syna svého s Milanem v outěku hledati spásu, i najde ji jistě pod ochranou věrného vojvody; nyní je vše jedno, co se mnou se díti bude, jen když syn můj v bezpečí, pro něho jen jsem žila od té doby, co jsem za blaho lásky vyměniti musela lesk první ženy sultanové. Ustaň tedy dítě mé, odpor již k ničemu nevede!“ napomínala ještě jednou.

„Dítě, a vždy jen dítě!“ zaúpěl Manuel, „a v žilách mých proudí přece horká krev, a každá krupěj její náleží Tobě, paní milostná! smrtí svou jsem Tobě dokázati chtěl, jak mocná to láska má, jenž se zňala v srdci dítěte a s nim rostla až v leta jinošská!“

„Šílený!“ zvolala Mileva káravě.

„Ano, šílený jsem!“ zkřiknul mládec náru-

ruživě, „Tebou šílený; vídati jsem Tě mohl v náručí Bajazetově, neb jsem to již tak nalezl, a já tomu přivykl, nesnesu však myšlénky té, aby jiná ruka s drzou smělostí po Tobě sáhla!“

A najednou od Tatarů se odvrátiv, hnal se s napřaženou ocelí po ní, než jí však dosáhl, zableskl se jatagan vůdce tatarského povětřím, zatřesklo to, a Manuel se svalil s rozpoltěnou lebí k nohoum hosudarky své.

Mileva se stala zajatou, otrokyní tatarskou.

Kazančič byl s radostí pozoroval porážku vojska ottomanského a outěk jeho:

„Neřekl jsem to?“ volal hlasitě, „Angora za Kosovo; pomstěni jsou padlí rekové srbští, a sláva srbská nezhynula!“

„Nejásej před časem, vojvodo!“ ozval se za nim temně hlas Štěpánův, jenž byl šiky vojska svého prohlížel, aby je k zpátečnímu tažení uspořádal, a okázal mečem svým ku předu, kde se Tataři, ve středu a na levém křídle vítězové, hromadili, aby celou sílou svou tuto hrstku bojovníků křesťanských umačkali.

„Vidím je, vidím!“ dí lhostejně Kazančič, „ale ještě jsem neslyšel, aby sebe větší hejno kobylek medvěda udávilo. V hustý klín sraženi potáhnem šikmo oudolím, a tam na těch horách, okázal ku straně protější, „pozdravím Tebe, co cara svého, co cara opět velikého a slavného Srbska.“

„Rada Tvá je dobrá,“ vece Štěpán, „ale ještě

žije Bajazet a synové jeho,“ dodal, hlavou kroutě a uháněl odtud, by se postavil v čelo bojovníků svých.

Jistě by se byl Kazančič za ním pustil, neb strašlivá kletba se mu vyhrnula z úst, a pravice jeho s palcatem bezděčně se vzhůru povznesla, kdyby mu Tataři v tom času byli popřáli. Se všech stran se přihnali s divokým rykem na junáky Srbské, ale ni křik, ni divý vztek outoku jejich nebyl s to, zlomiti sílu srbskou. V hustý klín sraženi, každý outok neurvaně odrážejíce, táhli Srbové planinou, až dostíhli hor, na jejichž vrcholích před každým dalším outokem chráněni byli. „Tito bídní otroci jsou lvové!“ zvolal, dle svědectví dějepisců, Timur v úžasu nad takovou chrabrostí.

„Nuže, Lazareviči! chceš býti carem naším?“ ptal se Kazančič ještě jednou, přicválav k němu.

Tento však mu ani neodpověděv, uháněl k pahorku, na němž Bajazet se svými janičary outoku Tatarů odolával. Kůň Lazarevičův krvácel, dešť šípů se sypal kolem něho, on přece pronikl až k sultanovi: „Ještě jest čas!“ volal naň, „opusťme nešťastné místo toto, kde nic jiného získati nemůžem, nežli smrt mnoha chrabrých bojovníků, zachraň říši svou v zachranění sama sebe a synů svých!“

„Osud můj a říše mé jest určen od prvopočátku světa,“ odpověděl Bajazet s temnou odho-

dlaností, „já vím, jak umřít, nevím ale, jak utíkat!“

Marné bylo domlouvání Štěpánovo, Bajazet měl vždy stejnou odpověď. S nepořízenou se vrátil Štěpán ku svým; přijel zároveň s tlupou jinou, která s jiné strany v šiky srbské se byla utekla. Byl to Milan Topličanin se synem Mileviným Mohammedem.

„Hle, syn sestry Tvé!“ oslovil krátce Štěpána, okazuje na sultaniče.

„A dědic říše i moci Bajazetové!“ odpověděl Štěpán, ruku svou jako k ochraně na hlavu sestřence svého klada.

„Úkol můj jest tedy dokonán,“ pravil Milan, „jiný mi nastává; nesmí býti zhanobeno jmeno srbské v dceři carů jeho!“ A obrátiv koně, zmizel brzo v prachu a davu bojujících s očí krajanů svých.

„A co chceš s dítětem tím?“ ptal se Kazančič.

„Pojistiti mu dědictví otce jeho,“ dí Lazarevič.

„A Srbsko, volnost a sláva jeho?“

„On jest syn sestry mé, dcery srbské; nebude utiskovatelem národu mého.“

„Tak, tedy tak!“ pravil Kazančič, nevolí na celém těle se třesa, „Ty krátkozraký, zotročilý odpadku slavných otců! Já Ti povím, co se díti bude. On i potomci jeho budou vždy těžší jarmo klásti na šíji národu srbského, tím těžší, že pocházeti bude od těch, v nichž krev srbská proudit bude, i ubičují národ tak, že se někdy

sám rozhněvaný Bůh nad nim slitovati musí, a to všechno pro dcery Lazarovy, a žes ty miloval sestru více, než národ svůj!“

Pravicí na pohrůžku proti němu pohroziv, uháněl od něho, aby se postavil opět v čelo junáků svých, by dříve s nimi se dostal do vlasti své, než nehodný kníže její Štěpán Lazarevič, a tam, národ pobouřiv, Štěpánu přístup do Srbska, jež tento osvoboditi nechtěl, zamezil.

Darmo zrazoval Jefrem od opovážlivého kroku tohoto, poukazuje k tomu, že tak malá tlupa bojovníků, jako jest jeho, oddělí-li se od voje hlavního, snadno obklíčena býti může od Tatarů, jenž co kobylky pokrývali již krajiny i za zády vojska srbského, honíce Ottomany před nimi prchající.

„Ne, ne!“ odpíral prudce Kazančič, „ni hodinu déle nemohu vytrvati na blízku skety té, která pro sestru nehodnou obětuje národ svůj; čím dříve ve vlasti budem, tím dříve rozdmychnouti můžeme nevoli národa, že s opovržením vyvrhne ze svého středu zvrhlé potomstvo rodu cárského, druhdy tak slavného. Svatý Savo!“ zkřiknul, „bídník ten, Štěpán Lazarevič chrání a přináší zpět do vlasti své plemeno budoucích katanů jejich! Pryč odtud! aby tím dříve zataraseny byly hranice Srbska před nehodným knížetem jeho!‘

A švihnuv koně, uháněl se svými tryskem od vojska Štěpánova, které, ač od Tatarů již nestí-

háno, přece v pravidelném šiku volně zpět se ubíralo.

„Co má ten Kazančič za úmysl, že se svými v patrné nebezpečenství uhání?“ mluví k sobě ti, jenž z předu táhnouce, první byli zpozorovali odchod jeho.

A jako blesk se roznesla zpráva ve všech řadách, že Kazančič se svými od vojska se odtrhnul.

„Dejte pozor! stane se něco; ne nadarmo hrozil Kazančič knížeti,“ mluvili ti, jenž byli slova Kazančičova slyšeli a hrozbu jeho viděli.

„A což?“ mluvili jiní, „těžko zpouzet se vůli knížecí, byť i nepravá to vůle byla.“

Věru, jen třinácte let tomu od bitvy na poli Kosovu, a již učiněn takový pokrok v mrzkém otroctví, že těžko se zpouzet i nepravé vůli knížecí.

Štěpán Lazarevič, slyše zprávu o odchodu Kazančičovém, zamyslil se velice, po chvíli pak na Mohameda sultaniče po boku jeho jedoucího, pohleděv, pravil: „Synu sestry mé! ještěs nedosednul na stolec otců svých!“

I ubírali se dále na zpátečním pochodu svém; měsíc, co rybí oko jasný, jim svítil na cestu i na ty stopy, kudy utíkali Turci a kde od Tatarů dohoněni byli, tu ležela zbraň zpřelámaná, černaly se kalužinky krve, trupy jednotlivě i na sobě nakupeny značily jednotlivá místa srážek Tatarů s uhánějícími Turky svedených.

Již se opět ranní červánky na obzoru rděly,

když kníže Štěpán ku krátkému odpočinku zastaviti kázal. Ale rozkaz jeho nedošel ani řad nejpřednějších, když veliké hnutí najednou mezi nimi nastalo, výkřiky leknutí a hrůzy ze řad prvních se ozívaly, z nichž jmeno „Kazančič“ jedině srozumitelně zavznívalo.

Není ani pomyšlení na odpočinek, každý se tlačí ku předu, žádostiv, co přední šiky tolik vyděsilo, a proč se najednou ozívá ve výkřiky hrůzy jmeno Kazančičovo.

„Co, co je s Kazančičem?“ volá kníže Štěpán sám, ku předu se žena.

„Tu patř sám!“ okazují bojovníci z šiků předních, jenž se byli již před tím najednou zastavili.

Ano, byl to pohled trudný, hnusný, jenž se tu před Štěpánem Lazarevičem objevil. Nastláno tu trupů tatarských i mrch koňských v kole, jakoby to valy z mrtvol nahromaděné byly, a uprostřed valu toho leželi pobyti junaci srbští, co s Kazančičem od vojska Štěpánova se byli odtrhli, ještě v smrti palcáty své svírajíce; Kazančič sám ležel na hromadě trupů tatarských, z nichž sobě poslední lůžko byl ustlal palcátem svým, potud pevně v chladné hrsti svíraným, takřka poset šípy tatarskými, jenž byly v těle jeho uvázly.

Úžas se zmocnil každého při pohledu tomto, sám Štěpán se zadumal, slza se zaleskla v oku jeho; po chvíli však potřásl hlavou, úsměv si po-

hrál ústy jeho, a s jasným okem pohleděl na Mohameda:

„Nyní teprva!“ pravil, „tě pozdravuju, co budoucího sultana říše turecké.“

Mohamed vyhrnul pohrdlivě pysk: „Pro toho tady?“ ptal se, na mrtvolu Kazančičovu jen okem okázav.

„Ano, pro toho!“ dí Štěpán, „pokud on byl na živu, třásl se pod tebou trůn otců tvých, ba přisámbohu snad i knížecí stolec můj!“ dodal skoro šeptem.

„Vida!“ šeptali mezi sebou nejučelivější žákové v otroctví, „vždyť jsme to pravili, že těžko se protivit vůli knížecí!“

„Nyní jest po všem veta!“ mluvili ti, v jejichž prsou ještě jiskra hrdosti národní doutnala, kteří však přece již tolik samostatnosti pozbyli, že se neodvážili k osobnímu vystoupení, ale spásu od jiných očekávali; „první rek Srbska zahynul, co se stane z nás, když nás kníže synu sestry své prodává?“

A bez rozkazu snesli mrtvoly Kazančičovu a soudruhů jeho na jednu hromadu a nasypali nad nimi vysokou mohylu v zemi cizé, v daleké od vlasti Kapadocii; trupy Tatarů ale nechali na slavné hody šakalům a dravcům povětrným.

„Odpočiňte v pokoji, dobří junáci!“ modlili se nad mohylou, „s vámi jsme uložili i Srbsko do hrobu,“ mluvili málomyslně, očí svých s výčitkou na knížete Štěpána Lazareviče upírajíce.

Tento hleděl zadumčivě před sebe, pohlížel chvilkami na mohylu, pak na Mohameda, syna sestry své, a z pohledů těchto nenávistivých znáti bylo, že divné myšlénky mozkem jeho se křižují.

„Ne, ne,“ pravil posléze polohlasitě, „neučiním toho, jseš syn nešťastné sestry mé, a ty národ můj jařmiti nebudeš. Ale pryč odtud, ani za sebe nestojím!“ dodal, a kázal k dalšímu pochodu.

Nestíháni dostali se po dlouhé, obtížné cestě k Trapezuntu na pobřeží moře Černého, ba již neuzřeli žádných stop Tatarův více, kteří za Turky se hnali k Brusse; hlavní však voj Tatarů pod Timurem hověl si ještě několik dní u Angory, kde Timur téhož samého dne a v tu samou dobu, kdy Srbové mohylu nad Kazančičem a junáky jeho nahazovali, vítal spoutaného Bajazeta u vchodu stanu svého.

Dlouho pohlížel vítěz na zajatého svého, ousměšný úsměch si pohrával ústy jeho.

„Allah tě vydal v moc mou,“ pravil konečně, „kde jsou tisícové bojovníků tvých, Bajazete?“

„Bojovníci moji, co umřeli smrtí reků,“ odpovídá Bajazet hrdě, „se těší v ráji, prorokem miláčkům Allahovým slíbeném, kamž doufám, se ti tvoji nikdy nedostanou.“

„Vidíš,“ mluví Timur dále, nejevě žádné citlivosti nad slovy Bajazetovými, „nazíval jsi sám sebe bleskem, a jiní ti to věřili; poznáváš nyní, že já byl hromem, který i blesk zdrtiti dovedl?

„Já poznávám," dí Bajazet potupně, „že's pacholek bídný, který by rád se posmíval soku císařskému, jehož vydal Allah v moc tvou pro hříchy jeho."

Ani toto pohanění nezvyklalo chladnost Timurovu: „Málo mi na tom záleží, zač mne máš," praví, „jseš v moci mé, to jest všecko. Ale ty se's vychloubal, že v sutiny obrátíš Samarkand, sídlo mé, a kadunami haremu mého že podělíš emíry své; vidíš, a nyní jsi sám v moci mé, a města druhdy tvoje jsou mými a harem tvůj se stal majetkem mým. Já se nevychloubal, ale připravil se na okamžení toto, v němž tě spoutaného vidím u prahu stanu mého."

A po těch slovech okázal stranou, kde nevelký stan se rozkládal, při posledních slovech Timurových ale spadly opony domnělého stanu toho, a před užaslými zraky Bajazetovými se objevila veliká železná klec dobře pozlacená.

„Nuže," pravil Timur s trpkým ousměškem, „nebudou-li se divit kaduny haremu mého, jimiž jsi emiry své podarovati chtěl, až jim okážu v kleci této tak skvostnou zvěř, jako je sultan Bajazet?"

Bajazet hleděl s vytřeštěným okem na budoucí obydlí své, a Timur se pásl na zděšení jeho.

„Abdallahu!" zkřiknul konečně nešťastný sultan, zpomena sobě na derviše a na kletbu jeho, když ho tam v Brusse do klece věziti kázal, a

zastřel si dlaněma obličej, že řetězy, jimiž zpoután byl, při zdvihnutí rukou jeho jasně zařinčely.

Bez odporu se dal vésti do klece, pozlaceného to žaláře svého; hrdost jeho byla zlomena.

Ale míra utrpení jeho nebyla ještě plná, ještě více ho vítěz jeho ponížiti chtěl, a před stanem svým, aby od Bajazeta dobře vidín býti mohl, kázal nejčelnějším vojevůdcům svým zasednouti s nim k hostině.

„Bajazet chtěl ženami mými poděliti emíry své,“ vypravoval při tom vojevůdcům, „uhlídáme, jak první kaduna jeho se znáti bude v obsluze mé.“

A na kynutí jeho vyvedena jest Mileva ze stanu jeho, při jejímžto spatření nešťastný sultan v kleci vyskočil, co lev rozdrážděný, a cloumati začal železnými pruty žaláře svého.

Hlasitě se smáli vojevůdci tatarští málomocné zlosti jeho; Timur ale, ačkoliv oči jeho radostí plály, ústa ani k tomu nejmenšímu úsměchu nezkřiviv, oslovil Milevu, která se sklopenými zraky, s tváří vybledlou, se rty se chvějícími, skoro zsinalými před ním stála.

„Bylas první kadunou Bajazeta, jejž lháři bleskem nazývali,“ pravil, „a co taková jsi často příležitost měla, častovati ho vínem, nejmilejším to nápojem jeho; nyní ale jseš otrokyní mou, a co taková posluhovati mi budeš nápojem při jídle. Vidíš, jak milostivý jsem k tobě,“ mluví ousměšně dále, „Bajazet chtěl rozdati ženy mé emírům

svým, já ale nechávám tebe, první z žen jeho, k obsluze vlastní!“

A Mileva, jenž se byla druhdy vychloubala, že vládnouc srdcem Bajazetovým, dvěma světy vládne, k jejíž obsluze pohotěvě bylo na sta otrokyň na pouhé kynutí její, musela nyní sama obsluhovat ukrutného vítěze, jsouc otrokyní jeho. Nezdráhala se zbytečně, vždyť každé zdráhání by marné bylo, šla, nalila do koflíku vína, a podávala Timurovi.

Při pohledu na to, cloumal poznovu nešťastný sultan železnými pruty klece své, spílaje při tom Timurovi k nemalému potěšení jeho i hostů jeho: „Bídný pacholku, synu pastuchů, jak můžeš se odvážit takovou hanbu dělati mně sultanu rozenému, synu sultanů, a hosudárce mé, která jest dcera králů?“

Jakoby slova ta neslyšel, přijímal Timur s usmívavou tváří koflík z rukou Mileviných, a nesl jej k ústům. V tom zafičel větrem šíp a, vyraziv mu koflík z ruky u samých úst, zůstal v širokém rukávu kaftanu jeho vězet.

„Zhyň bídníče, abys nehanobil více jmeno srbské v dceři cárů jeho!“ ozval se při tom hlas z davu diváků, jenž ze vzdálí se dívali na hostinu chána svého, na potupu Bajazeta dávanou.

„Milan!“ zkřikla Mileva bezděky, uslyševši hlas ten.

„Svatý Savo!“ volal opět hlas předešlý, „což jsem poražen slepotou, že trefím bídný koflík

místo skrání tvých?“ A v lomozu a ryku zlostném nad smělým činem tímto zaniknula další slova jeho.

Timur se byl ani nepohnul, když mu koflík z ruky vyletěl, sotva že za ním pohleděl, jak se v písku kutálel, vytáhl šíp z rukávu kaftaníku svého, a zkoumavě ho prohlížel.

„Allah!“ pravil pak hlasitě, „jen jedno péro schází; kdyby si byl povšimnul střelec, že na pravé straně šípu jedno péro schází, byl by místo koflíku trefil skráň mou. Kde jest střelec ten?“ tázal se silným hlasem. A již stavili před něj Milana Topličanina v oblek tatarský převlečeného; v převleku tom mohl se arciť dostati až ke stanu chagana.

„Jest to jeden z těch křesťanských otroků, co včera se bili jak lvové,“ praví Timur k emírům svým, Milana si bedlivě prohlédnuv. „Ale při tom všem jen bídný pes, který myslil, že zničí život chanův, jehož hodina ještě nepřišla. Pohleď bídný pse!“ ukazoval mu šíp, „měls lépe prohlédnout šíp svůj, a byl bys viděl, že na pravé straně jedno péro schází!“

„Ha!“ zkřiknul Milan v překvapení, trhnuv sebou, že vazby, jimiž ruce jeho k tělu přivázány byly, div nepopraskaly.

„Allah sám ti zpletl mozek, ty pse, že's nedopatřil, nebo nechtěl, aby Timur chan, meč pomsty jeho, zemřel rukou nevěřícího. Proto umřeš ty, ne žes se pokoušel o život můj, ale že jse's

protivil vůli Allahově a účelům jeho, oud po oudu umřeš!“ rozhodnul lstivý ukrutník.

„Milane Topličanine!“ volal naň Bajazet z klece své.

„Viďíš sultane!“ odpovídá tento, „kamto zpupnost vede a zrada, kterou jsi zpáchal před třinácti lety na vlasti mé? zradou jsi zvítězil na Kosovu, zradou jsi ztratil říš svou a svobodu svou u Angory. Já ale rád umírám za vinu svou, že jsem opustil bratry své v rozhodné době, kdy Srbsko kořistiti mělo z porážky tvé, já sám, slibem svým vázán, zachovati musel syna tvého, a Štěpán Lazarevič nemá dosti síly, aby obětoval syna sestry své slávě a svobodě národa svého, jako bych to byl učinil já, kdyby mne nebyla vázala přísaha v Drinopoli učiněná; klnu hodině oné, která snad rozhodla nad osudem Srbska; nepomůže-li ještě Kazančič. Trp Milevo, někdy milenko, potom svůdkyně má, otroctví a potupa tvoje jest spravedlivý trest Páně za vinu tvou, že's mi lásku lhala, a moci své nade mnou nadužívala v slabé hodině mé, v níž já opustil bratry své.“

„Milane!“ zvolala Mileva vroucně, zapomenouc docela na místo veřejné a na vše vůkol sebe, neb jí děsily přípravy k vykonání ukrutného ortele na milenci mladosti její.

„Ano,“ praví tento, leže na špalku již roztažen a k němu přikován, „to byl ten hlas, který tam v Drinopoli rozháral srdce moje, pomátl rozum můj, že jsem zapomněl na pobratyma svého, na

vlast svou; proč mne opět voláš svůdným hlasem tím? nedovoláš mne více k životu zpět."

Sekera se mihla v paprscích slunce, temné buchnutí, praštění kostí, a pravá ruka Milanova se oddělila od těla. Křečovitě se zatřáslo tělo Milanovo i pod tuhými vazbami, místo výkřiku bolesti ale zvolal jasným hlasem: „Smrt má smyje vinu mou s duše, že nebude zatracena na věky, ona i Srbsko dojde někdy spásy své; velebeno budiž jmeno Kristovo!"

A další slova jeho udušena byla pod polibky Milevinými, která, spatřivši mihot sekery, na vše vůkol zapomenouc, k němu přikvapila, a vrhnouc se na něho, jako šílená volala: „Hodina smrti všechny ohledy světa ničí; já nemilovala než tebe po celý život svůj od té doby, kdy první políbení tvoje zahořelo na rtech mých; objímajíc Bajazeta jsem v duchu objímala tebe, a nebylo-li mi souzeno s tebou žíti, chci aspoň s tebou umříti, abys uvěřil v lásku mou!"

Chtělit ji od něho odtrhnouti, ale Timur, který byl již při řeči Milanově s udivením jak na něho, tak na Bajazeta i Milevu střídavě pohlížel, zabránil tomu slovy, mna sobě při tom radostí ruce: „Nebraňte jí, a rozstoupněte se stranou, aby Bajazet lépe viděti mohl, budeť míti zvláštní potěšení z pohledu toho."

Bajazet stál ve své kleci jako omráčen, s vyrouleným okem, s tváří do krve rudou pohlížel na ženu svou, kterak Milana objímá, a právě

když po druhé sekera povětřím se mihla, a druhou ruku Milanovu od těla oddělila, vyrazil sultan ryk šílené zoufalosti ze sebe: „zhyň, bídnice!“ zkřiknul, a poskočil ku předu, aby se vrhnul na Milevu, mysle v šílenosti své, že prorazí železnou mříž klece své, jakoby ze stebel spletena byla, a — svalil se s roztříštěnou lebkou na dno klece své.

„Srbsko bude přece jednou svobodno, milenko má!“ šeptal Milan s poslední silou svou, ale s blaženým úsměvem, a když druhá ruka mu odťata byla, ani se nezachvěl, s ubíhající krví uběhl i život jeho, a Mileva již tiskla rty své ke rtům mrtvoly.

„Mrtev jest, pane světa!“ oznamoval popravce Timurovi na Milana okazuje.

„A tam ten také,“ doložil Timur ke kleci Bajazetově okázav: „škoda, že jsem tak skvostnou zvěří nemohl obohatit zvěřinec můj v Samarkandu; kdož to mohl ale předvídat?“ pokrčil ramenama ukrutník ten.

Mileva, nezpamatovavši se více, umřela již druhého dne.

Tak skončil Bajazet, hlavní původce zrady, Brankovičem před třinácti lety na Srbsku zpáchané; říš jeho se rozpadla v tolika kusů, kolik bylo ucházečů-se o jednotlivé díly její, synové Bajazetovy s bojiště uprchlí, emírové jednotlivých zemí, i emírové tatarští válčili vespolek o zkrvavené, zpustošené krajiny; jen Srbsko neumělo použíti příležitosti této, aby Turky na vždy z Evropy vy-

pudilo; třinácte let postačovalo, aby národ srbský volně sklonil šíji svou pod vůli knížecí, a Štěpán Lazarevič, nepouživ příležitosti této k zapuzení Turků z Evropy, ale jmění i krev národa svého na to vynaloživ, aby se udrželo panství turecké v Evropě, ano aby i Asie opět poslouchala hlasu syna sestry jeho Mohameda, zpáchal větší zradu na vlasti své, nežli Vuk Brankovič. Mohamed nesahal sice na dosavadní práva srbská, i syn jeho Murat nechal živořiti despoty Srbska, ale již vnuk jeho Mahomed II. zmocnil se r. 1459 celého Srbska, vyvleknuv pak z nešťastné země té 200.000 obývatalů do zajetí k olidnění zpustošených krajin Asie.

Vinou Štěpána Lazareviče, nehodného syna Lazarova, nestala se Angora Srbům náhradou za Kosovo.

Poslední král Bosenský.

I.

Noc co havran černá leží nad hradem Belajem a nad táborem kolem pevného hradu toho. Ni jedna hvězda neprobleskala chmůrami, a jen při ohních strážních rozeznáš na blízku zbraně a osoby jednotlivé, dále však vše ve tmu splývá. U prostřed tábora plápolá oheň, jasně osvětluje stan větší ostatních, kteréž vynikají při svitu plamene z temna, co labutě z rokytí jezerního; před stanem viděti stráže, kterak se podpíraji o těžké mlaty, a ostré dlouhé kopí neb křivé šavle a před vchodem do stanu se dmul, kdykoli vichr po táboře zadul, královský prápor Bosny; vždyť sám král Štěpán Tomáš se to byl vypravil pokořiti zpupnost Vukmana pána Belajského, a již to den desátý, co bojovníci královští oblehli hrad pevný, co denně o ztečení jeho se pokoušejí, ale hradby jeho nepovolily potud, a posud není pokořena hrdost pána hradu. A to jižť Bůh ví! kdy se poštěstí rozvaliti hradby, kdy se pokoří hrdý župan králi svému, jeť ticho v táboře, následek to zmalátnělosti bojovníků, kteříž si nevšímají více ničeho vůkol, než toho, co jim veleno. — U ohně před stanem královským sedí muž v myšlénkách

pohroužen, hlavu svírá v dlaň, a jen časem potřásá kolpakem, sic bys myslil, že pohroužen je v spánek muž ten silných plecí, přes něž lví kůže mu splývá, a na každém rameně přidělaná peruť orlí značí vojvodu mocného. Taktéž je viděti, kterak chvílkami, kdykoliv vítr silněji po táboře zavane, bedlivě do dálí naslouchá, aniž by přitom obličej z dlaně vymknul, a opět se pohrouží v předešlé snění. „Vizte, Tomáševiče!“ mluví královští strážcové pospolu, jimž neuchází nižadné hnutí muže toho, „o čem as přemýšlí?“ — „Nudí se v nečinnosti,“ šeptají jiní, „a jistě hledá prostředky k ukončení boje toho; dejte pozor, stane se něco.“

„Ba stane,“ přisvědčují vesměs, „vždyť to vojvoda slavný, ten Tomaševič, pravý to syn královský.“ — „Hm!“ prohodil jeden z nich, jenž nejblíže u vchodu do stanu královského o silný palcát se podpírá, jeť starší ostatních, muž to již sivých vousů, a mnohá jizva na tváři jeho dává svědectví, že přestál již bojů, a že hleděl vždy ve tvář nepříteli, nechť si to již bisurman neb kdokoliv jiný.

„Hm!“ prohodil, potřásaje hlavou v nedůvěře, a hleděl před sebe, myšlénkám vlastním pouštěje uzdu.

„Ty snad nevěříš tomu, Ilio?“ vyptávají se soudruzi jeho, „či neznáš chrabrého Tomaševiče?“

„Ba znám,“ vece Ilia více pro sebe, „a proto se bojím myšlének jeho.“

„Ty ho nemiluješ,“ odpovídaji mu, „a předce

on pravý syn krále Štěpána, rodem i chrabrostí syn. Že matka jeho nesedí na stolci Bosenském, co z toho? budeť on předce dědicem otce svého, dědicem koruny Bosenské; proč nerodí choť králova Kateřina Kosarevna syny?“

„Budeť on ovšem dědicem,“ míní Ilia, „ale jen jest se co báti —“ zamlčel se, přejeda si dlaní zjízvenou tvář a nezvratně pozíral na Tomaševiče, který opět do dále naslouchal.

Vítr opět se vzpíral o stany, třepetaly se tyto vanutím jeho, že se zdálo, jakoby hejno koroptví vzlétalo, ale v třepetání tom bystré ucho dobře rozeznalo dusot koňský, jen strážcové, poslouchající slova starého soudruha svého, nepozorovali ničeho.

„Mluv, domluv!“ pobízeli; „čeho jest se co báti?“

„Slyšte,“ dí tento vážně, očí s Tomáševiče nespouštěje, „pamatují více, než kdokoliv z vás; z vás žádný nezná počátky lásky královė ku krásné Vojakcii, matce Tomaševičově, kterou král miloval tak, že syna jejího prohlásil za syna rodného, královského, ačkoliv nebyl zplozen v loži manželském; ale já vím, že Vojakcia nemilovala bohatýrského Štěpána Tomáše, nýbrž jen krále, a proto se obávám, že syn její —?“

„Jdižiž, jdižiž!“ smáli se mu, „král pokojně spí, kdežto syn jeho nad ním i nad táborem bdí.“

„Dobře dělá, že při tom i záležitosti svoje ne-

zanedbává,“ vece Ilia, „slyšte!“ Dusot koňský ozýval se již na blízku, byl to jen jeden jezdec, který se táborem přímo sem blížil, Tomaševič byl tvář svou poodkryl, hledě v nedočkavé zvědavosti v stranu, kudy jezdec přijížděl, pak obrátil oko ku stanu královskému, a utkvěl jím potom na praporci královském tak plamenně, jako milenec upírá zrak svůj na rty milenky, když tato poprvé šepce: „Já tě miluji!“ I ústa Tomaševičova se pohybovala, když tak plamenně na prápor královský zíral, i když byl vchod do stanu otce svého pozoroval. „Jak pěkně slušeti bude ta žerď hrsti mé, a krásně zatřepetá korouhev královská větrem, až ji silnou pravicí svou nad hlavu povznesu, jen až usne spáč ten na vždy tam ve stanu; již věru mu odpočinku třeba, slabé jsouť již jeho skráně pro korunu královskou, a prápor se již chvěje ve staré ruce jeho; čas již, aby postoupil místa svého na stolci Bosenském silam mladším.“ I vztáhnul při slovech těch ruce své, vypnul hrdě hlavu do výšky, vítězný úsměch mu pohrál kolem úst, v tom však padlo oko jeho na strážce královské, zrak jeho se setkal s pátravým zrakem Iliovým, a maně ustoupila hrdost na tváři jeho pokoře, svěsil hlavu, jakoby se klaněl před znakem moci královské, vlastně však že ukrýti chtěl rozpaky své před zraky zvědavými.

Jezdec, jehož příchod Tomaševič tak toužebně očekávati se byl zdál, stanul již u ohně; i prohlédnul nyní Tomaševič, a sotva se zdržel, aby

nezajásal, předce však se přemohl, a jen tázavě zrak svůj na příchozího upřel.

„Ah!“ šeptali strážcové vespolek, „totě Radič, jeho strýc! jakou ten asi novinu přináší?“

„Podivno, že sám přichází,“ prohodil Ilia, „bez průvodu, jako leckterýs sluha. Jdětež někdo, a podržte koně jasnému vojvodovi.“

„Nuž strýče!“ oslovil Tomašević příchozího, „jak je?“

Radič pokynul málo hlavou, že jen strýc jeho pokynutí to zpozorovati mohl, nahlas však odpověděl: „Nehrubě, milý kraleviči! nepokojno v okolí, a možná že Vukman dnešní noci něco obmýšlí!“

„Bůh tě potěš, vojvodo,“ odpověděl Tomašević, „nechť přijde ten zbujník, najde nás připraveny, uvítáme jej dle zásluhy!“

„To učiníme!“ ozvalo se ze zástupu strážců královských, jižto bedlivě byli každému slovu naslouchali.

Tu i tam se zdvihla hlava se země, vykoukla ze stanu.

„Stane se něco?“ plynula otázka ze všech úst.

„Tak se praví,“ odpovídáno. „No, dejž to Bůh! aspoň bude konec tomu povalování,“ radovali se všichni. „Slyšíš vojvodo!“ oslovil tohoto kralevič, „jak zpráva ta celý tábor rozradovala?“

„Jakž jinak?“ pravil tento, „Bosňák se zbraní v hrsti nerad lenoší.“

„A z které strany míníš, že chce Vukman utknouti bojem tábor náš?“ ptal se Tomaševič dále.

„Od severu,“ dí Radič krátce.

„Jsi zběhlý ve věcech válečných, strýče,“ kroutil Tomaševič jaksi nedůvěrně hlavou, „ale že od severu? proč právě od severu?“

„Nevěříš-li slovům mým, kraleviči,“ vece Radič nevrle, „to se jen sám přesvědč, já tě vyprovodím.“

„A než bychom se vrátili, může Vukman z jiné strany přikvačit na nepřipravené,“ dí Tomaševič. — „To arci možná,“ přisvědčil vojvoda „a již tě uznávám za prvního vojvodu v táboře, kraleviči, i volně se podrobím rozkazům tvým.“

„Slyšíte Radiče?“ šeptali posluchači vespolek, jichž počet se vždy více i více množil. „Mluví pravdu,“ přisvědčovali jiní, „slavný vojvoda jest ten kralevič. Dejte pozor, že se vrátí někdejší sláva a neodvislost Bosně, až on dosedne na stolec královský.“

„Kéž by to již bylo!“ mluvili druzí, „a my již nemuseli dávat poplatku Turku pohanu k hanbě své, aniž se ohlížet na krále Uherské!“

„Hanba to věru,“ přisvědčovali skoro všickni, „to kolotání mezi pohanem a nepřítelem Maďarem, z nichž každý si panstvo nad králi našími i nad námi svojí; Bosna může sama sebou stát, jen vojvody jí třeba.“ — „A ten bude Štěpán Tomaševič, a žádný jiný,“ tvrdili mnozí s pevným přesvědčením.

Jen někteří kroutili hlavou, ale mlčeli; těžkoť plavat proti proudu. Tomaševič mezi tím trval v hlubokém mlčení, zdál se být zamyšlen, v pravdě však neušlo ni slovo bystrému sluchu jeho, a významně na Radiče pohlednuv, který sotva k poznání hlavu nachýlil, přejel si dlaní obličej.

„Již vím, co učiníme," pravil nyní hlasitě, „potřeba však k tomu svolení krále otce mého."

Vstav, zaměřil přímo ku stanu královskému; hbitě mu ustupovali tělesní strážcové s cesty, jen Ilia jaksi váhavě poodstoupil ze stanoviska svého, a na krok jen poodstoupiv, upřel pronikavě zrak svůj na tvář kraleviče, který u stanu se zastaviv, na Iliu pohledl s výrazem hněvu ve zraku i tváři. Neohroženě však snesl Ilia hněvný pohled ten, ano tím pronikavěji pozíral na kraleviče, tak že tento bezděky očí svých k zemi sklonil, a zarděv se, ovšem že jen mžiknutím, pohledl opět na sluhu s úsměchem, nyní největší důvěru prozrazujícím.

„Věrnýs ty sluha pána svého, Ilio!" pravil pochvalně, „a věru může bezpečně spáti král tvůj pod ochranou tvou. Jdižiž tedy, a nahlédni sám do stanu, zdali možno promluviti s králem, otcem mým v důležité neodkladné věci?"

Polohlasité reptání ostatních strážců ozvalo se proti Iliovi; tento však, jakoby ničeho neslyšel, ni brvou nepohnuv, odpověděl na slova Tomaševičova:

„Neslušíť se pro mne sluhu, vcházeti do stanu před tebou, pane můj; neb kdež může být královská hlava bezpečnější, nežli pod ochranou rodného syna svého?“ doložil důrazně, hlavu skloniv před kralevičem. Pozastavil se tento, silné chvění, jako při zápalu zimničném, otřáslo údy jeho, tvář sbělela, pysky zsynaly, v okamžiku však zplanulo oko jeho a opět rudou září se zbarvila tvář jeho.

„Dobře tedy,“ pravil na oko lhostejně, ale hlas jeho se při tom předce vnitřní bouří chvěl, „ohlásím se sám u krále otce svého, ty ale mě následuj!“

Odvrátil se od něho, Ilia však dobře viděl, jaký to jizlivý pohled při obratu tom na něm spočinul, s takovou zlobou, takovou nenávistí, jakoby to byl smrtící pohled baziliškův. Avšak Ilia byl bojovník starý, vídalť on podobných pohledů, když poražený nepřítel u nohou jeho se válel; proto pokojně snesl pohledu Tomaševičova, jen že se zatrudil obličej jeho a hlavou pokynuv, jako člověk, jehož domínka jistoty nabyla, následoval kraleviče. Zlehka rozestřel tento opony stanu, a chladný noční větřík, jenž ve stan zavanul, probudil spícího uvnitř krále. „Tys to, Ilio?“ ozval se hlas ze vnitř, silný a zvučný, že se seznalo, byť stářím se již byl nachýlil týl Štěpána Tomáše, krále Bosny, hlas jeho že předce ještě pronikne rykem války, bojovníky své k vítězství svolávaje.

„Já jsem to, královský otče můj,“ odpověděl

Tomaševič, „Ilia však mě zprovází: důležitá zpráva mě přinutila, rušiti spánek tvůj!“

„Ah, tedy ty, synu můj?“ vece král, a za dne bylo by se mohlo viděti, jak radostí zplanulo oko jeho, „já sobě v spánku hovím, ty ale bdíš za mne a za lid můj, já ti děkuji. Přistup blíže k loži mému, dítě drahé, ať v požehnání vložím pravici na skráně tvé, aby, až světlo očí mých v smrti vyhasne, sláva panování tvého se rovnala synovské lásce tvé ke mně. — Proč se chvěješ? vždyť ruka starcova neulehne sílou mladickou na hlavu, a požehnání otcovo klestí dráhu k blaženosti časné i věčné; běda ovšem dítěti, které, nehodné požehnání, předce je přijímá, tomu se v kletbu promění slovo lásky a modlitby!“

Zamlčel se kmet, hlasité dechy, jako člověka v mocném zápasu, rvaly se pracně z prsou kralevičových, vanuly stanem; a tam ode vchodu slyšeti bylo Iliu, kterak starý ten bojovník tajiti chce pláč svůj v marném namáhání. „Pravda,“ promluvil opět král, „zapoměl jsem na tebe, Ilio! odejdi jen, až tě zavolám; ač tebe návidím, sluho věrný, předce jest syn bližší srdci mému, a netřeba svědka rozmluvy otce se synem!“

Mezi touto řečí se ztíšil Tomaševič, a když Ilia, poslušen jsa rozkazu králova ze stanu vycházel, viděti bylo při lesku plamene až ve stan vniklém, jak Tomaševič zraky své s výrazem hrůzy na odcházejícího upírá.

Dosti dlouho čekal Ilia před stanem, byl opět

na oko chladný, pokojný, slzy jeho, jež se mu byly při slovech krále jeho bezděky z očí vyřinuly, uschly aneb se ztratily v jizvách tváře jeho, tak že soudruhové jeho zvědavě ku stanu pozírající, ničeho nezpozorovali, když byl opět ze stanu vystoupil.

Po táboře nebylo již jednoho spáče více, tu i tam stáli bojovníci v tlupách, živě ač potichu spolu rokujíce, co asi se díti bude, vždyť on Tomaševič marně nebudí krále otce svého, a vojvoda Radič se netoulal zbůhdarma mimo tábor, však oni oba, slavní to vojvodové, již cosi dokážou, jen strpení! Ah — a jak ten vojvoda Radič tiše sedí u ohně, jakoby ani netušil, že na tisíce bojovníkův dychtivě očekává znamení k činům, neb se již zhnusilo jim lenivé to povalování kolem hradu Belajského, a že Radič tak tiše u ohně sedí, toť důkazem, že veliké záměry na mysli přemítá.

Ilia však nevšímá sobě tohoto všeobecného ruchu, ač na oko lhostejný pohroužen jest v myšlénky, a to asi trudné, neb nechce se vyjasniti oko jeho, a tvář jeho nepozbývá zasmušilosti, někdy i hlavou potřásá, jakoby zprostiti se chtěl tíže myšlének na mozek jeho ulehlých, a již podruhé bylo uvnitř stanu ve dlaň tleskáno, než Ilia znamení to uslyšel.

„Zde jsem, královský pane můj!“ dí Ilia, rychle do stanu vstoupiv.

„Vezmeš junácké perjaníky mé,“ dí král Štěpán, zcela na lůžku vzchopen, hlasem pevným,

„a povedeš je tam, kam kralevič, syn můj ti poveli.“

„Hodna se učiním tohoto důkazu největší důvěry tvé, otče a králi můj!“ zvolal Tomaševič hlasem povýšeným, že pochybno bylo, zdali to radostí či vnitřním hnutím.

„Důvěry?!“ opakoval král, pravici svou po Tomaševiči vztáhna, a hlavu jeho k ňadram svým přivina. „Jdižiž, jdižiž, synu! snad nazýváš důvěrou, že perjaníky své pod velení tvé na čas stavím? Aj, můj chrabrý bohatýre, netřeba mi strážců pod ochranou tvou; vediž je jen k činům slavným, já stár jsem již a slávy válečné jsem již se nabažil, tobě však třeba pověsti slavné, by tě předcházela po stupních k prestolu, neboť nedlouho ještě, a já stařec postoupím tobě místa svého. Pročež ty, Ilio, hleď,“ obrátil se k tomuto, kterýž u vchodu, opony jeho polorozhrnuté v ruce drže, stál, jakoby byl nevěřil sluchu svému, jenž mu rozkaz králův v duši hřímal, „a přičiň se,“ mluvil Štěpán dále, „bys ty i hrdinští perjaníci moji sobě zasloužili pochvalu budoucího pána svého. Bůh vás zprovoď, nezklameť mě naděje, že při prvním jitra úsvitu vítěze uvítám.“

Ilia ještě na okamžik váhal, pak hlavou pohodiv: „Má se státi, králi můj!“ pravil, i odešel ze stanu; v patách jej následoval Tomaševič.

„Tiše se v řady sestavte,“ velel nyní kralevič, „prv ale shaste oheň, aby svit jeho zrádcem nebyl příprav našich. Ty, Ilio, veď perjaníky

k jihu hradu, kde proud Bystřiny o kolmou skálu se obráží. Nejdůležitější místo svěřuji síle vaší, junáci!“ oslovil strážce tělesné, zpozorovav u nich nevoli všeobecnou nad vzdáleným postranním stanoviskem tímto, „ono místo neschůdné bude míti zpupný župan Belajský za neostražené a vím jistě, tam že se chce prosunouti a vrhnouti na tábor náš? Komuž tedy radněji svěřiti místo takové, nežli vám junáci? vy první jste kolem posvátné osoby královy, první budete také v seči, a zdržíte župana, až já s polovicí vojska zteču hrad, který posud na skále vzdorně vzhůru čnící, chrabrosti naší se posmíval.“

„Dobře to tak! nezklameš se v nás, kraleviči!“ chválili perjaníci, zbraní zařinčevše; jen Ilia stál tiše, se zasmušilým obličejem v hlubokých myšlénkách pohřížen, v čele jejich.

Za to však se odmlčeli ostatní bojovníci, záviděliť perjaníkům místa tak nebezpečného, proto ale také tak čestného.

„Jen polovice z nás udeří na hrad?“ reptali hlasitě, „a co bude dělat druhá polovice? Bude se snad v táboře válet a poslouchat výskot boje soudruhů svých? — Ha! a ženy a děti aby snad potom prstem na ně okazovaly?“

S vnitřní radostí poslouchal Tomašević nevoli tuto, i Radič, jenž až posud tiše byl u ohně seděl, se vzchopil a pokynuv kraleviči, obrátil se k bojovníkům, co zeď v nepřehledné šířce kolem nich se sestavivším.

„Já zůstanu s těmi,“ pravil hlasem polokáravým a polouchlácholujícím, „kteří pro ochranu tábora tady zůstanou; a kdož může říci, že vojvoda Radič v čas bitvy zvolil sobě místo takové, aby se mu zaň dostalo posměchu žen a dětí?“

„Tak jest,“ přisvědčil Tomaševič, „kdož může věděti, zda-li přátelé zpupného župana Belajského nečekají v záloze na hodinu bitvy a outoku, snadno by se nám místo vítězství hanby dostalo, pročež každé místo čestné jest.“

„Dosti toho, jasný kraleviči!“ okřikovali ho bojovníci, „my již rozumíme, a dobře to tak! — Veď nás k outoku, my půjdem, kaž nám zůstati, my zůstanem všady a vždy s tebou a s vojvodou Radičem!“

„A o králi zmínky nečiní lid ten bláhový, ba svedený,“ doložil tiše pro sebe Ilia, pohlížeje vůkol po bojovnících, pak utkvěl zrak jeho na kraleviči i na vojvodovi, strýci jeho, kteříž pohlíželi na sebe radostně, a kralevič při tom vypínal hlavu hrdě vzhůru, jakoby se již leskla koruna královská na hlavě jeho, a vztýčil ruku před sebe, jakoby již mávnul korouhví královskou, na niž právě pohleděl zrakem toužebným, jako jinoch pozírá v zápalu lásky první po milence své.

„Rozumím ti,“ mluví pro sebe Ilia, hladě ostrý svůj kynžal v pasu zastrčený, „ale Boha se dokládám, že tak brzo nezavlaje korouhev královská, jíž se ani dočkati nemůžeš, v hrsti tvé.“

Tomaševič kynul opět rukou. „Známť já bojovníky Bosny,“ mluví při nastalém tichu, na vše strany hlavu skláněje, kralevič; ale každým úklonkem poutá všech srdce víc a více k sobě, že mnozí šeptají: „Kéž by již ten byl králem naším?“

„Známť i chrabrost jejich,“ mluví Tomaševič, „proto mi bude snadno vítěziti s nimi, jen když každý věrně zachová rozkazů mých i světlého vojvody strýce mého Radiče.“

„A doložiž,“ obrátil se Radič na polo k plukům, na polo k němu, „jejich jen to sláva bude, aniž má, aniž tvoje, kraleviči!“

„Pravdu's pověděl strýče!“ přisvědčil Tomaševič, „nechciť já si svojiti slávu bojovníků chrabrých.“

„Tvá to sláva, kraleviči, tvá a vojvody Radiče!“ volali bojovníci nadšeně, ač dosti neprozřetelně, „s vámi vítězíme, bez vás ničeho nemůžeme!“

„Tiše, tiše!“ kynul kralevič oběma rukama, „nebuďte jako děti, kteréž napřed vyzrazují úmysly své.“

„Ty alespoň úmysl svůj chytře skrýváš,“ vyhrklo Iliovi polohlasitě z úst.

„Chytrý i lstný jest župan Belajský, pročež je nám opatrnosti tak dobře třeba, jako chrabrosti,“ mluví dále Tomaševič, když bylo na důtku jeho hrobové takměř ticho nastalo v zástupech, „a čas již k činům přikročiti.“

Vztýčil se, a pomalu, hlasem zvučným, velitelským, že znáti bylo, to že není poprvé, co bojovníkům velí, pokračoval dále: „Oheň zhaste až na poslední oharek; bojovníci Modruští, pak ti z Travníku a Ključe ať postoupí krokem tichým, liščím až na kraj tábora pod skálu Belajskou, lid ostatní ať čeká na místě, až se mu vykáže stanovisko, jež já s vojvodou, strýcem mým, ještě jednou obezřím! Ty Ilio," obrátil se k tomuto, „znáš čestné místo strážců královských!"

Neodpověděv, obrátil se Ilia jižně z tábora, následován perjanlky ostatními. Vše se dělo dle rozkazu kralevičova ve vší tichosti, ohně se zhasily, a bylo tma, že nevidět na píď před sebe; kráčeli předce jistým krokem směsicí stanů určeni bojovníci k stanovisku naznačenému pod hradem Belajem; Ilia byl již dávno s perjaníky svými v čiré tmě zaniknul.

II.

Tam k severu na pokraji tábora dohořívá ještě oheň; ve chvatu, s jakým za rozkazem kralevičovým do boje chvátali, zapomněli jej shasiti, a při svitu jeho viděti dva jezdce tryskem z tábora uháněti. U ohně stanuli, bylť to Tomaševič se strýcem svým Radičem, samotni jeli, nižádný sluha jich nedoprovázel.

„Slabý ten plamen mohl by být zrádcem naším," prohodil Tomaševič.

„Daleko-liž pronikne nocí jeho zář?“ pokrčil Radič ramenama.

„Byť i nedaleko,“ dí Tomaševič, „kdosi by předc zočit mohl, že jiný jest směr náš, než obzírání tábora, a strýče, lépe jest lépe.“

„Tyťs velmi obezřelý, ale pravdu máš,“ přisvědčil Radič, a nejsa člověk mnoha slov milovný, skočil s koně a nohou ušlapával oharky doutnající, až daleko vystřikovaly jiskry. „Tak!“ mluvil při tom, „uhlídá-li nás někdo, řekne, jak jsme to opatrní, napravujíce chybu jiných.“

Zamlčel se a k Tomaševiči pohlédnuv, vypuknul v polotajený smích řka: „Jaks to dobře vyvedl, žes odstranil všecky svědky, a ještě při tom slávy pro nás oba nakořistil, že můžeme z ní trávit po čas života svého; věru jsem potud nemyslil, že tak snadno se dá klamat ten lid,“ dodal s opovržením.

„Bojím se, vojvodo, že předce ne každý,“ odpověděl Tomaševič.

Radič naň v udivení utkvěl zrak svůj, a maje nohu nad posledním již jen slabě hárajícím oharkem podzviženou, spustil ji volně k zemi.

„Co pravíš?“ ptal se ruce v bok podepřev; „myslíš tedy, že by snad předce někdo byl na stopě nám?“

„Ba vím to jistě, milý strýče,“ přisvědčil Tomaševič, „kdybych byl celý národ s pravé dráhy svedl, jednoho jsem předce nesvedl.“

„A ten jest?“

„Víš, že jen jednoho z perjaníků královských jsem sobě nenaklonil, on matku mou již nemiloval, mne však nenávidí, všudy mi v cestě stál, i dnes, když jsem do stánu k otci šel—“ zachvěl se při slově tomto, „ha k otci“ — šeptal s hrůzou.

„Co jest ti?“ divil se vojvoda, „proč si nedomluvil? já posud nechápu, kdo by to byl?“

Tomaševič přejel si dlaní obličej. „Ah tak!“ pravil zasmušile, „což’s neviděl, kterak uposlechl rozkazu mého jen proto, že král mu tak velel? Šel s perjaníky sice, ale vzdorně, co pes kňučící, jenž nerad opouští stopu pána svého. Jest to Ilia, první z perjaníkův.“

„Ha ten!“ zakypěl zlostí Radič, „ať také zhyne ten starý pes!“

„Není-li pravda, vojvodo,“ odpověděl Tomaševič, „aby potom každý věděl, to že nemožno, aby oba umřeli v stejné době smrtí přirozenou?„

„Eh!“ pozastavil se Radič, šoupaje kolpak s čela do týla a na vše strany, „věru to by bylo — třeba ho tedy krmit medem a hejčkat co děcko v loktech matčiných, toho psa, aby nekousal. A však poslední oharek již shasl a tma jest, že nevidím na krok před sebe. Promluv, strýče, ať se k tobě dostanu a na svého vrance!“

Tomaševič ale se neozýval, tak že Radič, když se byl po chvíli ve tmě poněkud ohlédnul, sám se došámal k strýci svému, který koně jeho držel, a vyšvihnuv se na koně, položil pravici na rameno Tomaševičovo, a podivno! ač tento věděl,

kdo to naň ruku klade, zachvěl se předce a rychle odhodil ruku vojvodovu s ramena svého.

„Tyť's najednou jaksi podivný, Tomaševiči!“ pozastavil se vojvoda, „co je ti? proč jsi se mi neozval?“

„Proč?“ opakoval Tomaševič, „chtěl jsem zvěděti, zdali neklopýtnuv, ani nezbloudiv ke mně se dostaneš, v kroky tvé jsem vložil otázku na osud svůj, mám-li ustati aneb dál se hnáti dráhou nastoupenou?“

„Co ti to napadá? proč ustati?“

„O tom později,“ vece Tomaševič odhodlaně, „osud již rozhodl, ku předu tedy!“ a švihnuv koně, uháněl na pláň v čirou tmu.

„Pravdu máš,“ mluvil Radič, po boku jeho uháněje, „noc letí na perutích větru, ani chvíle zmařit nesmíme, chceme-li dojíti dnešní noci cíle svého, a to musíme, vždyť taková noc a taková příležitost se nevrátí více. Ale zahněme v levo k bystřině,“ vytrhnul sám sebe z řeči, hned směrem tím koně svého obrátiv, „šum vln jejích nám bude v této tmě vodítkem k místu, kde nás očekávají.“

Mlčky jeli nyní, co koně vyskočiti mohli, asi dva tisíce kroků vzdálí podél břehu potoka, jehož vlny o kamení, skaliska v bystrém toku narážejíce, šuměly jakoby to valná řeka proudy své plání tou hnala. Najednou se končila pláň, vlastně rozsedlá kotlina, příkré, sosnami porostlé hory sbíhaly se v kruh, jehož středem si byla bystřina

ve stoletích žlab svůj vydlabala, i zdálo se tu, že musí poutník se obrátiti, nechce-li se svěřiti běhu potoka, aby s vlnami po kameních se skaliska na skalisko skákal.

Zde stanuli oba jezdcové a Radič seskočil i hned s koně. Tomaševič však napolo již v sedle pozdvižený najednou váhal.

„Nemař času!“ pobídnul jej krátce Radič. Mlčky sestoupil nyní i Tomaševič. „A nyní nebuď choulostivý, strýče, když si obuv smáčíš,“ mluví Radič, až na kraj břehu postoupiv, „koni tvému se to na kluzkých skaliskách mnohem hůře půjde, než tobě; ale musí s námi, aby se nestal kořistí kolem těkajících vlků.“

Á již pozdvihl nohu, chtěje do potoka sestoupiti, když Tomaševič ruku svou mlčky na rameno jeho položil.

„Co jest?“ obrátil se Radič.

„Poslyš, Radiči!“ dí Tomaševič, „ať vše mezi námi vyjednáno jest, nebo jeden krok ještě, a již není žádného návratu více možná.“

Radič poodstoupil několik kroků od břehu, táhna Tomaševiče za sebou.

„Ty pomýšlíš na návrat? dobře!“ pravil lhostejně, „já ničeho proti tomu nemám! již dříves' se tázal osudu, máš-li ustati, neb dále jíti dráhou nastoupenou, proč to vše? a odkud ta vrtkavost, když věc tak dalece již dospěla? Či myslíš, že když ustaneš, král Uherský Matyáš Korvin ti odpustí, že's tak dalece jej při-

měl, aby posla svého ku konečné rozmluvě s tebou odeslal? Nebude soudit, že's ty šašky sobě z něho tropil, a připustí-li potom, abys ty dosednul na trůn Bosny?

„Málo mi na tom záleží, co se králi Uherska líbiti bude, neb ne," odpověděl Tomaševič hrdě, „on činí sice nároky na svrchovanost nad králi Bosenskými, aniž by vůle a moci měl, tuto svrchovanost obhájiti; jen duševní slabost králů Bosenských zavdala příčinu k takové smělosti králů Uherských."

„Tyť jsi se ale předce ucházel o přízeň jeho, o svolení jeho k podniknutí svému," namítnul Radič; „anebo jsem i já byl poslem kratochvíle tvé?" tázal se zpurně.

„Je-li mi Matyáš Uherský přízniv," odpověděl Tomaševič, „povede pak při mou tam na západě; nabudu tím času vyprostiti sebe i Bosnu ode jha nejpotupnějšího —"

„Ah!" pozastavil se Radič, „dobře-li ti rozumím, chceš povznesti kříž Bosny nad půlměsíc Muhamedův v zápasu smělém?"

„Nejen kříž Bosny," dí Tomaševič, „ale i věno ženy své — Srbsko nazpět vydobýti; vydati musí sultan Muhamed loupež svou!"

„Toť podniknutí odvážlivé," zamyslil se Radič, „a věru obyčejný člověk by se zhrozil již pouhé myšlénky, vzdorovati mocnému sultanu, jehož obojetnou přízeň si král Štěpán velkým ročním poplatkem vykoupil; ale nemožné není

vítězství. — A co potom, když se ti zdaří smělý záměr tvůj?“

„I králů Uherských přízeň jest obojetná,“ vece Tomaševič krátce.

Radič položil obě ruce na ramena strýce svého, řka: „Jedno jho po druhém tedy sníti chceš se země naší? To-li vyvedeš, myslím, že odpuštěn ti bude hřích tvůj; proč tedy váháš?“

„Proto, že mi nemožno bude ublížiti starci tomu,“ dí Tomaševič, hlavu svěsiv.

„A včera ještě?“ pozastavil se Radič.

„Včera ještě jsem neměl tolik důkazů lásky jeho ke mně,“ odpověděl Tomaševič. „Strýče! dnes jsem s ním mluvil, on mě tolik miluje, a všecky úmysly mé jsou zvyklány; dlouho-liž může ještě žíti stařec ten, který jest vždy otcem mým?“

„Pravda,“ přisvědčil na oko Radič, „nikdo mu již dlouhého věku soudit nemůže, předce ale vždy tak dlouho žíti může, že ještě za žití jeho manželka jeho Kateřina dědice trůnu mu porodíti může.“

„Dědice?“ zvolal Tomaševič hlasitě.

„Jakž jinak, syna-li porodí? Ona jest pravá manželka jeho, a otec její jest Štěpán Kosarič, kníže Hercegoviny, jenž se mocí rovná králům Bosenským; tys ale syn Vojakcie, kterou otec tvůj, král Štěpán, sice uznal za hodnou lásky své, za nehodnou však lože manželského.“

„Dosti již, dosti!“ zvolal Tomaševič divoce, „já bloud váhal, dada se zvrtkati v úmyslu

dávno uzavřeném několika slovy lichotnými, jako se děcko uchlácholí podanou mu hračkou v nevoli své. Ha!“ pozdvíhnul pravici, jako na přísahu vzhůru, „neustanu dříve, pokud pomstěno nebude pohanění matky mé na tom, jenž obětoval matku mou hrdé Kosarevně, která —“

„Ustaň!“ vskočil mu Radič prudce do řeči, „každé slovo, jež jí se týká, beru na sebe. Ty alespoň nemáš příčiny, proč bys jí lál, leda snad proto, že králi Štěpánu pravého dědice poroditi může.“

„Ano tak!“ dí Tomaševič s přídechem ousměšku, „jáť zapomněl, že ty ji posud miluješ, strýče!“

„Ano miluji ji posud,“ odpověděl Radič hlasem roztouženým, „miluji, jako tehda, kdy jsem ji poprvé zočil v sídle otce jejího, na hradě Blagaji; ale já vojvoda ustoupiti musel králi, a odříci se všech nadějí v blaho vezdejší; ovšem jsemť tehda nemyslil, že předce se vyplní tužba má,“ doložil jakoby pro sebe, v hluboké myšlénky se pohrouživ.

„Tobě kyne největší blaho z podniknutí našeho, milý strýče,“ pravil Tomaševič oulisně, „kdežto mně jen strasti za podíl se dostanou; záhodno tedy, abys také větší díl úlohy na sebe vzal.“

„Tak?!“ dal se Radič do hlasitého, podivného smíchu. „Ne, ne, Tomaševiči! tak my spolu nevyjednali. Ty se nemůžeš dočkati lesku koruny

královské, proto si's umínil sáhnouti v kolo osudu rukou — smělou; já jen ti mám býti nápomocen, a cenou pomoci mé jest Kateřina Kosarevna, tak zní úmluva naše. Trváš-li posud v úmluvě této, pojďme dále, ne-li, vrátím se bez odkladu nazpět," a již vstoupil jednou nohou do třemenu.

„Já se měl za dosti silna, a nyní se lekám starce toho. Kéž bych s ním aspoň dnes byl nemluvil!" šeptal pro sebe Tomašević, hlasité odpovědi nedávaje.

„S Bohem tedy, Tomaševiči!" pravil Radič určitě, na koně se vyšvihnuv; „ale pamatůj, jako že já bez tebe dosíci nemohu milenky své, tak také ty beze mne nikdy nevstoupíš na prestol králů Bosenských!"

A již švihnul koně, že tento k divému skoku se vzepjal.

„Stůj!" zvolal Tomašević, „já trvám v úmluvě."

V okamžení se vrátil Radič, a s koně seskočiv, pravil: „Vše je tedy v pořádku; tobě kyne vladychtivost, mně láska; ku předu tedy, ty pro korunu Bosny, já pro krásnou Kosarevnu, pojďme!" A bez dalšího rozmýšlení skočil s břehu do potoka, ne hlubokého sice, ale velmi bystrého, že bylo silných nohou třeba, aby se nesvezly na kluzkých oblázcích; ač se kůň jeho zdráhal, musel předce následovati pána svého. Beze všech rozpaků následoval nyní i Tomašević příklad jeho, a ač několikráte byl zavrávoral, tu na

oblásku, jenž mu pod nohou byl ujel, aneb se tu i tam mu noha se skaliska kluzkého svezla, předce se šťastně dostal za strýcem svým po chůzi asi tři sta kroků v malou kotlinu, kde pod několika tam rostoucími sosnami vysoký plamen jim plápolal vstříc.

„Díky šumu potoka,“ prohodil Radič, na břeh vystupuje, „sic by byli v takové blízkosti slyšeti museli rozmluvu naši, a to nevím, jak by nás posel krále Korvina přivítal.“

„Tu skvrnu, bohdá! brzo smažu s koruny Bosenské, aby se králové Bosenští nekořili více služebníkům králů Uherských,“ pravil Tomaševič polohlasitě se zlostí, pozoruje, že, ačkoliv příchod jeho již od sedících kolem ohně zpozorován byl, nikdo předce ku přivítání jeho nepovstal.

Stanuli již oba na břehu, a Tomaševič prohlížel sobě osoby u ohně sedící, polohlasitě při tom k sobě mluvě: „Známť já tak mnohou tvář ode dvora krále Korvina, těch tady jsem však nikdy neviděl, ať v tom nějaký podvod nevězí?“ obrátil se na polo k Radiči.

„Tyť's najednou příliš podezřivý,“ usmál se tento; „buď však bez starosti, župan Turčanský jest tak dobře dvořenín krále Korvina, i požívá však více důvěry jeho, než ti, kteří každodenně tvář svou v předsíních jeho na odiv staví.“

Neodpověděv, šel Tomaševič volným krokem ku předu, zraků svých s osob u ohně sedících nespouštěje. Bylo tam šest mužův v kroji Uher-

ském, ničím od sebe se nerozeznávajících, tak že těžko poznati bylo, kdo pán, kdo služebník; zkušené však oko Tomaševičovo na první pohled uzřelo, kdo hlavou jest společnosti této, a nabyv o tom přesvědčení po velitelském kynutí rukou muže toho, na jehožto kynutí společníci jeho od ohně povstali, obrátil Tomaševič nyní zrak svůj na muže, jenž posud vedle župana Turčanského u ohně sedě, nyní taktéž se vzchopil. Byla to postava obrovská, širokých plecí, přes něž mu kůže medvědí splývala a za sobolovou čepicí z předu zastrčené péro kání značilo v něm mocného župana Bosenského. Popošel několik kroků blížicímu-se kraleviči vstříc, a ačkoliv velmi důvěrně se tvářil, uklonil se předce dosti hluboce před ním.

„To Vukman Belajský!“ pravil Tomaševič, prohlížeje sobě župana, „před jehož hradem se byl voj královský k pokoření zpoury jeho roztábořil, a já syn vlastní téhož krále, ten syn, jemuž král perjaníky své byl svěřil, jenž lid bojovný outokem na hrad Vukmanův rozradovav s tím samým županem zde v skrytém místě k přátelské rozmluvě se schází.“

„Tak jest, kraleviči jasný, a bohdá, že v brzce říci mohu, králi můj!“ odpověděl Vukman, znova se hluboce ukloniv.

„Špatně máš v úctě důstojnost králů svých!“

„Aj, kraleviči!“ pozdvíhnul Vukman hrdě

hlavu, „jsemť já ten jediný, jemuž se znechutila vláda otce tvého, krále Štěpána?“

„Nemařte času marnými slovy,“ vmísil se v to Radič, „každý ví účel schůzky této; k čemu tedy výčitky sobě činit?“

„To bylo slovo v pravý čas,“ prohlásil se župan Turčanský, s místa svého u ohně ani se nepohnuv, „beztoho jsem se načekal až do omrzení!“

Při málo pochlebných slovech těchto zbarvila se tvář Tomaševičova rudou září hluboké nevole, a jiskřící se oko na mluvce obrátiv pravil hněvivě: „Toť se špatně potázal král Korvin, pán tvůj, s tebou, když ve službě jeho se nuditi můžeš!“

„Pán můj jest i pánem tvým, kraleviči Bosenský!“ odpověděl hrdě posel Korvinův, „a jsem-li já ve službě jeho, to zajisté nejsem a ani býti nechci ve službě tvé, jemuž milost uděliti jsem přišel jmenem krále Matyáše Korvina.“

Tomaševič se kousal v pysky zasmušile před sebe hledě, ousměšek si pohrával kolem rtů Vukmanových, jakoby tomu povděčen byl, že takto se pokořuje kralevič Bosny; hm! vždyť to od jakživa v Slovanstvu, že jen rodní synové jásají nad potupou vlastí svých! Radič se na oko lhostejně tvářil.

„A komu milosti třeba, a kdo ji přijímá, tomu se nesluší hrdost dávati na jevo,“ doložil župan Turčanský po malé přestávce.

Tomaševič sebou trhnul, jakoby byl ucítil

bod žihadla hadího; bezděky sevřel v pravici rukovět handžaru svého.

„To je příliš!“ vypravil pracně, zlobou chraplavým hlasem, z prsou svých.

„Aniž se tobě sluší, župane Turčanský, hráti na krále, kdežto jsi jenom poslem rozkazu jeho,“ pověděl nyní Radič, o krok pokročiv. „Nehleď na mne tak divoce; víš, že mi jen třeba se obrátiti, a když zmařeno bude dílo úmluvy naší vinou tvou, poletí při návratu tvém hlava s trupu tvého k nohoum tvým!“

Nyní župan Turčanský se kousal v pysky, a zamračeně sklonil zrak svůj k zemi; potřásl pak hlavou, a v hlasitý smích vypuknuv pravil: „To je pravda, lichotiti neumíš, vojvodo Radiči!“

„A také lichotit nechci!“ doložil Radič chladně.

„Nehádejme se o to!“ dí posel Korvinův, „nechť přisedne kralevič Bosenský!“ kynul rukou, okázav na místo u ohně proti sobě.

„Kde sluhové sedí, tam volejí státi ti, jichž noha o stupně trůnu se opírá,“ odpověděl Tomaševič hrdě. Župan Turčanský vyvalil oči na Tomaševiče. „U čerta!“ zahučel pro sebe, „jak krásně to mluví, že bych si jej mohl zamilovat, ba věru by ho ctil, co kraleviče, kdo by nevěděl, že za krásnými slovy skrývají se myšlénky černé, a že na místo srdce štír jedovatý v ňádrech jeho se skrývá — eh!“ vytrhnul sám sebe ze samomluvy, „co mi po tom? — Nuž, jak se ti líbí,“ promluvil nahlas lhostejně, „chceš-li státi,

stůj, já jsem unaven dlouhou jízdou.“ A zabaliv se ve plášť, natáhl se pohodlně podél ohně; podepřev pak hlavu ve dlaň, obrátil pronikavě zrak svůj na Tomaševiče, který jaksi pohrdlivě posud na posla Korvinova pohlížeje, zasáhnut tímto pronikavým zrakem, bezděky se zachvěl. „Ty tedy chceš býti králem Bosenským?“ začal župan Turčanský. „U sta ďáblů! není to špatná choutka; nuž přeji mnoho štěstí!“

„To přání v ústech tvých zní jako posměch, župane Turčanský,“ prohodil Tomaševič.

„Tak?!“ ušklíbnul se tento.

„Já však doufám,“ mluvil Tomaševič lichotivě dále, tatam byla hrdost, vzdorovitost jeho, „že nikdo nebude popírati práva mého k trůnu králů Bosenských, který mi náleží rodem i — “

Zamlčel se, v rozpacích svěsil hlavu pod sebe zíraje.

„Ovšem že, ovšem že,“ přisvědčil župan Turčanský; „mně napadlo, že otec tvůj, starý král Štěpán posud žije; avšak on se stal nehodným koruny krále křesťanského: zradiv víru Kristovu, zradil i pravého pána svého, který jest slavný Matyáš Korvinus, král Uherský, jemuž a předchůdcům jeho koruna Bosenská lenem náleží.“

„Pravda, ano tak!“ přisvědčil Tomaševič, přisvědčili i Radič a Vukman, župan Belajský.

„Dobře učiníš, když nikdy nezapomeneš na pravdu tuto, kraleviči Bosenský!“ dí posel Korvinuv významně, „nedáť sebou pohrávati mocný

Korvinus; pod přízní jeho však pevně seděti budeš na stolci Bosenském vzdor padišahu Muhamedu, tomu arcivrahu víry Kristovy, jehož starý Štěpán král, buď bázní zaveden, neb že zradu kul proti lennímu pánu svému, Matyáši Uherskému, častoval a ctil při dvoře svém, když co dobrodruh samojediný k němu se odvážil, místo co jej měl jíti, jak povinnost jeho velela, aby rázem zahlazena byla hlava hada pohanstva, a svět křesťanský aby rázem osvobozen byl od nejúhlavnějšího nepřítele svého. Ah! mnoho, mnoho provinil král Štěpán, nejen na lenním pánu svém, ale i na celém křesťanstvu, a již proto zasluhuje, aby koruna královská sňata byla s hlavy jeho, tím více, an skoro důkazů stává, že kacíře Patarenské, vzdor přípověděm svým sv. otci daným, tajně podporuje, sám jsa kacíř, ba snad co horšího, i tajný musulman."

„Nelhala pověst o věhlasu tvém, pane Turčanský," zvolal Tomaševič radostně, „a věru nemohl slavný Korvinus lepšího posla zvoliti."

„Jaký panovník, tací důvěrníci jeho," mínil Radič, „šíří lesk a slávu jmena jeho po všech krajích."

„U čerta! jak pěkně to pověděti umíš, vojvodo Radiči," obdivoval se Vukman, notným štulcem v bok vojvodův obdivu svému důrazu dodaje, „já bych to nikdy tak na svět nepřipravil, ale pravdu máš!"

Župan Turčanský kroutil si kníry, kýval

hlavou, a jakýsi podivný úsměch pohrával kolem úst jeho. —

„Nuže, vojvodo Radiči!“ oslovil tohoto, „naučil-li jsem se dobře nazpamět vypravování tvoje, a předce jsem ho jen jednou slyšel?“

„Co to? jak to?“ žásli nyní posluchači jeho, hledíce na sebe jako opařeni. „Co to mluvíš, pane Turčanský?“ obrátil se k němu Tomaševič; „ty snad nevěříš v udání naše?“

„Že sultan Muhamed krále Štěpána potaji navštívil, který místo co ho měl jíti jej uctil co pána svého? Ne, Tomaševiči, já tomu nevěřím,“ pravil upřimně posel Korvinův.

„Neřekl jsem to, že to starý lišák — ten župan Turčanský?“ hučel polohlasitě Radič, „těžko ho ohnout, on tomu nevěří.“

„V pravdě, nevěří tomu,“ přisvědčil Vukman, hlavou povážlivě kroutě. — „Jak?!“ zpamatoval se Tomaševič z úžasu svého, a jaksi nejistě ptal se: „A král Korvin?“

„A což já vím, zdali on tomu věří? on mi to neřekl,“ odsekl posel Korvinův. „Dosti na tom, že tomu neodpírá, a proto se jen směle uchop žezla královského, záštita Korvinova ti jista jest, pokud věrně plniti budeš sliby své!“

„To chci a budu!“ zvolal Tomaševič, pravici svou jako ku přísaze na srdce své položiv.

„Tím sobě nejlíp posloužiš. Předně: nebudeš uznávati jiného lenního pána nad sebou, leč Matyáše Korvina, krále Uherského.“

„Korunu Bosny přijímám z rukou jeho,“ tvrdil Tomaševič radostí chvějicím-se hlasem, že tak snadno u cíle tužeb svých se nachází.

„Za druhé: všemožně se přičiníš, abys co nejdříve vyhladil proklaté kacířstvo Patarenské v zemích Bosenských.“

„Staniž se všemi prostředky a při každé příležitosti,“ sliboval Tomaševič; „avšak to sám nahlédneš, pane Turčanský, nahledne to i jasný pán tvůj, mocný Korvin, že tak rychle nebude potlačeno kacířstvo ono, jak bychom sobě přáli. Skoro třetina veškerého obyvatelstva Bosenského přilnula k proklatému kacířstvu Patarenskému, jsouť mezi nimi župané mocní, věhlasní na bojišti i v radě zemské; třeba tedy největší opatrnosti, zřejmé násilí by k zpouře vedlo, a zpoura by byla vítaná příležitost pro sultana Muhameda, uchvátiti říši Bosenskou, jako byl uchvátil carstvo Srbské!“

„Ovšem, ty o tom nejlépe soudit můžeš,“ přisvědčil posel Korvinův, „nebo Srbsko se ti ženou za věno dostalo, ale dříves’ ho pozbyl, nežli trvala smlouva svatební.“

„Pravda,“ zapýřil se Tomaševič, cítě se ražen slovy těmito; „já spolehal příliš na přípovědi a sliby maďarské, neváživ sobě národa Srbského starověrného; proto mne národ v čas nouze opustil, a ty sliby maďarské zavanuly v klenbách královského sídla Vyšehradu. Proto se podruhé vystříhati chci chyby podobné.“

Hodnou chvíli naň hleděl posel Korvinův mlčky,

jen hlavou pokyvoval. „Vidíš, kraleviči!“ pravil pak prostomyslně, „tyť's pověděl trpkou pravdu, i nehorším se proto na tebe, ba věru sám slavný Korvin by přisvědčil, že to byla velká chyba, pustiti Srbsko Turku bez boje, bez obrany, k níž se byl předce zavázal; ale válka s Němci mu vázala rámě, a Turek zatím na jihu schovával zem za zemí v torbu svou, jako kus koláče na pospasy. Nuž, jen ztrpení! však my se spolu vyrovnáme. Proto také přepouští se žezlo Bosenské rukoum tvým, kraleviči! jenž máš sílu a odvahu.“ Tomaševič se hrdě vypnul. „A tudiž se ti klade třetí a hlavní výminka,“ pokračuje pán Turčanský, „že ni penízku více poplatku nezaplatíš sultanům Tureckým, jak toho posud předkové tvoji činili.“

„To se stane, tak přisahám!“ zvolal rychle Tomaševič.

„Tak by tedy bylo vše v pořádku,“ pokynul Turčanský hlavou, „a jak to bude s županem Belajským zde?“ okázal na Vukmana.

„Jak by bylo?“ odsekl tento. „S vojvodou Radičem vše umluveno, a ty jsi se zaručil za slovo jeho, pane Turčanský.“

„Ty jsi vzdoroval moci královské, Vukmane!“ vyčítal Tomaševič.

„Nezdálo se mi více poslouchati krále Štěpána,“ dí Vukman chladně, „který, jak sám pravíš, jest zrádce víry Kristovy.“

„Se zbraní v ruce jsi metal hanu na korunu tu, kterou já nositi budu," mínil Tomaševič.

„Nuž," odpověděl Vukman s úštěpkem, „což jsem měl těstem se bránit, když jsem jedenkráte poslušenství vypověděl?"

„Jak vidím," usmál se posel Korvinův, „mnoho nepořídíš s pánem Belajským, kraleviči! Lépe bude, když beze všech okolků k věci přikročíte."

„Ba pravda," vmísil se do řeči Radič „k čemu ještě záležitosti již narovnané přetřepávat, co děcka nerozumná aneb ženy zpozdilé; Vukman se protivil pouze králi Štěpánu, králi však Tomaševiči se pokoří, a on jej příjme opět v milost královskou. Tak zní úmluva."

„Krátce to pověděti umíš, vojvodo, ale jádrně," přisvědčil pochvalně Vukman. „Ano tak jsme se smluvili, a já již nyní pozdravuji v tobě, kraleviči, krále svého, Štěpána Tomaševiče!" A při těch slovech sklonil koleno své před kralevičem.

Radostí se zajiskřilo oko Tomaševičovo, purpurem zahořely tváře jeho, prsa se mu šířily, týl bezděky hrdě se zpřímil; vždyť již slyší pozdravovat se co krále, vidí, jak se mu již vzdává úcta královská, i sotva se zdržel, by radostí nezajásal. „A já se naději," pravil posléze Tomaševič, několikrát se však zajiknul, radostná bouře, kteráž ňadrami jeho vířila, krátila mu dech, „a já se naději, že ve Vukmanu županu Belajském míti budu věrného služebníka, podporu silnou ne-

oblomnou jak v boji, tak i když mi rady jeho třeba bude.“

Vukman místo vší další odpovědi chopil se ruky kralevičovy a přitisknuv ji na důkaz nejhlubší úcty k ústům svým, vzchopil se opět se země.

Tu se nemohl Tomaševič zdržeti více, rozestra rámě, přitisknul Vukmana k prsoum svým. „V srdci svém nositi budu přátele věrné své,“ pravil při tom, ruku vojvodovi Radiči podávaje. Tento chopiv se jí, jen lehce hlavu nachýlil a potřásl mu jí co důvěrník, nikoli co poddaný.

„Čertův člověk ten Radič!“ kývnul spokojeně posel Korvinův hlavou, vztáhna pak ruku a k obloze ukázav, pravil hlasitě: „Půlnoc již minula; nesmíš déle prodlévati, kraleviči! chceš-li ještě dnes posaditi korunu Bosenskou na hlavu.“ Bezděky se zachvěl Tomaševič. „Pojďme!“ pravil pak temně, ač se odhodlanost jevila na tváři jeho.

„Já zde počkám, až jaké zprávy nám jitro přinese!“ volal ještě posel Korvinův za odcházejícími. Schytavše koně ubírali se nyní v průvodu Vukmanově tou samou cestou nazpět, brodili se potokem vzhůru, až se octli opět na místě, kde byli do potoka sestoupili. Vyšedše na břeh, vyšvihli se všichni na koně, avšak ještě stanuli chvíli. „Vukmane!“ obrátil se k tomuto Tomaševič, „jak mile se ve hrad svůj vrátíš, učiň outok k jihu, jen tak na poplach, tam pod skalou na břehu bystřiny čekají perjaníci královští v zá-

loze; upoutáš mi takto pozornost veškerého lidu na místo, kde hluk války zazuří.

„Jest to první rozkaz, jejž od tebe králi můj přijímám,“ dí Vukman, „i zachovám se k spokojenosti tvé!“

A koně švihnuv, uháněl letmo čirou tmou ku hradu, hrčení a šplochtání bystrého potoka mu bylo vodítkem.

Volným krokem se ubíral nyní Tomaševič s vojvodou Radičem k táboru.

III.

Hrobové ticho panuje vůkol, že bys nepochopil, kterak to možná, aby zde shromážděno bylo na tisíce bojovníků v táboře, když slyšeti není žádného zvuku, ni toho nejmenšího ruchu, jen vichr zafičel chvílemi po pláni pusté; ovšem bedlivěji-li nasloucháš, rozeznáš třepetání stanů, kdykoli se vichr o ně vzepře, a toto třepetání jest jediným vodítkem tvým k táboru i po táboře, kde ni jeden doutnající oharek na dráhu ti nesvítí. Přestane-li chvílkami vání větru, slyšeti, jak zbraň o sebe naráží, netrpělivé dupání, ano polohlasité šepty se nesou po táboře, jediné to znamení, že posud nevymřel všecken život zde, kde z večera a s počátkem noci tak silný ruch válečný panoval.

Od jižní strany blíží se muž jediný krokem tichým do středu ležení, kde stan královský se vypíná; slyšeti ho, kdykoli noha jeho klopýtne přes pohozené sem tam rozličné náčiní, přes zhaslá

ohniska neb plachty stanové; ale dobře asi povědom jest místnosti, že vzdor všem překážkám, vzdor čiré tmě s přímé cesty nikdy nezbluzuje, a již stojí nedaleko zástupu, který byl dle rozkazu kralevičova k ochraně tábora zpět pozůstal, i poslouchá polohlasité reptání jejich.

„Totě k omrzení,“ slyšeti jednotlivé hlasy, „noc brzy uplyne, a posud ani slychu o nepříteli.“

„Marně jsme těšili se na boj a ryk války dnešní noci,“ mínili jiní, „kde je kralevič, kde vojvoda, kteříž nám slibovali boje a vítězství plnou hubou?“

„Jistě nejsou tam, kde býti mají,“ šeptal pro sebe posluchač ten právě přišlý, a bezděky obrátil zraky své ku stanu královskému.

„Marné-li bylo čekání naše“, durdil se kdosi, „toť věru ráno jak kraleviči tak vojvodovi ve tvář nakýchám.“

„I jdižiž, jdižiž!“ chlácholili jej druzí, „župan Belajský je chytrá liška, trpělivost naší však nepřekoná. A že se kralevič ani vojvoda nevrací, to právě důkazem, že se posud cosi kuje.“

„Ba kuje se cosi,“ povzdychnul ten, jenž je tajně poslouchal, „to jste uhodli.“ Na to zaměřil ku stanu královskému přímo, nejinak, než jakoby jasně na cestu viděl. V tom se rozlehl tichou nocí od jihu, kde perjaníci královští v záloze čekají, ryk pronikavý, jenž proniká kosti každého bojovníka, rozplameňuje krev jeho; jeť mu známý ryk ten, jaký se deře z prsou bojov-

níků při spatření nepřítele. Za rykem prvním následoval druhý, třetí, až vše splynulo v jeden jediný nepřetržený hluk boje krutého.

Mžikem stanul muž ten samotný, jenž se byl ku stanu královskémn blížil, jak mile první ryk nocí byl zahřímal.

„Což by pravdu mluvil ten syn hříchu, Tomaševič?“ mluvil k sobě polohlasitě, „a přípravy jeho by skutečně čelily proti Vukmanovi?“

Tu proniknul ryk druhý nocí, tu již slyšel hluk boje.

„Ha!“ zvolal skoro hlasitě muž ten tajemný, „bratří moji v boji, a já se ploužím po zvědách, smrt jsem zasloužil!“

A již nazpět skoro letěl; najednou však se zastavil, zdáloť se skoro, že v poskoku nohy jeho k zemi se přikuly, opět se obrátil ku stanu královskému, hlavu nachýlil ku předu, jakoby zrakem proniknouti chtěl čirou tu tmu jej obkličující, aby poznati mohl, jaké to byly ty tajemné dva stíny, kteréž se kolem něho byly mihly; neslyšíť více ryku válečného, jen před sebe ku stanu královskému naslouchá; maně se však vzchopil, a tichým krokem, žeby nebylo slyšet, kterak země se dotýká, kdyby i hluk války ticho noční byl nerušil, kvapil ku stanu královskému, kdežto byli oba stínové zanikli.

U vchodu stanového najednou stanul, vždyť byly opony stanu napolo rozhrnuty, a mezi nimi stál muž jakoby na stráži, pozornost jeho byla

však do vnitř stanu upnuta, sic by zpozorovati musel svědka nenadálého, vždyť byl skoro až k samému přikvapil, a když se zastavil, vyhrklo mu polohlasitě z úst: „Radič!“ Patrno, že byl poznal muže toho ve vchodu stanu na stráži stojícího.

„Kdo je to zde ve stanu?“ bylo slyšeti ze vnitř hlas krále Štěpána. „Slyšeti ryk boje, kdož to tedy, ach! tys to, synu můj? proč se neozýváš? proč nejsi mezi bojovníky svými?“

„Neotálej!“ volal polohlasitě Radič do stanu.

„Ha, co to?“ zkřiknul děsně král Štěpán, i rozlehl se daleko po táboře hrozný výkřik ten, že by jej všichni slyšeti museli, kdyby pozornost jejich na hluk války ve vzdálí zuřicí poutána nebyla.

„Jak to na mne saháš, synu?“ volal král, ale tu již přešel hlasitý zvučný hlas jeho v chrapot skoro smrtelný.

„Pomni na Boha, synu kletý! nenechát bez trestu — Ilio, Ilio! pomsti —“

Utichnul; Radič si u vchodu z hluboka oddechnul.

„Dokonáno jest!“ zašeptal kolpak s hlavy sňav, a horký pot s čela si stíraje.

V tom vyrazil muž druhý ze stanu tak kvapně a zděšeně, že by málem byl silného vojvodu k zemi povalil, nevida však ani neslyše ničeho, pádil dále v temnou noc na zdařbůh, jako člověk, jemuž hrůzy smrti v zápětí, utíká jen, aby utíkal.

Vojvoda Radič poskočiv za ním, zachytil jej. „Kam to běžíš? zpamatuj se, Tomaševiči!“

Nedal mu tento odpovědi, jen zděšeně hleděl za sebe ku stanu.

„Co je ti?“ potřásal jím Radič, „tyť se chvěješ co list osykový, a nocí proniká bledost tváře tvé. Buď mužem, strýče!“

„Viděls ho?“ šeptal chvějícíma-se rtoma Tomaševič.

„Koho?“

„Vím já, kdo to byl? Člověk to jistě nebyl, který tak maně u prostřed stanu, jakoby ze země byl vyrostl, stál vedle mne a vedle něho. Ha, Radiči! všechny hrůzy, co jich kdy lidé pocítili, nejsou ničím proti hrůze té, kterou pocítil já, když onen stín — kéž by to byl stín! — ona postava tak nenadále vedle mne stála, že jsem pocítil horký dech její, a cítil křečovité stisknutí její pravice mé!“

„Tak křečovitě sotva svírala ruku tvou, jako ty mou svíráš,“ mínil Radič, snaže se vymknouti ruku svou z ruky Tomaševičovy.

„Ale nebuď děckem, strýče!“ napomínal jej, „a nedej děsiti se přeludy vlastní obraznosti; ano, jen v myšlénkách tvých vznikla ona tajemná postava, živý tvor to nebyl, vždyť já dobře hlídal vchod do stanu.“

Tomaševič potřásl nedůvěrně hlavou.

„Tedy si věř, co se ti líbí,“ rozmrzel se Radič; „jen nedej na sobě ničeho znáti před lidem, jemuž se již okázati musíme. Slyšíš? Vukman

si jaksi opravdově zahrává. Pojď a první jitra zář tě co krále uvítá."

„Ah, strýče!" povzdychnul Tomaševič, „kéž bych byl čekal, až příroda sama by mi uprázdnila prestol Bosenský!"

„Již pozdě jest litovat; stalo se! Pomohl's jen přírodě k větší píli, nic více."

„Tobě snadno jest plýtvati slovy, tys nevztáhl ruku na starce, a on byl předce otcem mým, svatý Bože!" zvolal hlasitě, strašnou upomínkou vyděšen.

„Jdi tedy a vyvolej, co se stalo," durdil se Radič, „aby tě lid nehty rozsápal, místo co by s jásotem korunu královskou na hlavu tvou sázel."

„Já ale chci, aby se leskla koruna na hlavě mé!" dupnul Tomaševič. „Jmeno královské, moc panovnická, žezlo, purpur i koruna — vše to jest mé právem největším. Běda tomu, kdoby mi je popírati chtěl, já si je vykoupil krví srdce svého, hrůzami smrti — mé jest žezlo i koruna, dalť jsem za ně spásu duše své peklu v náhradu. Pojď?!" pravil se zoufalou odhodlaností, „ještě jsem kralevič, v málo však hodinách král!"

Oba zanikli ve tmě, ubírajíce se k místu, kde lid bojovný čekaje, a rykem války vzdálené rozohněn, hlasitě již reptal.

Sotva byli ve tmě zmizeli, vynikla ze stanu postava třetí; bylť to muž onen, který vnitřním pudem hnán, svědkem se stal činu nočního.

„Tedy mě předce neklamalo vnitřní tušení

moje,“ mluvil polohlasitě k sobě, „a já pozdě přišel, abych zamezil čin ohavný, nepřirozený!“ Obrátiv se ku stanu, pokleknul u vchodu jeho.

„Králi můj!“ mluvil u velikém pohnutí povýšeným hlasem „v posledním okamžení volal's jmeno moje, pomstu smrti své odevzdal's mi odkazem, i splním odkaz ten, jakož Bůh na nebi žije, který viděl hrůzu dnešní noci; pomstím tě králi můj, to přísahám při posvátných těchto památkách smrti tvé!“

Sáhnuv za ňadra, vyňal nevelký balíček v šat zavinutý, a přitisknuv jej ke rtům svým, opět bedlivě jej schoval.

Vzchopiv se se země: „Tak,“ pravil, „život můj je pomstě posvěcen. Bohpomozi!“

Odvrátil se a kvapným krokem spěchal táborem k jihu.

„Tam ještě zuří boj, nyní teprv bratrům ku pomoci!“ mluvil, tryskem odtud ubíhaje.

Jasně vyvstalo slunce na obzoru, chmury se byly k ránu na obloze protrhaly, i poháněly se již jen v jednotlivých skupeních co stíny obrovské po blankytu, aniž by se více položily před koulí nebeskou, by zbránily paprskům jejím dštíti světlo své k zemi, jen když letěly před sluncem, tu se obruby chmur v odlesku slunečním zaleskly, že se zdálo, jakoby slunce skráně své věnčilo rubíny a opály, a opět ploulo v lesku čistém, nepřekonaném po dráze lazurové dále.

V záři sluneční se leskne zbraň, oruží bojo-

vníků po táboře a na pokraji tábora seřaděných, korouhve vlají nad hlavami jejich, stany se bělají, dmou se, jako ňadra ženská, kdykoli ranní větřík v ně zavane; nejjasněji však se obráží slunce o lesklou, stříbrnými šupinami pobitou zbroj perjaníků královských, kteříž tam opět, s Iliou v čele, stojí před stanem královským, kolem horouhve Bosny, vysoko nad hlavami jejich větrem vlnící.

Bylo však na nich viděti, že přestáli boj krutý, ten onen měl kopí zkřivené, mnohý držel již jen přeražený handžar v hrsti, všichni ale byli krví zbarveni, krví to buď nepřítele, na mnoze i krví vlastní; ale veselé jsou tváře jejich, vždyť odrazili nepřítele po boji dlouhém, který byl na ně přikvačil silou celou; šeptem si vypravují události dnešní noci, ukazujíce při tom na Iliu, který když síla jejich již umdlívala a oni ustupovati začali, najednou se na bojišti objevil, ač jej byli dříve nepozorovali, ačkoliv byl s nimi vytáhl a na okamžik ani se od nich, jak mínili, nevzdálil, ale v čas bídy uslyšeli hlas jeho, a při svítání ranním viděli ho, kterak honí před sebou houfy Vukmanovy, tak že i oni znova rozplameněni na nepřítele se vrhli, a před sebou jej hnali co smečka psů stádo srnek plachých.

„Slavný to bojovník ten Ilia,“ šeptali vespolek; „vším právem je prvním z nás, kdož se mu vyrovná? A jak smutně, jak zasmušile před sebe

hledí, jakoby nebyl hrdinou dnešní noci, jakoby nevěděl, jaká čest se mu od nás vzdává!“

Tu zazněl radostný pokřik ze řad bojovníkův; Tomaševič v průvodu strýce svého Radiče, následován služebnictvem skvostně oděným se to byl objevil před řadami jejich.

„Sláva ti, kraleviči!“ volali bojovníci jemu vstříc.

Tomaševič se zastavil, kynul rukou, hrobové nastalo ticho.

„I vám sláva, junáci!“ mluvil hlasem zvučným, že daleko jej slyšeti bylo, „že jste věrně plnili rozkazy mé, a nedali se svésti rykem boje; tepali-li junáci královští houfy nepřátelské a oslavili-li se slávou novou, tuť i vám náleží všechna čest a sláva, že jste vydrželi na stanovišti vykázaném, aniž jste se byli dali svésti k boji o vlastní ujmě. Děkuji vám, junáci! A jestliže tam s hradeb Belajských prápor zpoury posud nepokořen vlaje, proto že Vukman se vyhnul pasti mu naléčené, to se jen upokojte, co dnes se nezdařilo, zejtra se zdaří, a vy předce uzříte korouhev Vukmanovu pod nohama svýma!“

Domluviv uháněl řadami dále, provázen jsa jásotem bojovníků od zástupu k zástupu.

„Výborně umíš mluvit,“ pravil k němu vojvoda Radič na projížďce této, „málem scházelo, že bys jim byl dokázal, ti že se oslavili, kteří zůstali doma za pecí, a ten blbý lid ti věří, jásá a myslí, Bůh ví, jaké to udatenství vyvedl! —

„Ale," pozastavil se najednou, „kde máš svou šňůru od kynžalu, strýče?"

Tomaševič sáhl k boku, kde hedvábná, zlatem protkaná šňůra přes bedra mu visívala, na jejímžto třepení skvostný kynžal jeho se houpával, a zbledl.

„V leknutí jsem jistě ji zapomněl tam — ve stanu," šeptal.

„Tedy pospěš," dotíral Radič, „aby nikdo před tebou do stanu nevkročil."

Minuli poslední houfy, a již se blížili tryskem k perjaníkům, tiše, zadumčivě v řadách stojícím; žádný výskot je zde nepřivítal.

„Zde mluv, strýče!" pobízel Radič, „oni se durdí na tebe, žes je nechal samojediné celý žár boje nésti; ovšem Vukman také příliš opravdu si počínal. Nuž, Tomaševiči! jak se ti líbí ty tváře zamračené? ha, svatý Savo! i reptat slyším; dělej, ať je udobříš; pokud perjaníci nejsou s tebou, nemohu tě pozdravit co krále svého!"

Volně se nyní ubíral Tomaševič až do prostřed řady perjaníkův, úsměv, jenž mu na tváři pohrával, když byl druhými zástupy se ubíral, byl zmizel, velitelská přísnost, jakou vídati na vojevůdcích v hodině bitvy a která chrabrého bojovníka tak mocně jímá, rozhostila se v celém vzezření jeho, neopustila ho i když hlasité výčitky ze řad bojovníků v ucho mu narážely, zdáloť se, že jich ani neslyší.

„Nyní přicházíš, kraleviči!“ pokřikováno naň ze řad perjaníkův, „kdes byl po celý čas boje?“

„Proč jsi se neokázal s bojovníky svými na hradbách Belajských, jaks byl slibovál?“

„Mlčtež, mlčtež!“ posmívali se jiní; „kralevič spal, a než si oči promnul, byl již Vukman poražen a bylo po boji.“

„Ah tak!“ smáli se hlasitě, „tím to tedy je, že se nám posud směje ten zpupný pán Belajský s hradeb svých, kralevič to zaspal, to je to!“

Ni sval se nepohnul ve tváři Tomaševičově při ousměšcích těchto; jak praveno, volným krokem popojel až do středu šiku jejich, tam stanuv pohlížel na řady oním pohledem klidným, a předce tak velitelským, že bojovník před ním bezděky úcty nabývá.

I perjaníci, ačkoliv rozkvašeni, tichli jeden po druhém, až všichni umlkli.

„Jaký to krásný sbor bohatýrů,“ začal Tomaševič, „rozených to strážců královských, obranců slávy králů svých, a dnešní nocí novou slávou ozdobili jmeno Bosny, jmeno perjaníků královských, kdož se jim může rovnati?“

Nevrlé tváře bojovníků se povyjasňovaly při slovech těchto.

„Škoda jen,“ mluví Tomaševič dále, „že více je stavět nemohu na čestné místo největšího nebezpečenství, nechtíť sami slávu boje nésti, ale bratrsky se sdíleti chtí o ni s druhými soudruhy svými —“

„Jak to bylo? co to povídá?“ tázali se perjaníci vespolek v největším udivení.

„Poslyš, kraleviči!“ zkřiknul jeden ze zástupu smělejší ostatních, „čerta se chceme sdílet s jinými, a ne o slávu boje; co naše, to naše, každý ať jen sám si svého hledí!“

„Tak?!“ divil se na oko Tomaševič. „Toť jsem vám dobře nerozuměl, moji bohatýři! játť myslil, že se durdíte proto, že vy jen sami jste oslavili se v dnešním boji, kdežto druzí nečinní posluchači byli chrabrých činů vašich.“

„Kam to myslíš, jasný kraleviči! tak to nebylo,“ volali někteří s největší horlivostí.

„Či, ba ano, mrzí vás, že posud nepokořena korouhev zpoury s hradeb Belajských vlaje,“ mluví Tomaševič dále, „kdežto by předce již jen před chrabrostí vaší klesnouti měla —“

„Ano, tak je to! to's pravdu pověděl, kraleviči!“ voláno po různu.

„Aj moji bohatýři,“ zvolal Tomaševič s tajnou radostí, vždyť viděl, že mu srdce perjaníkův jsou již zcela nakloněna, „vy jste se ovšem slavně bili, já ale viděl zálohu Vukmanem nám nastrojenou, a když jsem již i poslední překážku k outoku odstranil, tu se vrátil Vukman s lidem svým vámi honěn do hradu, a tu již nemožno bylo, mařiti sílu spolubojovníků vašich o skály a hradby Belajské. Tím se stalo, že posud vlaje prápor zpoury tam se hradu toho, ale dlouho-liž ještě odolá síle vaší?“

„Pravdu máš! sláva ti kraleviči!“ jásali nyní i perjaníci, „veď nás, kam ti libo, všady půjdem za rozkazem tvým!“

Jen Ilia, v čele jejich stoje a o těžký, krví zbarvený mlat se podpíraje, hleděl zadumčivě před sebe, a při jásotu jejich si pohrál trpký úsměch ústy jeho.

„Vím, vím, že tak učiníte,“ mluvil opět Tomaševič, když byl jásot utichl, „vždyť znám svoje bohatýry, jichž slávu i králi, otci svému, zvěstovati musím, abych odměnu pro ně od něho si vyžádal.“

Odměna! jaké to slovo sladké pro každého! jásot perjaníkův dosáhl nejvyššího stupně.

„Sláva ti, kraleviči!“ plesáno. „Kéžby již on byl králem naším,“ křičeli mnozí, „tak štědrého krále nám třeba!“

Ilia se zasmušil ještě více při pokřicích těchto, slza se mu z oka vyronila, horká, palčlivá, že již na brvách mu uschla; přejeda pak sobě dlaní obličej, díval se lhostejně na Tomaševiče, který s koně sestoupiv, ku stanu královskému zaměřil.

„On se nehrozí kroku toho,“ šeptal pro sebe Ilia, „chce patřiti ve tvář zavražděného, ten syn ďáblův! Nuž jen ztrpení!“ doložil s divou hrozbou ve tváři i zraku.

S úctyplným obdivem, ba skoro s úžasem hleděl vojvoda Radič za strýcem svým.

„U čerta,“ hučel pro sebe, „jakým to jazy-

kem vládne! nyní se ti teprv kořím, Tomaševiči! ale — na mou věru! že mi i ouzko na blízku něho!“

Sotva byl Tomaševič do stanu vešel, vrátil se záhy spěšně nazpět, největší hrůza jevila se v pohledu jeho; tvář bledá, ústa zsinalá, oko nepokojně, bázlivě kolem těkající, vlasy zježené, tak vyběhl ze stanu, že v okamžiku hluk v řadách perjaníkův utichl.

„Co je? co se stalo?“ zněly mu otázky vstříc, a vojvoda Radič pohledem na strýce svého uleknut, letěl mu naproti.

Ilia pokynul při pohledu na Tomaševiče hlavou, a onen trpký úsměch pln nenávisti mu pohrál ústy.

Tomaševič rozkládal rukama, několikráte se snažil pronésti slova, ale prsa jeho hrůzou soužená, nevydávala hlasu, až konečně vykřiknul silným, pronikavým hlasem: „Král!“

Hrobové ticho opanovalo řady perjaníkův, leknutí se jevilo v pohledu všech; pak ale, jako když vlny mořské se rozburácejí, nastal křik v řadách jejich: „Král! co je to s králem? kde je král?“

I bojovníci ostatní, křikem tím vyděšeni, opouštěli řady své a houfně se hrnuli ku stanu královskému, taktéž ač nevědouce proč, křičíce: „Co se stalo s králem? Kde je král?“

„A co tě tak polekalo, strýče?“ ptal se Radič šeptem v udivení Tomaševiče.

„Šnůra má není více ve stanu, a pravá kadeř starce toho je uříznuta,“ odpověděl taktéž Tomaševič s chvěním.

Tu i sám vojvoda zbledl.

„To je zlá novina,“ pravil, „a kdož by se byl odvážil — snad ten starý pes, ten Ilia?“

„Ten se nevzdálil od soudruhů svých, ano vítězství jejich dnešní noci jest dílo jeho,“ dí Tomaševič.

„Jak se to tedy státi mohlo?“ kousal se vojvoda v rozpacích v pysky.

„Ono zjevení-se v noci tam ve stanu nebyl přelud obraznosti mé,“ mínil Tomaševič, „nechť to duch nebo smrtelník, jen on se zmocnil známek těch díla našeho.“

„Co z toho?“ zmužil se Radič. „Jak mile vystoupíš na prestol královský, neodváží se žaloba ke stupňům trůnu tvého!“

„Budiž!“ rozhodnul i Tomaševič, „popohnal jsem kolo osudu rukou smělou, v polovici cesty neustanu, a ještě dnes zatřepetá korouhev královská v hrsti mé!“ —

„Mluv, pověz!“ volají perjaníci s ostatními bojovníky smíšeni, beze všeho pořádku k němu se derouce, „co se stalo s králem?“

„Počkejte, bláhoví,“ mluvil pro sebe Ilia, „až sobě novou lež vymyslí.“

„Král je mrtev!“ pravil Tomaševič temně.

Každého dech slyšeti, jak z prsou se vine, takové ticho nastalo, tak ohlušila zpráva ta všechny.

Oni si byli přáli před chvíli štědrého krále, a nyní když přání jejich vyplněno, jímá nevyslovná bolest srdce jejich, mnohému kanou slzy po tváři osmáhlé, jizvami poseté; vždyť byl tak často s králem Štěpánem slávy válečné dobýval, vždyť tak často slýchal hlas jeho ryk války přehlušující, k vítězství je volající, a byť i poplatek byl dával Turku, zachoval předce neodvislost ve všem ostatním národa svého, že ani Maďar, ani Turek mísiti se nesměli v záležitosti Bosenské, říše vůkolní, i mocná říše Srbská již byly zcela klesly v podnoží bisurmanské, jen král Štěpán hájil posud samostatnost říše Bosenské.

„Jak to as nyní bude? klesneme-li také my v otroctví turecké, a půjdou-li bratři naši, ženy naše, synové a dcery naše na bazary v kraje cizé, co stádo dobytčí? Zle je, bratří! král Štěpán mrtev, on král chrabrý i dobrý, který miloval národ svůj! Ale jak to možná, že tak náhle, tak z nenadání?“ probíhají otázky, pochybování houfy bojovníků, vždy více je podněcujíce.

„Možná, že to klam!“ ozývají se hlasové, „okaž nám krále, ať sami uzříme a se přesvědčíme!“ bouřejí.

Tomaševič se vrátil ku stanu, a rozhrnuv opony jeho, že u vnitř mrtvolu královskou na loži ve plášť zavinutou, jakoby v tichém spánku odpočívala, dobře viděti bylo, promluvil k zástupům na oko pohnutým hlasem: „Zde vizte! přistupte blíže, a sdílejte se mnou bolest nad ztrátou krále

svého, který zemřel, když perjaníci jeho nové slavili vítězství, u vítězoslávě opustila chrabrá duše jeho tělo své!“ doložil s nadšením.

První byl u stanu vojvoda Radič, nazíral bedlivě do vnitř, jakoby se přesvědčiti chtěl o smrti jeho, v pravdě však hleděl jen na skráně mrtvoly královské.

„Dobře!“ kývnul pokojně hlavou, k sobě šeptaje, „plášť zakrývá skráně jeho, že nevidět, má-li kádeř nebo ne!“ A k tlačícím-se za ním bojovníkům se obrátiv, pravil hlasitě s výrazem nejhlubšího žalu: „Mrtev jest!“

Hlavami kývajíce přisvědčovali bojovníci, nemohliť pro veliký zármutek mluviti, a potom se báli, jen slovem rušiti ticho posvátné na blízku mrtvoly královské. Tiše přistupovali jeden po druhém, mlčky s výrazem hlubokého bolu v oku i tváři se opět vzdalovali, a mnohou hodinu to trvalo, než všichni uzřeli mrtvolu krále svého.

„Což ty, Ilio?“ ptali se soudruzi starého bojovníka toho, který s místa svého se ani nehýbal, „což ty nepopatříš naposledy ve tvář pána svého? Byls mu nejmilejší z nás, stálý průvodce jeho již od let mladistvých.“

Hlavou jen kroutě, nedával Ilia odpovědi, ale časem si stíral slzy, jež se mu chvílemi z oka ronily.

Veliký zmatek panoval nyní v táboře, lid se stavěl v tlupy, živě rokuje o tom, jaké to zlé potkalo zem Bosenskou, a co nyní počíti?

„Co počíti?“ hlásal vojvoda Radič, od tlupy k tlupě chodě. „V takovémto zmatku zůstati nesmíme, aby si nepřítel ku ztrátě naší neztropil ještě posměch z nás, aniž smí země jenom den zůstati v sirobě, prokletý Turek čeká jen na příležitost, aby ji schvátil v porobu; dejme sobě vojevůdce, osiřelému trůnu nového majetníka!“

„Toť moudře mluví vojvoda Radič,“ chválili vesměs návrh ten.

„A kdož bude lepším vojevůdcem,“ mluvili jiní, „a komuže také náleží koruna královská, než rodnému synu krále Štěpána?“

„Tak, ano tak!“ tleskali rukama, „král Štěpán sám určil syna svého Tomaševiče za nástupce svého, a kdež také najdeme lepšího krále, slavnějšího vojevůdce?“

„Nikdež, to Boží pravda, že nikdež!“ hlásáno všeobecně, „a nač otálíme? pozdravme ho co krále svého na místě.“

„Učiňme tak, dobře bude!“ přisvědčovali všichni, jak perjaníci, tak ostatní sborové bojovní.

Shlukli se vespolek, obstoupli Tomaševiče, a jako z jednoho hrdla vzkřikli:

„Zdráv buď Štěpán Tomaševič, král Bosny, král náš!“

Zarděla se tvář Tomaševičova, oko jeho zahořelo plamenem radosti, sňav kolpak, klonil se na všechny strany.

„Pozdravili jste mě co krále svého, junáci!“ mluvil hlasem mocným, že až nejzazší zástupy

pronikal; „jest to vaše pevné mínění, a chcete při něm navždy setrvati?“

„Setrváme!“ odpovídáno mu. „Sláva ti, Štěpáne Tomaševiči, králi Bosenský!“ voláno jednohlasně.

„Dobře tedy!“ pravil Tomaševič, hlavu opět přikryv a vztýčiv se hrdě, podepřel pravici v bok. „Já rodný syn krále Štěpána nastupuji dědictví svoje, dědictví to tím milejší mě, an mi je hlas bojovníků chrabrých, hlas národa jednohlasně přisuzuje. Podejte mi korouhev královskou!“ velel.

Perjaníci, v jejichž ochraně se toto palladium království Bosenského nacházelo, vyrvali ji ze země, kde pevně zaražena byla, vojvoda Radič, co první po králi ve vojště, přistoupil blíže, a přijav korouhev od perjaníkův, předstoupil s ní až před samého Tomaševiče.

„Národ tě volá na trůn osiřelý,“ začal vážně u nastalém, všeobecném tichu: „slibuješ-li, že chceš šetřiti práva jeho, práva jednoho každého, nechť si jakékoli víry?“

„Slibuji!“ odpověděl Tomaševič tak pevně, jako odpovídal dnešní noci na tu samu otázku poslu Korvinovu, že chce vypuditi tak zvané kacíře Patarenské.

„Slibuješ-li,“ táže se vojvoda dále, „že chceš hájiti slávu a neodvislost koruny Bosenské proti jakémukoliv nepříteli?“

A Tomaševič vztáhl pravici do výšky, i zvolal hlasem silným: „Slibuji!“

„A neodcizíš-li se nikdy svaté víře Kristově?“

„To potom nechť Bůh odvrátí tvář svou ode mne, a zatratí mne!“ odpověděl Tomaševič hlasem povýšeným.

„Slyšeli jste všichni přísahu jeho,“ obrátil se vojvoda k zástupům; „chcete, aby rodný syn krále Štěpána, přítomný zde Štěpán Tomaševič se stal králem naším?“

„Tak chceme, tak se státi musí!“ voláno při potlesku zástupů.

Radič pokleknuv na jedno koleno před Tomaševičem, podával mu korouhev královskou, řka:

„Přijmiž tedy zástavu tuto království Bosenského co znamení, že národ tě k trůnu povolal, i jest to spolu znak moci tvé královské, pokud pomazán nebudeš olejem posvátným, a pokud se nezaleskne koruna královská na hlavě tvé. I dovol, jasný pane! ať tě první pozdravím co krále svého.“ A hlasu svého povznesa, zajásal: „Zdráv buď král Štěpán Tomaševič!“

„Sláva, sláva!“ jásali bojovníci, zbraně se míhaly v povětří v jasném zvuku o sebe narážejíce, a pohled ten i jásot skoro ohlušující mohl opojiti toho, jemuž takto vstříc plesáno.

Rděly se také tváře krále nového, oko jeho planulo, prsa se mu dmula, a jak tu stál s hlavou hrdě povztýčenou; podpíraje se o korouhev, jejížto žerď pevně v prsti své svíral: tuť se vskutku zdálo, že jest Tomaševič zrozen k činům velikým,

slavným, jeho šíj že tíž koruny, strasti a trampoty vlády tak snadně nenachýlí.

Jásot lidu zponenáhla tichnul, tu pozdvihl Tomaševič těžkou korouhev, a jednou rukou, jakoby to jen svůj handžar v hrsti držel, máchl jí na všechny strany.

„Neodvislost vlasti,“ hlásal při nastalém tichu, „sláva národu, práva a svobody jeho, sláva víry Kristovy najdou pevnou záštitu pod korouhví touto!“ A vyhodiv kolpak svůj do povětří zvolal: „Zdráv buď národ můj!“

Znova zahřměl jásot lidu povětřím, možno-li ještě mocněji, hlasitěji, znova řinčely zbraně o sebe, a v radostném opojení objímali se vespolek bojovníci.

Po chvíli, když jásot lidu mírniti se počal, kynul Tomaševič opět rukou, a v okamžiku bylo opět ticho.

„Pozdravili jste mne co krále svého, a vložili korouhev královskou v ruce mé,“ začal pohnutým hlasem, „avšak ne mně, tam královské mrtvole otce mého patří tento klenot Bosny, pokud nepohřbeno tělo v zemi posvátné!“

A sám odepínati se jal sponky, vytahoval zlaté hřeby, nimiž korouhev k žerdi připevněna byla, odevzdav pak holou žerď opět v ruce perjaníkův, pokročil ku stanu královskému, rozhrnul pomocí strýce svého Radiče široko opony stanu, a an tento je rozhrnuté držel, aby vidno bylo, co uvnitř se děje, přistoupil Tomaševič neohro-

ženě až k loži, na němž mrtvola otce jeho spočívala, a pokryl celé lože i mrtvolu královskou korouhví zemskou.

Tu nejásali sice bojovníci, ale s úctyplným obdivem hleděli na nového krále svého.

„Jaký to syn!“ mluvilo se hlasitě. „Oj, dobře bude s námi; dobrý syn bude i dobrým panovníkem!“

Tomaševič vystoupil opět ze stanu, i měl co činiti, aby se přemohl, by tvář jeho podržela výraz smutku a bolu, a předce by byl raději radostí zajásal, vždyť byl u cíle! Dva jen byli ze všech, kteří tento vnitřní jeho boj pozorovali, vojvoda Radič a — Ilia.

„Tys již u cíle,“ mluvil k sobě vojvoda, „dojdu-li i já cíle touhy své? — O Kateřino!“ roztoužil se, „pro jedno spočinutí v loktech tvých zahodil bych v bláto korunu Bosny, ba koruny celého světa; vždyť bych pro ně všechny tolik se byl neodvážil!“

„Jen se přetvařuj,“ šeptal zas Ilia, „u vnitř plesáš nad zdařením zločinu svého, a zevnitř nosíš smutek na okázku. Jen ztrpení!“ doložil hrozivě, „vyburácímť já svědomí tvoje ze spánku, a líčený tvůj smutek se pravdou stane!“

Ani netuše, že odplata v šlépějích jeho již kráčí, postoupil Tomaševič dále do středu bojovníkův, an se tu najednou zastavil a ku hradu Belaji neodvratně zíraje, zvolal: „Patřte tam, co je to?“

Brány hradu se do kořán otevřely, prápory Vukmanovy klesly na hradbách, a ze brány se ubíral průvod nevelký, ač dobře ozbrojený, v čele jeho Vukman sám.

„V řady! a zbraň v hrstě!“ velel Tomaševič, „kdož ví, co as obmýšlejí?“

Ale průvod ten cválal přímo k táboru královskému, rozhrnuv pak prápor bílý, dal na jevo, že přichází v míru a pokoji.

„Co je to?“ ptali se bojovníci vespolek, „hradby Belajské stojí pevně na temeně skály žulovité, a zpupný Vukman přichází snad se kořit a prosit o milost?“

Hlasité reptání uvítalo Vukmana a společníky jeho, nevšímaje však sobě toho, ubíral se Vukman s průvodem svým, až kde Tomaševič v čele perjaníkův jej očekával.

Seskočiv s koně, ubíral se přímo k Tomaševiči.

„Nelze odolati síle královské,“ začal beze všech okolků; „pročež přicházím, pokořiti se králi svému, a spoléhám se na přímluvu tvou, kraleviči, veď mě ku králi!“

„Král stojí před tebou!“ odpověděl Tomaševič hrdě.

„Jak?“ stavěl se Vukman nejvýš překvapeným, o krok ucouvnuv, „a král Štěpán, otec tvůj?“

„Král Štěpán je mrtev,“ dí Tomaševič, „a já jsem králem Bosny.“

Vukman sklonil koleno své před ním, řka:

„Oj, toť v šťastnou hodinu jsem vyšel; tys mladý, králi můj, a chrabrý, kde bujará síla mladosti, tam i velkodušnost jest; já tě pozdravuji co krále svého, přijmiž ve mne nazpět věrného služebníka.“

Tomaševič chvíli naň pohlížeje, obrátil se k perjaníkům.

„Slyšíte, co tuto župan Belajský povídá? Co mám činiti?“

„Aj, jasný pane!“ ozvali se někteří, jen aby něco pověděli, „my krváceli pod ranami jeho, a mnohý z nás ulehl navždy tam pod skalou hradu jeho.“

„Však jste vy mi ničeho nedarovali,“ odpověděl Vukman, „ano za jednu ránu dvě jste spláceli, a jistě že jste nečítali ty trupy tolika chrabrých junáků z čeledi mé, jež jste v prach povalili; vždyť to dílo vaše, že zde stojím o milost prosící.“

Hladili si brady při slovech těchto perjaníci, patrně jim lahodila řeč Vukmanova.

„Tu jste slyšeli, moji bohatýři! co tuto župan Belajský povídá,“ začal opět Tomaševič, „a sám jsem hrdý na chválu, jakou vám chrabrý Vukman vzdává. Nuže, co myslíte, nebylo by lépe, aby se zavřelo nad mrtvolou královského otce mého všechno záští, a konec se stal všem sporům po celé Bosně?“

„A to dobře tak, jasný pane!“ odpovídali perjaníci, „lépe když je chrabrý pán Belajský s námi, nežli proti nám.“

„Nuže, Vukmane,“ obrátil se k tomuto Tomaševič, „prominuta jest ti zpoura tvá, i naději se, že nikdy více neporušíš věrnost svou!“

„Kdož by věrně nesloužil takovému králi, jako ty jsi, pane můj?“ odpověděl Vukman s nejhlubší pokorou. „Zdráv buď král můj Štěpán Tomaševič!“ provolal pak hlasitě, a celá družina následovala příklad jeho.

A tak se dělo vše dle úmluvy k spokojenosti stran obou.

Téhož dne ještě opustil Tomaševič tábor u hradu Belaje, pod nímžto se byl koruny domohl, a nastoupil s lidem svým, provázen jsa již Vukmanem, cestu k domovu, aby tím dříve učinil všechny přípravy k slavnému pohřbu krále Štěpána otce svého, jakož i ku slavnému korunování sebe.

Mrtvolu královskou nesli perjaníci ve středu svém, korouhev zemská ji zakrývala všem zrakům, a jen holá žerď nesena jest před mrtvolou. Ilia kráčel za mrtvolou s oním podivným výrazem bolu i nenávisti ve tváři. Teprva nyní následoval Tomaševič se strýcem svým Radičem, netroufal si kráčeti přímo v čele ostatního vojska za mrtvolou otce svého.

Tak se skončilo obležení hradu Belajského!

IV.

V klášteře sv. Jana v Sutisce je hlučno i živo, odbývajíť se smuteční obřady za krále Štěpána, jehož mrtvola ve chrámu kláštera toho právě

dnes pochována byla. Korouhev zemská byla s rakve jeho sňata, opět se připevnila sponami a zlatými hřebi k žerdi, a když rakev královská v kryptu vnešena byla a kámen nad ní se zavřel, tu se chopil Tomaševič korouhve, a po celý čas obřadů pohřebních v ruce ji drže, zavěsil ji potom vlastnoručně na oltář hlavní, Bohu samému ji v chrámu odevzdávaje.

Již se byli všichni ze chrámu vzdálili, kteří v životě králi nejbližší byli, Tomaševič opustil první s matkou svou Vojakcií, která po dlouhém čase opět ponejprv u dvora se objevila, chrám i mrtvolu otce svého, jižť se i vzdálila vdova Štěpánova, Kateřina Kosarevna, která byla nejdéle dlela nad kamenem, jenž hrobku královskou zavíral, vždyť ona nejvíce ztratila náhlou smrtí královského manžela svého, viděla to, že ač se jí posud všemožná úcta vzdává, děje se to pouze k vůli lidu a že v ní šetří jenom dceru mocného pána Hercegovačského, Štěpána Kosariče, vždyť viděla ty jízlivé zraky pyšné Vojakcie, sokyně své, jimiž na ni stranou pozírala; dlouho dlela ovdovělá Kosarevna ve chrámu i když ostatní lid chrám již byl opustil, a krom družiny její zůstaly ještě jen dvě osoby s ni ve chrámu — vojvoda Radič a Ilia.

Vojvoda sice málo si všímal obřadů smutečních, všechna pozornost jeho obrácena byla na spanilou Kosarevnu, od níž se žhoucí oko jeho po celý čas ani neodvrátilo.

Ilia slavil ovšem pohřební památku krále svého s upřímným srdcem, při tom však utkvěl chvílemi zrak jeho na vdově královské s takovou náklonností, že se zdálo, jakoby lásku svou ku králi na vdovu jeho zcela byl přenesl, a když z chrámu odcházela, zavěsil se jako stín na kroky její. Zpozorovala to Kosarevna, a znajíc věrnost Iliovu k zvěčnělému manželu svému, děkovala mu vděčným úsměvem za náklonnost k ní jevenou.

Vojvoda Radič, jenž opodál ji následoval, zpozoroval úsměv ten, i zakypěl zlostí a závistí na Iliu. „Ten starý pes," odplivnul si nevolí, „on hltá vděky její, kdežto já prahnu po jediném pohledu jejím!"

Již pusto ve chrámu, jen mniši odříkávají střídavě před hlavním oltářem modlitby za spasení duše krále pohřbeného; ale zvuky modliteb jejich, jež se po chodbách klášterních co daleký šumot chvějí, nepronikají až do jízby, kde Tomaševič s matkou svou v důležité poradě dlí.

„Tedy tě předce zřím co krále, synu můj!" mluví Vojakcie, s mateřskou hrdostí naň pohlížejíc, „nejbujnější sny moje jsou vyplněny!"

„A skončeno jest utrpení tvoje, drahá máti má," sliboval vroucně Tomaševič. „Vynahradím ti všechno, ta dlouhá léta osamotnělosti, jež jsi ztrávila vzdálená jsouc ode dvora, ode všech radovánek žítí pospolitého, hůře jsouc na tom než vdova, ha! a sokyně tvá zakusí nyní, co to jest tráviti život vdovský o samotě, bez lesku a slávy,

beze všech radovánek. Avšak nežádej na mně, bych jí hned připravil život, jaký si ty dlouhá léta žila, máti má! Musím ji nějaký čas šetřiti, ne k vůli otci jejímu, ani k vůli králi Štěpánu, ale k vůli vojvodovi Radiči, jehož mi posud třeba, a jejž tak snadno odstraniti nelze, on jí — miluje!"

S udivením poslouchala Vojakcie syna svého: „Slyším sice milujícího syna, ale krále pohřešuji, krále, jehož první péčí býti má, aby upevnil trůn svůj proti návalům vnitřním i zevnitřním . . ."

„Trůn můj pevně stojí," vskočil Tomaševič hrdě do řeči „můj národ sám zapustil kořeny jeho v srdce svá!"

„Když koráb po tiché hladině mořské se houpá, kdož by řekl, že snad v hodině bouře jej zachvátí?" namítla Vojakcie. „Ne, ne, synu! nevěř pokoji povrchnímu, onť často bývá klamný. Ohlédni se vůkol, nad jakou propastí se trůn Bosenský potácí. Turek, jenž všechny trůny vůkol byl pobořil, čeká jen na první příležitost, aby i Bosnu v porobu uvrhl. Jej přede vším hleď ukrotit; víš, on na tebe nevře, žes věno ženy své před ním uhájiti chtěl, ovšem, mohls je uhájiti, kdybys byl více Turku věřil, než Maďaru, tam na Vyšehradě krmili tě sliby, kdežto Turek před branami Smedereva stál — "

„Nezpomínej mi na to, matko!" dí Tomaševič zamračeně, „ty oučty bohdá se sultanem Muhamedem vyrovnáme; tam v Srbsku byl národ jino-

věrný proti mně, zde to vše jinak, a bojovníci Bosny se nelekají jataganů tureckých!“

„Tak vysoko tedy míříš?“ divila se Vojakcie, „a to chceš ochromiti vlastní rukou rámě své, učiniv příkoří vdově královské, k níž z úcty již před zemřelým králem srdce národu tvého vrou, ať nedím, že otec vdovy té jest Štěpán Kosarič, mocný pán Hercegoviny, který by pohanění dcery své bez pomsty jistě nenechal.“

„Jak? matko?“ žasnul Tomaševič, „ty bys sama se odřekla pomsty nad svou sokyní?“

„Pomstou nechť se zanáší ten, kdo v nízkosti žije,“ odpověděla Vojakcie, „tomu volno dle libosti kochat se v rozkoši aneb pustiti uzdu nenávisti své; kdo ale jedenkráte po stupních trůnu na výsluní božství pozemského vystoupil, kdo se postavil ozářen leskem koruny v čelo národu, ten není více pánem chtíčů svých, touhy srdce jeho nejsou majetkem jeho, ale jeho národa, nenávidět musí, kde miluje, a milovat, kde nenávidí; všechno, svou zášť i pomstu, svou lásku i blaženost přinésti musí v obět slovu a vědomí: já jsem král!“

„A tebe obětoval král Štěpán Kosarevně, jejížto duch nepostihne ni jedné myšlénky tvé ve vznešenosti její!“ sepjal Tomaševič v udivení ruce na prsou. „A i to má být odpuštěno, matko drahá? To není, není možná!“

„A předce se tak státi musí,“ namítla Vojakcie, „svou zášť tobě obětuji a slávě tvé, synu

můj! I věř mi, že dnes naposled to bylo, co mé oko nestřežené prozradilo zášť vnitra mého k sokyni mé; ano, s úctou lásky plnou se chovati budu k ní, ku vdově královské.“

„To že bys učinila, matko?“

„Myslíš že mi to za těžko přijde?“ usmála se Vojakcie. „Žíti budu v upomínkách, a tu mi snadno přijde úsměv na tvář a vroucnost v oko u přítomnosti její. Budu sobě zpomínati,“ začala, jakoby vypravovala sny minulé, „na leta dávná, kdy král Štěpán klečel u nohou mých, slibuje mi věčnou lásku, věčnou věrnost, byly to doby blažené, na kynutí mé poslouchal král i bohatýři jeho, jediným úsměvem jsem byla s to, způsobiti radovánky po celém dvoře, a pro jediný úsměv můj se bili bohatýři slavní až na smrt, ah! byli to dnové radovánek a rozkoší, když se kochal král Štěpán drobty milosti mé; nebo já — ho nemilovala, a kdyby králem nebyl, nebylo se mu ani těch drobtů dostalo. Ale všechno pomíjí i láska jeho chladla, možná že mou vinou, že jsem jí nepopřála dostatečného záhřevu a on naklonil ucha svého k radě přátel svých, a zanedlouho vítala Bosna krásnou Kosarevnu co svou královnu; sláva má byla u konce, ode dvora vyhoštěna, neb nechtěla Kosarevna žíti s někdejší milenkou muže svého pod jednou střechou; na vzdáleném hradě, o samotě, měla jsem dosti času oplakávati poklesky mládí svého; ale neštastná? ne, to jsem nebyla. Vždyť jsem věděla, že tebe

aspoň nepřestal milovati král, ano prohlasiv tě za syna rodného, proklestil ti dráhu k trůnu Bosenskému, když jsi byl trůn Srbský, ženou svou věnem nabytý, takměř přes noc ztratil. Ač mě od sebe zapudil, vyznati předce musím, že byl šlechetný muž otec tvůj, král Štěpán."

„Ustaň, matko, ustaň!" zkřiknul Tomaševič; tvář jeho náhle zbledla, a k nemalému podivení Vojakcie chvěly se oudy jeho co listí osykové.

„Co je ti synu?" divila se matka. „Chceš vzdorovati síle turecké, a chvěješ se náhle beze vší příčiny?"

„Bez příčiny!" zasmál se divoce Tomaševič.

Chvíli naň hleděla Vojakcie zkoumavě, potřásla pak hlavou, temně před sebe prohodíc: „Máš-li příčinu, toť musí být příčina ta hrozná, a lépe bude, když i já, matka tvá, se ničeho nedovím."

„Domluv, co's chtěla prve pověděti?" utrhl se Tomaševič.

Hlavou zavrtěvši, pravila po chvíli Vojakcie: „Tolik jsem ještě pověděti chtěla: chceš-li se pokusiti o úplnou samostatnost koruny své, což vše možná provésti, ano můžeš i odraziti houfy turecké od pomezí říše své, ba i věna ženy své nazpět vydobyti, ale jen tehdáž, když s chrabrostí i lest spojíš."

„Mluv jen, matko má! bedlivě poslouchám, zachovám se věrně dle rady tvé!"

„Pravil's, že vojvoda Radič miluje vdovu krále

Štěpána? Mluvilo se o tom, že král Štěpán nebyl první láskou Kosarevny; nuže! hleď ať láska ta se obnoví, stane-li se Kosarevna vojvodovou, tu potom spolehati můžeš na veškerou pomoc mocného Kosariče Hercegovačského.“

„Ta rada dobrá je,“ prohlásil se Tomaševič, „i zachovám se dle toho.“

„Bez prodlení pak vyšli posla k sultánu do Drinople, slib mu věrnost, slib mu dosavádní poplatek, učiň vše, jen abys času nabyl, připraviti se k boji o trůn a korunu, ano k boji na život a na smrt.“

„I to učiním,“ vece Tomaševič, „sliby však Turku držet?“

„Budeš jich šetřiti tak,“ odpověděla Vojakcie, „jako on šetří slibů svých.“

„To jest,“ usmál se Tomaševič, „sliby zůstanou pouhým větrem, ústy provanulým, jak mile s prospěchem zrušiti se dají.“

„Tak jest,“ přisvědčila Vojakcie, „věra proti víře, klam proti klamu, stejná zbraň nechť rozhodne boj kříže s polměsícem. Při tom však chraň se zbuditi před časem podezření bisurmana,“ radí moudrá Vojakcie dále, „a proto by dobře bylo, kdyby se posel krále Korvina při dvoře tvém ani neokázal; sliby Matyášovy jsou bez toho pouhý dým; jen na sebe samého spolehej, a oslavíš jmeno své, jako žádný z předchůdců tvých!“

„To vše je moudře pověděno, a lepší rady

nikdež nenajdu,“ přemýšlel Tomaševič; „kde však najdu posla tak obratného, aby dovedl oči pískem zastříkati zchytralému Turku? Není nikdo, krom vojvody Radiče, a ten se nyní nehne, byť i klenba nebes naň se sypala, od dávné milenky své.“

Vojakcie se usmála řkouc: „Jest-li mu Kosarevna jediného jen paprsku naděje poskytne, poletí, byť i v kraj světa vyslán byl.“

„Dobře; postarám se o to, aby spolu mluviti mohli, a potom, probudí-li se láska v srdci jejím na novo, nechť koně sedlá, zejtra třebas pojede!“

Mezi tím, co Tomaševič a matka jeho v tak důležitých věcech spolu rozmlouvali, byla Kosarevna do své jizby vešla; dušno se jí však zdálo a těsno ve zdích ouzkých, i povyšla si do zahrady klášterní, kde stromy ovocné v plném květu stály, vonným zápachem vůkol prostoru naplňujíce. Lehký větřík, jenž si s větvemi stromů pohrával, otřásal květ k zemi, a roznášel jej po pažití a stezkách zahrady klášterní.

V myšlénkách pohřížena kráčela Kosarevna po pažiti a po stezkách bez účelu, jen tak na zdařbůh, i vzdalovala se vždy více od rozsáhlých budov klášterních; chvílemi se zastavila, pohlížejíc se zalíbením na květ k zemi padající, jenž poletoval větrem jako motýlové hraví. Tu chtíc opět dále se ubírati, pohlédla před sebe, a hlasitě vykřiknouc, ustoupila o krok zpět. Vojvoda

Radič stál před ní. Při výkřiku jejím trhla náramná bolest svaly obličeje, ano i slzami se zarosilo oko jeho,

„Vojvoda Radič!“ šeptala králová polohlasitě.

„Vojvoda, ano!“ odpověděl tento s trpkostí, „který zapomněl, že se mu nesluší, vstoupiti v cestu králové. Odpusť, paní jasná, drzosti mé, jať zapomněl na mezeru nás dělící, zapomněl jsem, že to nejsme více na hradě otce tvého, pevném Blagaji, kde jsi se nelekala příchodu mého. Ach tytam jsou již ony doby blažené, ni památky na ně se neuchovalo ve vnitru tvém, tys královou, a já vojvoda jsem, jehož vzezření se nyní lekáš, paní jasná!“

Hlas jeho prochvíval duši její, vždyť v ňadrech jejích spočívalo posud cosi, co slovům jeho ohlasem odpovídalo, a oko jeho, tak bolně a s takovou touhou na ní spočívající, se dralo v srdce její, budilo tam čarovnou mocí všechny upomínky na léta minulá, že se touhou rozechvělo srdce její a ňádra se jí dmula, co dvé vln na hladině jezerní.

„Nechtěla jsem tě uraziti, vojvodo,“ pravila polohlasitě s uzarděním, „a že jsem se lekla, není divu při tak nenadálém se objevení tvém!“

„Můj Bože!“ zvolal vojvoda v zápalu, vrhnuv se k nohoum jejím, „tedy nejsem zcela zamítnut z milosti tvé, a srdce tvé posud chová památku na dny minulé, dny to nadějí blažených? Jak šťastný jsem, šťastnější, než jsem se domní-

val! Aj v tu chvíli jest mi, jakoby ta léta odloučenosti mé od tebe trapným snem jen byla, jakoby se posud ničeho nebylo změnilo, a — ach, Kateřino! pamatuješ-li pak na den onen, bylo to v dobu jarní, jako nyní, slunce se klonilo k západu a červánky jeho líbaly tvář tvou, větřík šuměl stromovím a střásal květ i roznášel jej po zahradě otce tvého, my stáli pod ořechem pospolu. „Než ovoce stromů těchto dozraje,“ pravil jsem, „uvedu tě otci tvému na hrad svůj. A ty, Kateřino!“ chopil se ruky její a nepouštěl ji více, „ty's sklonila hlavu na prsa má, a větším ruměncem se rdíc, nežli červánky večerní, šeptalas: „„Já půjdu s tebou, vždyť tě miluji!““ Ale ovoce dozrálo, dozrálo několikrát od doby oné, tys ovšem opustila hrad otcovský, ale co králová, a já zůstal samoten s upomínky svými, s bolem svým, ačkoliv jsem nikdy nezapomněl na slova tvoje: já tě miluji!“

Slze kanuly tiše po tváři vdovy královské; vyvinuvši ruku svou z rukou vojvodových, pravila k zmužilosti se namáhajíc: „Ne tak, Radiči! Nemluv takto se mnou, ještě hoří světlo pohřební za muže mého, a modlitba mnichů za duši jeho se obráží o klenbu chrámovou, a ty již mluvíš o lásce ke mně, ku vdově krále svého? Nadála jsem se, že větší šetrnost chováš ke mně, větší úctu k sobě samému; buď s Bohem, vojvodo, já nesmím poslouchat slova tvá, nesmím dlíti o samotě s tebou. Tys muž, v činech najdeš zapo-

menutí, tvůj osud jest štastnější než osud můj; zapomeň, Radiči! co bylo, nikdy se nenavrátí!“

Hlas její z počátku přísný, nabýval každým slovem větší jemnosti, a ku konci byl tak jemný jako bývá v šeptu milostném. Rychle se odvrátila od něho, kvapným krokem nazpět pospíchajíc k budovám klášterním.

„Kateřino!“ volal za ní vojvoda, ruce prosebně po ní vztahuje, „což ni jeden paprsek naděje nezašleš v noc srdce mého? mám v zoufání zahynouti?“

Zastavila se Kosarevna, a obrátivši se k němu, kynula mu rukou na rozloučenou, a on viděl, kterak slzy po tváři jí kanou.

„Ona mě miluje!“ jásal vojvoda, když byla králová zrakům jeho zmizela, „a ještě se pokochám v blahu pozemském, vždyť mě miluje!“ —

Již se skončil kvas pohřební. Po velkém večeřadle klášterním procházejí se bohatýři, po stranách stojí panny i paní, s nimiž bohatýři promlouvají tiše, vážně, jak se sluší na nynější okamžení, žádný žert nevyluzuje úsměchy na tváře milostné, bylot by to nehodné, nevážné u přítomnosti krále syna, králové vdovy.

Tam dlejí ve výklenku okna Tomaševič, králova vdova i Vojakcie; něco opodál stojí vojvoda Radič, bedlivě poslouchaje rozmluvu královských osob. Jeť zajisté řeč o něm, neb často naň okazují, a vojvoda radostí jenjen plane ve tváři, i

králova vdova se časem uzardívá, když s ní Vojakcie horlivě rozmlouvá.

Jaká to změna se stala s matkou královou od rána! Všichni to pozorují, i kroutí nad tím v udivení hlavami; ráno ty zraky jizlivé, plné nenávisti, jimiž Vojakcie pohlížela na královu vdovu, která ji byla vypudila ode dvora muže svého; a nyní ten vděkuplný úsměch, ta úcta, s jakovou rozmlouvala s královou s dávnou sokyní svou. A tato, kteráž se byla ráno pod každým pohledem Vojakcie chvěla, jako ptáče před pohledem hada chřestějše, ona nyní důvěrně k Vojakcii se kloní, a ruku svou v ruce její přátelsky klade.

„Král Štěpán je mrtev," mluvili, kteří se moudřejšími ostatních býti domnívali, „nemají tedy příčiny, proč by se déle spolu svářily."

Tu kynul Tomaševič vojvodovi, aby blíže přistoupil.

„Nuže, strýče!" tázal se ho, „kdy hodláš vyjeti?"

„Ještě v tu hodinu byl bych na cestě," odpověděl tento, „kdyby —"

Nedomluvil, jen zrak jeho na krásné Kosarevně prosebně utkvěl; i polila se tvář králové vdovy mocným ruměncem.

Vojakcie se usmála, řkouc: „Z hrubé látky jste vy, mužové setkáni, tajemství srdce se jen leskem oka prozrazuje, a vy chcete, aby hru-

bým slovem se poskvrnil souzvuk duší spříznělých, dřív nechápete, nevěříte.“

Králova vdova jí zakryla rukou ústa.

„Ah! to tedy takové!“ kývali dvořané hlavami, divíce se tomu, že jim tak najednou spadlo bělmo s očí. „Vida! jak brzo našla náhradu, a svíce pohřební za prvního muže ještě nedohořely; kdož by si to byl pomyslil?“

Někteří pokrčili jen rameny, jakoby říci chtěli: „My to dávno tušili!“

„Slyšel's strýče?“ ptal se s úsměchem vojvodu Tomaševič.

„Ještě v tu hódinu jsem na cestě, králi můj,“ dí tento radostně; „hvězda blahé naděje mi bude průvodkyní, a než se vrátím, dohoří již světlo pohřebné, potom —“

Kosarevna mu nedala domluvit, obrátíc se k Vojakcii pravila kvapně: „Čas již, abych se odstranila, o samotě ještě musím se pomodlit za duši muže svého!“

„Světlo, pro královou vdovu, světlo!“ volal Tomaševič sám pln ochoty na panoše, u dveří na rozkazy panstva čekající.

„Tak štastná jsem byla po tuto dobu ve společnosti tvé, paní jasná!“ pravila Vojakcie s hlubokou pokorou, „i doufám, že častěji se podobné doby vrátí, a ty nezamítneš mne, paní královská“; sklonila se, chtíc ruku Kosarevny přitisknouti ke rtům svým, tato však se nachýlila k někdejší

sokyni, a ovinouc rámě své okolo šíje její, líbala ji, polohlasitě k ní promlouvajíc:

„Budiž přítelkyní mou, tys moudřejší než já, bez tebe bych snad nenašla vždycky pravé cesty v životě svém.“

Obrátila se k odchodu; vojvoda Radič klečel před ní.

„S Bohem královská paní má!“ pravil hlasem pohnutým, „s Bohem, k radostnějšímu se shledání!“

Zastavila se na okamžik králová, oko její přeletělo společnost dvořanů na ni zevlujících, hněvem i studem se zarděla tvář její.

„Bůh budiž s tebou, vojvodo!“ oslovila tohoto, hlavou hrdě pohodivši, „a buď jist, že šťastné služby tvé králi a vlasti prokázané bez odměny nezůstanou.“

Podala mu ruku, horoucně ji přitiskl tento ke rtům svým, tím horoucněji, an lehké ač jen mžikem pomíjející stisknutí ruky její pocítil.

S hlavou hrdě povznešenou ubírala se králova vdova davem dvořanů z večeřadla.

As hodina uplynula již, co se králova vdova o samotě v jizbě své nacházela. Jak byla z večeřadla přišla, tak potud seděla u stolu, s něhož svíce vosková, po celou hodinu neošetřená, nejisté, červenavé světlo po jízbě lila. V ruce drží ovšem růženec, a prsty její se probírají v perlách jeho, ale patrno, že nikoliv modlitba, ani památka na muže jejího, nýbrž že z cela jiné předměty

celou duši, každou myšlénku její uchvacují. Tvář i čelo její zastiňuje se tu mrakem, tu zas se vyjasňuje, a ňádra její se brzy dmou co rozčeřené vlny jezerní, horký dech jí vane z úst, brzy zas se úžejí, že dechu jí ubývá, a v hlasitém sténání úlevy stísněným prsoum hledá, a opět na chvíli pokojně, tiše se dmou, tak jak myšlének proud duši její prochvívá.

Tu zazněl dusot koňský z nádvoří; bezděky se napolo vzchopila, a ústy napolo otevřenými, okem k oknu upřeným, jakoby proniknouti chtěla tu tmu tam venku, zírá před sebe, bedlivě naslouchá; již duní kopyta koňů před branou klášterní, vždy dále zní dusot, až docela zaniknul.

Kateřina sklesla na stolici zpět.

„To byl on!" šeptala, pravici, kolem níž růženec měla ovinutý, k srdci přitisknouc. Zaleskla se slza na brvách jejích, bolný úsměch si pohrával ústy jejími. „Já bláhová!" šeptala, „kam mě to hříšná touha unáší? — Hříšná?" opakovala, hlavou vrtíc. „Ach! vždyť za to já nemohu, že opět oživuje láska v srdci mém, játť již arci měla srdce své za sopku vyhořelou, za hrob všech tužeb a nadějí mladosti své, a tu najednou bez mé vůle znova se vzňal oheň let mladistvých v srdci mém, a tužby mé i naděje se z hrobu křísejí — ach vždyť byl první láskou mou!"

Zamlčela se na chvíli, blahé upomínky asi jí kouzlily ten úsměch na tvář, tu zář radosti

v oko, pokryly čelo její leskem blaženosti. Najednou se však zachmuřil obličej její.

„Po všem veta!“ zabědovala, „poslušna otce svého, stala jsem se královou, žena muže nemilovaného, ale šlechetného, jehož památka ve vřelé úctě mé nezhyne. A tentýž muž sotva dožil, a v mém srdci již se ozývají myšlénky hříšné — ano hříšné“, opakovala důrazně, „a v paměti mé již není místečka pro památku jeho. Maria Panno!“ zvolala hlasitě, „střežiž mě, ať neposkvrním památku jeho, nepotupím jmeno otců svých!“

A jakoby uniknout chtěla myšlénkám svým, začala kvapně a hlasitě odříkávati modlitby růžencové.

Lehynký šramot v komnatě od postranní stěny pocházející jí vyděsil z horlivého modlení; i viděla k nemalému úžasu svému, kterak stěna ta se pohybuje, brzo učiněn otvor, jímž dlouhou, úzkou chodbu pochodní jasně ozářenou viděti bylo, a muž bojovník vkročil otvorem tím do komnaty.

„Ilio!“ zvolala králová v udivení, strachem se chvějíc.

„Pro Bůh! nemluv tak hlasitě, paní jasná!“ pravil tento s místa se nehýbaje.

„Jakou cestou to ke mně přicházíš, a v kterou hodinu?“ tázala se králová s chvějícím se hlasem, nemohouc posud přemoci bázeň svou.

„Krom opata kláštera toho neznal nikdo chodbu tuto, než král Štěpán a já!“ odpověděl Ilia, „a poněkud mým přičiněním se stalo, že

tobě, paní jasná, vykázána za byt jizba tato, kterou i král Štěpán obýval za pobytu svého v Sutisce!“

Zachvěla se při těchto slovech králová, a děsně se porozhlédla kolem po komnatě, v jejíž odlehlejších koutech světlo nejisté, červenavé stíny fantastické kouzlilo.

„Zde, zde že bydlíval muž můj?“ ptala se poděšena. „Jeho duch mě tedy ochvívá a já —“ Umlkla, sněhem se pokryly bez toho již zbledlé tváře její.

„Tak jest!“ pokynul Ilia hlavou, nevšímaje si neobyčejného leknutí královina, „a že v tak pozdní hodinu k tobě vstupuji, paní má, děje se proto, že to, co ti sděliti mám, nesnese světla božího, ani svědků jiných mimo ženu ubohého krále mého!“

„Můj Bože! co zas uslyším!?“ žásla králová.

„Paní má,“ přistoupil Ilia o krok blíže, „známť já minulost tvou, vím, že láska ku králi Štěpánu nevstupovala s tebou na trůn Bosny; ale viděl jsem také, že vzdor tomu plníš povinnosti své ku králi, jakoby z tisíců jedna nečinila —“

„Král Štěpán byl muž šlechetný,“ odpověděla králová, „a v tom jsem nalezala náhrady za lásku.“

Ilia se sklonil na kolena před ní, a líbaje obrubu roucha jejího, zvolal: „Proto tě ctím, co světici Páně, paní královská, proto přicházím k tobě s posledním odkazem krále svého.“

„Ty mluvíš tak tajemně,“ dí králová, nemohouc se ubrániti strašnému jakémusi pocitu, „jakoby hrozná jakási zpráva z útrob tvých se drala.“

„Uhodla's, paní jasná!“ odvece Ilia vážně, opět povstana.

„Pověz tedy, co víš,“ dotírala králová, „ty's byl první ze služebníků královýc, tvoje léta, tvoje věrnost získaly ti právem všechnu důvěru jeho; víš, musíš tedy věděti více, než kdo jiný. Mluv jen, jaký to odkaz muže mého mi sděliti máš? — A Boha se dokládám, že splním věrně, co mi zvěstuješ, nechť to cokoliv!“

„Bůh slyšel přísahu tvou, paní jasná!“ dí Ilia slavným hlasem; „nuže tedy, následuj mne!“

„Jak?“ pozastavila se králová, „já mám jíti s tebou? Nyní, a touto chodbou? Kam mě to chceš vésti?“

„Snad se bojíš zrady, zrady ode mne?“ ptal se Ilia s trpkým úsměchem. „Já jsem Ilia, který ni myšlénkou neporušil věrnost svou k pánu svému,“ povznesl hrdě hlavu; „tentýž Ilia, který nejednou pro krále svého krvácel, a který vždy hotov byl, položiti šedou hlavu svou za něho i — za tebe, věrnou ženu jeho, paní má! A ty mi nevěříš?“ ptal se s bolestnou výčitkou.

„Já ti věřím,“ pravila králová po krátkém zamlčení odhodlaně; „veď mne, já následuji!“

„Díky, paní královská!“ zaplesal skoro hlasitě Ilia, a již k odchodu se obrátiv, najednou se zastavil. „Ale,“ pravil temně, „opásej ňadra

svá vší mužností, jížto srdce ženské schopno jest, aby se nerozkočil mozek, nepuklo srdce při tom, co uvidíš a uslyšíš; avšak netřeba toho napomenutí, vždyť jsi dcera Štěpána Kosariče, rekovného pána Hercegoviny, jsi žena po králi Štěpánu, který chrabrostí vlastní oslavil jmeno své i jmeno Bosny!“

Zimniční mrazení projelo údy králové při těchto slovech Iliových; nic však méně kynula mu odhodlaně rukou, aby šel, kam jíti zamýšlí, a zahalivši se v závoj svůj, vykročila pevným krokem na chodbu úzkou otvorem ve stěně.

Ilia zastaviv se zde na chvíli, připravil opět stěnu, ve veřejích jako nějaké dvéře uměle zavěšenou, na předešlé místo, tak že ničeho pozorovati nebylo, vyzdvíhnul pak pochodeň v kout zatím postavenou, a předcházel mlčky královou, po stupních dolů, a zas prosto točitou chodbou.

Již byli tak po hodnou chvíli kráčeli, tu jim vanulo vlhké, sychravé povětří, jak to v podzemních sklepeních bývá, vstříc, a hlahol mnichů modlitby odříkávajících bylo slyšet, ale jako jim nad hlavami. Tu se dělila chodba dvojím směrem, v levo vedly kamenné, křivolaké stupně vzhůru, v pravo pak se končila chodba u nevelkých železných dveří.

„Zde jsme u cíle!“ pravil Ilia, u dveří těch státi zůstana, „tam po těch stupních možno tomu, kdo zná tajemství kláštera toho, vyjíti na světlo boží, těmito dvéřmi —“

„Těmito dveřmi?“ opakovala králová, když se byl Ilia odmlčel.

„Vstupuje se v obydlí mrtvých, v hrobku klášterní,“ odpověděl Ilia volně. „Ty jsi se otřásla, paní má? Nesneseš snad krátkého pobytu s na věky zesnulými? Jen jeden teprv zde odpočívá, tvůj muž! — on jest první a snad i poslední,“ doložil pro sebe.

„Já jsem Kateřina Kosarevna, králová Bosny,“ vece králová hrdě, k nadpřirozené síle se zmuživši, „nelekám se obydlí mrtvých! Veď mě, já jdu za tebou!“

Ilia odstrčil pracně železné, rezem pokryté závory, dvéře se otevřely, a on, pochodeň vzhůru drže, vstoupil do hrobky. Králová, když ji byl vzduch z hrobky táhnoucí ovanul, se otřásla, bezděky se zastavila v pokročení, pak ale, žehnajíc se křížem svatým, vstoupila rychle, děsně vůkol po hrobce se ohlížejíc.

Byla to klenba vysoká, prostranná, v průčelí se nacházel malý oltář, před nímž rakev krále Štěpána stála, po pravé straně oltářku, vyzdíval se teprv výklenek, v němž mrtvola královská k věčnému odpočinku uložena býti měla. Rudé světlo pochodně obráželo se o vlhké stěny, a dým v kotoučích po hrobce se vynoucí odrážel se temně při světle červeném ode zdí, že se zdálo, jakoby to stínové duchů po těch zděch poletovali.

Ilia pro závoj viděti nemohl bledou, vyděšenou tvář králové, která návalem výjevu neoby-

čejného, vnitřní hrůzou skoro překonána, o stěnu se podepříti musela, by k zemi neklesla; sotva však se dotknula studené, vlhké zdi, uskočila, byloť jí, jakoby chladné smrti se dotkla. Možná, že by vzdor ubezpečování svému místo toto byla opustila, ale hlasy mnichů v kostele se modlících, jímž nyní každé slovo jasně rozuměti bylo, dodávaly jí zmužilosti, sílily hrdost její. Přistoupila blíže k Iliovi, neb se jí zdálo volněji na blízku něho, než aby o vlhkou, chladnou zeď se opírala.

Ilia zastrčiv pochodeň ve skobu ve zdi zadělanou, tak že celá zář pochodně na rakev královskou padala, obrátil se ku králové řka: „Praveno ti bylo, paní jasná, že muž tvůj, král Štěpán, náhlou smrtí zemřel?“

„Pravda!“ zašeptala králová, úžasně na Iliu pohlednouc.

Ilia shodiv víko rakve, okázal na mrtvolu královu září pochodně jasně osvětlenou; i zhrozila se králová, ne snad pohledu na mrtvé tělo muže svého, ale pohledu na tu modrou, ba skoro přičernalou tvář jeho; i podepřela se pravicí o rámě Iliovo, který byl dlouhý rubáš z černého aksamitu s krku mrtvoly odhrnul, a na pruh krví zalitý kolem krku se vinoucí okázav, pravil: „Zde patř, zdali to smrt přirozená?“

Křečovitě stiskla králová rameno sluhy věrného, hlasitý výkřik se jí vyrval z prsou, i musel ji Ilia zachytit, aby k zemi neklesla. „Zavražděn!“

šeptala, očí svých od mrtvoly ani odvrátiti nemohouc. „A kdo by byl ten, jenž se nelekal sáhnouti na život královský?“ tázala se po chvíli králová pevným hlasem; pustila rámě Iliovo, nebylo jí třeba podpory více, závoj odhrnuvši, stála tu s jiskřícím-se okem, s tváří planoucí, co bohyně pomsty; krále zemřelého se bezděky lekala, krále však zavražděného —? Tu jeden jediný cit ovládnul duši její — pomstěna budiž smrt jeho na rouhači důstojnosti královské!

Ilia sáhl mlčky za ňádra, a vyňav hedvábnou, zlatem protkanou šňůru, na jakových vojvodové i župani kynžaly své nosívali, položil ji na hrdlo královo, a sáhnuv po druhé za ňádra, vyňal šat hedvábný, a rozvinuv jej, okázal králové kadeř šedou; i položil ji pak ku pravé skráni hlavy královské. Nyní teprv pozorovala králová, že pravá kadeř hlavě muže jejího schází.

„Znáš šňůru tu?“ ptál se Ilia, na osudnou šňůru ukazuje.

„Jedna druhé jest podobna,“ odpověděla králová, vyhýbalať se schvalně hrozné domněnce v ní vznikající, planoucí tvář její pokryla se znovu květem lilií; „avšak“ — rozpomínala se, najednou umlkla, bálať se vysloviti domněnku svou.

„Avšak?“ opakoval Ilia, „jen se pamatuj. Hle! tuto sponu rubínovou, jen jeden při celém dvoře připínal kynžal svůj sponou z rubínů.“

„Jesu Kriste, Tomaševič!“ zkřikla králová, hrůzou se chvějíc po všech údech, i bylo odha-

lení tajemství toho pro ni tak strašlivé, že pod ní nohy klesaly a ona podepříti se musela o zeď, jejížto vlhkost i studenost ji více nelekaly.

„Tomaševič,“ opakoval Ilia hlasem nenávistí skoro chraplavým, „a král mu tak důvěřoval, on jej tolik miloval! Ha, mne ale neošálil ten otcebijce! nocí podporován jsem se vzdálil od soudruhů svých, aniž byli tito toho nejmenšího zpozorovali; což mi bylo po nich, dražší mi byl život králův, než bratří bojovníci, než vítězství a sláva marná; vždyť jsem také odolati nemohl vnitřnímu hlasu svému, který mě nazpět volal ku králi, jejž duše má v nebezpečí života viděla. Připloužil jsem se nocí temnou až ku stanu královskému, avšak již pozdě bylo; vojvoda Radič stál u vchodu stanu na stráži, co zatím Tomaševič u vnitř stanu vlastního otce svého vraždil.“

Při těchto slovech sáhla králová k srdci svému, i sklesla na stupeň oltářní s hlasitým zoufanlivým výkřikem, že div bylo, že se jí prsa nerozskočila; byl to výkřik krále, jenž zříceniny města svého nenadále zočil, výkřik bojovníka na trupech bratrů polehlých stojícího s přeraženým mečem, se zlomeným kopím, že se brániti nemůže více nepříteli ve vazbu jej jímajícímu, a jenž proto jediným výkřikem ztroskotanou slávu oplakává i všem nadějím svým na vždy výhost dává. Rozléhl se výkřik králové po hrobce i po chrámu, že mniši polekani najednou utichli; když ale po

delší chvíli ticho se nerušilo, domnívali se, že to ozvěna hlasitěji odrazila horlivější výkřik v modlitbě některého z nich, i počali svým jednozvučným hlasem modlitby předepsané dále odříkávati.

Ve hrobce posud panovalo ticho, králová po zoufanlivém výkřiku svém zastřela si oběma rukama tvář, po chvíly se vyronily slzy z očí jejích, a s nimi utékala ona náramná bolest z prsou jejích, která hrozila srdce jí rozpoltiti a mozek k šílenosti rozehřáti.

Se založenýma rukama hleděl Ilia outrpně na ni, čekaje až se stiší poněkud bolest její, jejížto původ mu dobře znám byl.

„Já nemohl jinak,“ šeptal pro sebe, „Bůh ví, že bych raději sám dvojnásobně bolest tvou nesl, ale — já tě nemohl ušetřiti.“

Již se zponenáhla tišila králová, slze její vysychaly, a ona pomalu se vzchopivši pokročila k Iliovi, dmula se ňadra její vnitřním pobouřením, tváře jí hořely jako v zápalu zimničném, a ruku hrozivě proti němu vztáhnouc, pravila prudce:

„Ty's pravil, že i vojvoda Radič, tos lhal v šedou bradu svou, starče!“

„Kdož může říci, že vyšlo kdy slovo nepravdivé z úst mých,“ povztyčil se hrdě Ilia, „a nyní bych lhal před tváří krále svého, před tváří boží?“ vztáhnul ruku k oltáři. „Lží bych nyní hanobil šedou hlavu svou? Aj, paní jasná; vímť, že sama tomu nevěříš, a jen bolest nad ztroskotanou na-

dějí ti vložila slova ona na jazyk. Známť celou hloubi bolu tvého,“ pokračoval outrpně, „avšak co na plat, já jinak nemohu —“

„Ale proč, proč by Radič oučastným se stal vraždy na strýci a králi svém?“ ptala se králová polohlasitě, již napřed odpovědi se lekajíc.

„Tomaševič se domohl královraždou trůnu a koruny,“ odpověděl Ilia, „Radič chtěl odstraněním muže tvého dosíci lásky tvé.“

„Lásky mé,“ opakovala králová hlasem mroucím, sáhla si na čelo a tiskla dlaň k němu, sáhla si k srdci, v němž palčivá bolest jí vířila; „vraždou chtěl dosíci lásky mé,“ šeptala pro sebe, „totě hrozné! a já — již skoro lnula k vražedníku muže svého, totě neslýchané! Ha, co mlčíš, Ilio? proč nevypravuješ dále?“ zvolala vášnivě.

„Pozdě jsem přišel k ochraně krále svého,“ jal se Ilia vážným hlasem pomalu vypravovati dále; „ale nikoliv pozdě, abych pomstil smrt jeho. K zemi se vrhnuv proklouznul jsem pod oponami stanu, od Radiče nepozorován do vnitř, slyšel jsem ještě poslední slova krále svého; jmeno mé volal v posledním okamžení, a „Pomsti!“ bylo poslední slovo jeho, poslední odkaz věrnosti mé; více nepromluvil, zardoušen touto šnůrou,“ pozdvihl šnůru tu na světlo, „od vlastního syna svého. Tu já se země se vzchopil nenadále, položil pravici svou na rámě otcebijce na znamení, že propadl pomstě spravedlivé, a on ne-

mysle jinak, než že duch pomsty ze země vstává, svědomím šlehán, utíkal ze stanu a v pomatenosti své nechal tohoto svědka zločinu zpáchaného“, potřásl šňůrou, že se rubíny na sponce zaleskly, co krůpěje krve k zemi padající, „na hrdle králově. I sňav nehodný nástroj tento smrti bohatýrského krále s hrdla jeho, schoval jsem jej pro sebe, bych stále pamětliv byl posledního odkazu krále svého. Avšak zpomenul jsem i na tebe, paní jasná, a na osidla, jež ti klásti budou, aby si potupila jmeno otců svých, zhanobila památku muže svého, oddadouc se láskou králobijci, oučastníku vraždy na královském manželu tvém zpáchané.“

„Pravda, pravda!“ šeptala králová oběma rukama o kraj rakve se podpírajíc a každé slovo Iliovo již od úst takořka mu berouc.

„I uřízl jsem kynžalem svým kadeř s pravé skráně jeho, tobě na památku, paní jasná,“ mluví Ilia dále, „abys i ty vždycky pamětliva byla nehodné smrti muže toho, jehož Bosna nazývala svým králem, a Kateřina Kosarevna svým manželem.“

Jakoby ještě myšlének svých, úplného vědomí mocna nebyla, pokynula králová pouze hlavou: „dále, dále!“ vybízela dychtivě, jakoby ještě nebylo dosti na tom, co již slyšela.

„Dále? co dále se dělo, to vše ničím jest proti hrůze činu již zpáchaného. Vrátiv se k soudruhům svým s houfy Vukmanovými zápasícím, srou-

bal jsem hlavy nepřátelské, jako žneč klasy na poli, a soudruzi moji již na polo rozptýleni, následovali příklad můj, že v brzce jsme uzřeli houfy Vukmanovy v divém outěku. Oni mě napotom velebili co vítěze, ze všech úst chrabrých soudruhů jsem slyšel slávu svoji, i byl bych jindy býval hrdým na chválu tu; ale tentokráte mi byla sláva lhostejná, vždyť nebylo mého krále více, aby mi řekl: „Ještě neseslábl o rameno tvoje, Ilio!“ — A krom toho, oni chválíce mne, nevěděli, že jsem mstil pána svého na zrádném Vukmanovi, nebo zpoura jeho, napadení perjaníkův královských oné noci bylo jistě s Tomaševičem již napřed umluveno, sic by druhého dne tak snadno se byl nesmířil s ním. Ah, paní jasná, jakouž jsem já to vytrpěl bolest krutou druhého dne, když jsem viděl, kterak lid vraha krále svého s jásotem vítá, když jsem slyšel, kterak spravedlivá nevole perjaníkův královských pod oulisnými slovy otce- i kralebijce se ztrácí, ano kterak srdce jejich k němu tak se kloní, že ho, sotva že smrt krále svého politovali, za krále provolávají! Aj, dobře hrál úlohu svou podvodník ten. Ha! když jsem ho viděl synovskou lásku tak nestoudně lháti, tu jsem jižjiž předstoupiti chtěl před lid svedený, abych naň ukázal: Nevěřte mu, on jest vrah otce svého, lhář je to a podvodník! — Ale co? byl jsem já jist, že mi lid uvěří, že se opět oklamati nedá podvodníku tomu? Ba, spíše dalo se toto očekávati, než cosi

jiného. A byť mi i lid byl uvěřil, co by z toho pošlo. Zabil by ho na místě, oud po oudu by mu v zuřivosti své rozsápal; ale jaký by to byl trest, tak krátká smrt za zločin tak ukrutný? Já na jisto chci kráčeti k cíli, proto jsem skryl ono hrozné tajemství v prsou svých až po tuto dobu, a jen tobě jest vědomo, jakou smrtí král Štěpán zemřel; a já jsem jist, že vloživ tajemství toto v prsa tvá, paní jasná! dostojnou se okážeš sobě samé i památce zavražděného muže svého."

„Ano, ba ano," přisvědčila králová v zamyšlení, a přitisknuvši dlaň k čelu svému, ptala se sebe samu: „Ale co mám činiti?"

„Neví-li to Kateřina Kosarevna, která sluje královna Bosny, toť by potom marné bylo jí to napovídati," odpověděl Ilia trpce, „a ovšem se potom památka vraždy na královském manželu jejím zpáchané pro ni nehodí," sáhnul opět po kadeři u hlavy mrtvoly královské posud ležící, „zmýlil jsem se v ní; nuže bohpomozi! sám vykonám, k čemu mě král můj posledním dechem svým vyzýval!"

I chtěl kadeř opět zavinouti v šat, králová však položivši ruku svou na ruku jeho, pohlédla naň tak velitelsky, že Ilia bezděky hlavu svou před ní sklonil.

„Jen žalu tvému budiž prominuto," pravila hlasem velebným, na němž znáti bylo, že již, opanovavši zcela různé myšlénky své, na jednání svém pevně se ustanovila, „prominuto ti bu-

diž, žes jen okamžik pochyboval, jakobych zapomenouti mohla rodu svého i co povinna jsem důstojnosti té, k níž zavražděný muž můj mě povznesl.“ A kadeř i šat z ruky mu vyňavši, pravila: „To moje jest majetnost, proč ji sobě svojíš?“ Zahalivši pak bedlivě kadeř v šat, ukryla ji za ňádry svými. „Tak,“ vece přitom, „vyrvána jest nyni láska má ze srdce mého na vždy, i v těch nejhlubších kořenech!“

A k mrtvole muže svého se obrátivši, položila obě ruce na prsa jeho.

„Vládychtivost a láska hříšná,“ pravila, „aj, to nebyla láska, tímto svatým slovem nesmím nazvati hříšné chtíče jen po nasycení prahnoucí — ano, žízen po rozkoši tělesné byla příčínou smrti tvé, muži šlechetný! Nuže v mrtvé ruce tvé přísahám, že v tuto hodinu odumírám všemu, co svět nazývá štěstím pozemským, žíti chci jedině památce tvé a pomstě vrahů tvých; tak mi pomoziž Bůh Trojjediný a Panna nejsvětější!“

Pozdvíhnula jako ku přísaze ruku vzhůru.

„Bůh ti požehnej a svatí a světice jeho za slova tato, paní má!“ zvolal Ilia, v rozčílení svém k nohoum jejím se vrhna.

„Vstaň!“ velela králová, „ukryj všechny známky přítomnosti naší ve hrobce této, a následuj mě!“

„Věrnější ti stín tvůj vlastní nebude, jako já,“ odpověděl Ilia, uposlechnuv rozkazu jejího; „co však obmýšlíš, paní jasná?“

„Podivná to otázka!“ dala králová za odpověď. „Což mohu jen hodinu ještě pobyti pod jednou střechou s vrahy muže svého, aby se zdi na mne nesřítily? — V tu hodinu ještě opustím dvůr otcebijce, k otci svému se navrátím, abych odkryla světu, jakým zločinem to koruna bosenská na hlavu Tomaševičovu se dostala. A ty, Ilio! snad mě neopustíš na outěku mém?“

„Spíše slunce běh svůj opáčným směrem započne, nežli bych já od tebe upustil, paní má!“ vece Ilia s planoucím okem. „Avšak tušil jsem, co učiníš, učiniti musíš; neb to jediné jest dostojno jmena tvého i důstojnosti tvé, a protož jsem na všechen případ uchystal vše k rychlejšímu outěku, nežli by to pěšky i při nejlepší vůli možná bylo, a mám-li jedenkráte nedaleké hory Hercegoviny kolem sebe, potom nechť hledí, kudy orel větrem ploval.“

Mezi touto řečí byl opět rubáš až na obličej králův vtáhl, přikryl rakev víkem, a vyňav pochodeň již skoro dohořívající ze skoby podotknul: „Já jsem připraven!“

„Pojďme tedy!“ vece králová ku dveřím přikročivši, najednou však se obrátila, a před rakví na kolena se vrhnuvši, modlila se krátce. Udělavši pak nad rakví znamení kříže, vzchopila se a kvapným krokem odcházela ze hrobky.

„S Bohem, králi můj!“ šeptal Ilia, a uslzené oko ještě jednou na rakev upřev, následoval pak královou.

V.

Neobyčejný ruch panoval ráno v Sutisce a v celém okolí, když se byla roznesla zpráva, že králová vdova zmizela, anižby služky její byly toho nejmenšího tušily. Ni stráže v klášteře i kol něho rozestavené nemohly žádnou zprávu dáti. I myslelo se tedy z počátku, že nepozorována vyšla si při svítu měsíce v okolí, a že zabloudila; i hledáno ji tedy bedlivě po kolik hodin, až se roznesla k polednímu zpráva, že i Ilia, první z perjaníkův královských, nikde k spatření není; ano shledáno, že i dva nejlepší koně družině královské scházejí.

Strašlivě zazuřil Tomaševič při zprávě této. „Totě outěk ustrojený,“ volal, „hoňte je k hranicím Hercegoviny, ba i za hranice; královskou odměnu tomu, kdo mi je živé neb mrtvé nazpět přivede!“

Vsedali na koně, a letmo uháněli k pomezí Hercegoviny po všech cestách, kudy jen kopyto koňské zachytiti se mohlo. První den, rozohněny sliby Tomaševičovými v odměnu, jakož i stíhaním samým, hnaly všechny tlupy po všech cestách horlivě ku předu; noc však zakryla krajinu závojem svým neprohledným, jejž svit měsíce ovšem pronikal, předce však bylo stíhání v hornaté, stověkými doubravami pokryté krajině nemožné; i ustaly po všech cestách v stíhání, až jim slunce opět na dráhu svítiti bude;

rosa hojně k zemi padající ochlazovala prudkou jízdou rozpálené tváře stíhatelů, kteříž pod mohutnými duby sobě hovíce spolu rozmlouvali.

Taková tlupa, ze tří bohatýrů perjaníkův sestávající, hoví si na cestě postranní, tu hlubokými oužlabinami, tu zas po příkrých skaliskách na pomezí Hercegovínské vedoucí. Jížť to hodnou chvíli, co se byli pod rozsáhlým dubem rozložili, aniž byli jěště jen slova promluvili.

„Podivná to věc!“ prohodil jeden, jenž o kmen dubu zádami podepřen v zamyšlení před sebe dumal.

„Co jest ti podivné, Stanišo?“ ptal se soudruh jeho, ruce maje pod hlavou na pažiti pohodlně rozloženy. Bylť se zcela zahleděl do třepetání hvězd tam na obloze nebeské co jiskry se kmitajících.

„Ten outěk králové vdovy a Iliův,“ odpověděl Staniša.

„To jest tím,“ dí druhý, „že není vše v pořádku na dvoře krále Tomaševiče!“

„Tak se mi také zdá,“ vece Staniša, „ačkoliv nemohu pověděti, co by to bylo.“

„Hm!“ prohodil třetí, na skáceném od větru dřevě něco opodál sedě, a hlavu o kolena opíraje, hluboce o něčem přemýšlel.

„Co ty o tom soudíš, Mirko?“ ptali se ho oba.

„Že máte pravdu s tím, co jste pověděli o dvoře krále Tomaševiče,“ dí tento.

„Víš něco?“ zvolali oba dychtivě.

„Což bych mohl věděti?“ odpověděl Mirko, „vím tolik co vy, nic. Ale cítím to, že není vše tak, jak by býti mělo. Není to již jako za nebožtíka krále, místo srdečnosti se zahnízdila oulisnost na dvoře, král se na každého usmívá, každémn lichotí, proč to? Král Štěpán nelichotil, ale bylo to předce něco jiného, že jsme radostí poskakovali, když mezi nás vstoupil s upřímnými slovy: „Ej, dobře jste se drželi, jsem s vámi spokojen, junáci!“

„Boží pravda!“ přisvědčili oba společníci Mirkovi.

„Já nevím, čím to je,“ pokračuje tento dále, „že tak radostně nejdu za rozkazem nyní, jako dříve, aniž bych srdce své přiložiti mohl zcela ku králi Tomaševiči —“

„Tak, jako já,“ pověděl každý ze společníků jeho.

„A jestli pak jste si povšimli, bratří,“ mluví Mirko dále, „toho děsného hledu, jakovým král Tomaševič chvílemi vůkol sebe hledí?“

„Ba povšimli,“ mínil Staniša, „i toho otřesení se oudů jeho, jakoby zimnice jím maně zalomcovala.“

„A což toho šeptu a tajemnůstkářství s vojvodou Radičem?“ mínil třetí soudruh jejich. „Vojvoda najednou jaksi zhrdnul, že si krále pranic neváží; buď si strýcem jeho, u čerta! proto se můžete mít rádi, ale Tomaševič jest předce jen

králem a Radič jen jeho vojvoda, a to jest veliký rozdíl, bratří!“

„Boží pravda!“ přisvědčil Staniša.

„Víte-li pak, bratří,“ prohodil najednou Mirko, „že se mi to pranic nelíbí!“

„Co se ti nelíbí?“ ptali se tito zpět.

„Nuž, to stíhání králové,“ odpověděl Mirko. „Považte bratří! honíme vdovu po králi Štěpánu a našeho starého bratra Iliu!“

„Ah! — hm!“ zahučeli před sebe oba společníci jeho, zamlčevše se.

„Ty Stanišo!“ ozval se najednou soudruh, vyvstal na polo s pažiti, a hleděl upřeně na Stanišu, „jal bys ty Iliu, který, co jen se pamatuji, s námi bojoval a krvácel?“

„Ej to,“ vyhýbal se Staniša přímé odpovědi, „jaká to podivná otázka! to sám nevím, avšak nebylo by tak snadno jej jíti —“

„A což královou?“ ptá se předešlý dále.

„Kam pak to myslíš, Bogdane?“ zhrozil se Staniša, „já a jíti královou?! Vždyť by mi ruka schromnouti musela. Či snad že ne? co myslíš ty, Mirko?“

„Já myslím, že pravdu máš,“ odpověděl Mirko.

„Co myslíte, bratří bohatýři,“ mínil nyní soudruh jejich, zcela se vzchopiv, „není to zbytečno, dále královou stíhati?“

„Cože to povídáš?“ divil se Staniša.

„A proč ji tedy stíháš, když ji jíti nemíníš?“ ptal se Mirko.

„To ďábel ví!“ odsekl Staniša, „ale již vím, co to je, jest to návyk slepé poslušnosti, nic jiného. Ale ať jsem čertův, jestli ještě jen krokem ku předu se hnu.“

„Podej sem ruku, Stanišo!“ pravil Mirko, povstana a k Stanišovi přikroče, „ze srdce's mi mluvil.“

„A mně!“ doložil Bogdan.

„No dobře,“ mínil Staniša, „a král Tomaševič nechť si jde sám na stíhání, já mu, věřte, na milost jeho nakýchám.“

„Víte, co vám povím, páni bratří?“ pravil najednou Mirko jaksi tajemně.

„Nuže?“ obrátili se k němu zvědavě oba soudruzi jeho, neb i Staniša byl pohodlné stanovisko své u kmene dubu opustil.

„Že jsme jim byli na stopě,“ vece Mirko.

Bogdan vypuknul v hlasitý smích, a uděliv několik přátelských štulců Stanišovi v bok, volal: „Stanišo, slyšíš? jako bychom my dva byli slepí, a neokazovali si ještě včera čerstvou stopu dvou koní v pažití vyrytou; jeden kůň se hlouběji v kyprou zem zarýval, na tom seděl Ilia; na druhém, jenž si lehce po pažitě vyšlapoval, jela králová.“

„Dozajista,“ tvrdil Sraniša, „jeť mi, jako bych je před sebou viděl.“

„Tedy jste také viděli,“ mínil Mirko, upra-

vuje si pás v rozpacích; „nuž to je důkazem, že co perjaník, sokolím okem vládne!“

Staniša se obrátil ku předu, a dada obě dlaně k ústům, volal plným hrdlem: „S Bohem králová! S Bohem Ilio! Ani Mirko, ani Bogdan, ani já Staniša nepůjdeme dále po stopě vaší!“

„Co křičíš?“ zamrzel se Bogdan.

„Vždyť jsi slyšel, co křičím,“ odsekl Staniša, „neslyší-li mne, nic neškodí; slyší-li, tedy se králová potěší a starý Ilia se přesvědčí, že ještě nevymřela láska bratrská ve sboru perjaníkův!“

S prvním jitra úsvitem obrátili se skutečně Mirko se Stanišou a Bogdanem nazpět, a ku podivu! čím víc se cesty sbíhaly, tím více rostla společnost; jednotlivé tlupy vracely se od stíhání, a když na hlavní cestu as hodinu od Sutisky dojeli, nescházel ni jeden ze všech, kteří byli den před tím vyjeli, stíhati uprchlou vdovu královou a zasloužiti sobě odměny králem Tomaševičem šťastnému stíhateli přislíbené. Ochladila-li noční rosa horlivost jejich, aneb asi stejné důvody přiměly je k návratu jako Mirku se soudruhy jeho? Kdož to ví, anť oni jen jak obyčejně se pozdravujíce mlčky k Sutisce nazpět uháněli.

„Ah! vy již zpátky?“ pokřikovali vždy na novou tlupu k nim se blížící.

„A vy?“ odpovídali tito.

„Jak vidíte, ano!“

„A což? viděli-li pak jste uprchlých?“

„Ba neviděli.“

„A jakž bratří? co tomu asi řekne král?“

„Co nám po tom?“

„Pravda!“

A bičíky hvízdly větrem, koně v skok! a letmo uhánějí všichni k Sutisce.

Nezastihli však více krále, který ještě dne včerejšího klášter Sutiský s celým dvorem svým opustiv, vrátil se na rychlo k hlavnímu sídlu svému, pevnému Bobovci, nynějšímu Travníku. Když byl první nával nevole nad uprchnutím králové vdovy s Iliou zmizel, zmocnila se největší zmalátnělost duše Tomaševičovy.

„Zrada mě obkličuje, jist nejsem více ani u prostřed stráží svých!“ zabědoval, v jizbu svou se uzavřev, nikoho, ba, ani matku k sobě nepouštěje.

„Ten Ilia, ten Ilia!“ volal skoro zoufale, „on zná ono hrozné tajemství, ví o všem ten starý pes! — Ah! nebyl to přelud obraznosti mé, ani duch pomsty — pomsty? haha!“ vypuknul v hlasitý smích, „v mozku mém se zrodili duchové, a bojácnost má mi nedala poznati toho starého psa, když se tak nenadále objevil ve stanu tam pod hradem Belajem.“

Tu se zachvěl, smrtelná bledost pokryla tvář jeho, jako bezmyslný zavřel pevně víčka očí svých, a oběma rukama zakrýval si uši.

„Což mi pořád zníti bude hlas jeho v uších? pořád se mi stavěti bude před oči?“ Velké krůpěje potu mu vyvstaly na čele. „Pryč!“ skřípal

zuby, „já nechci ničeho viděti, ničeho slyšeti!“ A opět utichl. „Jak?“ mluvil opět polohlasitě, „kdo to zde šeptá? — běda dítěti, které, nehodno požehnání otcova, je předce přijímá, tomu se v kletbu promění slovo lásky a modlitby —“ rvala se slova ze ssinalých úst jeho bezděky, patrně proti vůli jeho. „Ha!“ dupnul zlostně, vyskočiv, „ďáble! proč se mi posmíváš? to on pravil, a on mrtev jest, pohřben mezi zděmi kláštera tohoto, a těžký kamen zavírá hrobku jeho — před ním jsem jist, on se nebude více příti se mnou o korunu, kterou já nosím — ale jak?“ pozastavil se najednou, „nosím-liž pak ji skutečně? Lid mě ovšem nazývá králem, dědicem otcovým; ale koruna se ještě nezaleskla na hlavě mé. Já bláhovec!“ těšil sám sebe, „tu se lekám přízraků marných, lekám se ženské a sluhy nízského, a předce mi tak snadná pomoc. Nechť se jim třeba zdaří outěk jejich, již se nelekám více; posadímť já korunu na hlavu svou, a lesk její přezáří žalobu vdovy i sluhy!“

A jak byl před chvílí malomyslný, tak byl nyní pln důvěry a bezpečnosti, s jasnou tváří dával nyní rozkazy k rychlému odjezdu do Bobovce.

S udivením slyšela Vojakcie toto nové ustanovení královo, bez meškání pospíšila k němu.

„Nuže, matko!“ uvítal ji Tomaševič s veselou tváří, „budeš připravena? v hodině chci býti na cestě k Bobovci.“

„Proč tak na kvap, synu můj?“ ptala se matka. „Nejsi-li jak děcko marnivé? Tu zuří, tu zas bojácně se uzavírá, a nyní opět tak neočekávaný odjezd?“

„Což tu divného?“ zapýřil se Tomaševič, „v Bobovci jsem ostavil ženu s rodinou, i toužím po pohledu jejím.“

„A ta touha se tě zmocnila tak maně?“ ptala se Vojakcie po krátkém zamlčení, pronikavě na syna při tom pohlížejíc.

„Ano, tak maně,“ odpověděl Tomaševič, zraky k zemi sklopiv.

„Synu, synu!“ pozdvihla Vojakcie káravě ruku proti němu, „já tě nosila pod srdcem svým, já krom tebe nikoho nemilovala, má duše je s tvojí v jedno sloučena; nechtějž mě tedy šáliti. Jakési hrozné tajemství hryže na útrobách tvých, jehož body tě k jednání tak nemužnému, chvílemi až šílenému dohánějí, tajemství, které se snad ve zděch kláštera skrývá.“

„Matko!“ zkřiknul Tomaševič, a nachovou zlostí se zarděla tvář, krví se zalilo oko jeho; zuby skřípaje, se zaťatými pěstmi pokročil proti matce.

Tato však pokojně státi zůstala; hrdě, velitelsky spočívalo oko její na něm, že on i ve vášni své se zachvěl, a zblednuv, oběma rukama tvář si zakryl.

„Matko, matko!“ zvolal bolestně, „i ty jsi proti mne?“

„Šílený!“ pravila Vojakcie, hněvivě naň pohlížejíc; ale hněv její mizel rychleji při pohledu na bolest synovu, nežli taje sníh na slunci jarním; přistoupvši k němu, položila ruku svou na horké čelo jeho. „Tys chorý, synu můj! čelo tvé hoří jako v zápalu horečném; červ vnitřní hlodá na srdci tvém, a ty se hrozíš, okázati jej i matce své? Dobře tedy, já nebažím po odkrytí jeho; jsouť věci, jimž lépe jest, aby se skrývaly i před vlastními myšlénkami, a takové asi bude tajemství, které v útrobách tvých bouří. Nech si je, já se ho lekám, lekám se nabýti jistoty tušení svého. Ale ty buď mužem, synu můj! — mužem, který vzdoruje i bodům vlastního svědomí svého, a to jest tížeji dokázati, nežli nésti jasným čelem nehody života, zradu přátel, zlobu nepřátel svých; avšak to dokázati musiš, Štěpáne, nechceš-li, aby trůn pod tebou se skácel a koruna s hlavy tvé v prach se svalila.“

„To se nestane!“ zvolal Štěpán Tomaševič prudce.

„A outěk Kosarevny s důvěrným sluhou krále otce tvého?“

„Nechť se jim zdaří,“ odpověděl Tomaševič lhostejně, „nelekám se ho více.“

„Tedy jsi se předce lekal?“ ptala se Vojakcie. „Toť tedy jistě starý sluha otce tvého ví o věcech, kteréž ti nebezpečné býti mohou, a že Kosarevna po včerejším smíření, ano po včerejším novém vypučení nadějí blažených tak nena-

dále, beze všech rozpaků na outěk se dala, to jistě ji učinil účastnicí tajemství svého, tajemství, kteréž v ní lásku i všechny naděje v šťastnou budoucnost rázem přehlušilo.“

Tomaševič byl sklopil oči při slovech těchto matky své, a chvíli ještě trval v hlubokém mlčení.

„Tys to pravila matko má,“ pravil pak odhodlaně, „ano, tak jest. Ale já předce se nelekám, byť i celému světu hlásal ten starý pes tajemství svoje a moje, byť Kosarevna kdekoli žalovala, nenajdeť nikdež sluchu ani víry, an král Uherský Matyáš Korvinus mi jest pevnou záštitou. Jen rychle do Bobovce, aby se brzy zaleskla koruna královská na hlavě mé, i rozmnožím lesk její, a slávu Bosny rozšířím, až vítězně národ svůj vyvedu z boje s mocí bisurmanskou.“

„Tedy do Bobovce!“ pravila Vojakcie po krátkém rozmýšlení. Za hodinu byl král Štěpán Tomaševič na cestě k sídelnímu městu svému, k nemalému podivení, ano pohoršení lidu se všech stran říše ku pohřbu krále Štěpána v Sutisce se sešlého, že vlastní syn se vzdaluje od hrobu otce svého, ještě před ukončením obřadů pohřebních.

VI.

Byl krásný, jarní den; slunce planulo co moře nevyvážitelných démantů na modré báni nebeské, žádným mráčkem nezkalené, a hlučný jásot vznášel se toho dne k oblakům z Bobovce

a jeho vůkolí. Zvony z hlavního chrámu oznamovaly kovovými jazyky svými, děla z tvrze Bobovské hřímaly obyvatelstvu hlavního města říše Bosenské i sešlému-se k tomuto dnu nesčíslnému množství lidu, jenž za městem pod stany ano i pod šírým nebem utábořiti se musel, radostnou zprávu, že právě Mikuláš, biskup Modružský, králi Štěpánu Tomaševiči korunu královskou na hlavu klade.

Okamžení takové bývá národům vždy svaté. Komu se jedenkráte diadem kolem čela vinul, ten již se vymknul z kruhu lidu obecného, vysoko stoje nad prvními národa svého, stav se jeho zástupitelem, jeho obrancem, sestřediv sílu a slávu, moc i velebnost veškerého národa ve své osobě on — pomazaný Páně, jemuž se od té chvíle národové klaní, jemuž se mocní pohlaváři jeho, slavní rodem i vlastními činy, koří.

Po ulicích města, za městem pod šírým nebem klesá lid na kolena svá při prvním zaznění zvonů, při prvním zahřmění děla, bije se v prsa, žehná se křížem svatým, ticho panuje najednou po hlučném ještě před okamžením městě i vůkolí, ticho, jako ve svatyni Páně, jen tiché modlitby vystupují vzhůru k Pánu králů i národů za blaho krále právě korunovaného, za blaho národa, za slávu vlasti!

Umlkly zvony, utichla děla na tvrzi Bobovské, tu teprva vstává lid se země a jeden jediný radostný ryk bouří městem i vůkolím, jakoby

byli chtěli, by se i nebes strop rykem tím otřásl. „Zdráv buď Štěpán Tomaševič, král Bosny! — nechť se šíří sláva jmena jeho, sláva národa Bosenského!“

Pravdu tedy předce měl Tomaševič, když jistil, lesk koruny že připoutá srdce národa k němu i ke trůnu jeho svazky železnými, ano že přezáří i nedůvěru v právo jeho ke trůnu, zločinem nabytému; neváźnost k němu u mnohých, a jak jsme viděli a slyšeli i v samém sboru perjaníkův outěkem králové vdovy se zmahající, najednou zmizela, všichni bez rozdílu plesně k němu se obraceli, když v slávě a velebnosti královské s korunou na hlavě, se žezlem v ruce, purpurem oděn, obklopen nejčelnějšími župany říše své, na bílém komoni po skončených obřadech církevních si vyjel, aby se okázal národu svému, a přijal holdování jeho.

Radostí se stkvěla tvář, svítilo oko jeho, on byl zcela blažený, když pozdě na noc, an již všechny obřady slavnostní vykonány byly, ženu svou zároveň s ním korunovanou, krásnou Marii Srbskou, s ní již a s matkou svou o samotě jsa, objal.

„Nuže, Marie má,“ pravil pln radostné důvěry, „věříš-li již, že národ můj, takto se mnou sloučený, vybaví vlast tvou z jarma Tureckého?“

„To dejž Bůh,“ povzdychla si Marie, „abych ještě jednou uzřela vláti prápor kříže se zdí Smederevských, vždyť národ Srbský neuzřím více

v celosti jeho, ant jej krutý vítěz po všech končinách říše své rozptýlil.“

„Měj strpení,“ těšil ji Tomaševič, „jak mile v bláto zašlápnu polměsíc bisurmanstva, uslyší národ tvůj hlas můj, a z vyhnanství svého shromáždí se na novo v městech i dědinách vlasti své, a Srbsko napotom s Bosnou sloučeno bude neprolomnou hrází proti návalu musulmanstva.“

„Ode dneška již sama věřím,“ vmísila se do řeči Vojakcie „že svého velikého záměru dojdeš, královský synu můj! nezapomeneš-li pojiti moudrost s chrabrostí.“

„Marie má jest zamyšlena,“ dí Tomaševič, ovinuv rámě své okolo šíje její. „Nevěříš snad v slova má? nechceš sdíleti důvěru rozšafné matky mé?“

„Odpusť, miláčku!“ odpověděla Marie, zavěšivši se na šíji jeho a líbajíc ústa jeho, „nechci ti kaliti dnešní den plný radosti a slávy pochybnostmi svými.“

„Pochybnostmi?“ zvolal Tomaševič s nevolí sotva utajenou; Vojakcie však upnula pozorlivý zrak svůj na Marii.

„Tedy tušeními neb přízraky, jak se ti líbí,“ odpověděla tato, an lehké chmury po jasném čele jejím poletovaly; „vždyť víš, že vnitřní pud, srdce, rozum ženy ovládá, její celý svět spočívá ve vnitru jejím, odkud vyvstávají v důležitých dobách života přízraky na povrch duše její, jak bubliny na hladinu vodní; jsouť pak ony varo-

vným hlasem vnitřního života jejího; muž se po důvodech shání, kdežto žena již dávno cítila a věřila."

„A čemu tedy věříš, snilko spanilá?" ptal se s úsměvem Tomaševič.

„Já věřím ve vznešenou vůli tvou, věřím v lásku národa Bosenského k tobě," odpověděla Marie, „a předce se lekám budoucnosti, ježto jen v rouše smutečném se přede mnou jeví."

Vojakcie podepřevší ruku svou o římsu sloupu a hlavu ve dlaň sevřevši, ponořila se v hluboké myšlénky.

„A proč v rouše smutečním," ptal se Tomaševič, sám poněkud zaražen, „kdežto přítomnost dosti skvělá jest, aby i smutek září růžovou okrášlila."

„Přítomnost, ano," vece Marie poněkud přemýšlejíc, „ale i pod keřem růžovým se často smrt ukrývá. A víš, proč se lekám budoucnosti?"

„Nuže?" ptal se Tomaševič.

Vojakcie upřela mlčky zrak svůj na Marii.

„Vidím zde posla Uherského Matyáše jako pána sobě počínati, a bojím se spolku s Korvinem," pravila tato, „jeho sliby byly příčinou, že na Srbsko ulehlo jarmo Turecké, a tudiž se obávám, že znova podlehneš zhoubnému vlivu jeho, a Bosna že zdíleti bude osud vlasti mé!"

„To se nestane nikdy!" tvrdil Tomaševič, hlavou hrdě pohodiv. „Kdož by na Korvina spoléhal? On může býti mocnou záštitou proti úštip-

kům tam na západě; ale na něj spoléhat v boji s bisurmanem? Osobnímu záští svému obětuje blaho křesťanstva; ne, ne, duše má! na Korvina se nespolehám, pouze na sebe a na chrabrost národa svého, a tu se jistě nezklamu!“

„To dejž Bůh, bys pravdu mluvil,“ šeptala pro sebe Marie.

Jak dobře tušila choť Tomaševičova, okázalo se již druhého dne, když posel Korvinův, pán Turčanský, v průvodu biskupa Modružského beze všech okolků do komnaty královy k nemalému podivení dvořanů královských vstoupil. Tato nevážnost popudila nemálo Tomaševiče.

„Pán Turčanský,“ pravil, „se zdá býti na omylu, myslíť bez pochyby, že on jest pánem zde; ale jak Bůh nad námi! neztrpím déle drzosti nižádné; ne mně, leč koruně Bosenské se děje potupa taková!“

„Račíš se mýlit, pane!“ odpověděl pán Turčanský lhostejně, ale předce s úkloňkem, avšak s takovým, že pochybno bylo, zdali to z úcty či z posměchu; „játť vím, žes králem Bosenským z Boží a Uherského krále Milosti.“

Rudou září zlosti polila se tvář králova.

„Výborně,“ zvolal, „ti Uherští králové žádají dnes pouze přiznání-se k lennímu svazku, zejtra pak již osobují si oni právo, zadávati korunu národa neodvislého, který posud ni píď země své jim nepostoupil, a bohdá! nikdy nepostoupí; pozejtří dokonce řeknou: „„Máť jest koruna!““ a

budou chtít sami si ji na hlavu sázet; ale dobře ještě, že daleko jest od chtění a slov ke skutečnosti.“

„Jak to myslíš?“ ptal se pán Turčanský překvapen slovy těmito.

„Že Bosenští králové krom dobrovolného poddání se ve svazek lenní koruně Uherské v nižádných povinnostech k zemi Uherské nestojí,“ dí Tomašević pokojně, „a Boží-li jen milost s nimi, netřeba jim ohlížeti se po milosti králů Uherských. To si pamatuj, pane Turčanský,“ kynul netrpělivě rukou, zpozorovav že tento odpověděti chce, „a nesahej dále na práva koruny Bosenské, nežli smlouvami ti dovoleno. Mám pravdu, otče velebný?“ obrátil se k biskupu Modružskému, netrpělivě spor jejich poslouchajícímu.

„My nepřišli k vůli sporu,“ odpověděl biskup. „Pán Turčanský se poněkud překvapil; to je všechno; a věru nezasluhuje taková malichernost tolik slov a hádky, by snad důležitější věc proto se zanedbala.“

Posel Korvinuv se kousal v pysky, jsa ale již zkušený vyjednavatel, uklonil se před biskupem.

„Ty tedy soudíš, otče velebný, že v neprávu jsem,“ pravil; „možná, tvá velebnost tomu nejlépe rozumí, a já bez rozpaků se podrobuji výroku tvému, otče velebný.“ A před králem hluboce se skloniv, doložil: „Doufám, že královská Milost Tvá se spokojí upřimným vyznáním mým!“

Tomaševič pokynul pln důstojnosti pouze hlavou, a k biskupu se obrátiv, pravil: „Nanejvýš jsi zbudil zvědavost mou, otče! Jaká to tedy důležitost tebe a pána Turčanského tak záhy ke mně vedla?“

Biskup přísně pohledl na krále, že se tento až uzarděl. „Jest to věc tak důležitá, že kdyby včera mi byla známa bývala, byl bych se zdráhal, posaditi korunu na hlavu tvou, a pomazati tebe olejem svatým.“

„A to by bylo?“ zvolal polohlasitě král, leknutím zblednuv a oči na biskupa vytřeštiv.

„To jest,“ dí biskup, „že králová vdova, Kateřina Kosarevna, vznesla žalobu na tebe u svatého Otce a shromážděných s ním kardinálův v Mantově, ty žes vraždou, na vlastním otci zpáchanou, proklestil sobě cestu k prestolu Bosenskému.“

Tomaševič zavrávoral zpět, i musel se zdi zachytiti, by k zemi neklesnul, tak jej slova ta omráčila.

Posel Korvinův hleděl na oko lhostejně před sebe, předce však se zdržeti nemohl, by škodolibý úsměch nepohrál si rtoma jeho.

„Jedovatý jazyk jest ženin,“ vzpamatoval se Tomaševič, k zmužilosti se nutě, „a pomluva její neušetří nikoho; leč důkazy! těch jest tíže podati, nežli ze zločinu nařknouti.“

„Mluvíš velmi odvážlivě,“ rozhorlil se biskup, „chceš důkazy, a sám víš, že důkazy králová vdova

v ruce má, neb očitý svědek činu tvého prchl s ní —“

„Ilia!“ vyklouzlo Tomaševičovi bezděky ze stísněných prsou.

„Důkazy!“ horlil biskup dále, „a třeba jen nahlédnouti v hrobku kláštera Sutisckého, aby se nabylo důkazův! Co namítneš proti tomu? mluv, zodpovídej se!“

Tvář Tomaševičova jenjen hořela, bylo to však rdění potupy a rozpaků. „A komu se mám zodpovídat?“ ptal se, k zoufalé odhodlanosti se zmuživ, „kde jest soudce můj?“

„Církev jest soudce tvůj,“ dí biskup důrazně, „církev, která zločince stíhá jak na trůně, tak v chýši žebrácké, a tu ustanovila mne, bych vyšetřil, co spravedlivého —“

„Tebe, mého poddaného?“ pravil Tomaševič s pohrdáním.

„Jen Bohu a stolici apoštolské jsem poddán,“ odpověděl biskup rozhorlen, „ne tobě, a nikomu, který světským žezlem vládne. A krom toho, pomni, že mi jen třeba vystoupiti před lid, a pověděti mu, jak si cestu k trůnu si klestil, aby se svalila koruna s hlavy tvé, a život tvůj aby padl za obět rozhněvanému národu.“

„To — to neučiníš!“ obrátil Tomaševič zrak svůj skoro prosebně na biskupa.

„Neučiním,“ dí tento, „poněvadž král Uherský je ramenem církve, kdybys ty se zdráhal, po-

drobiti se výroku jejímu, on co lenní pán tvůj jest i prvním soudcem tvým.“

„Potom se soudu jeho nelekám,“ zvolal Tomaševič vítězně, „neboať se dělo, co dělo, on o všem věděl.“

„Lžeš!“ dí posel Korvinův bez ostychu, „on byl pouze srozumněn, bys koruny Bosenské se zmocnil; že toho ale vraždou docíliti obmýšlíš, toho ani netušil.“

S úžazem hleděl naň Tomaševič.

„Že nevěděl, pravíš?“ ptal se s nevolí. „Tedys lhal ty, když jsme tam v úkrytu před hradem Belajským o výminkách spolu se umlouvali.“

„Jest-li jsem já záměry tvé tušil,“ odpověděl ousměšně Korvinův posel, „následuje z toho, že i král můj je předvídati musel?“

Tomaševič svěsil hlavu, nikdo nerušil nastalé ticho. Ústa jeho pohybovala se v tichém šepotu: „Jak pravdu mluvila nevínná žena má; kdož by si byl pomyslil, že tak brzy tušení její se vyplní? — Rozumím ti“ pravil pak hlasitě hlavu opět povznesa, „zalíbila se koruna Bosenská králi Korvinovi, a možno-li snadným způsobem jí nabýti, kdožby nepoužil doby příhodné?“

„Král Korvin nebaží po koruně Bosenské,“ odpověděl pán Turčanský. „Či myslíš, že by mu bylo třeba pokoutních cest hledati, kdyby se mu zachtělo koruny tvé? — Nikoliv, on se naopak zaručil za tebe u sv. Otce a otců církevních; ale

jakožto rukojmě žádá také vší možné bezpečnosti chování-se tvého.“

„Tak jest,“ přisvědčil biskup, „na přímluvu jasného krále Matyáše chce ti církev shovívavostí svou popřáti času k pokání, abys budoucími skutky svými za dost učinil za zločin svůj, ano možná ti doufati i v úplné odpuštění.“

„A jaké výminky se mi tedy kladou?“ ptal se Tomaševič chladně, jakoby mu lhostejno bylo, co ještě od něho žádati se bude.

„Předně a hlavně zahlazení kacířstva patarenského v říši Bosenské,“ začal biskup.

„To jsem slíbil králi Korvinovi, a jím i svatému Otci, a slibu svému dostojím,“ odpověděl Tomaševič.

„Zrušíš všechno spojení s Turkem, aniž mu dávati budeš jakéhos poplatku více k potupě křesťanstva,“ mluvil biskup dále.

„To jest touha má a úkol života mého,“ dí Tomaševič.

„A přeces vyslal strýce svého, vojvodu Radiče, do Drinople, kořit se sultanu?“ vyčítal mu biskup.

„Ohlédni se vůkol,“ vece Tomaševič, „kde jest kdo připraven k boji s mocí bisurmanskou? Nabudu-li času, připraviti se k boji, potom teprv opříti se mohu požadavkům sultanovým.“

„Čím však déle ve spojení s ním setrváš, tím větší bude vina tvá,“ mínil neustupný biskup.

„Ale tím jistější také vítězství," namítnul Tomašević.

„Král má pravdu," vmísil se do řeči pán Turčanský, „a spokojen-li jasný král a pán můj s jednáním tímto, nevím, komu by potom ještě se příčilo?" ptal se hrdě, hned však pochlebně k biskupovi se obrátil, řka: „A ostatně bude tvá velebnost bdíti, co plnomocník krále Korvina i svatého Otce, by král Štěpán Tomašević neprodlužoval spojení své s musulmanem bez potřeby."

Tomašević se hryzl při těchto slovech v pysky, až krev mu vyprýštila, ale mlčel.

„Budiž" spokojil se biskup.

„Tys pověděl, otče velebný," prohlásil se nyní pán Turčanský, „co církev žádá; nyní povím já, co jasný král a pán můj žádá!"

„Mluv," usmál se trpce Tomašević, „jižť napřed to tuším, ale předce bedlivě poslouchám."

„Tím líp," dí posel Korvinův, ramenama pokrčiv, „aspoň tvou milost nepřekvapí požadování moje," uklonil se hluboce před ním, a ačkoliv se při tom velmi opravdově tvářil, měl Tomašević takovou úctu jeho předce jen za úsměšek po tolikerém snížení královské důstojnosti své, ale ni slovem nedal na jevo smýšlení své, jen trpký úsměv mu kolem rtů pohrával.

„Králové Bosenští dávali poplatek sultánům, krále Uherské však uznávali za lenní vladaře své," začal posel Korvinův; „poměr tak nepřirozený přestati musí, koruna Bosenská náleží nejen

ke koruně sv. Štěpána, ale ona jest i vlastnictvím jejím —"

„Co pravíš?" utrhl se Tomaševič.

„I vlastnictvím jejím," opakuje pán Turčanský, nedada se mýliti, „a králové Bosenští jsou to z Boží a králů Uherských milosti, anto jen tito ztvrzují, kdo budoucně králem Bosny zváti se smí."

„To jest hanebné," zazuřil Tomaševič. „Čím potom by byli králové Bosny? Králové? nikoli — k posměchu by sloužili národu svému, nejsouce na trůně ani tolik pány svými, co poslední župan na hradě svém; pak by byli pouzí náměstkové králů Uherských, nic více než poslední dvořanín jejich se jmenem královským k tím větší potupě své. A takový návrh smíš činiti mně?" Přistoupil až k samému v největším hněvu.

„Vždyť jsi slyšel, že tobě," odpověděl tento chladně; „ale proč se vlastně hněváš? Nechtěl-li jsi tento návrh slyšeti a jemu se podrobiti, toť si buď čekati měl, až příroda sama by ti trůn uprázdnila, anebs měl lépe ostříhati svědků skutku svého," doložil ousměšně.

Tomaševič zblednuv, sklopil oči k zemi, těžké vzdechy se rvaly ze stísněných prsou jeho.

„A krom toho," pokračoval posel Korvinův s vážností, „jasný pán můj nepožaduje nic více, nežli co již jedenkráte jemu přiřknuto bylo."

Jako zpitý upřel naň Tomaševič zrak svůj.

„Či snad jsi sám neučinil krále Matyáše

soudcem, aby rozsoudil mezi tebou a otcem tvým?“ ptal se pán Turčanský. „Nežebral jsi o svolení jeho, abys směl posaditi korunu Bosenskou na hlavu svou? Což tu tedy divného, když ten, kdo již jedenkráte koruny rozdával, práva toho i pro budoucnost užívati chce? Ty sám jsi podal korunu otců svých králům Uherským v úplné vlastnictví, král Matyáš ji neuchvátil; ale co mu jedenkráte podáno, toho si více bráti nedá. Pročež se rozhodni, ale rozhodni se brzy, neb času mého již na krátce jest. Než však se rozhodneš, pomni, že výrok tvůj způsobí, zdali ještě jen hodinu králem slouti budeš, aneb se staneš povrhelem vlastního národa.“

Tu povztýčil Tomaševič hlavu, a jakkoliv na něm znáti bylo, kterak nesmírná bouře ve vnitru jeho víří, pravil nicméně klidně, ačkoliv nemohl zcela přemoci chvění hlasu svého: „Nemusím-liž ke všemu svoliti, co se vám ode mne požadovati zalíbilo? A že to musím, to jest dílo vaše; konejšili jste mne, slibovali, a já zaslepenec se hnal po zhoubné dráze své ku předu, důvěřuje ve vás, a tu, když nadpřirozený skutek vykonán, tu popíráte, že jste věděli o záměrech mých. Dobře jste nalíčili tenata svá, a já pošetilec sám vám v ně veběhl! nuž dobře, ke všemu svoluji, všechno přijímám, já jinak nemohu. Ale poslyš, pane Turčanský, a na hranicích vlasti své slova má si opakuj: Z králů Bosenských jste učinili bezvolné loutky rozmarů svých, v kořenu jste pod-

ťali sílu říše, která až posud jedinou byla hrází vaší před návalem houfů bisurmanských. Těžko takové říši odolati přesile, a jako polehly sousední země, a ony polehly jen vaší obojetností, tak klesne snad i Bosna pod jarmo turecké; ale potom se připravte i vy zakoušeti rámě musulmanské; po pustinách Uherska budou vláti bunčuky turecké, v rozvalinách měst a hradů vašich hověti si bude vítěz bisurman, a koňové turečtí poskakovati si budou po trupech maďarských, až tam z hradeb Budína půlměsíc lesknouti se bude!“

Čím dále, tím nadšeněji zněl hlas jeho, oko jeho planulo, a an tu stál s rukou k výstraze pozdviženou co věštec, před jehož vnitřním zrakem záclony budoucnosti klesají, tu se nemohl posel Korvinův zdržeti, aby se nezachvěl vnitřní hrůzou, a slovy Tomaševičovými polekán, poslouchal až do konce, neodváživ se ni hlasitým vzdechnutím jej vytrhnouti.

„To nedej Bůh!“ zvolal biskup Mikuláš s úžasem.

Turčanský, když byl král věštbu svou domluvil, trval chvíli v hlubokém mlčení. „Jaký to muž!“ mluvil tiše pro sebe, „a jaký by to byl král, kdyby na tak hrozné bezcestí byl nezabloudil! Onť by byl věru v stavu, otřásti nejen říší musulmanskou, ale i říše sv. Štěpána by se musela před ním míti na pozoru; byltě by on nám sousedem nebezpečným, takto ale je z cela v moci naší, a říše bosenská klesne sama pod vládu naší,

jako ovoce se stromu padá, když bylo uzrálo. — Ale ta věštba jeho?“

Zamysliv se, povztyčil po chvíli hrdě hlavu řka: „Tys hrozil posvátné říši uherské osudem Srbska zmalátnělého, k úpadku již dospělého; to aby se nestalo, zůstav jen směle péči naší; zakusíť Turek sílu páží našich, jako ji posud zakoušeli ti, kdož se odvážili, vyzývati na sebe hněv národa uherského, i neníť země, kde by vítězně byly nezavlály korouhve uherské!“ zvolal vychloubavě. „A mimo to,“ obrátil hned řeč svou, „ráčí se mýlit královská Milost Tvá, domnívaje se, že říš bosenská úzkým tímto spojením s královstvím uherským seslábne, ano naopak, tím silněji bude státi proti Turku, opírajíc se o národ chrabrý, vždy hotový tasiti meč pro přátelé své, ať ničeho nedím o tom, že tvé udatnosti i obezřelosti jistě se podaří, zlomiti přemoc tureckou, aby na dlouhé věky minulo všechno nebezpečenství od hranic bosenských.“

Zamlčel se, očekávaje jakési odpovědi; král Tomaševič ale, usednuv již dříve v křeslo, a podepřev si hlavu o dlaň pravice své, dumal před sebe, nevšímaje si pranic slov Turčanského, jakoby ani k němu mluvena nebyla.

„Co nyní mezi námi jednáno bylo,“ dí Turčanský po chvíli, „zůstaniž tajemstvím před světem, i nebude takto Milost Tvá nižádné ujmy trpěti na důstojnosti své před národem svým, aniž

snad co ztratíš tím, když uposlechneš rady důstojného biskupa Modružského.“

„Játť jen k lepšímu časného i věčného blaha tvého, králi můj, prohledati budu,“ prohlásil se biskup; „ale nejen ku blahu tvému, i k blahu národa tobě ku světské, mně pak k duchovní správě svěřeného.“

Tomaševič pokynul pouze hlavou na řeč obojí, aby dal na jevo, že slyšel a rozuměl, co mu povědíno. —

„Já ještě dnes zpáteční cestu nastoupiti musím,“ začal opět Turčanský po chvíli rozpačitého zamlčení-se, „i bylo by mi velice líto, kdyby král Štěpán Tomaševič nevoli proti mě za služby moje, oběma říším Bosenské i Uherské prokázané, v srdci svém choval, aneb kdyby přátelství a velikou přízeň jasného krále a pána mého Matyáše Korvina k jeho osobě i říši zneuznával.“

„Jdi s Bohem, pane Turčanský!“ prohlédnul poněkud král, s místa svého však se nepohnuv, „a buď ubezpečen, že jak služby tvoje, tak i přátelství krále Matyáše v pravé jejich míře ceniti umím.“

Turčanský se zarděl, i chtěl něco odpověděti, pohodiv však hlavou a hluboce se ukloniv, odcházel mlčky z komnaty.

Modružský ubíraje se za ním, zastavil se před králem. „My přišli v nevoli, a se slovy kárajícími na jazyku,“ pravil, „tys ale se podrobil kajicně požadavkům soudců svých; v míru

tedy odcházíme. Pročež přijmi požehnání moje, králi i synu můj, abys setrval v slibech svých, a vyplněním jejich úplného došel odpuštění velikého hříchu svého!“

A vztáhna ruce, udílel mu požehnání svého; král skloniv hlavu, bil se v prsa, znamenal se křížem svatým, i setrval v pokorném tomto postavení, až se dvéře za kmetem zavřely.

Tu se vzchopil Tomaševič, maně se zarděla tvář jeho, i upřel divoce zplanulé oko své na dvéře s takovým záštím a pomstychtivostí, že se zdálo, jakoby blesk oka jeho i dveřmi proniknouti musel, a zaťatou pěstí za odešlými pohroziv, pravil zlostí dušeným hlasem: „Jen ztrpení! ten vrub, bohdá! vyrovnám. V přepychu svém jste chtěli již co opilcové dupat po trůně mém, a korunu Bosny v blátě válet. No počkejte vy Uhřici! až půlměsíc strhnu k nohoum svým, a bunčuky turecké zmizí od hranic Bosny, potom zapomene národ bosenský na krále Štěpána, v krvi bisurmanů smyji každou upomínku na neblahý skutek svůj z paměti národa, a potom — potom nechť se Budín chvěje v základech svých; pomstím já se za potupu, za utrpení hodiny této vzdor Římu, vzdor celému západu!“ A rozhorlen přecházel silnými kroky komnatu.

Vnitřní nevole Tomaševičova ustupovala pomalu ukojující jej myšlénce na budoucnost, obraznost jeho mu kreslila skvělé přeludy, viděltě se co vítěze nad Turky, dále pak viděl, kterak on

předpisuje zákony králi Matyáši, který jsa chytřejší než on, jej dostal z cela v libovůli svou, a nyní všechnu potupu na hlavu jeho metal, učiniv jej ze samostatného krále pouze náměstníkem svým s titulem královským. Přeludy tyto fantasie jeho tak jej zajímaly, že v brzce z cela zmizela vášeň jeho, ano že s usměvavou tváří uvítal matku svou Vojakcii, která taktéž radostně za nedlouho po odchodu pána Turčanského a biskupa Modružského do komnaty jeho kvapně vkročila.

Nad radostným pohledem synovým pozastavila se Vojakcie. „My se domnívaly,“ pravila, „že to asi nemilá návštěva bude, která před chvíli od tebe odešla, nebo přítomnost posla Korvina nic dobrého pro nás nevěští, a zatím vidím, že tentokráte obava naše marná byla.“

„Ah, milá matko!“ odpověděl Tomaševič, an se bezděky čelo jeho zachmuřilo, „byla to krom jedné hodiny — má nejtrpší chvíle na světě —“

„A předce se usmíváš?“

„Předce,“ dí on, „posel Korvinův nás ještě dnes opustí, a já složil naděje své a vyrovnání oučtů svých s Korvinem na bedra budoucnosti.“

„Nuž, to aspoň zpráva povděčná, že odejde,“ pravila Vojakcie; „radostnou zprávu já ti ale přináším —“

„Ta jest?“

„Výborně se daří vojvodu Radiči u dvora sultanova,“ vypravuje matka králová, „Mohamed

chce s tebou v míru žíti pod stejnými výminkami, jako s otcem tvým!“

„Bude totiž i ode mne poplatek požadovati,“ dí Tomaševič lhostejně.

„Jakž jinak,“ divila se Vojakcie, „a s moudrou-li se potážeš, zaplatíš jednou i dvakrát; až přípravy své k boji velikému dokonáš, potom buď tobě i s ouroky poplatek tvůj Turek navrátí, neb si vezme celou říši tvou do věčné zástavy.“

„Jak se mi zdá, tedy i tebe, hrdinou matku mou, nakazila spanilá choť moje černými přízraky svými,“ prohodil Tomaševič s nuceným úsměvem.

„Kdo se v nejvyšší hru odvažuje, musí být i na největší pohromy připraven,“ odpověděla Vojakcie s velikou opravdivostí.

„Hm!“ zamyslil se Tomaševič. „Ano,“ pravil po chvíli, jakoby nemile byl dotknut slovy matky své, jež mu krásné jeho sny rázem v nivec shrocovala, „cos pravila o poplatku, o tom rozhodnu, až promluvím s vojvodou Radičem, který, když se mu tak dobře v Drinopli dařilo, s návratem svým dlouho otáleti nebude.“

A Tomaševič měl pravdu, tvrdě, že vojvoda Radič s návratem svým si přispíší; vždyť tento ani tušení neměl o událostech po odjezdu jeho ze Sutisky se přihodilých, a proto kvapil s odchodem svým z Drinople, an láska jeho ku krásné Kosarevně, jistou nadějí v nasycení při odjezdu jeho z kláštera Sutiského napojená, jej čarovnou mocí svou nazpět vábila. On byl šťastně pořídil

u porty sultana Muhameda, ačkoliv z počátku jak sultan, tak i velvezír jeho Mehmet, velice se na to durdili, že Štěpán Tomaševič vládu Bosny nastoupil, ničeho se netázaje po svolení skutečného lenního pána svého, velkého padyšaha, jemuž ode dávna králové bosenští poplatní byli, a velvezír mluvil z počátku dokonce o odejmutí koruny králi Tomaševiči, a o podrobení země bosenské pod bezprostřední vládu sultanovu. Ale Radič, znaje se dobře v obyčejích tureckých, věděl, že se tu jen jedná o zvýšení poplatku, ale i v tom nechtěl ničeho více povoliti, nežli co posud se platívalo, a obratnosti jeho se podařilo, přesvědčiti Portu o výbornosti a výhodách pro říši tureckou z dosavadního stavu věcí v Bosně a ze spojení obou říší, jak posud stávalo, že sultan konečně Štěpána Tomaševiče za krále Bosny uznal, a že s dosavadním poplatkem se spokojí, se prohlásil. Vojvoda Radič byl mimo to od velvezíra několik dní před ustanoveným odjezdem svým několika kaftaníky, kožešinou skvostně vykládanými, obdarován.

„Tu ať někdo řekne," usmál se vojvoda, prohlížeje dar tento, jimž se mu největší spokojenost na jevo dávala, „že tak těžko prý Turku oči pískem zastříkat, jako starého lišáka po krádeži stopovati. Nuž kožešina jest dobrá a poslouží mi výborně v mnohé noci sychravé, až se skoušeti budeme v boji obapolném, kdo budoucně vládnouti má v zemích předbalkanských, či bunčuk turecký, či korouhev kříže!"

V den před svým odjezdem ubíral se vojvoda, oděn v kaftaník darem mu poslaný, ve slavném průvodu k rozlehlému bytu velvezírovu, aby mu ještě jednou se pokořil, ještě naposled jej o věrném zdržení všech závazků s Portou umluvených se strany krále Štěpána ubezpečil.

Před domem velvezírovým s koně sestoupiv, neb přepych turecký toho nedovoloval, aby on vojvoda křesťanský na koni vjel do dvora prvního hodnostáře říše ottomanské, vkročil do nádvoří, a nemálo se pozastavil, spatřiv dvůr strážemi silně opatřený, jež mu ihned zpáteční cestu zastoupily.

„Kýho ďábla!“ kroutil vojvoda nád tím považlivě hlavou, „snad předce jest ten Turek chytřejší, nežli já, a ono přísloví o něm a o starém lišáků má snad předce pravdu. Co naplat! v pasti jsem, jen jak hlavu vymknout, o to se tu jedná!“

Za touto rozmluvou, pouze v myšlénkách svých vedenou, přešel nádvoří, a octnul se přede dveřmi širokými, jimiž se na široké mramorové stupně, k selamliku velvezírovu vedoucí, vcházelo.

Jak obyčejně, očekávali ho i dnes u vchodu služebníci velvezírovi, ale tytam byly přívětivé druhdy tváře jejich, s výrazem veliké přísnosti, ano zamračeně přijali vojvodu, mlčky po stupních vzhůru k selamlíku pána svého jej doprovázejíce.

Velvezír Mehmet, sedě na divanu proti dveřím, jej již očekával, tvář jeho byla přísná, a na

velmi pokorné pozdravení vojvodovo ani pokynutím hlavy nepoděkoval. Radič, zkušený jsa již vyjednávatel s Turkem, zůstal na oko chladně nedaleko dveří státi, trpělivě čekaje, až se vezíru zalíbí, jej osloviti, což když dlouho trvalo, zabýval se tím, že koberce po podlaze rozložené, aneb rozličné arabesky skvostnými barvami po stěnách selamliku namalované s velikou pozorností prohlížel. Vezír mezi tím srkal chvílemi šerbetu, nedada vojvodovi ani podati nápoje toho, jak obyčejně, aniž mu kázal, aby sednul si na divan podél zdi celého selamliku se vinoucí, důkazem to, že velice je rozhorčen na Radiče, jejž také přísným pohledem si prohlížel a hlavou při tom pohyboval.

„Co u čerta bude chtít?“ myslil si v duchu vojvoda. Když mu ale toto kývání hlavou příliš dlouho trvalo, osmělil se o krok postoupiti: „Přicházím, jasný vezíre!“ začal.

„Abys mi novou lež ve tvář metal,“ vskočil mu hněvivě vezír do řeči. „Jsem já tvůj pes, ty kauríne! že mně svoje lži ve tvář pliješ a bradu mou špiníš?“

„Kdo mne to osočil u Tvé Výsosti,“ pravil vojvoda s utrnutím, „že mne ze lži viníš?“

„Jací to jste mistrové v přetvařování-se, vy psi nevěřící!“ dí vezír Mehmet s opovržením, a srknuv si šerbetu, ptal se z nenadání: „Jakou smrtí že to zemřel král Štěpán Tomáš?“

„Jakou smrtí?“ opakoval vojvoda, zachvěl

se bezděky, ano i zblednul na okamžik; maně však nabyv chladnosti své, odpověděl velmi pokojně: „Jižť jsem Tvé Výsosti jednou vypravoval, že jej pod hradem Belajem náhlá smrt uchvátila.“ Ještě ani nedomluvil, a již mu letěla nádoba i s šerbetem na hlavu, a jen rychlým skloněním hlavy zabránil, že se mu nádoba na hlavě neroztloukla.

„Ty pse!“ křičel v největší nevoli vezír, „jak se ty opovažuješ, metati bláto lží svých ve tvář mou? Chceš, abych ti dal nabít podšlapky, bys se naučil mluviti pravdu? Co je tohle tu?“ sáhnul za sebe, a okázal mu Tomaševičovu šňůru od kynžalu.

Vojvoda svěsil hlavu, netroufaje si proti tomuto důkazu se opříti; viděltť již, že všechno jest povědomo vezíru.

„Mluv!“ hřímal tento.

„Já jsem v moci Tvé Výsosti,“ dí vojvoda odhodlaně, „pomni však, že já jsem služebník pána svého, a jednám i mluvím tak, jak on mi přikázal.“

Vezír pokynul hlavou, slova ta jej smířila s vojvodou, vždyť Mehmet sám neměl jiné ponětí o povinnosti služebníka; slepé, otrocké poslušenství, jiného nebylo třeba dokonalému služebníku, jak tedy měl zazlíti vojvodovi, že jednal dle vlastních jeho zásad?

„To's dobře pravil,“ řekl Mehmet mírně, „a tvé to štěstí. Co však se tvého pána týče, to se

postaráme o to, abys nemusel budoucně býti pomocníkem jeho, ani pravdu v lež zkrucovati.“

„A jaké výhody nabude mocná říše sultanova, když se králi Štěpánu Tomaševiči koruna odejme?“ namítal vojvoda již směle, an opět pevnou půdu pod nohama svýma ucítil. „Snad by někdo jiný větší poplatek dávati se uvolil, pravda! ale já vím, že vznešenému padišahu, jehož moc a sláva zastiňuje vladaře všechny, jako dub široko rozvětvený stínem svým křoviny vůkol, není tak o několik hřiven zlata, jehož má sám až na zbyt dosti, jako spíše o slávu, která tím větší jest, čím více králů se koří vznešenému slovu jeho, jen když králové ti pokoru svou i s věrností spojují.“

Za touto řečí kývnul vezír několikráte hlavou, hladil si bradu, toť se mu asi velice líbila řeč vojvodova. „To všechno je pravda, Allah akhbar! *) že pravda!“ vece na to, „a v tom ohledu jsme byli jisti s králem Štěpánem Tomášem! byť se byl i nekořil, jak se mu patřilo, za to jsme mohli skály stavět na slovo jeho, že nikdy závazky své nezruší. Ale ten syn jeho Tomaševič? Kdo vražedlnou rukou na život otcův sáhnul, jak možno tomu věřiti?“

„A předce dal král Tomaševič již důkazy oddanosti své k vznešenosti velikého padišaha,“ zastával vojvoda čím dál, tím neohroženěji spoluvinného strýce svého. „On se dopustil velikého

*) Bůh jest velik.

zločinu, pravda! ale Tvá Výsost nesmí zapomenout, že se to stalo, když král Štěpán bojem utknul župana Belajského Vukmana, který je jeden z nejprvnějších přívrženců turecké říše, a že král Tomaševič hned druhý den s Vukmanem tím se smířil. A krom toho,“ doložil, zpozorovav, že vezír k důvodům jeho se kloní, „což záleží velikému padišahu tak velice na tom, kdo právě korunu Bosny nosí, jen když se nezruší věrnost k vznešené osobě jeho?“

„Ovšem nám málo na tom záleží,“ přisvědčil vezír, „a že vy, kauríni! vespolek se vraždíte, že bratr bratra, a syn otce nešetří, toť právě důkazem, že vám Bůh, jenž jest Allah Bůh jediný, a Mohamed prorok jeho, rozum pomátl za trest nevěry vaší; sami dopuštěním Allahovým připravujete cestu miláčkům prorokovým, aby se rozšířila víra pravá po všech končinách světa a všichni národové volali jednohlasně: Allah, Allah kérim!“ *) hlásal v náboženském zápalu svém, svěsil pak hlavu, prsty perle růžence tureckého, jenž mu v pasu visel, na rychlo přebíraje, při čemž se ústa jeho tiše pohybovala.

Vojvoda se střežil, vytrhnouti jej z náboženského nadšení jeho, chladně, skoro vítězoslavně hleděl před sebe, vidělť, že všechno nebezpečenství pro něj i pro Tomaševiče na nejbližší bu-

*) Bůh jest milosrdný.

doucnost zmizelo, a protož se v duchu posmíval vezíru.

„No, tos neměl vybleptnouti konečné úmysly vaše, blbý Turku!“ mluvil k sobě v duchu, „uvidíme, kdo bude volati k tvému Allahovi; co mne se týče, já ti na něj i na tvého proroka nakýchám. A jak ten pes bisurmanský se pobožně tváří! — No, jen počkej!“ Hleděl po střepinách nádoby šerbetové, která hlavu jeho minuvši, o podlahu, vzdor měkkému koberci se byla roztloukla, hleděl na ně tak bedlivě, jakoby je počítal. „Byl to mistrovský vrh, to se musí říci, ej, to, Mehmete, nesmím se dát zahanbiti; Bůh můj svědek, že si tě v prvním sražení schválně vyhledám, abych ti okázal, že svým mlatem také tak mistrovsky házet umím, jako ty koflíkem hliněným, a ať jsem čertův, že se lebky tvé nechybím!“

A jakoby myšlénky té největší oddanosti jej byly zajímaly, hleděl opět se svislou hlavou, se skroušenou tváří před sebe, trpělivě čekaje, až se vezír domodlí.

Poslední perla proklouzla prsty Mehmetovými, ještě jednou se uklonil s tváří k jihovýchodu obrácenou.

„Allah inšallah!“ povzdechl polohlasitě, a opřel pak zrak svůj opět na vojvodu:

„Nevyčerpatelná jest milost padišaha, mocného panovníka pravověřících,“ začal po chvíli, „i se Štěpánem Tomaševičem chce shovívat, jen ať se střeží porušiti věrnost přislíbenou, sice,“

okázal mu opět šňůru Tomaševičovu, „při bradě prorokově! houpati se bude na vlastní šňůře své!“

„To bude tedy dlouho žíti, Bůh-li ho jinak zachová,“ prohodil vojvoda.

„O tom se brzy přesvědčíme,“ dí Mehmet, „a ty již zejtra pojedeš?“ ptal se najednou.

„Pakli v tom vůle Tvé Výsosti!“ odpověděl vojvoda.

„No dobře,“ vece Mehmet, „pojede s tebou Saraf-bey, aby přijal od Tomaševiče půlletní poplatek s tebou umluvený.“

Vojvoda se nad těmito slovy poněkud pozastavil.

„Ale Tvé Výsosti bude povědomo, že král Štěpán právě před oblehnutím Belaje půlletní poplatek zaplatil,“ osmělil se namítnouti, „a lhůta k novému platu ještě nevypršela.“

„Budeš ty nám předpisovati zákony?“ rozhorlil se opět vezír. „Ať si lhůta nevypršela, král tvůj ať zaplatí a na tom dost!“

„Jak se Tvé Výsosti líbí,“ uklonil se vojvoda. „Toť bude asi nemilá zpráva pro Tomaševiče,“ doložil pro sebe v duchu, „udělá mu to notnou díru v pokladnici. Co na plat, zaplatit musí tentokráte, vždyť mu zůstavil král Štěpán pokladnice až přeplněné!“

Vezír zatleskal rukama, a vešlým na toto znamení do selamiku služebníkům poručiv přinésti šerbetu a sladkého ovoce, kázal vojvodovi posaditi se, jejž pak počastovav, propustil s ve-

likou milostí. Taktéž se změnilo vše u služebnictva, každý se měl při odchodu jeho rovněž tak přívětivě, jako se nezdvořile při příchodu k němu choval.

„Vytáhl jsem dobře hlavu z pasti,“ mluvil k sobě vojvoda, „a bylo mi po čertech krušno; ale při tom všem není tak těžko, jak se zdá, Turkovi hubu medem namazati. Jen bych rád věděl, jak se šnůra ta v ruce Mehmetovy dostala, a jak se o všem dověděl?“

To mu lámalo mozkem i když odjížděl, tak že neviděl ani známou postavu Iliovu, který ve vratech paláce vezírova stoje, škodolibě za ním pohlížel.

„Jdi jen, jdi!“ mluvil ousměšně, „však brzy pocítíte účinky pomsty mé, k níž zavražděný král můj posledním dechem mě vyzval, a trest Páně zastihne co nevidět tebe i korunovaného otcebijce v Bobovci rukou pohanskou, když křestanští soudcové vaši mlčí k zločinu vašemu.“

Vyšed z paláce, zmizel v ulicích Drinopolských právě, když jej na příkaz vezírův po paláci hledali, aby jej nechali v zástavě do té doby, až se Saraf-bey z Bobovce vrátí s důkazy, zda-li Tomaševič zradu kuje, čili nic.

„Tedy zmizel ten pes?“ zlobil se Mehmet, když mu ohlášeno, že Ilia nikde k nalezení není. „Předvídal asi, že musí ručit za žalobu svou, a to se mu nechtělo.“

Zamysliv se na chvíli, pravil pak: „Ale

jednou mluvil pravdu, proč by i druhá žaloba jeho nemohla být pravdivá? Saraf-beg pojede do Bobovce,“ ustanovil pevně.

VII.

Jedna porada stíhá druhou v královském dvoře Bobovském po příjezdu vojvody Radiče s tureckým begem pokladníkem, a při tom se dějí přípravy k válce se vší mocí, ale také s velikou neopatrností před vyslancem tureckým, jemuž povídají, aniž by se byl po tom tázal, přípravy ty že se dějí proti pánu Hercegoviny, Štěpánu Kosaríči, jenž prý byl podporoval dceru svou Kateřinu, královou vdovu bosenskou, v žalobě její u stolice apoštolské na krále Štěpána Tomaševiče; avšak co den přicházející a odcházející zástupy lidu bojovného netáhly k jihu, všechny se obracely východně na hranice srbské. Vyslanec Turecký ani brvami nepohnul při výkladech těchto, trpělivě čekal na rozhodnutí dvora bosenského, díval se lhostejně na všechny přípravy k boji, někdy jen pokrčil rameny, vyhrnul hořejší pysk a odplivnuv, zastrčil ruce za pas, pro sebe šeptaje: „Ti psi křesťanští! myslejí, že budu žrát bláto jejich lží!“ A aniž by byl kdos toho zpozoroval, jedné tmavé noci jednoho ze sluhů svých, poturčeného to Bulhara, vypravil s poselstvím, a spokojeně se napotom usmíval, kdykoliv popatřil na ten ruch válečný každým dnem rostoucí.

U dvora zatím pořád jest rokováno, a posud není ničeho rozhodnuto. Naklonila-li zrána moudrá a výmluvná Vojakcie syna svého, aby vyhověl požadavku vlády turecké, a obětoval raději několik hřiven zlata, než korunu a celou říši svou, to odpoledne zvrátil opět Mikuláš Modrušský dílem výhrůžkami, dílem popuzováním samolibosti Tomaševičovy, nejvíce však, že lakomost Tomaševičova důvody jeho za lepší matčiných uznávala.

„Zaručil jsi se," mluvíval biskup, „že žádného poplatku nezaplatíš více Turku, a slibu svého zrušiti nesmíš, chceš-li dojíti odpuštění hříchu svého. A krom toho, co dáš Turku, o to budeš ty slabším, neboť zlatem se vedou války, zlato ti získá bojovníků i potřeb válečných."

„Ale ke všemu tomu je času potřeba," namítnul král, na polo již k důvodům Mikulášovým nakloněný, „a když ten se nedá jinak, než zlatem zakoupiti, co tu počíti?"

„Čas, čas!" odpověděl Mikuláš, „kdy pak přijde příhodnější čas k ztroskotání moci turecké a k dobytí slávy nesmrtelné? Oč se králové Uherští marně pokoušeli, čeho spojené Kapistranem síly západního křesťanstva s mocí Uherskou docíliti nemohly, ale rády byly, že uchránily Bělehrad, tento práh říše Uherské: to tobě se podaří, králi můj! slavnější se stane jmeno tvoje, vítěze nad Turky, po Evropě, než kohokoliv ze všech mocnářů, a Matyáš uherský nebude si potom jistě osobovat svrchovanost nad tebou."

„Krásnou budoucnost mi tu ovšem okazuješ, otče velebný!“ odpíral posud král, ale na oko jen, vždyť se mu prsa dmula touhou, a oko hořelo rozkoší; „okaž mi jen i prostředky, a zejtra ještě odešlu vyslance s prázdnou torbou nazpět.“

„Nestojí již tisíce bojovníků na pomezí říše tvé? Ohledni se jen vůkol na zápal lidu tvého pro slávu víry Kristovy, pro neodvislost a slávu Bosny; nikoho nenajdeš, kdo by nechystal zbraň, aby pohotově byl, na první zavolání tvoje, bojovat pro kříž, pro vlast, pro slávu tvou. Necháš-li první tento zápal uprchnouti, sotva se po druhé zejme v síle takové, an jej pochybování v opravdovost podnikání tvého mocně dusiti bude. — Ne, ne, nyní aneb nikdy jest čas k boji světodějinnému, ty s mečem a já s křížem v ruce povedem národ bosenský na nejúhlavnějšího nepřítele křesťanstva. Nepřipraven k boji jest již napřed rozptýlen, a honit jej budeme pralesy Srbska a za Balkanem rovinami a údolím Bulharska až k břehům, o něž moře vlny své odráží!“

Král hleděl s rozohněnou tváří na biskupa, pravicí máchnul několikráte v povětří, jakoby již sroubal hlavy turecké v honu divokém, udeřiv pak na rukověť handžaru svého, otevřel ústa k odpovědi; ale v posledním tomto okamžení ještě se zamlčel, všechny důvody matky jeho proti boji tomu najednou mu tanuly na mysli, i váhal s odpovědí, a při nastalém tichu bylo mu slyšet srdce o ňádra jeho tlouci, pak ale, vyrvav se mocně

pochybnostem svým, zvolal nadšeně: „Staň se vůle Páně! tedy v boj na život a na smrt! Koruna Bosny a meč Eyubský jsou v sázce proti sobě; buď zplane půlměsíc s věží královského Bobovce, aneb znova zaduje korouhev kříže po dědinách Srbska i Bulharska; jak Bůh chce, ale já jinak nemohu!“

A před biskupem na kolena se vrhnuv, pravil: „Uděl mi požehnání svého k dílu velikému; zejtra odešlu nazpět posla sultanova.“

Ještě v tu hodinu oznámeno poslu tureckému, že mu zejtra bude odpověď dána.

Mlčky přijal tento zprávu tu, a dvořana královského si déle nevšímaje, obrátil se k služebníku svému, nařizuje mu, by všechno připravil k zejtřejšímu odjezdu.

Osudný onen den pro říši bosenskou se vyvinoval zponenáhla z objetí noci temné, červánky se rozlily po obzoru východním, a v rudé záři jejich se leskly temena hor, jakoby v krvi se namáčely. Vyploulo slunce horké, palčivé, věštíc, že bouřka mu jde v zápětí. Jak dušno bylo pod nebem, tak dušno bylo i u dvora bosenského; každý věděl, že nastal den osudný, a poněvadž nikdo neznal úmysl králův, který jej proto před každým tajil, aby matka jeho před časem se o něm nedověděla, proto úžila nejistota každému prsa, neb ať jakkoliv král rozhodne, vždy závisí od rozhodnutí jeho osud Bosny, která buď zůstane na ujmu samostatnosti Turku poplatná, aneb

podstoupiti musí krutý, nerovný boj s přesilou tureckou, kde říše sama, budoucí trvání její, ano i trvání národa samého v této hře železné sázkou stojí.

V městě taktéž dušno, někdejší hlučná živost ustoupila tiché opravdivosti, a jakkoliv snad ještě dne včerejšího nikoho nebylo, kdo by si byl nepřál boj s Turkem na život a na smrt, předce panovala v těch nesčíslných davech lidstva, jenž se kol paláce královského tlačily, skoro hrobová tichost, bezděky se každému prsa úžila před důležitostí nejbližší hodiny, o nížto se byla ještě dne včerejšího zpráva rychlostí blesku po městě roznesla.

Král byl přísně zapověděl, aby krom biskupa Modrušského nikoho k němu nepouštěli; lstí a násilím prodrala se k němu Vojakcie.

„Na bezcestí se nachází dítě, které se bojí pohledu matky své," oslovila káravým hlasem krále, který jí v rozpacích vstříc popošel.

„Matko, já —" chtěl se omlouvati.

Ale pohledem svým, plným vznešenosti a nevole kázala mu matka mlčeti.

„Tedys rozhodl již, jakóu odpověď dáš vyslanci tureckému," začala po krátkém mlčení hlasem přísným, varovným, „a podle toho, že i mne, své matky, se štítíš, vím, žes opovrhl radou mou, kterou mi láska má k tobě a důvtip můj na jazyk kladly. Nešťastný synu! že ti několik hřiven zlata milejší jest, než trůn a koruna; ne-

štastná i matka já! že jsem porodila tebe, kterýs překotil vlastní rukou trůn bosenský, poslední to ještě zbytek mocného někdy carstva srbského; kterýs národ svůj v porobu nelitostného bisurmana uvrhl. Jižť veta po všem, Bosna zahynula, a národ tvůj v porobě úpějící, po všech končinách říše ottomanské rozptýlený, bude s kletbou zpomínat nejen na tebe, svého zahubitele, ale i na mne, nešťastnou roditelku tvou!“

A slzy jí vyprýštily z očí, kanuly jí po tváři, vnitřním pohnutím se chvějící.

Překonán bolestí matky své, vrhl se král k nohoum jejím, a tiskna je k ústům i prsoum svým, zvolal: „Ne tak, drahá matko má! všechno je rozvážíno, všechno připraveno, že vítězství syna tvého nemine, neklesneť kříž před půlměsícem, ale korouhev jeho u vítězoslávě zavlaje po dědinách srbských i v říších zabalkanských!“

Okřálo srdce matky při výrazu nelíčeném lásky synovské, slzy její se osušily, ale předce vrtěla hlavou nad slovy jeho, nemohlať sdíleti povětrné naděje jeho.

„A s kým jsi se radil o věcech válečných, s Radičem?“ tázala se.

„Vždyť víš, matko!“ odpověděl král, jenž se byl mezi tím opět se země vzchopil, „že od návratu svého, co se dověděl o útěku milenky své, v dům svůj se zavřel, nikoho k sobě nepouští,

ano i proti mně, králi svému, potupu i hrozby metá.“

„Tedy počkej aspoň s odpovědí svou,“ pravila rychle Vojakcie s povyjasněnou tváří, an jí nová naděje zasvitla, „sečkej až se od Radiče vrátím.“

„Jak, matko!“ užasnul král, „ty bys chtěla? —

„Ano chci se k němu odvážiti,“ dí Vojakcie již v odchodu, „co nikomu se nepodařilo, podaří se lásce mateřské, přinutiti jej, aby mne slyšel a opět navrácen byl vlasti své a tobě.“ A nečekajíc ani na slib jeho, že s odpovědí sečká, odkvapila.

„Nevím, nevím,“ zamyslil se král po odchodu jejím, „zdali bych byl lépe neučinil, kdybych byl uposlechl rady matky své?“

Objevení-se biskupa Modrušského zapudilo však mžikem všechny pochybnosti jeho.

„Rozhodnuto jest,“ pravil v duchu, „ať se stane cokoliv, já jinak nemohu!“

„Nuže králi a synu můj!“ oslovil jej biskup, „stojíš posud ve včerejším úmyslu svém?“

„Stojím!“ odpověděl král pevným hlasem.

„Tedy vržen bude los války svaté,“ dí biskup, „a vyslanec sultanův, který se již ke dvoru tvému blíží, uslyší, že král Štěpán Tomašević smělou odvahou se povznesl na stupeň slávy, jakéž předkové jeho i králové uherští posud marně dostihnouti se snažili.“

„To dejž Bůh!“ povzdychnul král, jemuž se

před velikostí blížícího-se okamžení mimovolně prsa úžila.

„Kdo v Boha doufá, tomu Bůh pomahá," vece biskup hlasem velebným. „Králi můj!" oslovil vroucně tohoto, nebo ruch po nádvoří i po síních hradu královského najednou povstalý mu zvěstoval, že již pokladník — beg vyslanec turecký se byl dostavil, „netajím sobě toho, že přišla hodina osudná, nejdůležitější pro říši a národ bosenský od počátku říše této. Bůh budiž s tebou, králi můj, a dejž, ať k vítězství kříže vede výrok tvůj!"

„Amen!" pravil král, bil se v prsa a žehnal křížem svatým.

S klidnou, ba skoro s jasnou tváří přijal pak dvořany své, kteříž byli přišli s návěštím, že ustanovená hodina již se přiblížila, a vyslanec turecký že již na slyšení čeká.

Nezpomněv ani na matku svou, ani na snahu její, získati k jeho službám opět Radiče, věhlasného to vojvodu jak na bojišti, tak v radě, v stejnou právě chvíli předsevzatou, dal se odíti purpurem a vším leskem královské důstojnosti své.

Ve velké síni hradu královského usadil se král Štěpán Tomaševič na místo vyvýšené, jemu nejblíže po pravé straně stál Mikuláš, biskup Modrušský, dále pak župani a hodnostáři dvorní i říšští, pohlaváři města a všichni, jimž buď rod, buď zásluhy osobní zjednaly přístup ke dvoru,

naplňovali síň, většího lesku dodávajíce slavnému a osudnému slyšení tomuto.

Lhostejně však kráčel saraf-beg skvělým shromážděním tímto až před samého krále, na jeho mramorovém obličeji nebylo ničeho znáti, jaký dojem as tato neobyčejná při předešlých vyslanectvích tureckých okázalost lesku královského naň působí.

Ovšem, kdyby jej byli hned při prvním vkročení jeho do síně tak bystře pozorovali, jako nyní, byli by spatřili, kterak pohrdlivý úsměch mihnutím tvář jeho přeletěl, jakoby tím říci chtěl: „Což je tato psí sláva proti lesku a nádheře padišaha mého!“

„Znám jest mi účel poslanství tvého, begu!“ oslovil jej král „opakuj však ještě jednou žádost svou, aby dvůr můj slyšel, co vlastně sultan, pán tvůj, ode mne žádá?“

„Já k tobě poslán jsem, ne k dvořanům tvým,“ odpověděl hrdě bey.

Blesk nevole vyšlehnul z oka králova; vědom jsa však důležitosti okamžení tohoto, odpověděl pokojně: „Jak se ti líbí. Sultan Mohamed,“ mluvil hlasitěji, k dvořanům svým se obrátiv, „žádá ode mne půlletní poplatek již napřed, ačkoliv teprva tři měsíce tomu, co předchůdce můj, král Štěpán Tomáš, poplatek na půl roku až do poslední hřivny byl zaplatil —“

Ačkoliv každému známa byla žádost vyslance

tureckého, předce se ozvala nevole ve shromáždění při zprávě této.

„Slyšíš úsudek dvořanů mých, županův říše, pohlavárův národa bosenského," obrátil se král opět k begovi, jehož chladnokrevnost ani hlasité reptání nezviklalo; „jakou odpověď očekáváš tedy ode mne na nespravedlivou žádost svou?"

„Což já vím?" odpověděl beg, „vím já myšlénky tvoje? Jest-li však ti rozum posud věrný zůstal, dáš rozkaz pokladníku svému, aby vyplatil, co se od tebe žádá; ty sám pak se pokoříš v zkroušenosti před sultanem, vznešeným pánem mým i svým, že —"

Hluk největší nevole, neberoucí žádného ohledu ani na důstojnost královskou, ani na práva vyslanectví, přerval mu další řeč.

Ramenama pokrčiv, umlknul beg, opět zcela lhostejně před sebe hledě.

„Taková slova . . ." zvolal biskup Modrušský, o krok k begu přistoupiv, král ho však za ruku uchopil a pohledem svým na předešlé místo mu ukázav, kynul rukou k tichosti, zponenáhla až uposlechnuto rozkazu jeho.

„Mne se týkají slova tvá, begu," pravil, mocně vnitřní své pobouření v sobě taje, „jakož i jen ke mně poselství tvoje zní." A povstana, pravil velitelským hlasem: „Pojď tedy k pokladnici králů bosenských, ať obdržíš odpověď přiměřenou slovům svým!"

Úžas se jevil na tváři všech.

„Jak?“ lítaly otázky pololhlasitě od úst k ústům, „tedy snad předce zaplatí? — Snese tedy pohanění svoje, kterým i národ celý pohaněn jest? — Když to takové, toť by již lépe bylo, aby sundal s hlavy korunu, a ji tomu drzému Turku k nohoum položil!“

Sám beg byl překvapen z počátku slovy královými: „Snad nechce platit ten králík Bosňáků!“ žasnul, hned však za bradu se chopiv doložil: „Allah! mozek se mi na vrub obrátil, že sám jsem sobě pošpinil bradu svou! Nuž, půjdu za ním, ať uslyším a uvidím, kterak zaslepenec ten zkázu svou si připravuje.“

Král byl již několik kroků popošel, než se beg a dvořanstvo jeho z úžasu probralo; pouze biskup Modrušský kráčel pevným krokem králi po boku; teprva nyní, když i vyslanec turecký za králem pokročil, řadili se župani a ostatní dvořanstvo v průvod králův.

Vyšli ze síně na chodbu dlouhou, klenutou; po obou stranách chodby stáli perjaníci královští v úplné zbroji až po konec chodby, kde dvéře železné závorami a zámky dobře opatřené do kořan nyní otevřeny byly. V půlkole je obstupovali perjaníci, a mezi nimi očekával pokladník královský s pomocníky svými přicházejících.

U dveří těch se zastavil král.

„Až po tuto dobu neviděl nikdo, ani nejprvnější z hodnostářů, poklady králů bosenských, a ty, begu! pamatuj si vše, co uvidíš, neboť

žádný z předchůdců tvých nepřekročil práh komnat těchto!“

Tak pověděv, vstoupil král, za ním s nepohnutým obličejem svým beg a ostatní dvořanstvo do komnaty dlouhé, vysoce klenuté, a obdivem trnuli všichni. Slunce, vysokými pevně omřížanými okny do komnaty padající, osvětlovalo tu hromady zlata i stříbra raženého, tam ve skříních v podlouhlé kusy slitého, zde se lesklo v paprscích slunce drahé kamení, tam se bělely šnůry perel, onde zářilo náčiní zláté, drahokamy vykládané. Sám beg netajil podivení svého, vida tolik bohatství, tolik skvostnosti, zrak jeho bloudil bedlivě od předmětu k předmětu, jakoby jednotlivé kusy počítal, kývnul pak spokojeně hlavou, a hladil si bradu na důkaz největší radosti své.

Když byl král všechno okázal, stanul u prostřed komnaty, a k begu se obrátiv: „Viděls tedy všechno, begu!“ oslovil ho hlasem pevným, vážným; „pamatuj ale dobře slova má. Tolik bohatství chová poklad králů bosenských,“ a sáhna do jedné bedny, vzal peníz zlatý a pozdvihnuv jej do výše, mluvil dále: „ale ze všeho toho neobdrží sultanové vaši ani takového penízku více, nýbrž vše co zde vidíš, vynaložím, aby po konečném boji vítězně zavlál prápor kříže nad kleslým půlměsícem. Vás Turky pokořit, sílu vaši zlomit, jest úkol života mého, proň obětuji sílu národa svého, veškeré poklady svoje, a kdyby tento peníz můj poslední byl, i jej hodím

ještě na váhu,“ hodil peníz do bedny zpět, a hlasitě zazvonil kov drahý.

Hrobové ticho, jakové při osudných slovech králových ve shromáždění panovalo, propuklo nyní v nadšené volání: „Zdráv buď král Štěpán Tomaševič! sláva jemu, sláva národu bosenskému! Pro vlast a víru umřeme s tebou, králi náš!“

Saraf-beg vyslechnul pokojně slova rozhodná krále Tomaševiče, ano i nynější zanícení prvních z národa bosenského nevyloudilo nižádné jiné známky na obličeji jeho, leda že se ústa jeho k pohrdlivému úsměchu zkřivila, sáhna pak za pas, vyňal ze sáčku koženého taktéž peníz zlatý, a když se bylo nadšené provolání poněkud ztišilo, pozdvihnul peníz ten vzhůru, aby od každého vidín býti mohl, pustil ho pak do bedny, zlatými penězi naplněné.

„Na,“ pravil chladně, „tu ještě přídavek k boji tomu.“ A obrátiv se polo ku králi, polo k shromáždění, podzvihnul hlas svůj, až skoro hrozivě po komnatě se rozléhal: „Jest tu nyní i sultanův peníz: běda tomu, kdo se odváží sáhnouti naň, aneb jej unášeti! není končiny po šíré zemi, kam by koně naše nedonesli pravověrné miláčky prorokovy!“

Tak domluviv, volným krokem ubíral se z komnaty, s jakousi bázní ustupovalo mu dvořanstvo s cesty. Ticho panovalo nyní ve shromáždění, sám král se zdál býti poněkud zaražen, jen

biskup Modrušský neztratil důvěry své v štastný výsledek, ani přítomnosti ducha.

„Jdi!“ volal za odcházejícím, „a zvěstuj svým, že se dnové přepychu vašeho ku konci chýlí, neboť psáno stojí: „Kdo se povyšuje, bude ponížen! a vy jste se povyšovali nad národy veškeré, ukladajíce jarmo nesnesitelné na šíji těm, kteří z dopuštění Páně podlehli v boji krutém. Doba odplaty se blíží; Bosna na bisurmana, a Kristus s námi!“

„Kristus s námi!“ opakovalo shromáždění hlasitě, ale hlasy ty zněly nyní co prosba malomyslných, nebylo to ono nadšení, jakým byli před tím výrok krále svého přijali.

Zamyšlen ubíral se král s dvořanstvem svým z komnat, kde poklady jeho nahromaděny byly, a kde vrženy byly kostky losu říše bosenské.

Saraf-beg sestupoval volně po širokých schodech paláce královského na nádvoří, pohlížeje při tom bedlivě a s jakýmsi zalíbením na sloupy mramorové po síních, vysoká klenutí nesoucí, na římsy a výklenky, na ty rozličné okrasy, vchod po širokých schodech zdobící, jako člověk, jemuž se zalíbilo nastávající dědictví jeho.

Když na poslední schod již sestoupil, vešel mu z nenadání vojvoda Radič v průvodu matky královy v cestu.

Oba se bezděky zastavili.

„Co to má znamenat?“ tázal se Radič. „Proč odcházíš, begu, a samoten?“

„Až uslyšíš válečné kotle naše, a ryk boje, Allaha vzývající, až uzříš bunčuky naše po horách bosenských vláti, a v údolích koně naše, kterak na svých kopytech roznášejí prsť země této větrům na dračku: potom se dovíš, co to znamená,“ odpověděl beg chlubně sice, ale s hrdou jistotou.

„Po všem veta!“ zalkala Vojakcie, podepřela se o zeď a zastřela si oběma rukama tvář.

„Počkej, neodcházej, Saraf-begu!“ zastoupil mu Radič cestu, „vše se ještě vyrovná.“

„Myslíš ty, vojvodo,“ odvece beg, „že sobě dáme bradu špinit od kaurinů věrolomných? — A že se vše vyrovná, až tyto zdi a sochy a sloupy mramorové v sutiny se obrátí, to tak jisto jest, jako že je Allah jediný Bůh a Mohamed prorok jeho!“

S jiskřícím-se okem, s planoucí tváří vyšel hrdým krokem Saraf-beg na nádvoří, nevšímaje si ani vojvody, ani matky královy více. Oj, to nebyl více onen vojvoda smělý, podnikavý, který by zpupná slova bez pokárání byl nenechal; vždyť se již v zevnějšku svém velice změnil v té krátké době od návratu svého z Drinople; vlasy jeho, jindy co havran černé, zdály se již býti stříbrem protkány, čelo se vráskami pokrylo, pod nímž jindy odvahou i vášní planoucí oko nyní hluboce v důlkách svých plamenem dohárajícího již ohně sálalo, šíje jeho, před tím tak přímá, skloňovala se již chvílemi, vše to znamením, že síla

těla jeho podlomena jest, a ta bolest vnitřní, která byla s to, tak mohútné tělo, jež ze žuly krouženo se býti zdálo, v krátké té době seslabiti, ochromila jistě i pružnost a sílu, odvahu a smělost ducha jeho.

Vším tím byla příčinou jediná zpráva o útěku králové vdovy, Kateřiny Kosarevny, kterou miloval celou sílou vášnivého srdce svého; on byl sice s to, aby před světem ukryl náruživou lásku svou ku králové, k choti strýce a krále svého, ale přestat ji milovati? Nikoli, nikdy! pokud ona živa, posud mu naděje svítá, že předce spočine v loktech jejích, a ústa svá přitiskne ke rtům jejím, aby z nich ssál rozkoš a blaženost a zapomenutí! Jak veliká musela být vášeň, jak neodolatelná touha jeho, když se nelekal, státi se pomocníkem vraždy na králi svém, pro nic jiného, než aby tím dříve naplněna byla vášeň srdce jeho? — A již vzrostla naděje jeho v jistotu, před odjezdem svým ze Sutisky nabyl přesvědčení, že se nebude spanilá Kosarevna zdráhat, po návratu jeho ovinouti rámě své okolo šíje jeho, a přitisknouti rty své k ústům jeho. A vrátivšího-se ohromila zpráva o útěku jejím v té samé noci, před níž mu dala na jevo, že i v jejím srdci nevyhasla k němu dávná láska její — a předce uprchla v průvodu Iliově, prvního z perjaníkův, důvěrníka krále zavražděného. Jen veliká příčina, pouze odhalení roušky s tajemství tak náhlé smrti muže jejího mohlo ji pohnouti

k outěku, a tu již veta po lásce její, dříve — nesměla-li jej milovati, aspoň ve vážnosti chovala v srdci svém památku jeho; nyní však? kterak možná, aby milovala, aneb ve vážnosti měla vraha manžela svého? Mžikem uzřel rozvalený chrám nadějí svých, nyní teprv seznal, že vlastní rukou zničil si blaho vezdejší, a snad i blaho věčné!

„Maria Panno, matko milosti, slituj se nade mnou!“ zvolal zoufale, skutek jeho jevil se nyní před ním v celé hrůze své. Strašlivou kletbu na Tomaševiče, jenž zbuzením vášně jeho k činu tak hroznému jej přiměl, vychrliv, uzavřel se v dům svůj se svým svědomím, s náramným bolem svým nad straceným rájem vezdejším, o němž tak krásné sníval sny, že jej zažije v loktech Kateřininých!

Jaký tu tedy div, že vlasy jeho stříbrem se zkropily, šíje jeho se nachýlila a oko ztratilo oheň svůj? Vždyť by ten červ, jenž ve vnitru jeho hlodal, jiného již v hrob byl porazil, ale vojvoda Radič odolal posud bodům jeho. A možná, že snad nyní se opět zotaví, když ho Vojakcie opět činnosti navrátila.

Ba nebylo to tak snadné, jen k němu se dostati, a což teprv jej přiměti k tomu, aby se ukázal opět před lidmi, jichž se byl potud tak bázlivě stranil?

Spatřiv matku Tomaševičovu, znova jej proklínal co původce neštěstí svého, výčitky čině i Vojakcii, proč jej byla porodila?

Tu nabyla neštastná matka jistoty o nepři-

rozeném zločinu syna svého, a ačkoliv to dávno tušila, ačkoliv jen krále v Štěpánu Tomáši milovala, omráčila ji předce tato jistota, že skoro bez sebe na sedadlo sklesla.

„A to chceš, abych já, jehož byl o veškeré blaho nyní i na věky okradl,“ mluvil Radič, „já abych opět své služby věnoval jemu, který, zatracení hoden, také zahyne bídně, psovsky, jako nikdo před ním! Pozbylas rozumu?“

Srdce matčino, touto věštbou znova raněné, procítlo z umrtvení svého, a dodalo duchu jejímu nové síly k překonání zloby vojvodovy, v němž jediném viděla spásu říše i syna svého.

„Ne jemu, ale vlasti své máš sloužiti,“ odpověděla, opět se vzchopivši, „slyšíš vojvodo! Bosna volá, Bosna, kterous o krále oloupiti pomáhal, a kterou nyní i o služby své oloupiti chceš!“

Radič upřel na ní pozorně zrak svůj.

„Chceš snad,“ dotírá Vojakcie ohnivěji dále, když byla zpozorovala, že vojvoda nad slovy jejími se pozastavil, „chceš, aby Kosarevna poslední jiskru vážnosti k tobě ztratila, žes lhostejně se díval na to, když nebezpečenství na vlast tvou se valilo? — Slovem ochrániti můžeš vlast i národ svůj i víru otců svých, a ty se zdráháš promluviti slovo to?“

„Ne, ne! nezdráhám se více,“ zvolal vojvoda prudce, našlať Vojakcie klíč k srdci jeho, připomenutí na Kosarevnu roznítilo znova k činnosti ducha jeho.

Ale již pozdě přišel, aby krále od osudného přenáhleného výroku odvrátil, setkav se již u vchodu s vyslancem tureckým. — Za ním skoro zaražen hledě, viděl jej se služebnictvem svým ubírati se volným krokem ze dvora paláce královského, a lid, před palácem se těsnající, uzřev vyslance takto z paláce se ubírati, šeptal z počátku skoro uleknut: „Válka jest!“

Ale v brzce se povznesla již po delší čas podněcovaná bojechtivost jeho na povrch, a skoro s jásáním voláno: „Boj mezi námi a Turkem! Bosna na bisurmana! — Zdráv buď chrabrý král náš Štěpán Tomaševič! — Pohledni Turku!“ pokřikováno na bega, „jak handžary naše budou sroubati hlavy vaše! pohledni, jak to těžké mlaty drtit budou lebky vaše!“

A handžary obnažené se leskly, těžké mlaty se točily nad hlavami.

Volným krokem jel Saraf-bey v čelé své čeledi davem lidstva chladně, lhostejně, jakoby neslyšel ta výhrožná slova, a neviděl ty posuňky hrozivé.

Slunce již hned z rána tak palčivě na obzor vystoupivši blížilo se nyní ku středu báně nebeské, a paprsky jeho pálily, co uhlí žeřavé; tam však na východu i jihu vzlétly oblaky šedivé na temena hor, vichr najednou zadul, kotouče prachu před sebou žena, a šedivé oblaky ty již se octly pod sluncem, za nimi se hrnuly chmury černé, těžké, že vichr tíží jejich sevřen skučel,

a marně se snažil prolomiti balvany jejich, jen prsť a prach vynášel ze země do výšky, že sotva na krok prohlédnouti možno bylo. Lid rozníceny nepozoroval předchůdcův blížící-se bouře, a nyní, když tak náhle nad hlavami jeho se shrnula, umlknul najednou v pokřikování svém, bázlivě k nebi, pak jeden na druhého pohlížeje.

„Zlé znamení!“ šeptali bázlivější, ohlížejíce se po begu, který octnuv se za městem, ouprkem uháněje, s družinou svou v kotoučích prachu zrakům Bosenských zmizel. —

Nebe, chmurami pokryté, vzňalo se plamenem, blesky rozryly mraky, hrom zahučel — bouřka vypukla v celé síle své.

Radič, jenž byl očí svých neodvrátil ode vrat, ačkoliv Saraf-beg již drahnou chvíli jimi byl vyjel, obrátil se teprv po Vojakcii, když mraky tak nenadále slunce zahalily, z něhož ještě několik paprsků, chmurami se prodravších, palác královský na okamžik ozářilo.

Hledě na Vojakcii, okázal mlčky k nebi.

Tato, jakoby tomuto něměmu oslovení porozuměla, odpověděla pouze pokynutím hlavy.

„Zde již nepomohou slova,“ dí vojvoda, „doba činů nastala!“

„Sám jsi mi okázal osud země této, jak se na nebi zrcadlil,“ pravila Vojakcie temně, „a ty předce doufáš, vojvodo?“

„Ne mnoho,“ vece tento, „ale kdož ví, jaké přípravy k boji jsou již vykonány? A krom toho,

máme-li již zahynouti, ať jak psové nezahynem bez obrany!“ a při těchto slovech opět, jako jindy, povztyčil hlavu do výšky.

„Opět slyším vojvodu Radiče,“ vyjasnila se tvář Vojakčina, „a opět doufati počínám.“

Vystupovala vzhůru po boku Radiče, jehož neočekávané objevení-se nemalé podivení mezi dvořanstvem způsobilo.

Nevšímaje si šeptu ani výkřiků obdivení, zaměřil Radič přímo ke komnatám královým; čím víc se k nim blížil, tím víc se vraštilo čelo jeho, tím hlouběji se ponořoval v myšlénky své; několikráte i stanul, než byl v předsíni komnat královských zvědavým zrakům dvořanů zmizel.

Vojakcie byla se hned od něho odloučila, jak mile na poslední stupeň vystoupili.

„Viděli jste Radiče?“ mluvilo dvořanstvo vespolek, po chodbě se buď procházejíc, neb v skupeních tu i tam stojíc; „jemu se asi celá ta věc hrubě nelíbí.“

„A Vojakcii také ne,“ mínil druhý, „a věřte, ta paní má rozvahy tolik, že by mohla i zbytky rozumu svého mnohého muže obohatit.“

„Že jen Radiče opět ke dvoru přivedla,“ přisvědčeno, „to již dokázala více, nežli se každý domníval.“

„Pravda, on tak strašně králi zlořečil — ach! co se to asi mezi nimi přihodilo?“

„Kdož to ví? ačkoliv se lecos šeptá,“ prohodil jeden.

„Víš něco?“ obrátili se všichni k němu.

„Jaká to strašlivá bouře!“ zvolal tento, aby se jen vyhnul jakékoli odpovědi, znamenaje se křížem svatým při zablesknutí silném, po němž hrom zarachotil, až se i palác královský rachotem tím zatřásl.

„A vyslanec turecký v bouři odjíždí, pánové!“ prohodil jiný; „nuž, bouře jej také v patách následovati bude.“

„Zlé to znamení!“ kroutil jiný povážlivě hlavou.

„A jak důstojně se ten Turek před králem choval!“

„Řekni drze,“ namítnul soused; „bylo to však na posled.“

„Hm!“ prohodili někteří, a zamyslivše se, procházeli se po jednom, po dvou dlouhou chodbou.

Mezi tím dlel Radič s králem v tajné, důležité rozmluvě.

Král pohlížel chvílemi bázlivě na vojvodu, který, ačkoliv oko jeho pod svraštělým čelem jeho temně planulo, bedlivě poslouchal vypravování královo.

„A tos tedy,“ začal vojvoda, když byl král řeč svou skončil, „vyslance tureckého odbyl, kydnuv sultánovi největší pohanění v tvář, které tento nikdy neodpustí, pokud jeho aneb tvoje říše ztroskotána nebude. A jeho říše? ta jest v rozkvětu moci a slávy své, tvoje ale — ?“

„A předce i ty věřils dříve v možné vítězství naše,“ vskočil mu král do řeči.

„Vidíš, Tomaševiči,“ zasmál se vojvoda, ale mráz projel oudy krále při zasmání tom, „to již osud zločinu, že člověku rozum kalí, a všechny pokusy jeho, smazati památku naň, vždy jen k záhubě jeho obrací. — Ano, já věřil, a posud věřím ve vítězství Bosny; ale ani ty, ani já nesmíme krvavýma svýma rukama říditi losy boje. Bosna mohla zvítěziti, ale korouhev její, korouhev kříže musely by čisté ruce v boj nésti; ve tvých rukou však setlí, co třtina se zlomí při prvním dotknutí; koruna královská by jasně, krví nezprzněná, zářiti musela s hlavy čisté, na tvé hlavě však podobají se rubíny koruny krůpějím krve.“

„Ustaň, ustaň!“ zvolal Tomaševič prosebně, zakryv oběma rukama tvář svou.

„Což již nemůžeš snésti pouhé připomenutí na minulost?“ dí nelitostný vojvoda ousměšně. „A jsem tu předce já, soudruh zločinu tvého; ale já byl samoten s tím červem hlodavým v srdci, s tím vědomím ztracené blaženosti časné a snad i věčné ve stísněných prsou po ten celý čas, co jste rokovali a se radili, máte-li osud Bosny obětovati ctižádosti své a klamným důmínkám svým.“

„Ctižádost měla při rozhodnutí mém nejmenšího podílu,“ namítnul král, při posledních slovech vojvodových opět prohlédnuv.

„Možná,“ vece chladně vojvoda, „zločin tvůj

je všeho příčinou; abys jej vymazal z paměti lidské, bažils po slávě vlastní, národ svůj chtěls oslaviti vítězstvím nad přesilou tureckou, jako nikdo z předchůdců tvých ani sebe ani národ svůj neoslavil; ale právě toto bažení, tento úkol, jenž mocí neodolatelnou, vědomím zločinu zpáchaného ponoukán ku předu tě hnal, odňal ti rozvahu v době nejdůležitější; místo co bys byl měl vyslance tureckého několika hřívnami, jež požadoval, uspokojiti, aby čím dřív, tím líp vzdálen byl od sídla tvého, by neviděl počáteční přípravy k boji, nechals jej čekati až do omrzení, aby tím lépe viděl, co se kuje, a tím jistější zprávu podati mohl o nedokonalosti všech dosavádních příprav. — Pro ušetření několika hříven, hodils co pravý lakomec veškeré poklady své co sázku ve hru nebezpečnou, a v jistou skoro záhubu svou strhls i národ svůj."

„Že jsem neuposlechl matky své!" udeřil se král v čelo; „co ale nyní počiti? co můžeme činiti?"

„Umříti jako mužové!" odpověděl vojvoda pevným hlasem.

„Když již umříti máme," zvolal král, „tuť můžeme smrtí svou vykoupiti i vítězství národu svému; nebo nejsme-li my k boji připraveni, to rovněž i Turek není."

„Tak jest," vece Radič, „tvůj rozum je zakalen, či neznáš bisurmana? On ti nevěří, a komu on nevěří, na toho již válku chystá. Aneb

myslíš, že Saraf-beg nenašel příležitosti, poslati alespoň jednu zprávu do Drinopole o pravém smýšlení tvém? Než se naděješ, ozývati se budou hory bosenské rykem „„Allah!““ houfů tureckých!“

Jak dobře znal vojvoda Radič nepřátele křesťanstva! Již po nějaký čas lesknul se půlměsíc tu nad stanem sultanovým, tam nad stanem vezírovým, u prostřed houfů bojovných, shromážděných v táboře nedaleko hranic bosenských, bunčuky vlály nad stány jednotlivými, a ještě každým dnem oznamovaly v nově vytečené bunčuky příchod houfů nových, že se zdálo, jakoby veškerou sílu rozsáhlé říše své padišah byl svolal k boji na Bosnu. A tam v Bobovci snili o bezpečí, jaké jim poskytuje nepřipravenost Turkův k boji krutému.

Avšak hle! již nejbližší hodinu po příjezdu Saraf-bega do tábora stál celý voj turecký v houfech i řadách, hotov jsa, hnoutí se k hranicím bosenským, a dále za hranice do neštastné země.

Strašlivě zazuřil sultan při vypravování begově.

„Ať se mi zavře brána ráje, prorokem miláčkům Allahovým slíbeného!“ zaklínal se, „jestli spočinu pod krovem jiným, než stán můj mi poskytuje, pokud nepokořím zpupnost těch psů ve vlastní krví jejich! potupu jmenu mému a moci mé učiněnou přikryji sutinami hradů a měst kaurských, při bradě prorokově to přísahám!“

„Allah jediný na nebi, a padišah jediný na

zemi!“ ozvali se vezírové, pašové a jiní hodnostáři, na rychlo k poradě ve stán sultánův povolaní, „kdož se může opříti vznešené vůli tvé?“

„Shovívavost má jest na dno vyčerpána,“ mluví sultan Muhamed dále, „co kaurin, to lhář a podvodník, jenž nezasluhuje žádného slitování. Pomstě pravověřících propadla plemena kaurská — Mehmede!“ kynul svému velvezírovi, „ty s polovicí bojovníků zbořiš města a hrady bosenské, v sutiny shrotíš sídlo králů bosenských, v poušť obrátíš dědiny říše té, krví kaurskou zmrvené, aby úrodu vydávala budoucím pravověřícím bydlitelům svým. Já s druhou polovicí bojovníků svých shodím v prach korouhve nevěřících s hradeb měst a hradů celé Hercegoviny, aby nezůstala říše po obou bocích Balkanu, jež by se vypínati mohla, že vzdoruje síle bojovníků prorokových. Až do nejvzdálenějších končin kauríny obývaných musí se zanésti hrůza jmena našeho, jemuž ani hrdinný Kosarič, který jediný ani poplatku nedává, ani svrchovanost naší neuznává, za horami svými odolati nemohl. Bůh jest Bůh, a Mohamed jeho prorok!“ končil slovy koranu.

„A ty hlava pravověřících, veliký padišah náš!“ osvali se k divanu shromáždění hodnostáři jeho.

Zarachotily kotle železné drsným zvukem svým, pronikavě zazněly píšťaly, bunčuky zavlály nad hlavami mosleminů, jichž řady projížděli vezírové i pašové a ostatní pohlaváři jejich,

slibujíce jim vítězství a kořist, silné otroky ku práci a krásné otrokyně k radovánkám, a opět podněcovali bojechtivost krvežíznivých houfů těch připomínáním na potupu, která se byla stala v Bobovci vyslanci padišaha, padišahu samému a jím všem pravověřícím, miláčkům Allahovým, kterak se posmívali Bobovští vyslanci jejich, vyhrožujíce jemu, že budou kosit hlavy pravověřícím, a drtit lebky jejich, připomínali na věrolomnost kaurskou, kterak oklamati chtěli sliby věrnosti a oddanosti padišaha, aby na jeho pravověrný lid k boji nepřipravený vrhnouti se mohli; avšak Allah bdí nad svými miláčky, a záhubu, kterou kaurini na ně chystali, že obrátí v záhubu kaurinů samých, jen když každý z bojovníkův pamětliv bude slibu prorokova, že smrt na bojišti otevírá brány sedmého nebe.

„Na ně, na kauriny!“ zaznělo z hrdel bojovníků od houfu k houfu, jako rachot hromu, „Allah, Allah! ya gaza, ya džedid!“ *)

Zaleskly se půlměsíce na dvou hlavních prápořech v slunci odpoledním, stany najednou sklesly jako větrem poražené, korouhve se hnuly ku předu, a voje bisurmanské se hrnuly s radostným jásotem tu v pravo za velvezírem na Bosnu, tam v levo za sultanem na Hercegovinu.

*) Smrt aneb vítězství.

VIII.

Již čtvrtý den vlají bunčuky kolem skalní tvrze Bobovské, a slunce dne 18. června 1459 již celuje temena hor západních, v paprscích jeho leskne se znak půlměsíce nad hlavním stanem velvezíra Mehmeda, který skoro beze všeho odporu se zmocnil celé země od pomezí srbského až po tvrz Bobovskou. Jednotlivá oddělení bojovníků bosenských bez vůdců, beze všech příprav válečních ku hranici vypravených, a tam sobě ve vykázaných stanovištích hovících, nenadále z bezstarostnosti vyplašena, prchala nazpět k Bobovci, jak stádo plachých srn před smečkou honících je psů, strach a hrůzu po celé cestě rozšiřujíce. Tak jest to s tím zápalem lidu obecného; vzedme se snadno, pravda! vysoko ve plameny vyšlehne, jak oheň z chrastí a slámy, ale také tak brzo dohoří a uhasne. Ano, tak se dělo v Bobovici!

Ještě před hodinou jásali králi Tomaševičovi vstříc, velebili ho, co osvoboditele, co prvního hrdinu Bosny; první však uprchlíci, kteří města dostíhli a zprávu o blížící-se síle bisurmanské rozšířili, proměnili bojechtivost jejich v největší zmalátnělost, a místo jásotu ozývaly se beze všeho ostychu hlasité kletby na krále.

„Praveno nám, že Turek k boji nepřipraven, a on již co nevidět státi bude přede zděmi našimi!“ vyčítali někteří.

„Oklamáni jsme, na jatky vehnáni!“ bědovali druzí.

„Král je nešlechetník,“ povykovali třetí, „sebe i nás zahubil pro několik hřiven lakomec ten!“

„Jak by nebyl neštastník,“ mínili opět jiní, „když krev na jeho rukou lpí, tať ovšem musí všechno, cokoliv podnikne, v záhubu obrátiti.“

„Slyšeli jste také o tom?“ zněly dotazy.

„Ba slyšeli,“ odpovídáno, „ale nechtěli, nemohli jsme uvěřit; dnes ale —“

„Pravda, jest to také víře nepodobno, — vlastního otce svého!“

„A nešťastník ten odvážil se k dílu tak posvátnému; běda nám a dětem našim! Krutý vítěz rozptýlí národa rodiny, na bazarech svých prodávat nás bude co stáda bravu. A všeho toho jest jen král Tomaševič příčinou, kletba mu!“

Vojvoda Radič, ubíraje se na první zprávu o příchodu uprchlíků do paláců královského, slyšel na cestě své tyto a podobné řeči, viděl ty tváře ulekané, a pohrdlivý úsměch pohrával si kolem úst jeho.

Tak vstoupil ku králi.

„Nuže,“ oslovil ho, nevšimna si ani přítomnosti matky Vojakcie a manželky Marie jeho, „kdež jest ten zápal národa, na nějž si stavěl budovu snů svých? Bojovníci tvoji na outěku, a ten lid? vyjdi na ulici, uslyšíš a uvidíš podivné věci.“

„Tato doba není snad k výčitkám příležitá, vojvodo!“ podotkla Vojakcie.

„Ne to není!“ vece rychle vojvoda, hluboce se klaně jak před matkou, tak i před chotí královou. „Ale rozmrzel jsem se na ten lid malátný, bázlivý, z něhož by však při řádných přípravách dobří bojovníci byli, a tu jsem nemohl jazyk svůj na uzdě udržet.“

„Pohroma stíhá pohromu,“ dí Vojakcie, „kamkoli se ohlédnu, nevidím než zahynutí a záhubu jistou —“

„Což jsem to neřekl?“ vskočil jí vojvoda do řeči, ku králi se obrátiv.

„Ale pozdě,“ dí tento; „tedy aspoň se zachovám dle výroku tvého, že nám nic jiného nezbývá, než abychom umřeli co mužové.“

„Ano, my to můžeme,“ pravil vojvoda; „ale jak — ?“ okázal mlčky zraky svými na matku i choť královou.

„Matka i žena má opustí ještě v tu hodinu Bobovec i Bosnu,“ odpověděl král, „v Dobrovníce budou očekávati, jak Bůh s námi usoudí.“

„To jest moudré usnešení,“ přisvědčil vojvoda, „a věru by pro ně lépe bylo, kdyby již byly na cestě. A poklady tvé?“

„Vezme s sebou žena má.“

„Výborně!“ pochválil Radič, „aspoň ni hřívny se nedostane Turku, ba i svůj peníz ztratil. Co ale ty smýšlíš?“

„Já zůstanu, abych sdílel osud národa svého,“

dí Tomaševič hlasem temným, nicméně však odhodlaně.

„Což pomůže národu tvému, když krví svou síně hradu královského pokropíš?“ namítnul Radič, jehož postava najednou se zpřímila, oko někdejším ohněm zplanulo, rostoucím nebezpečenstvím rostla i tělesní i duševní síla jeho.

„Ne, ne, takový úmysl se jen ze zoufalosti zrodil, nikoli z chrabrosti. Vezmeš perjaníky své i trosky bojovníků do Bobovce uprchlých, a ujdeš s nimi dále k jihu, nejlépe do Ključe, jehož pevné hradby ti budou ochranou. Tam znova rozvineš korouhev Bosny, volaje národ ku zbrani. Jen co první leknutí pomine, shromáždí se na tisíce bojovníků kolem tebe; vždyť znám ten lid, nejednou jsem s ním bojoval, volněji mu vždy při ryku válečném, než doma při práci. — Já pak se uzavru s několika perjaníky a s lidem, jenž po odchodu tvém do Bobovce se uteče, ve hrad bobovský, a Mehmed vezír si poleží nějaký čas před hradem, než rozryje skálu, do jejížto žuly hrad základy své vpouští. Do té doby nashromáždíš bojovníků, že se dělit budou jednotlivé bisurmany!“

A dle rady jeho také se stalo. Ještě v tu hodinu odjela králová Marie s poklady královskými v průvodu Vojakcie z Bobovce, a téhož dne také k večeru vytáhl král s perjaníky, jichž jen malá část s vojvodou v Bobovci zůstala, pak s bojovníky, bez boje před Turky uprchlými,

cestou ke Ključi. A věru okazovalo celé vzezření uprchlíků, nyní s králem táhnoucích, že jím jen vůdce scházel, aby Turek tak snadno se neprošinul prosmyky hor bosenských.

Vojvoda hleděl za nimi, pokud jediného kotouče prachu viděti bylo, pak zaměřil ku bráně východní, z kteréžto strany se houfy turecké objeviti musely. Každou minutou rostl počet uprchlíků, již i lid obecní přibíhal jednotlivě i s celými rodinami, nářkem svým strach a hrůzu rozmnožuje.

Radič byl si vybral bojovníky, kteří byli ještě v jakéms takéms pořádku do Bobovce vtrhli a kteří se mu proto nejzpůsobilejšími k tomu zdáli, na obsazení hradu, co se mu dostatečné býti zdálo; ostatní pak posýlal neustále za králem do Ključe. Když ale i lid obecní do města přibývati začal, tu předvídal, že již nedaleko houfové turečtí. —

U brány koňmo stoje, volal na uprchlíky: „Do Ključe! bez meškání do Ključe! — tam korouhev Bosny vlaje, volá celou Bosnu do boje pro vlast a pro víru! Kdož muž, a kdo nechce, aby jej honili z bazaru na bazar ti vrazi víry Kristovy, ten pospíší do Ključe; kdo nechce, aby mu bisurman ženu a sestru, matku i dceru znectil, ten se chopí zbraně a postaví se v řady bojovníků, jež král ve Ključi na záhubu Bisurmanům shromažďuje!“

Málo jich uposlechlo plamenných slov těchto,

větší část lidu zůstala v tupé zmalátnělosti naň hledět, jakoby ani nerozuměla slovům jeho.

„Kamž se to poděla síla bosenská?“ hlásal opět vojvoda, „kdeže to jsou ty chrabří Bosňáci, kteříž si poskakovali, když zaslechli o válce, a kteříž pluhy své rozbíjeli, handžarů a mlatů se chápajíce, když uslyšeli volání trouby válečné? Což již vyhynulo ono pokolení slavné, zůstavivši po sobě jen bab a sket bojácných?“

„Co platno vše, vojvodo?“ ozval se hlas z houfu posluchačstva jeho, „pokud Tomaševič králem naším, nezpomůže chrabrost žádná, zločinem svým strhl v záhubu neštastnou Bosnu.“

„Vždyť také o tom víš, vojvodo!“ zkřikl hlas jiný.

Strašlivý oheň vyšlehl z oka Radičova, krví se polila tvář jeho, mžikem se zalesknul handžar v hrsti jeho, a koně k divému skoku pobodnuv, hnal v onu stranu, odkud onen výčitný hlas zazněl, vše prchalo před jeho strašným pohledem a jeho zlobou. On ale najednou se zastavil, handžar opět schovav, mnul si čelo.

„Oj, zle je, zle!“ mluvil pro sebe, „zrada se rozlítla po Bosně, zlomila sílu bosenskou! — Ha! kde jest nyní ten Mikuláš Modrušský, aby znova rozplamenil lid k boji? — Uniknul nebezpečenství, vyhnul se outěkem bouři, jížto předce on sám jest původcem!“

Stínové večerní rozkládali se vždy hustěji

po krajině, ale tam na východě zbarvilo se nebe rudým požárem.

„Bisurman!“ šeptal každý vyděšen, spatřiv toto znamení, jímž hordy turecké příchod svůj oznamovaly.

Radič, uzřev znamení to, obrátil se k zástupům lidu, jenž byl vzdor svému strachu před ním ku bráně východní, i na hradbách hroznou zvědavostí puzen se sbíhal, a kázav před sebe přivésti starešiny města, promluvil k nim:

„Tu vidíte stopy kroků bisurmanských,“ okázal k nebi, „osud váš se tuto na nebi dosti jasně zrcadlí, jestli v posledním okamžení tomto se nezmůžete k někdejší chrabrosti své. Od Turka, jehož jste, pokud nebezpečí vzdálené se býti zdálo, tak velice v přepychu svém potupili, neočekávejte žádného slitování; jen v odhodlanosti vlastní, v pážích svých hledejte spásu svou i rodin svých. — Nuže, chcete bojovati?“ ptal se jich.

Starešini hleděli jeden na druhého, i v zástupech panovalo bázlivé ticho.

Vojvoda, sečkav chvíli na odpověď, plivnul po starešiních.

„Vy skety,“ pravil, „místo slávy volili jste jarmo turecké, mějtež si je tedy; potom ale nenaříkejte na nikoho jiného, leč na sebe, až vás poženou na bazary, až potáhnete pluhy místo dobytka tureckým pánům svým, až uzříte hanbu svých žen a sester, svých matek a dcer — sami jste tomu chtěli; potom se ale nehlaste, že vás

zrodila Bosna, vy psi! — U čerta!“ rozkvašoval se vždy více, „mám sterou chuť, vám ty vaše hnízda nad hlavami zbořiti, ale škoda prachu a kulí; však v Boha pevně doufám, že on Turek práci tu za mne zastane!“

Tak pověděv, uháněl s nevelikým průvodem svým ku tvrzi, rozháněje houfy lidu, po ulicích v němé zoufalosti stojícího.

Druhého dne objevily se první houfy bojovníků pod vlajícími bunčuky před Bobovcem; již daleko jim vyšli Bobovští vstříc, žádajíce o milost a o životy své i rodin svých.

Neočekávaje tak snadného opanování města, svolil ku všemu Mehmed, i 14. června r. 1459 obklíčila vojska turecká pod velvezírem Mehmedem hrad Bobovský, od jehožto delší neb kratší obrany osud Bosny závisel.

Ano! jak shora pověděno: čtvrtý den již vlají bunčuky turecké kolem skalní tvrze bobovské, a slunce dne 18. června 1459 již celuje temena hor západních, když Mehmed ze stanu svého vystoupil, aby pozřel na účinky střelby, již třetí den dnes na hrad udržované. Koule sice až potud marně bily o skálu a o zdi hradu, ale děla na hradě byla dnes k polednímu umlkla, kdežto až potud ni jednou odpověď dlužna nezůstala, ale ránu za ránu nazpět vysílala do tábora tureckého, a hvizdot koule buď kamenné neb železné byl pokaždé mnohému bisurmanu šumo-

tem peruti Asraelovy.*) Nechť si koule odskakují od skály žulové, nechť se posud ni jeden kámen nevyvalil ze zdi hradební, porouchána jsou děla kaurinů obležených, sic by byla neumlkla, proto si vyšel Mehmed, aby pozřel, radno-li bude k outoku přikročiti, aby se na rychlo zmocnil hradu a hradem Bosny, neb zprávy od vojska sultanova nezněly příliš potěšitelně.

Když již nohu do třmenu položil, chtěje se vyšvihnouti na koně svého, přistoupil k němu muž šedých vlasů již i šedivé brady, jenž po delší čas nedaleko stanu vezírova na objevení-se jeho čekal.

„Vezíre Mehmede!“ zvolal neohroženě, když jej čeleď Mehmedova odstrčiti chtěla, aby nezastupoval vezírovi cestu.

Mehmed ohlédna se, pozastavil se, vymknul zvolna nohu ze třmenu, a v udivení na muže toho pohlížeje, pravil: „Znám tě — tys“ —

„Co komu po tom krom tebe, kdo já jsem?“ vskočil mu tento do řeči.

„Pravdu máš,“ přisvědčil vezír, „a pravdus mi také pověděl již v Drinopoli, ačkoliv jsi kaurin, jimž sliny jen lži na jazyk přinášejí. Přicházíš ještě pro svou odměnu?“

„Chci s tebou mluviti, vezíre!“ odpověděl onen.

Mehmed okamžitě se vrátil do stanu svého, kyna k nemalému podivení hodnostářů, před sta-

*) Asrael — angel smrti.

nem jeho shromážděných, kaurinu, by jej následoval.

Již delší čas dlel tento s vezírem v tajné rozmluvě, po níž Mehmed spis hotovil, a přiraziv pak na něj mur*), obrátil se k muži, pokojně na vyhotovení spisu čekajícího.

„Na tedy,“ podával mu spis ten, „milost sultanova jest co moře nevyčerpatelna: národ bosenský odzbrojil rychlým podrobením svým spravedlivý hněv padišahův, a tu jest tedy jmenem jeho mnou vyhotovený berat**), jímž se obyvatelům země této pojištuje víra jejich, byty i dědiny jejich, nechť i déle žijou v pokoji v zemi otcovské, ve stínu milosti padišaha samého!“

Stařec vzal od něho pergamen, a prohlédnuv jej pozorně na všechny strany, schoval jej pečlivě v záprsí svém.

„Velikou důvěru jsem v tebe vložil, kaurine,“ dí opět vezír, „dada tobě spis milosti dříve od sebe, než hrad v moci mé se nachází. Kdy že tedy se otevrou brány hradu?“

„Dnes snad, neb zejtra,“ odpověděl tázaný, „já vím, že času nazbyt nemáš, neb sultan již každým dnem vyhlédá, zda-li se neokazují na obzoru bunčuky vojsk tvých,“ a an toto povídal, zářilo radostně oko jeho.

„Allah kérim!“ zvolal vezír, hlavu skloniv,

*) Mur — černá pečet, an Turci vosku neužívají.

**) Berat, hat, hatišerif — jmena a druhy úřadních listin.

neb pravdivá byla zpráva podivného muže toho, an i jeho zprávy, jež byl obdržel, o stejné nehodě vojsk sultanových hlásaly.

Štěpán Kosarič, pán Hercegoviny, uslyšev o válečných přípravách v sousední Bosně, sbíral také do pole; když ale sultan tak nenadále beze vší jiné příčiny, leč choutky své po zdobyvání zemí nových, a nenávistí svou ku všemu křesťanstvu pobádán, země jeho napadl, tu vida, že v širém poli přemoci turecké neodolá, pustil jim dědiny v plen, stáhna se s lidem svým v hory, odkud neustále dnem i nocí vojsko turecké napadaje, je velice sužoval. Sultan však, pohrdaje nepřítelem, jenž se před ním v hory skryl, postoupil takměř letmo až k hlavnímu sídlu Kosaričovu, skalopevnému hradu Blagaji, v nějž se byla dcera Kosaričova, ovdovělá králová bosenská, Kateřina, s jádrem bojovníků zavřela. Zde jej obklíčil Kosarič se všech stran, jednotlivá oddělení bisurmanů buď na zvědy neb k opatření potravy vyslaná přepadaje a porážeje. Hlad vypuknul v táboře sultanově, a s těží se podařilo poslům jeho, dostati se k vezírovi, aby jej vyzvali, na rychlo přispěti sultanu ku pomoci.

„Vidíš, vezíre,“ mluví stařec neohroženě, „jak Bůh každou křivdu tresce? Proč vnesl sultan válku do země, která mu posud pokojným byla sousedem? bez příčiny, bez opovědi vrhnul se na zem, nic zlého z té strany netušící, a —“

„Mlč, pse!“ rozkřiknul se Mehmed, „chceš

ty vznešenou vůli padišahovu pomluvou špiniti? aneb snad pro mne by se slušelo opříti se vůli jeho, aby mi k nohoum dal položiti hlavu mou? — „Ne, ne,“ doložil mírně, ant mu velice záleželo na dobrém mínění kaurina toho, „ani ty, ani já neznáme příčiny jednání jeho, sic by jistě nechal i déle Hercegovinu v míru a pokoji žíti, nebo paprsky milosti jeho září na všechny strany, o tom se přesvědčíš, až tě zasáhne jen jeden paprsek za služby nám prokázané.“

„Já nesloužil vám, vezíre! já sloužil sobě a odkázané mi pomstě krále svého,“ odpověděl hrdě Ilia.

Mehmed se naň zahleděl.

„Jak? — pomsta jest ovšem sladká, co polibek úst růžových, ale tolik že bys byl vykonal pro pomstu cizí?“ kroutil nedůvěrně hlavou.

„Já vykonal ještě více,“ dí Ilia v nadšení skoro šíleném. „Či myslíš, vezíre! že bys bez boje byl proniknul až k hradu bobovskému, kdybych byl sílu lidu bojovného neochromil zprávou o vraždě na králi Štěpánu Tomáši zpáchané? Nebyla to hrůza jmena vašeho, jež lid před vámi na outěk obracela, ha! Bosňaci, a před pouhým jmenem utíkat! Ne, ne, Bosna reky rodí; ale ztracená důvěra ve štěstí Tomaševičovo, jehož každý pro hřích jeho za propadlého peklu býti soudí, vám ponechala volnou cestu až k Bobovci, a ta příčina, potom i to, žes slovu svému, Bobovským danému, posud věrně dostál, otevře ti

i bránu hradu, před nímž bys se byl uležel i s lidem svým.“

„No dobře, žes mi to pověděl,“ mluvil k sobě Mehmed, pokojně při tom na Iliu hledě. „Toť ti tedy věřím,“ pravil pak hlasitě, „že slibu svému dostojíš.“

„Jen ty dostoj slovu svému tak, jako já,“ vece Ilia, „až bude Tomaševič v rukou tvých, uzříme se zase!“

Tak pověděv, odešel ze stanu, ni kynutím hlavy vezíra nepozdraviv.

„Jaký to odvážlivý kaurin!“ hleděl za ním vezír. „Ale nechť! dobře nám posloužil, a jeho pomstu mu od srdce přeji; jestli jen hrad bude v brzce v moci naší?“

Ba ovšem že bude! Již od samého poledne přemlouvá, hrozí i prosí vojvoda Radič, aby se lid opět rozkazům jeho podrobil, opět v obranu hradu nedobytného se uvázal; vše nadarmo! „Zde jest Bosna!“ hlásal, „zde ochráníte vlast svou, víru svou, rodiny i volnost, zde snadně dobudete slávy válečné, jako nikdo před vámi! Jen několik dní jen ještě setrvejte, a pak mne oud po oudu usmrťte, zdali jsem pravdu vám nepověděl! — Zaklínám vás při všem, co vám svatého,“ prosil, vida, že přemlouvání jeho žádného oučinku nemá, „uposlechněte hlasu mého, nežádám to k vůli sobě, ale k vůli vám, že mi líto vás, an tak bídně šlapete nohama slávu svou,

líto mi Bosny, o níž s ousměchem nepřátelé povídati budou, že ne bojovníky, ale baby zrodila —“

„Těžko bojovat pod korouhví, krví otce zprzněnou,“ ozval se vzdorně hlas z houfu buřičů.

„Vždyť to víš, vojvodo! byls také při tom!“ ozvalo se více hlasů ousměšně.

Vojvoda se zachvěl, jako silný kmen, když jej náhlá vichřice zachvátí, ale když se přehnala, vztýčí opět hrdě korunu svou k nebesům. I vojvoda po chvíli opět provolával:

„A to tedy chcete, aby za nás dva celá Bosna trpěla? — Dva jen jsme hřešili, a již trpíme velmi, nezdá-li se vám na tom dosti, utraťte mne třeba, jenom Bosnu, vlast svou ochraňte!“ sepjal ruce on muž hrdý, vojvoda v bojích proslavený, a zástup buřičů zůstal nepohnutý, leda že ve vzdorném mlčení hlavu k zemi klonili.

Hrstka perjaníkův, kteříž s ním na hradě zůstali a nyní za ním stáli, pokročila v nevoli ku předu s mlaty vysoko nad hlavami pozdviženými, a jeden z nich, přiskočiv k vojvodovi, táhnul jej zpět.

„Ustaň, vojvodo!“ zvolal, „nehanob své jmeno, že s takovými sketami mluvíš!“

Vyplivnul proti zástupu buřičů.

„Máš pravdu, Bogdane,“ pravil vojvoda temně, hlavu svěsiv.

„A pozvol vojvodo,“ zkřiknul jiný z perjaníkův, mlatem divoce nad hlavou toče, „ať jim

mlaty svými v lebky vbijem, že první zákon bojovníka jest poslušnost!“

„Od toho nás Bůh uchovej, Stanišo!“ odvece vojvoda, „abychom ještě my sami vespolek se hubili. Ovšem, tam ti nezasluhují, než zahynouti bídně, co psi! vy ale junáci! vy jste zachránili od zoufání duši mou, vaše životy jsou mi příliš drahé, abych je v nebezpečenství vydal v boji s takovými bídníky. Jen nech, však on nás Turek pomstí hrozně, strašlivě, potom ať si zpomenou na chvíli tuto.“

„Předpovídals také zkázu Bobovským, a Turek jest jim posud pánem milostivým,“ ozval se opět ousměšný hlas z davu buřičů.

„Že my je posud zde chránili,“ obrátil se bezděky vojvoda po mluvci, „zde jsme drželi klíč ku vládě nad Bosnou v rukou svých —“

„Nemluv, vojvodo, nemluv!“ okřikovali ho perjaníci, „škoda sliny, ježti k slovu jazyk smáčí!“

„Pravdu máte,“ obrátil se vojvoda opět k několika perjaníkům svým, „oni tomu chtěli, záhuba přijdiž na ně i potomky jejich!“

Zamlčel se na chvíli, hledě s jednoho perjaníka na druhého.

„Ve vás ještě vře někdejší síla bosenská, junáci!“ dí pak hlasem vážným, „vytrvali jste se mnou až do poslední chvíle, pokud obrana možná byla, chcete i dále se mnou vytrvati až do konce?“

„Vytrváme!“ odpovídali jednohlasně perjaníci. „Sami hrad ubráníme, uvidíš, vojvodo!“

„Nemluvím o obraně hradu,“ dí vojvoda, „ta jest více nemožná; ale já se vás ptám, zda-li osud svůj k osudu mému připoutáte, zda-li mne následovati chcete, kamkoli vás povedu?“

„Veď nás, vojvodo!“ ozvali se perjaníci beze všeho rozmýšlení, „my půjdeme s tebou!“

Tvář vojvodova se vyjasnila.

„Nadál jsem se toho od vás, junáci! toť věru pookřála duše má! Já vám děkuji. Ale —“ pozastavil se najednou, „vy snad nevíte, s kým svůj osud v jedno spojiti chcete; nevíte snad, že i na mne krev krále Štěpána o pomstu volá?

„Víme ovšem,“ odpovědíno mu, „za to budeš ty odpovídati; krev krále Štěpána nechce však záhubu Bosny, kterou ty spasiti chceš, a proto půjdeme s tebou!“

„Ajta tedy!“ povztýčil vojvoda hlavu, „když vlast svou více spasiti nemůžem, aspoň zachováme pověst její, že bojovníky rodila. — Bogdane a Stanišo, připravte se, půjdete k vezírovi, jednati s ním o vzdání-se hradu!“

Měsíc pluje, žádným mrakem nezacloněn, po obloze nebeské, a v bledém lesku jeho vypínají se bašty a věže hradu bobovského do výše v obrysech obrovských; nad hlavní branou vlaje posud korouhev kříže, bledým světlem měsíce jasně ozářena, že se zdálo, jakoby ten měsíc ještě na rozloučenou celou zář svou na korouhev tu vyléval, neb kdykoli vítr korouhev vzedmul, bylo daleko viděti červené znamení kříže nad znakem

Bosny, které v několika hodinách již ustoupí půlměsíci Musulmanů.

Na nádvoří stojí houfec perjaníkův již na koni, připravených na cestu, kamkoli se vojvodovi líbiti bude.

Bez obtíže bylo s vezírem vše vyjednáno, on ke všemu svolil, co jen žádali, volný odchod se zbraní.

„I s majetkem, co kdo unésti může,“ doložil vezír.

„Náš majetek je zbraň a jizvy naše, a to nikdy neodkládáme,“ odpověděl mu Bogdan hrdě.

Bez další výtržnosti se jednoduchá smlouva ta ukončila, hrad se vydá v ruce vezírovy, a kdo chce, bez překážky odejíti může.

A perjaníci jsou již k odchodu přichystáni, jen vojvoda co k nim sejde, opustí hrad, tento klíč vlády nad Bosnou.

Tam před branou hlavní stojí bojovníci ostatní, kteří zbouřením svým přinutili vojvodu ku vzdání hradu, ale nestojí v divé směsici, jako před večerem, když se vojvodovi posmívali, nyní v posledním okamžení procitl bojovní stud v nich, a v šik seřaděni chtěli se aspoň co bojovníci rozloučiti s vojvodou a perjaníky, tímto vzorem slávy válečné.

Vojvoda vyšel na nádvoří, a při svitu měsíce se zalesklo cosi na tváři jeho jako slza; kynutím hlavy a ruky perjaníky pozdraviv, kráčel mlčky na hradbu, a ku korouhvi nad hlavní

branou vlající přistoupiv, vytrhnul ji ze skob, a vrátiv se s ní k perjaníkům svým, postavil se před ně.

„Bosny více není!“ pravil hlasem temným „korouhve její nebudou víc větrem vláti, volajíce národ k boji a ku slávě; národ bosenský neshromáždí se více pod korouhví kříže, neb korouhev ta jest roztrhána a žerď zlomena.“

A strhnuv korouhev se žerdi, utrhnul z ní kus, ostatek pak podávaje perjaníkům pravil: „Nuž, beřte sobě každý na památku!“

Perjaníci chopili se korouhve, roztrhali ji na kusy při hlasitých výrazech bolu nejhlubšího, vždyť jim i slze kanuly po tvářích zjizvených na posvátné to znamení říše bosenské; pak každý kus kourouhve, podílem se mu dostalý, schoval bedlivě za kyrysem svým.

Výjev tento skoro omráčil svedené bojovníky, u brány čekající, hlasité štkání ozvalo se ze řad jejich, mnozí se bili v prsa, jiní opět vzdorně se ozývali: „I nám náleží něco pro památku!“

Jakoby však krom něho a perjaníkův jeho nikoho více zde nebylo, opřel vojvoda žerď korouhevní o zem, a ve dví ji přelomiv, zdvihnul oba kusy se země, a vyšvihnuv se pak na koně, dal mlčky znamení k odchodu, sám první koně svého ku předu popožena.

„Buď s Bohem, vojvodo!“ volali naň buřiči; Radič však trhnuv koněm stanul, stanuli i věrní perjaníci jeho.

„Vy psi!“ rozkřikl se na nevěrný lid, „také jste chtěli podíl z korouhve posvátné, kterou jste brániti nechtěli, kterou jste zradili? — Mějtež si tedy podíl, aby Turek dlouho nehledal dřeva na jarmo vaše.“

I hodil obě polovice žerdi do středu nevěrníkův, že se dva, tři k zemi svalili, a uháněl pak divým ouprkem v čele svých perjaníkův branou a po mostě ze hradu králů bosenských.

Druhého dne z rána 19. června 1459 osadili Turci hrad bobovský, místo korouhve kříže vytýčen nad hlavní branou znak půlměsíce, — osud Bosny byl rozhodnut. Neboť jak mile se rozlítla pověst o vzdání-se hradu bobovského, za nedobytný považovaného, tuť již i ti, kdož posud v sílu ramen svých doufali, zmalátněli, věříce, že Bůh sám proti Tomaševičovi bojuje, a kdož se může opříti soudu Božímu? Zavrhnut jest Tomaševič před obličejem Páně, k záhubě odsouzen, a pro něj, krále, říše celá! Tu nebylo již stání více v lidu bojovném, jenž se, z prvního leknutí se protíraje, v Ključi kolem krále shromažďovati počínal; houfně opouštěl Ključ, již na vše odhodlán, svému osudu se poddávaje, tak že, když Mehmed již třetího dne, nezmařiv ni hodiny v Bobovci zcela opanovaném, Ključ obklíčil, král samoten s perjaníky svými v městě se nacházel, a rád byl, že vezír, který sultanu ku pomoci spěchal, smlouvu s ním uzavřel, jakou si jen při své opuštěnosti žádati mohl. Pojištěn

mu jeho život, jeho jmění, ano i svoboda, jen co sultanu se pokoří, ať si potom odejde; kam mu libo, krom zemí vládě sultanově podrobených, k nimž nyní se i Bosna připočetla.

IX.

Jest noc pošmourná, jen chvílemi zatřpytí se hvězdy na báni nebeské, a ačkoli jen jakýs mlhavý svit k zemi sejou, viděti předce tábor daleký, jenž se vine kol hory, na jejímžto vrcholi, jakoby z mlhy setkán, rozsáhlý hrad bašty a věže své pyšně k nebi vypíná. Ve stanu mu za obydlí vykázaném leží Štěpán Tomaševič, někdejší král bosenský, na loži svém v hlubokém spaní. Spaní? — Může-li pak spáti člověk, jenž s vrchole slávy a moci pozemské tak najednou shrocen, jemuž se všechny skvělé naděje a záměry veliké při pouhém pokusu již k uskutečnění jich rozplynuly, jako bubliny vodní při pouhém dotknutí, jemuž ze vší moci jeho, z celého lesku jeho ničeho nezůstalo, než vnitřní červ hlodavého svědomí, může-li takový člověk spáti: potom ovšem spal král Tomaševič. Avšak král nespí na troskách trůnu svého se střepinami koruny své pod hlavou, jest to vysílení těla i ducha, kteréž jej vrhá mrákotě v náruč, která spaním se býti zdá.

Hle, Tomaševiče! jaké to měňavé sny se mu to před duši staví! Usmívá se, volným dechem

zdvihají se prsa jeho, snad ponejprv celuje ústa choti své, krásné Marie srbské, aneb se to projíždí po ulicích Bobovce, purpurem oděný, s korunou na hlavě, obklopen župany a hodnostáři své říše, a poslouchá, jak lid při objevení-se jeho jásá a mu holduje; avšak jaká to náhlá změna! úsměv mizí se rtů jeho, jež se najednou počínají chvíti, dech se deře těžce z prsou mocně pracujících, ústa jeho se pohybují, šeptá cosi o Matyáši Korvinu a Smederevu, pak zas o Bosně a Bobovci, slyšeti jej ze spaní volati: „Matko“ a „Marie!“ Bezpochyby sní o dnu, kdy sliby Matyášovými poprvé sveden, ztratil věno ženy své, panství srbské, a utíkal ze Smedereva před vojskem sultana Muhameda, a opět asi sní o ztrátě koruny bosenské, opětnými sliby téhož Korvina, jenž vše potom ku svému prospěchu obraceje, jej na dráhu nebezpečnou vehnal a tam opustil, a domluvami plnomocníka jeho Mikuláše Modrušského sveden; buď zpomíná na výstrahy matčiny, na tušení ženy své o neštěstí, aneb mu tane hodina loučení-se s nimi na mysli — kdož to ví?

A opět béře obličej jeho jiný výraz na sebe, poslušen jsa přeludův snů. Až posud se obrazila nevole a žal ve tváři spáčově; nyní však až hrozno naň se podívati; dech jeho se proměňuje v hrozné stenání, oudy jeho se třesou, vlasy se ježí, rukama divoce hází a vyráží chropotně jednotlivá slova z úst zsinalých: „Pryč! — to ty nejsi! — pod Belajem — smrt!“

Jistě že se mu zdá, hrobka v Sutiskách že vydala ze sebe uloženého v ní otce jeho, který nyní přichází, požadovati od něho oučty a zadostučinění.

Hrozný ten sen jej ze spaní probouzí, na polo se vzchopil na loži svém, v polospaní, v polobdění vyděšeně vůkol pozírá, aniž by rozeznal předměty, v temnu nočním jej obkličující.

Čerstvý vzduch zavanul stanem, zchlazuje horké čelo jeho, šustot kroků opatrných, lehkých slyšeti ve stanu, a nedaleko lože Tomaševičova se ozval hlas přidušený: „Běda dítěti, které nehodno požehnání otcova předce je přijímá; tomu se v kletbu promění slovo lásky a modlitby!“

„Tedy to předce pravda!“ zkřiknul Tomaševič, tlače se až na zadní kraj lože svého, „mrtví vstávají z hrobů, a mne to neděsil sen, hrůza! o běda mi!“ zastenal, vytřeštěnýma očima do stanu hledě.

„V hrobce ovšems mínil ukrýti vraždu svou,“ odpovídá onen hlas, „ale zapomněls, že ve vnitro tvé ukryta, v bdění i spaní tebe děsiti bude.“

„Ah!“ zotavil se Tomaševič táhlým povzdechem, „tys člověk jako já!“

„Ano, člověk jsem,“ vece hlas onen, „člověk, v jehožto šlépějích anděl pomsty kráčel tak dlouho, pokud nepomstil krále svého za vraždu na něm zpáchanou!“

„Ha, tys Ilia!“ zvolal Tomaševič, a v hlase jeho zněla zloba, vášnivá nenávist.

„Poznáváš mne nyní?“ ptal se Ilia ousměšně. „Ano, jsem Ilia, který pod Belajem vedle tebe stál, když si zločin svůj již vykonal. Jen se pamatuj, jaks přede mnou zděšeně ze stanu ubíhal! Ale já také slyšel poslední slova pána a krále svého, jimiž mi pomstu svou odkázal, a já dostál odkazu tomu, není-li pravda? — Že tuto se nacházíš a v takovém stavu, zajatec bídný, jest dílo moje!“

„Ďáble, ďáble!“ skřípal Tomaševič zuby.

„Já to byl,“ posmíval se Ilia vnitřním mukám jeho, „jenž vdově královĕ vyzradil tajemství belajské; já to byl, jenž vdechl nedůvěru k tobě v prsa vezírova, já rozšířil pověst v národě o vraždě tebou zpáchané, a ochromil sílu jeho, že od tebe utíkal, jako od člověka morem uchváceného —“

„A tos obětoval i vlast a víru svou, zhanobils národ svůj pro pomstu na jediném člověku?“ dí Tomaševič, opět ku zadu lože svého se tiskna, jakoby se děsil před tak strašným člověkem. „Nyní doufati počínám, že možno mi dosáhnouti odpuštění za hřích můj, ty ale —?“

Zamlčel se.

Ilia taktéž nedával po hodnou chvíli žádné odpovědi.

„Co pravíš?“ dí posléze. „Vždyť musel národ dříve od tebe odloučen býti, sic bys nikdy se byl nedostal v ruce krutých nepřátel svých. — A tu vidíš nyní, jaké práce mě to stálo, než jsem

vyplnil poslední odkaz krále svého. Tys v zajetí, a Turek ti jistě nevystele lože růžemi! pomsta má, pomsta krále mého jest vyplněna, já jsem u cíle.“

„Ještě nejsi, ale budeš,“ pravil Tomaševič, za hlavu sáhna, a kynžalíkem v stranu, odkud hlas Iliův se ozýval, naměřiv zvolal: „Vrať se do pekla zpět, synu ďáblův, za zradu vlasti své!“ Hodil, kynžalík však větrem proletěl, proletěl i oponou stanu, a otvorem tím vnikalo ranní šero do stanu; tu viděl Tomaševič, že Ilia více ve stanu není.

Najednou se povstýčil Tomaševič zcela na loži, bedlivě naslouchaje do dálí.

Po táboře se rozléhly pronikavé hlasy hodžův, volající stoupence proroka arabského k modlitbě zpěvem: Allah — il — Allah!“ Ale zvuky tyto nepoutaly pozornost Tomaševičovu, vždyť dobře slyšel cinkot zbraně sečné, temný buchot mlatů těžkých; zpěv hodžů také najednou utichl, a divý shon se strhl po táboře.

Tomaševič, opustiv lože, rozhrnul opony stanu, a tu již slyšel od pokraje tábora křik: „Allah!“ a „aman!“ Jeho bystrý, na ryk boje navyklý, sluch rozeznával zvonění handžarův o jatagany turecké; celý tábor se kolotal v jedné směsici, že jeden druhému ve zmatku vadil, pro křik a klení slyšeti nebylo hlasy vůdcův, houfy své k bunčukům svolávajících, a mezi tím brázdil si houf neznámých nepřátel širokou cestu davem bisurmanů

směrem ku hradu, ustýlaje si ji trupy tureckými, aby koně jejich neklouzaly na půdě od krve hladké.

Hradby hradu takže najednou obživly, muž vedle muže se zbraní v ruce stavěl se v řad kolkolem po hradbách, nad branou hlavní, silnou věží bráněnou, s níž korouhev Hercegoviny vlála, objevila se postava ženská vznešeného vzezření; ozářena jsouc na vysokém stanovisku svém odleskem zoře ranní, podobala se nějaké věštkyni minulosti dávné.

Tomaševič, uzřev postavu tu, se zachvěl.

„Kosarevna!“ zašeptal.

I nemohl očí svých obrátiti od ní, až jej jásotný ryk: „Bosna na bisurmana!“ opět k výjevu boje připoutal.

Vše bylo nyní změněno. V pořádku již čelili houfové turečtí proti dorážejícím, a ačkoliv tito ještě stále ku předu postupovali, ubývalo jim jen málo krvavé cesty jejich, podobali se lodi, uprostřed bouře se zmítající. Tu zavlála korouhev nad hlavami jejich, a mohútná to pěst jen mohla jí tak lehce větrem mávnout, a opětným jásotem pozdravil ji nevelký houfec bojovníků křesťanských.

„Bosna?“ zvolal radostně Tomaševič při prvním ryku; hned ale zavrtěl nedůvěrně hlavou, řka: „Nedobře jsem slyšel; vždyť Bosny více není!“ — Když ale podruhé ryk ten i válečný pokřik bisurmanův přejásal, a korouhev zavlála,

tu sotva se zdržel, by nejásal s nimi: „Ještě duje znak Bosny nad bojovníky!“ — Bystřeji však na korouhev pozřev, zašeptal: „Totě znak Vecciciničův, pod nímž Radič perjaníky moje do boje vede. Ano, jsou to oni!“ pozíral bystře do dálky, „jest to zbraň těch junáků slavných, s nimiž já umříti neuměl, jako vojvoda ten. On dostojí slovu svému, umře co muž pod znakem rodinným, před očima milenky své, která pro slávu smrti jeho zapomene na minulost, a slzy její pokanou památce jeho; já pak —“

Nedomluvil, slzy mu vyprýštily z očí, i zakryl si oběma rukama obličej.

Ryk bojovníků křesťanských stával se vždy slabší, již ani neproniknul pokřikem: „Allah!“ houfů bisurmanských.

„Již umírají poslední rekové Bosny!“ promluvil opět král, znova na bojiště hledě.

Ještě se třepetala korouhev Radičova větrem co peruť orlí! Tu však skleskla, opět se okázala v povětří, v malé chvíli však se sklonila k zemi, a nepovstala více.

Tomaševič pozřel ku hradu; Kateřina tam byla sklesla na kolena, když se prapor po druhé k zemi skláněl, vždyť viděla se stanoviska svého boj celý až do podrobnosti, viděla, kterak Radič jataganem od zadu v hlavu udeřen k zemi sklesl, kterak ale silou nadlidskou opět se země se vzchopil, a ku hradu korouhví jako na rozloučenou mávnuv, po znovu klesl na trupy bisurmanů,

rukou jeho porubaných. Tu i ona sklesla na kolena, a kryjíc tvář svou v ruce, neviděla více, kterak hrstka zbylých bojovníků davy tureckými zpáteční cestu si klestí, sic by jistě byla velela, aby děla se hradu zahřímala v bisurmany, a pozůstalým junákům outěk usnadnila. Avšak i tak se dostali z tísně, ačkoliv ještě tu ten, tam onen byl polehl, a nestíháni uháněli k horám, kdež brzy ve stínu lesů zanikli.

„Ona pláče nad jeho mohylou, již si byl vyklenul z trupů nepřátelských,“ mluví Tomaševič, „on vymazal památku na noc belajskou z paměti její, z paměti lidské slávou smrti své! já ale — já jsem člověk bídný!“ zastenal, opony stanu zastřev, aby snad nikdo neviděl slze na tváři jeho.

Před jeho stanem sbíhali se bisurmani, povykujíce: „Tam jest ten zrádce, který vyzval ty psy nevěřící, aby nás přepadli, tolik pravověřících porubali — ha! tam jest, tam se nám ve stanu svém posmívá.“

„He vy tu,“ volali na stráže turecké, stan jeho obkličující, „vydejte nám toho kaurina, a my ho ubijem pěstmi svými!“

„Slyšíš, ty kaurine!“ pokřikovali jiní, „vyjdiž ze stanu, a my se ti odměníme za zradu tvou!“

Tomaševič ve vlastní, neradostné myšlénky zabrán, neslyšel povyku před stanem, až se opony stanu rozhrnuly, a aga janičarů vstoupil, nařizuje králi, by se bez meškání dostavil před sultana.

Tomaševič, takto z myšlének trudných pro-

buzen, zapomněl v prvním okamžení na přítomnost, i vzchopil se v nevoli nad drzým vyzváním tím, maně však se zaraziv, šeptal: „Vždyť nejsem více králem!“ — a ochotně se chystal, uposlechnouti vyzvání toho.

Ze způsobu však, jakým mu vyzvání to učiněno bylo, jakož i z celého jednání agova předvídal, že to nebude asi přátelská rozmluva, ku které ho sultan volá, pročež pečlivě u sebe smlouvu s velvezírem Mehmedem v Ključi uzavřenou schovav, následoval agu.

Jak ze stanu vyšel, obklopili ho janičari, a Tomaševič seznal, že se mu již nedává stráž pod zástěrou pocty, ale že s ním již bez obalu jako se zajatým se zachází.

Ve stínu stanu svého seděl Muhamed na drahých kobercích, zrak jeho bloudil s tajnou nevolí po hodnostářích vojsk svých, v půlkole jej obstupujících, a každý z nich, na koho blesk očí sultanových v tuto chvíli spočinul, se zachvěl, vždyť nevěděl, zdali padišah k ukonejšení vnitřní zloby své nezkřikne: „Tomu a tomu položte hlavu k nohoum!“

„Nuže, Tomaševiči,“ ozval se z davu bisurmanů, nastavivších se v cestu od stanu Tomaševičova až ku stanu sultanovu, že s těží janičaři se zajatým svým jimi se prodrali, hlas Iliův; „dnes to není projížďka po Bobovci s krvavou korunou na hlavě!“

Mlčky, pohrdlivě po mluvci se ohlédnuv, krá-

čel se svými průvodci dále, až stanul před sultanem.

Strašlivý to byl pohled, s jakovým jej sultan přivítal, plivnuv po něm.

„Ty pse!“ zkřiknul, „dlouho-liž se mi ještě budeš posmívat? Kdož jiný, nežli ty, jest původce dnešního přepadení a zahynutí tolika bojovníků pravověřících, z nichž každého jediná krůpěj krve dražší jest, než životy tisíce takových psů, jakos ty, bídníče!“

„Máš mne ode dne vzdání-se mého na milost tvou v ostříhání, jak bych já mohl koho v boj vyzvati?“ odpověděl Tomaševič.

„Vždyť to byli tvoji někdejší perjaníci, ti synové Šajtana *), co s tím posedlým vojvodou vraždili lid můj!“

„Perjaníci moji mě opustili v Ključi,“ odpověděl Tomaševič neohroženě, „že jsem neuměl v čele jejich umříti, jako vojvoda Radič! A mohu-liž tedy věděti, jakým to způsobem je všechny shromáždil pod korouhví svou?“

Sultan se zamlčel, nespouštěje však oka, divoce se v důlkách koulícího, s Tomaševiče.

„Lháři!“ mluvil po chvíli volně, úsečně, „jak se znáš omlouvat, bídníče! že těžko ti neuvěřiti, kdybych tě neznal, žes lhář a podvodník!“ — Opět se zamlčel, a pak najednou znova se rozkřiknul: „Kde máš svoje poklady?“

*) Šajtan — ďábel.

„Tam, kde žena má, v Dubrovníce!“

„Ale byl tam i peníz můj,“ křičel sultan, „jak se ty opovážil odvážeti, co mého jest?“

„Tvůj peníz se ti navrátí, mocný padišahu!“ dí Tomašević.

„Poznáš ty ho?“ odvece sultan, „všechny své peníze mi vydati musíš, ve všech bude jistě ten pravý!“

„Ale smlouva má s velvezírem tvým uzavřená zní, že podržím, co mého jest,“ namítnul Tomašević, a vyňav pergamen, na němž ona smlouva psána byla, podával jej sultanovi:

„Tu čti sám, jasný padišahu!“

Zlostně mu vytrhl sultan pergamen z rukou, a roztrhnuv jej ve dví, hodil mu jej k nohoum.

„Jsem já otrok svého otroka, ty pse?“ zazuřil. „Co mi po tom, cos s mým vezírem umluvil? — I jemu dám sraziti hlavu, jak mile se mi zachce.“

„A nám všem,“ dodali ostatní pašové, begové a jiní hodnostáři, „kdož by se protivil vznešené vůli tvé?“

Sultan kývnuv spokojeně hlavou a pohladiv si bradu, zvolal na janičary, a okázav na Tomaševiče: „No, chopte se ho, chlapci! a naložte s ním, jak jsem již kázal!“

A velvezír, nejblíže sultana stoje, hodil jim vlastní šnůru Tomaševičovu od kynžalu, kterou on byl otce svého zardousil, a kterou jej nyní samého, než se byl z leknutí svého při hrozných

slovech sultanových zpamatoval, svázali. Tomaševič, poznav šnůru tu, svěsil hlavu, neklada nižádného odporu pochopům.

Mezi lomoz, s jakovým se janičaři na Tomaševiče vrhli, mísil se hlas ze zdálí: „Jakže? beraty vezírovy že neplatí? vždyť já mám také berat od něho. Vezíre Mehmede!“ povznesl se hlas Iliův nade hlasy četné, jej okřikující.

Mehmed poznal hlas ten, a rychle se po něm obrátiv, přikvapil až k Iliovi.

„Vyveďte mi toho blázna z tábora,“ velel okolostojícím, „ať mnoho povyku nenadělá, a tam mu dejte na podšlapky.“

„Ale tvůj berat, vezíre!“ volal Ilia skoro plačtivě. „Oni praví, že tvé beraty neplatí, a já ti věřil, vezíre!“ volal vždy hlasitěji, an jej vždy dále odvláčeli.

„To se ti tedy vedlo, jako té lišce, kteráž nesla svůj vlastní kožich ku kožišníku!“ podotknul se smíchem jeden z těch, kteří ho vlekli.

Nuž, a jak bylo naloženo s Tomaševičem? Odřeli ho za živa, aby v barvách purpuru skonal poslední král bosenský, Štěpán Tomaševič.

* * *

Na zříceninách kláštera Sutiského bloudí muž, stařec, hledí vytřeštěně tu na očazené zdi, tam na rozbité sochy Svatých, kříže zpřelámané. Zde zastavuje hromada rumu, onde sloupy překácené kroky jeho, i pozírá zmateně vůkol.

„Vždyť jsem předce nezbloudil,“ mluví při tom, „totě klášter Sutiský, v jehož hrobce král můj odpočívá. Bože, můj Bože, co se to zde stalo?“ zastenal, a pracně se vysoukal na hromadu rumu, z něhož ještě troska sloupu mramorového, padající klenbou chrámovou ve dví přeraženého, vyčnívala. Unaven klesl na sloup, ruce vložil v klín, a vůkol se ohlížel.

„To jest předce chrám, ale kdo ho tak zpustošil? Ni jednoho kříže nenecháno, každé znamení posvátné zničeno, jak poznám nyní místo hrobky královy?“ Hlava, již buď stářím, neb chorobou tělesní se chvějící, klesla mu na prsa, a on zastenal bolestně: „Králi, o králi můj! kdež tě naleznu, abych aspoň na kameně hrobky tvé zchladil horoucí čelo svoje, a posilnil mozek neustálým myšlením o tvé pomstě vysílený?“

A jakoby na volání své odpověď měl dostati, zaznělo temné dunění v uši jeho. Rychle povznesl hlavu, bedlivě vůkol se ohlížeje; nikoho ve zříceninách viděti; ale tam po pláni uhánějí tři jezdcové od strany bosenské k horám Hercegoviny.

Uhánějí snad proto, aby si hověli za vedra poledního ve stínu na polo pobořených zdí klášterních? — Avšak stařec si toho nevšímá, lhostejno mu, kdo to přijíždí, zrak jeho opět jen bloudí po troskách kamenů a sloupů, druhdy ve velebnou klenbu chrámovou sloučených, a i jezdcův nevábí stín ve chlad svůj, křížem se žehna-

jíce, berou se zasmušile podle zřícenin dále, až jeden z nich, hlasitě udivením zkřikna, se zastaví, mžikem stanou i druhové jeho, a pohlížejí, kam jim první ukazuje; i vidí na trosce sloupové seděti starce, vůkol sebe vyděšeně pohlížejícího, který teprv nyní i na ně zrak svůj upřel, ale nehna se s místa, jen hlavou pokynul.

„Znáte ho?“ ptal se jezdec první.

„Jest to on, ten ďáblův syn,“ dí jezdec druhý.

„Měli jsme ho jen předce tehdáž honiti,“ mluví jezdec třetí, „když jsme touto cestou za ním po stopě jeho hnali, a Bosna by posud stála!“

„Povězte mi pro Boha!“ ozval se stařec hlasem prosebným, na místě svém však nepohnutě sedě, „co se to zde stalo?“

„A to nevíš ty, synu psí?“ odpověděl mu jezdec první; „vždyť's ty Ilia, jenž jsi zradil víru a vlast svou?“

„Ano, já jsem Ilia,“ přisvědčil stařec, „a tys Mirko, a tam ten Bogdan a ten třetí Staniša, vždyť vás znám. Ale co to mluvíš o víře a vlasti? Já nikoho nezradil, já jen pomstil vraždu na králi zpáchanou.“

„A tu sedíš na zříceninách chrámových, těch stopách pomsty své, jimiž Bosna jest pokryta, a ptáš se, co to je, bídníče?“ odpověděl Bogdan.

„To se mýlíš,“ odvece Ilia, „pomsta má zasáhla jen mne samého!“

„Umři, bídníče,“ vzkřikl Staniša, a napřáhl handžar nad hlavou Iliovou.

„Ustaň!“ zvolal Bogdan, a zachytil napřaženou zbraň druha svého. „Bídník nechť žije, rychlá smrt byla by koncem muk jeho duševních, ať žije, hlodán neukojitelným červem svědomí, nechť žije a mučí se vědomím hanebné zrady na vlasti!“

„Ano, tak bude nejlépe,“ přisvědčil Mirko, „bídník ten se vázal jen k osobě jedné, na vlast zapomínal. Budiž klet, ty starý hříšníče, nyní i na věky!“ pohrozil k Iliovi bičíkem svým, a uháněl dále.

„Amen!“ zvolali soudruzi jeho, po Iliovi plivnuvše, a uháněli za ním.

„Hm! co jsou to za podivné řeči?“ divil se nešťastný stařec; najednou sebou trhl; „Hoj!“ volal za odjíždějícími, „Mirko, Bogdane! slyšte junáci! slyš ty Stanišo! tuhle berat vezírův,“ okazoval pergamen do povětří, „jděte s ním k sultanu, on znova Bosnu vystaví, je-li zničena! — Neslyší mne!“ zalkal po chvíli, na trosku sloupovou opět usednuv, „odjíždějí bez beratu, a na mne se pak svalí vina všechna. Můj Bože, můj Bože!“ zalomil rukoma, „já jsem již starý a nesnesu takovou tíž!“

Hlava jeho sklesla ku předu, sevřel ji v dlaně, lokte o kolena podepřev. Tak vyseděl den první i druhý, bez pohnutí, bez nápoje a jídla, jen čas od času zakvílel, a úpěnlivý hlas jeho se tetelil strašně po rozvalinách Sutisky, vždy slaběji a slaběji, až do konce utichl; dravci větru, co nad

ním po celé dva dni kroužili, věděli v mžiku, kdy duše z těla ustoupla, i snesli se dolů, aby klovali oči jeho, mozek jeho, v němž se tolik myšlének pro vlast zrádných rodilo.

Kateřina Kosarevna viděla pro tentokráte válečné houfy sultanovy odstupovati od hradu Blagaje; ale za nedlouho vrátil se sultan s novou, větší mocí zpět, a Hercegovinci, nyní nepřipraveni, piklemi tureckými rozdvojeni, nemohli odolati síle sultanově. Kateřina musela hledati spásu svou v outěku. Bloudila s malým komonstvem tak, jako králová Marie, vdova Tomaševičova. Marie nalezla útočistě u slovanského bana Pavla. Nešlechetník ten jí pobral poklady, a brzo ji choval jako zajatou. Ale brzo jej spravedlnost boží zásáhla. Turci jej přepadli a ubili, Marii však se opět poštěstilo, zachrániti se. Nalezla nyní v Uhřích bezpečnějšího útočiště.

Kateřina Kosarevna umřela sama, bezdětná v Římě, kdežto před svou smrtí práva svá na Bosnu svatému otci odkázala. Nikdo neplakal nad hrobem jejím, ba ani pomníku by se jí bylo nedostalo, kdyby si sama za živa ještě nezřídila v kostele a r a c o e l i před hlavním oltářem hrobku a pomník, na kterémž podobizna její vytesána byla spolu s erby Bosny a vévodství sv. Savy, čili Hercegoviny, s nápisem, jenž věštil, že to pomník Kateřiny, dcery Štěpána, vévody sv. Savy, a vdovy Tomáše, krále bosenského, pomník, který

sobě postavila sama (monumentum ipsius sumptibus positum).

Ještě nějaký čas bránili se poslední hrdinové Bosny, dobyli opět hradu Jaice s okolím, a odevzdali jej pod ochranu krále uherského. Uhersko však nemohlo chrániti dlouho Bosnu od vlastních synů zrazenou, a brzo úpěla celá Bosna pod jarmem tureckým. —

Obsah

díl u p r v n í h o.

	Stránka
Pole Kosovo	1
Mileva	77
Angora	169
Poslední král Bosenský	303

národnosti své pod svízely největšími, pod jařmem nejtužším, jeho křísení-se z omráčenosti k životu opětnému, jeho snahy a podnikání, zvláště v dobách nejnovějších, a naproti tomu úpadek moci a slávy turecké; — to vše podává obraz již předmětem samým dosti zajímavý, ať nic nedíme o tom, že právě pro tyto snahy a usilování svá národ srbsko-bulharský již nyní celou pozornost vzdělaného světa na sebe obrací, a v nejbližší již době v popředí politického ruchu na jihovýchodní Evropě státi bude.

Zajisté pak každému vítáno bude, když s hlavními dějinami národů tamních, jenž se tuto v příjemném rouše povídky čtenářstvu podávají obeznámen, nebude laikem u posuzování poměrů tamnějších, a ruchu nynějšího, ode dávna připravovaného.

Co *Chocholoušek* v ohledu tom může, dokázal již povídkami svými z dějin jihoslovanských potud uveřejněnými, jenž sotva vyšlé, překládány jsou nejen do srbštiny ale i do řečí jinojazyčných.

Pád carstva srbského, vyhynutí posledních trosek jeho až k úplnému ujařmení naroda srbského pod krutou vládu půlměsíce, líčí nám spisovatel v povídkách: **Pole Kosovo, Mileva, Angora, Poslední král Bosenský**, **Svatba Benátská**, z nichž vidno, jak pravdivé jest heslo, tomuto oddílu v čelo postavené: *„Concordia res parvae crescunt, discordia magne dillabuntur“* (Svorností malá věc přibývá, nesvorností největší se rozpadá.)

Z novu křísení-se tamních národů křesťanských, jich utrpení, jich tužby a snahy již na mnoze v činy dospělé, a částečně již také šťastným výsledkem, lepší ještě budoucnost slibujícím, korunované, vyličuje spisovatel povídkami oddílu druhého: „**Harač, Krusa, Drak Notjaiský, Růže Suliotská, Nekibe, Ilia, Agapia, Hajduci, Harambaša, Krvina, Otmica.**“ Oddílu tomuto v čelo postavené heslo: „*Gutta cavat lapidem, non vi, sed saepe cadendo*“ (kapka dutí kámen, nemocí, leč často padáním) prozrazuje již obsah i směr povídek oddílu tohoto. —

„**Jih**“ vychází od nového roku 1862 po sešitech ve lhůtách měsíčních, a celá sbírka bude obsahovati nejvýše 20 sešitů.

Rukopis již úplně se nalezá v rukou nakladatele, může se tedy zaručiti nejen řádné ukončení, ale i pravidelné vydávání celého díla ve lhůtách ustanovených.

Každý sešit „**Jihu**“ o šesti arších malé osmerky v illustrované obálce stojí pro odběratele celé sbírky

jen 32 kr. r. č.,

což jest cena ohledem k obsahu a zevnitřní úpravě zajisté dosti levná.

Tiskem Rohlíčka a Sieverse v Praze. 1861.

Chocholoušek, Prokop

Jih Historicko-romantické obrazy z dějin jihoslovanských

Bd.: 1

Prag (1863)

P.o.rel. 106-1
urn:nbn:de:bvb:12-bsb10047776-8